בשם י"י אל עולם
אלה הם סודות מורה הנבוכים

אמר אברהם אל ברצילוני (1

אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה. ראמות וגבאיש(2 לא חקרו חקר וממשך חכמה. כי טובה חכמה מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה. יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה.

לו עיני איש היו חוזות תורת ספר ספור וספר (3
לו חכמו ישכילו זאת חיו לעד שוכני עפר

פתיחה לל"ו סתרי תורה.

עיני לבבי נפקחו והתעורר רוחי. תזל כטל אמרתי לו יערף כמטר לקחי. כי לא שמתי זהב כסלי ולא קראתיו אחי; אך הוא סיחי וקמושי וחוחי. ובגבורתו תבאיש את רוחי. והסיר מעלי כחי. ויהי לקמוש לשיחי. ולולי שהיה עזי ומבטחי. בכבודו רצץ את מוחי. ואשר לפניו תכרע כל ברך. בראותו כי הזהב העבידני בפרך. שם ביני ובינו ערך; והיה שם מסלול ודרך. ויורני ויאמר לי הן יראת י׳ היא חכמה. וסור מרע בינה ומזימה. מה לרדוף אחרי גוף בלתי נשמה. ולהתחמם באשר אין לו תקומה. ולחסות בצל עם פרוצה אין חומה. שוב וראה תורת ה׳ תמימה. המצויה לתת לפתאים ערמה. לנער דעת ומזימה. הלא בצל הכסף בצל החכמה. פתח פיך ויאירו דבריך. יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך. ואען ואומר הן לו יהי כדבריך. ואפתח את פי בלתי משלים וחידות. להציל הנפש המשכלת מן היסודות. ההוות הנפסדות. ואגיד לה סודות ונוראות עתידות ואחבר ספר זה לגלות בו ~~ענינים~~ קצת נסתרים לנסיכים; הם בני ישראל אשר כולם בני מלכים. כאשר לקטתים ממאמר מורה הנבוכים. ומספרם מניתיו בכללם

---

1) ביתר פרטות הוא מציג את עצמו בהקדמת ספרו "סתרי תורה" (להלן ס"ת) כ"י מינכן 341. ששם הוא כותב; "וההכרחים האלו כולם הכריחוני אני רזיאל בן שמואל אבולעפיה ז"ל הכרח טבעי לכתוב... והנה יש לי עשר שנים אשר נפרדתי ממקום מולדתי מעיר טודיל"א דנבר"א (Tudela, Navarra) שם מלכות ספרד וגליתי ממקום למקום למצוא חכמת התורה וסתריה ואני בעיר פונו"ן.

וכבר ילינק עמד על כך (בית המדרש חדר ג׳ במבוא ע׳ XL) רזיאל= 248=זכריהו=אברהם.

לגבי זמן חבור ספר ס"ת נראה שיש כאן אי דיוק בכתבו על עשר שנים שעזב את טודיל"א כי לפי זה יוצא שתאריך חבור הספר 1270. (כי עזב את ספרד ב1260 בהיותו בן עשרים לפי ילינק "בית-המדרש" חלק ג׳ דף XL) ונראה לי שצריך לתקן ל"עשרים שנה" כי בס"ת עצמו (165a) הוא אומר "והיום אצלנו חמשת אלפים וארבעים שנה" (1280 -)

על ספרינו אין תאריך חבור מדויק ואם "אל ברצלוני" פרושו שכתבו בזמן שהותו שם הרי ידוע לנו שהיה "בן א"ל" דהיינו שנתחבר 1271 וזהו דעת לנדואר (Literaturblatt d. Orients vol VI 1845 s.416) שסובר שס"ת היא מהדורא תניא של "חיי הנפש" אבל אין ראיה לדבר! כמובן ש"אל ברצלוני" יכול להתפרש גם אחרת. ואפשר אפילו לומר "שחיי הנפש" הם קיצור של ס"ת. ואולי לזה ירמזו דבר בתחילת כל פרק "עיקר סוד" למה שאין זכר בס"ת? (ראה הקדמה)

2) צ"ל ראמות וגביש לפי איוב כ"ח י"ט. גם הרבה מליצות אחרות של הידמה לקוחות מפרק הנ"ל אגב שינויים קלים. כל תלונתו היא נגד דורו שרדפו עושר, בניגוד לזה הוא דורש התרחקות מקניני הגוף ולרדוף את קניני הרוח.

3) לפי ספר יצירה א׳ א׳ לפי החרוז יוצא שנקד את האחרון וספר כנראה מלשון סופר ומונה. כוונתו לחכמת הצרוף. וזה מתבאר ממקום אחר (ילינק; Phil. u. Kabala אגרת ששלח לר׳ אברהם עמוד 16) "והענינים מורכבים מן התיבות מן הדין הוא אם כן שיורו על כל המציאות, והנה זה הענין הוא נמצא בשלשה עולמות האחד הוא הנמצא בספר הנכתב המחובר יחד באותיות נכתבות והשני הוא הנמצא בספור הנבטא בלשונות המחובר מאותיות נזכרות והשלישי הוא הנמצא בספר הנחשב בלבבות על דרך המחשבה הנכללת מאותיות נחשבות" (בהמשך הענין הוא מכניס את ענין ספר ספור וספר של ספר יצירה לענין של שכל משכיל מושכל של הרמב"ם).

ומסרתיו ביד אשר

א׳לה׳ ל׳ו׳.3א)

חלק הראשון. סוד א׳ הוא צלם ודמות. סוד ב׳ הוא סוד שתוף שם בן. סוד ג׳ הוא סוד ענין כסא. סוד ד׳ הוא סוד ענין פקידה. סוד ה׳ הוא סוד התחלה וסבה. סוד ו׳ הוא סוד מלאך ושכל. סוד ז׳ הוא סוד פנים ואחור.. סוד ח׳ הוא סוד חיי הנפש. סוד ט׳ הוא סוד כנפים. סוד י׳ הוא סוד שם התאר. סוד י״א הוא סוד שם עצם. סוד י״ב הוא סוד דבור וחבריו. סוד י״ג הוא סוד ממשלת הרוכב. סוד י״ד הוא סוד בלבול הדתות. אלה י״ד סודות שבחלק ראשון ויש מהם שהם כללים כוללים עמהם ענינים רבים נסתרים. ויש מהם שהם פרטים אלא שגם הם מורים על ענינים אחרים בהם.

החלק השני; סוד א׳ הוא סוד כח ופעל. סוד ב׳ הוא סוד השבת האמיתי סוד ג׳ הוא סוד שפע. סוד ד׳ הוא סוד חדוש העולם? סוד ה׳ הוא סוד מעשה בראשית. וסוד ו׳ הוא סוד שמים וארץ. סוד ז׳ הוא סוד קריאת השם. סוד ח׳ הוא סוד אבני שיש טהור. סוד ט׳ הוא סוד מים העליונים? סוד י׳ הוא סוד גן עדן ועצו. סוד י״א הוא סוד מועד ושבת וכפור. סוד י״ב הוא סוד הנבואה. אלה הם י״ב הסודות שבחלק השני וגם באלה יש מהם כלליים ויש מהם פרטיים כמו שזכרנו בראשונים שעונים בעניניהם לראשונים ולאחרונים. וכן עוד אלה עונים לאשר כולם קשורים באחד.

חלק שלישי, סוד א׳ סוד סתרי התורה. סוד ב׳ הוא סוד מעשה מרכבה. סוד ג׳ הוא סוד החמר והצורה. סוד ד׳ הוא סוד הרעות והטובות. סוד ה׳ הוא סוד תכלית היצירה. סוד ו׳ הוא סוד ידיעת השם והשגחתו. סוד ז׳ הוא סוד ~~י...~~ עניין הנסמן. סוד ח׳ הוא סוד טעמי המצוות. סוד ט׳ הוא סוד ספורי התורה. סוד י׳ הוא סוד עבודת השם מאהבה. אלה הם י׳ סודות שבחלק השלישי וגם הם כוללים ופרטיים כחבריהם הנזכרים ומאלה יובנו אלה 4).

ספר חיי הנפש. שפע האל שוכן בקרבו גוף קורץ מטיט ורפש. 5) עליונים ששו לגור בין לא ידעו חיי הנפש. חיי הנפש הנצחיים הם החיים האמיתיים אשר בעבורם נבראו כל הגויים. וברצון כל איש ואיש תלויים. ובשם חיי עולם הבא נקראים 6). מפי הגבורה על יד הנביאים. ואם הם היום נמצאים אחר פרידת הגופים. באים לנפשות הצדיקים אשר מהשם יראים ובעיני לבב רואים. מעשיו הנפלאים אשר מהם מתחכמת כל נשמה. אשר בכחה חתומה. תורת י׳ תמימה. ומעלת החכמה מעלת המזימה. ודת סולם התורה הנסתרת. בה נקשרת. על דרך היותה אוסרת ומתרת 7). והיא לכל גברת. אשר חלילה חוזרת. אשרי הנפש הנכשרת. אשר סודה חוקרת. בכל לשון אשר בה מדברת. כי היא לבדה לשם נמסרת. היא הנפש הנשארת ולעד נשמרת. יען היותה מכרת כי ל י׳ הגדולה והגבורה והתפארת. ותהי לו לשפחה נמכרת. כי כן הדין נותן לכל נברא. אשר בשמו נקרא. ועיין בטעמי המקרא. וידע בסתרי התורה המורים הישרה. לכל בעל מדה יקרה. דורש השם הנכבד והנורא למען ימצא ולמען ידענו. ובכל נפשו לבבו יעבדנו. ויקבל הענוג ממנו. ויכחיש מאמר אומר איננו. אשר הוא חי היום ולמחר נקברנו. ואם רוח י׳ תניחנו. רוח אש תאכלינו. ויעבור והנה איננו. ואם אמרנו לכו ונמכרנו 8). אנה נמצאנו.. כי כבר עבר יומו ובטל קרבנו ולחמו. ומספר החיים

א3) לפי בראשית ל׳ כ׳ה. אלה = ל״ו = 36 כמנין סודות שבספר.

4) הסודות האלה ממש כלשונן וכסדרן מופיעות גם בספר "סתרי תורה" הנ"ל אלא שהפתוח והפרוש שונה. (ראה מבוא;)

5) לפי התאוריה הפילוסופית האריסטוטלית; גוף ונפש = חומר וצורה.

6) עוד נראה להלן פעמים רבות שחיי עולם הבא אצלו, היא השארת הנפש הפילוסופית.

7) הכונה; מכיון שתורת הנסתר היא המסתירה והמגלה (=אוסרת ומתרת) את כונת התורה, היא העליונה (=גוברת).

8) כונתו: אם במקום לעסוק בתורה עוסקים בסחורה, וזה מתבאר יפה ע"י ס"ת (141 ב׳) על הפסוק "והמשכילים יזהירו" (דניאל י"ב ג׳) "ולא אמר והעשירים יזהירו כמו שיחשבו רודפי הכליון". וכן באים פעמים רבות בספריו התקפות על העשר והרדיפה אחריו, או אחרי שאר הגשמיות, כעוכרי השארות הנפש. (כמו שגם ראינו לעיל בפתיחתו).

נמחה שמו. יען אשר זמם להפר ברית אמונים. וכפר בדברי אלהי עליונים ותחתונים אשר הודו באמתתם האבות והבנים הראשונים והאחרונים ואמרו עליהם פרושים. והעידו על היותם יקרים מפנינים ומכל מיני אבנים. ופניני השם מי לא יקדשם. ואם הכופר בהם לא ידע ואשם. ילקה בשם תחת שם 9); הוא וכל אשר יגרשם. ומלבו יפרישם. אך כל איש אשר באמת יקדשם ולכבוד קונו יבקשם. ובפרוש נכון יפרשם. ומלבו בכל עת יחדשם ?כתבם לו לזכרון ולשם. גם באזני המשכילים בכל יום ויום ילחשם. האיש לבדו הוא תמיד עם השם ונצחי בשם. על כן העירני לבבי, לכבוד אלהי אבי, אשר שם רוחו בקרבי. ורוח י' דבר בי לכתוב ספר זה להחיות בו הנפש המשכלת. אשר עליה התקוה והתוחלת. להמציא לה כבוד והוד בכח אשר בו התועלת. להנחילנה הממלכה והממשלה, אשר ירשה קהלת והיא החכמה האלהית העליונה. המשפעת כל תבונה. ברחמים ובחנינה. והוננת מדע והשכל ובינה. על דרך נדיבות ומתנה. לאשר רוחו נכונה. ושלשת עידיה עולם שנה ונפש 10). ומפני היות חיי העולם הבא לנפש הנחמה. תכלית אחרונה. ונקראו ימי עדנה. ואם הם ימי הזקנה. התלויים בכח הסבה הראשונה; היא זיו השכינה.

קראתי שם ספרי זה "חיי הנפש", כי בו ישיגם הרוצה להשיגם באמת. בעיינו בסודדתיו בעיון שכלי מתוקן ומקובל. והנה הוא סעיף עץ עושה פרי למינו אשר זרעו בו. ופירותיו נלקטו מתוך פירות המאמר הנכבד מורה הנבוכים 11). מורה אמת וצדק לבעלי הרוח הנכון. כאילו הוא פרי הסעיף הראשון הקרוב, אל"ה שרש והוא חלק לי"י. וכל חלק ממנו נחלק ונלקח והוא כל שבו, השרש עוד בכח. ועל כן הוא פרי בפועל ושרש בכח. וכן הוא חלק בפעל וכל בכח. והרואה סודותיו בעיון שכלי חזק מאד, ישיג שהוא הכל. והנה לפי הטעם אשר זכרתי, ראוי למשכיל אשר לא יאשימני על דלוג פרקיו, כי לא אכתוב ממנו אלא ראשיהם ושרשיהם וסודותם. וכן בקצתם ולא בכולם. והם חלק קטן מכלם. כלומר; מעט פרקים מהם, משלשת חלקי המאמר הקדוש ההוא. וגם אעירך על הפרקים שנרמזו ונשרשו בהם הסודות. ואכתבם במספרם על כל סוד וסוד; כפי מה שבא במאמר הקדוש. ואגלה ממנו קצת נסתרים. ואחוס על כבוד קוני, ועל כבוד תורתו ועל כבוד הרב ההוא איש האלהים המחברו, לבס לסבות אילו, וגם לסבת ראותי שכחת העיקר וזכרת הטפל, והעקר הוא ידיעת השם והשגת פעולותיו ושמירת מצוותיו ית', שבזה ירש המשכיל הגמול האחרון, והוא חיי הנפש, חיי עד לעולם הבא; והטפל הוא, כל מה שעומד כנגד הנזכר, והמונע מציאות דבר ממנו, ולבקשת השררה והכבוד, ולרדיפת תענוגות, גלגול מאכל ומשתה והמשגל, והדבוק בגופניים. והם הענינים אשר אינם טבעיים ולא הכרחיים, כי אם מותרות מזיקות וממיתות הנפש 12). וגם אינם מחיות הגוף ועל כן כולם רעות. וכאשר הרגיש הרב הקדש מה שהרגיש מזה הענין הרע, אשר היה זר מאד מכל אומתינו היחידה הבחורה מהשם הטובים ההם הקדמונים, וראה רוב אנשים המתחכמים ממנה, אשר כבר שב בגלגל הרע הנזכר, ר"ל גלגל יצר הרע בעל התאוות וגלגלם כגלגלו שאר אומות העולם אשר לא נבחרו לשם,

---

9) המושג מעורפל מאד ואולי כונתו "שתחת השם" שכפר בו "ילקה בשם" (מלשון שממה) והפרוש שהכופר אין לו השארות. באופן זה הוא מפרש שם בסוד ב'. (ראה להלן!)

10) לפי ספר יצירה ג' ה', הכונה היא פילוסופית בכ"ז; כל היקום מעיד על קיום שכל הפועל (Intellectus Agens)

11) הוא מבאר במיוחד את הקשרו למורה נבוכים בס"ת (137 ג'): "פירוש סתרי תורה אשר מורה הנבוכים הולידו ויהי לו לבן. ואם כונותיו היו שתים והם; ביאור שתוף השמות ובאור משלי הנבואה. כונת תולדותיו גם כן שתים המה, אשר הם שורש החכמה התוריים. והם ביאור סבת חיי הנפש המשכלת ובאור עבודת השם מאהבה ואם ענין כל אחד מהם לעצמו נתיחד הכל הולך למקום אחד".

12) ראה הערה 8 לעיל.

הניעו על זה הכרח השפע ההוא האמיתי העליון, אשר בחרבנו מכל עם ולשון, לחבר בספר הנכבד ההוא, והשם עזרו וחברו, לגלה בו מה שכל משכיל חייב לגלותו, והסתיר בו מה שכל משכיל חייב להסתירו. ורמז בו שמספיק להשגת שכל המעין בו לכבוד האמת. ומפני השיגו בשכלו ז"ל, כי רוב רמזי ספרו לא יבינם, כי אם אחד מעולם עשרת אלפים סכלים, 13) הודנו, כי אין ראוי להסתיר הרמזים ההם בשום פנים, ממי שחננו השם דעת. אבל ראוי למסרם כפי שמזדמן בכתב או בעל פה, פן תאבד החכמה ממי שראוי לה. ואם כן שתי הקצוות הם רעות, והן; לגלות מה שראוי לכסות, ולכסות מה שראוי לגלות והקצה האמצעי הוא הטוב לבדו. והוא לרמוז רמזים קרובים אל הדעת. וזה מפני שנרי הדעת ומפני עומק הענינים ודקדוק מעלתם אשר טוב, זולתם רע. וכל מעלה בלתם פחיתות, וכל מחשבה בלעדם מחשבת שוא. ואמנם השגת העמוק מהם, היא המעלה העליונה. לשוב לנו כל הימים, לחיותינו כיום הזה. והנני נמשך אחר הרב בכל זה בע"ה. כי אשר לגזרני טובו. ואחלק הספר לשלשה חלקים, ואקרא כל חלק וחלק יום, ואחבר אלו ג' שמות יומם הנקראים אצלנו קדש והם; מ ו ע ד, ש ב ת, ו כ פ ו ר 14). ויהיה המשכי אחר הרב מ"כ אמת. ומהעזר האלהי אשאל עזרה לעזרני ולסמכני באשר אחבר לכבוד שמו יתע'. ימים שלשה הם, והם בלתי זמן "קדש" 15) קראם י"ה "ומקרא קדש" 16) "חג" חוברו יחדו. ואחד באמן והוא יום עשירי אם שביעי חדש 17). החלק הראשון שמו יום מועד יחיינו מיומיים וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו 18). סוד ראשון נודע מפרק א' ומפרק ב' ומפרק ז' ומפרק נ"ה 19) ומפרק מ'ה מחלק ראשון ומפרקי המרכבה שבחלק שלישי 20.

---

13) מו"נ בפתיחה (סוף לפני ההקדמה) המשמעות כאן שונה. (אגב לפי לשון מו"נ על פי ן" תבון היה צ"ל כאן; "אחד מעולה מעשרת אלפים וכו'").

14) בס"ת יש לו שמות אחרים (137 ב') חלק א' = אורח חיים חלק ב' = מקור מים חיים חלק ג' = תוכחת חיים. השמות שכאן מתבארות להלן בטכסט בפרק מיוחד ונבחרו במגמה להמחיש את המשכו "משך האמת" אחר הרמב"ם, בראשי תיבות שלהם.

15) "שבת קדש" שמות ט'ז כ'ג. כ'כ יום כפור: שבת שבתון קדש לה'" שמות ל'ה ט'ו שם ל'ה ב'.

16) "אלה מועדי ה' מקראי קדש" ויקרא כ'ג ד' ושם ו' "חג" ואח"כ עוד.

17) הדרוש על "בחדש השביעי בעשור לחדש" ויקרא ט'ז כ'ט.

18) הושע ו' ב' (בתלמוד ובמדרשים מפורש על תחית המתים) בהקבלה בס"ת מחרז על פרק זה' "אורח חיים" למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה, המרמזים על כונת החלק הזה.

מספרי הפרקים בחלק א' פחותים במספר אחד.
19) מפרק כ'ז ואילך כזאת ישנה בתרגומו של אלחריזי.
תחת נ'ה צ"ל נ'ו וכיו"ב. חלוקה כנראה בשביל הדרוש שהוא מוסיף
ולמרות שהשתמש בתרגום ן" תבון עשה זאת
בס"ת. (137- א'), "כל פרקי החלק הראשון הם ע"ה, ורבים כתבו פרק אחד יותר, והוא פרק "אונקלוס הגר" והוא בכלל פרק כ'ו שהוא כבר אמרתם הכוללת. והפרק שאחריו הוא פרק כ'ז והוא פרק "רגל משתתף" ושאר פרקים כולם מצאתים כראוי בכל הספרים וקבלה יש בידינו ממספר כל הפרקים אשר בכל חלק וחלק משלשת חלקי הספר ועל כן אכתוב בתחילת זה החבור מפני שלא יטעה בו המעין במנין הפרקים.
וכלל פרקי החלק השני הם מ'ח. וכלל פרקי החלק השלישי הם נ'ד. וסימן שלשתן ע'ה מ'ח נ'ד. וצרופם מד"ע הח"ן וסכום שלשתן קע'ז ומספרם = "גן עדן", אבל בח"ב נשאר נאמן לחלוקת הפרקים של ן תבון ולמרות שאצל אלחריזי יש מ"ט פרקים.

ומאלפת. הוא עצמו כותב זאת בס"ת (142 ב'). "דע, כי פעמים רבות יזדמן
20) אין רמזיו על פרקי המורה מובנים תמיד ושטתו ברמזים מענינת
דבור אחד בפרק אחד, שהוא נרמז במקום אחר. ואזכרנו עוד על ענין אחד, ויזדמן שיהיה ענינו ואזכרנו על ענין אחד ולא אזכרנו על ענין אחר. ופעמים יהיה בכל הפרק דבור אחד לבד מורה על מה שאני שלחתיך אליו

עיקר סוד צלם ודמות 1), עם עיון הענין (ה)משותף להם בתורה,
שאמרו; "נעשה אדם בצלמנו כדמותינו"2), ואמרו; " בצלם אלהים" 3)
"ובדמות אלהים" 4). ואמרו "עשה אותו" "ברא אותו" 5). והנה אמר;
"שפך דם האדם באדם דמו ישפך" 6) ונתן טעם, שנברא בצלם אלהים 7).
והנה באה מלת בריאה על חלק מחלקי בעלי חיים עוד, "ויברא אלהים את התנינים
הגדולים" 8). הנה הבריאה נזכרת על הכל ועל החלק. ועל כן באה עוד
באדם משותפת עם צלמו יתב׳; "ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים
ברא אותו זכר ונקבה "ברא אותם". ועוד הנה אמר "זכר ונקבה ברא אותם
ויקרא את שמם אדם ביום הבראם". וכאשר בא על הכל "ביום עשות" 9) כן
בא באדם "ביום הבראם". ובא בתולדת הכל שהם האלקים בהבראם 10).וענין
זכר ונקבה הנכלל בזה הסוד, תבינהו מפרק ו׳ 11) ומפרק י״ז 12) בחלק
ראשון, ומפרק ל׳ בחלק ב׳ 13), ומפרק א׳ בחלק ג׳14). ואעפ״כ זכר
ונקבה בעל שם אחד שניהם, והוא שם אדם הראשון. ואע״פ ששם שניהם אדם,
לא נברא בצלם כי אם הזכר לבדו. ושת לעד נאמן שנברא בצלם 15). גם

למצוא בו תכלית הכונה. ופעמים יהיו שם דברים רבים מורים בקלות על כונת
הסוד, ופעמים לא יורה דבר בכל הפרק על מה שהעירותיך עליו בתחילת המחשבה,
אבל יורה עליו בלא ספק אחר עיון דק ואחר גלגול שם אחד מורה על שם אחר.
או סבוב ענין אחר מעיד על זה הסוד הנרמז אליו". בברורנו אשתדל להראות
על רמזיו אגב פרוש הטכסט.(הרמזים המלאים לכל הפרקים מופיעים במבוא - בפיק הדין על תכן הספר.)

1) עקר פרושו בא להוכיח שצלם ודמות הם השכל הנקנה, שזה חלק בעל
ההשארות שבאדם. (כל) ואגב מסביר איך הנפש "כל" ומאיזה צד "חלק" וזה גם
מפרש "חלק אלוה ממעל".-כנגד ה׳ חלק.

2) בראשית א׳ כ״ו.

3) שם א׳ כ״ז.

4) שם ה׳ א׳ (גם שם א׳ כ״ו).מכאן שצלם ודמות ענינם משותף.וכרגע
אין לו ענין כלל להבדיל ביניהם. להלן בהמשך הפרק הוא עוד ידון בהבדלים.

5) שם ה׳ א׳.

6) שם ט׳ ו׳.

7) שם ט׳ ו׳. אמנם כאן כתוב בצלם אלקים "עשה",אבל נראה שזה היינו
הך בשבילו.הוא מתעלם לגמרי מן ההבדל של הרמב״ם בין עשה וברא (בריאה-מציאה
מן ההעדר, עשיה-צורות המיניות או הטבעים מו״נ חלק שני סוף פרק ל׳), כי
אין זה מועיל לענינו. הוא מעונין להוכיח ששני הבטויים כאחד באים על הכל
ועל החלק כאחד.

8) שם א׳ כ״א. הבעיה שלו;"איך אפשר לומר בריאה על צלם אלקים"? אבל
אם בריאה משמשת לה"כל" ועל ה"חלק" א״כ יכולה לבא בצלם משתי פנים - הצלם
כשלמות ובריאת הצלם, שהוא "חלק" בהבראו באדם. (הוא יסביר זאת להלן).

9) שם ב׳ ד׳.

10) כל הקטע הזה מבוסס מילולית אבל בשנוי הענין על מו״נ חלק ב׳
סוף פ׳ ל׳ (החל מן "וממה שצריך שתתבונן אליו אלו ארבע מלות וכו׳"),
שפרשו כנראה בדומה לפרוש שם טוב. וכונתו; משתוף השמוש במלת צלם ודמות
לאלהים ואדם, משמע שכונה לחלק הנצחי שבאדם. זה ברוחו של הרמב״ם אבל אח״כ
בא שפנה פרשני אגב השתמשו במושגים שבמורה שם;"אמנם זה המציאות המיוחד
לכל העולם אשר השמים והארץ התיר עליו ברא שהוא אצלנו המציאה מן ההעדר.
ואמר גם כן עשה ליצירותיו המיניות" "אמנם הוא בענין בחינת חלקו ית׳
במציאות והלקם" מוטיבים אלה משמשים אצלו בפנים חדשות.ומסקנת הדרשנות;
שהאדם או יותר נכון הצלם והדמות הם תולדות הכל (=שלמות) אלא שבהבראם הם חלקים
(אי שלמות) קשה לדעת אם כונתו שהנשמה היא חלק אלוה ממש בלי אינדבידואליות?

יתר הערות בעמוד הבא.

המציאות המרגש לעד כי האיש בעל דעת, ודעת שלנשים קלה 16). והחבור מנהג ונהוג וכן במורגש 17) והנה האדם מרכב מכל (חלק) וחלק, כי הנפש כל ואינה חלק, והגוף חלק ואינו כל. ואם הנפש חלק, היא מצד התחברה בגוף, וכפי חבור הגוף -שהוא חלק -עם הנפש - שהיא כל - יהיה דבוקי הנפש המשכלת - שהיא כנגד השם חלק - עם השכל - שהוא כל - אחר הפרדה מחלקי הגוף ומכל כחותיו 18), ואם יבוא נחש על חוה שהיא אשת (איש) - זונה, והיא אשת אדם השנית לא הראשונה, כי שם הראשונה לילית 19), ושם השנית ימית, הנה הוא יטיל בה ארס וזוהמה באכלה מעץ הדעת טוב ורע, ותאכיל את אדם בעלה בעטיו של נחש, וימותו שניהם. ואם יעמוד אדם על הר סיני, הפסק הזוהמא של נחש ממנו 20),

---

11) "אח"כ הושאל שם "אשה" לכל ענין מוכן ומזומן להתחבר לענין אחר".

12) "ואפלטון או מי שקדם לו היה קורא החומר הנקבה והצורה הזכר".

13) הפרק הזה (החל מן "וממה שצריך שתתבוננהו מאד זוכרו בריאת אדם נששת ימי בראשית" עד סוף הפרק) משמשים המוטיבים העקריים בסוד זה. ומעניין הדמיון בין שם טוב "ראיתי לך לקבץ סודות נדחים מזה הספר ומעשה בראשית," בעקר החל מן הפסקה "וראוי שתדע כי האדם מדיני בטבע". והוא מתכון בעיקר לקטע "אדם וחוה נבראו כאחד" ג"כ כנ"ל: יחסי חומר וצורה.

14) (ענין פני אדם ופנים במרכבה) הוא יפרש זאת להלן. כונתו כנראה שהצורות באות מן הפנים (שכלים נבדלים) ואילו החומר מן הגלגל.

15) מו"נ א' ז' "שת כאשר למדהו והבינהו ונמצא שלם השלמות האנושי נאמר בו, ויולד בדמותו כצלמו'". והכונה שרק החלק הרוחני שבאדם נקרא "אדם" ואילו החומר (=נקבה) לא.

16) בבלי שבת ל"ג, קידוש' פ';

17) ר"ל, חבור צורה וחומר וכן בבני אדם. המנהיג=הצורה, הרוחני או"הכל" והנהוג = חומר = חלק

18) ההשארות תלויה במדת הקשרות הנפש בגוף. אמנם האנלוגיה אינה מתאימה לכאורה. כי אין לומר שבו במידה שהגוף נקשרת יותר בנפש בה במדה הנפש המשכלת נדבקת בשם, כי אדרבא התכלית היא הפרדות הנפש מכל חלקי הגוף וכוחותיו. ונראה שהקשר זה הוא בבחינת מנהיג ומונהג (כדלעיל הע' 17), והכונה: שבה במידה שהגוף מתחבר עם הנפש ומשתעבדת לה - הנפש המשכלת נקשרת בה'.

19) לילית בתור אשת אדם מופיעה בראשונה ב"אלף בית דבן סירה". בספרות יותר קדומה ישנו הענין, ולא השם (ב"ר כ"ד ז') "חוה הראשונה". וענין לילית מתבאר ע"י ס"ת (143 ב') "ואם הוא לסוד מספרו "נפש האדם" ותבינהו" ל' לית = נפש האדם = 480 . והיא לפי התשובה על השאלה במו"נ חלק א' פ' ב' (אדם עזב את המושכלות ושקע במפורסמות) ומתבאר יותר ממו"נ, ח"ב פ"ל עפ"י פרושו של שם טוב; המושכלות (= נפש האדם = לילית) עזבוהו את אדה"ר ואז שקע במפורסמות (= דמיון = חוה אשתו השניה).
השם "ימית" אינו מופיע בשום מקום. יתכן שיצר אותה רק כאנטיטיזה נגד לילית. (וזה יתאים אם נקשר את הנשים, בענין מו"נ ח"א פ"ב כדלעיל).
אבל יתכן שהוא רומז בשמות אלה-לאור וחושך "שהן ראש סבות ההויה וההפסד" (מו"נ ח"ב פ"ל) ומכיון שהחשך הוא טבע מציאות העולם התחתון כולו" "ושבהעדר, האור ישאר הענין הנח" כלומר ישאר הענין קיים (קרשקש) ע"כ שם אשתו הראשונה בזמן שעסק במושכלות לילית (=קיום=השארות) ואח"כ כששקע במפורסמות ("והאור מתחדש עליו" =ימית) רק אז נפל תחת חוק ההויה וההפסד.

20) לפי בבלי שבת קמ"ו, יבמות ק"ג. והרמב"ם ח"ב פ"ל אומר "אשר פשטיהם בתכלית הרחוק" והבינו המפרשים שהכונה אליגורי; = נחש = כח המדמה (מלשון קסם ונחש) וכד'. גם ענין "אשת איש זונה" (כצ"ל) הוא לפי משלי הרמב"ם פתיחה לחלק ראשון על משלי ז' ו'; כמו"כ ח"ג פ"ח, שממשילה לחומר הקשור בצורה (=אשת איש) אבל שואף להחליף צורתו לגרוע ממנו (=זונה, בוגדת בבעלה), רק המוטיב של לילית הוא חדש. והכונה כוח המדמה (נחש),

ואם ישכנו לא ימיתנו כי לקח מעץ החיים ואכל ממנו21). ודע כי שם צלם הוא מופלא בהמשל, וכן שם דמות 22), וזה כי ההשגות האנושיות שלש, והם: ה ר ג ש ו ד מ י ו ן ו ש כ ל 23). והחבור המרגש הוא חבור איש ואשתו. והחבור המדומה, הוא חבור הצורה והחומר, והחבור המושכל הוא חבור השכל והנפש? ושני החבורים הראשונים חוברו ויפרדו, והחבור השלישי כשחובר לא יפרד, ועל שני החבורים האחרונים, שהם דמיון ושכל, זכרה התורה דמות וצלם, מפני היות שניהם ענינים נסתרים, האחד טבעי והיא הדמות, והשני אלהי והיא הצלם. והשני החבורים האלה 24) הם לבדם פעולה אלהית, אך החיבור השלישי הוא פעולה אנושית רצונית. וכל השגה הוא חקוי מציאות הדבר הנמצא25).

והנה בחקקך הגוף בהשגה ההרגשית, בראותך אדם מחוץ, תחקק כל מקריו או קצתם, ומהם תכירהו. ובחקקך הגוף בהשגה הדמיונית: בראותך אדם בחלום, או במראה, או במים, כי האדם החקוק בלבך בחלום, איננו אדם כלל, אבל נקרא אדם בעבור החקוי אשר חקקת אותו אתה בדמיונך וכאילו הוא נמצא כאדם אצלך. מין אדם החקוק במראה, דומה לאדם, ואיננו אדם בלי ספק. וכן החקוק במים. והנה התחילנו מגוף נמצא מחוץ, דומה לו, אבל איננו הוא, ואם הוא בדמותו. וכל מה שיהיה בגוף אשר בו, ידומה המדומה דק יותר, אז יהיה המדמה מתקרב אל השגתו בדמיונו יותר, בדמיון המים, והמראה, והחלום והיקיצה, כי כל אחד מאלה השגה זכה יותר מחברתה, לפי זכות הגוף שבו הושג. ובחקקך הגוף בהשגה השכלית בראותך מהותו בשכל, הוא החקוי האמיתי. וכל מה שתשיג מענינו בשכל, תהיה קרוב אל אמיתתו יותר, והוא האדם באמת. ומדרגותיו למטה מן הכסא•והוא מכלל החיות הנושאות הכסא, ומכלל היושב על הכסא. וזהו ה"דמות" אשר בו נברא, בדמות ארבע חיות, ובדמות "כמראה אדם על הכסא מלמעלה"; והיינו "בצלם אלהים ובדמותו"26), ולמעלה מן הכסא.

מזדוג עם כוחות הגוף (=חוה, זונה=) חומר, וזה מטיל זוהמה, של שקיעה במפורסמות (עץ הדעת), והגוף גורם לשכל (=בעל) להיות משפע ג"כ, וככך אדם מת (אין לו השארות), בעטיו של נחש (כוחות המדמה והמתעורר). ורק ע"י מצוות פוסקת הזהמה.

21) אבל אין ז"א שאין תקנה לאדם כי אפילו אם יש לו כוחות הגופנים המעורר והמדמה (נשיכת נחש) אין זה הכרח, כי יכול ע"י השלשת השכל (עץ החיים=החקירה, עפ"י הרמב"ם, מו"נ ח"ב פ"ל, הפסקה "מהלך חמש מאות פרסה")

22) עפ"י מו"נ ח"א פ"א. אמנם נראה שלא כמו בתחילת הפרק, כאן הוא מבדיל ביניהם. צלם הוא מפרש כמו הרמב"ם "ההשגה השכלית" אולם "דמות" כפי שנראה להלן שונה אצלו תכלית שנוי לעומת הרמב"ם שמפרש מן "דמה" "דמיון בענין" או "דמיון בענין ההתנשאות והרוממות". אבולעפיא מפרש "החבור המדומה חבור צורה וחומר" בנגוד גמור לפשט הרמב"ם.

23) החלוקה הזאת של כוחות הנפש היה מתקבל ג"כ ע"י הרמב"ם, אלא שהוא מכניס כאן נימה משלו: בו בזמן שאצל הרמב"ם השכל היא צורה טבעית או צורה מינית של האדם, הרי אצלו החלוקה דלהלן. ואת החלוקה הזאת הוא מבאר גם בס"ת (142 ב'): "והנה התבאר לך שענין צלם צורת השכל וענין דמות דמיון, כי השכל והדמיון ידועים שהם צלם ודמות.

24) כלו' הדמיוני והשכלי וזה לישב את הקושיא: מדוע כתוב רק על "צלם ודמות" ולא רגש, והתשובה כי זה חבור אנושי.

25) לפי מו"נ ח"א פ' ס"ח. אמנם "חקוי" יש להבין מלשון חקיקה, כדלהלן. וכל הענין בא לכאן להוכיח כיצד יוצאת לפועל ענין "הצלם והדמות" (=ההשכלה למדרגותיו).

26) לפי מו"נ ח"ג פ"ז רמזיו של הרמב"ם ל"דמות" ואבולעפיה מקשר זאת באופן הגיוני עם הנאמר במו"נ ח"א פ"א "דמיון בענין הרוממות וההתנשאות" כ"כ חשובה הפסקה: "דמות אדם, שעל הכסא אין משל עליו, יתעלה מכל הרכבה, אבל משל על דבר נברא". החידוש אצלו זהוי דמות עם הדמות הנאמר לעיל. וכוונתו שצורת האדם מגיעה לו לפי דרגת השכלתו (על) עולם השכלים, כמו שאמר זאת בפרוש בס"ת (142 א'ב'): "עד שישוב צלם זה להיות שמו כשם רבו והוא השם המיוחד לשכל הפועל, צלם כצלמו". והכונה הכללית: למרות שדרגת האדם למטה מן הכסא (שייך לעולם התחתון החמרי) האדם האמיתי שבו - שייך לעולם השכלים.

ואמתת דבר זה החי המדבר הנקרא חשמל, חי שמל, חי שממלל ומדבר 27). ועינו כעין חשמל ומזהיר ומאיר וחש ומל 28), ורץ ושב כמראה הברק בליל חשוך 29), אחר שמל ופרע 30,) כמו שסודו נגלה מסוד מילה ומסוד ערלה. כי אם מל ולא פרע, כאילו לא מל ועדיין הוא ערל ואטום,31) וסוד מילה כריתה 32), וסוד ערלה כסוי וסוד פריעה גלוי. והמילה כוללת ענין **זר**, ודם נשפך ממנה וערות הנולד גלויה 33). ועל זה נחלק שתוף שם אדם לשלשה חלקים: לשם המין, ולשם ההמון ולשם המיוחד, כמו שסדר בפרק י"ד 34). ומזה הענין תוכל להבין מהות הקושיא ופרוקה, אשר בפ"ב, וענין ההבדל אשר בין טוב ורע הנולדים מעץ הדעת, והמושגים במפורסמות, וההבדל אשר בין אמת ושקר הנולד משתוף שני העצים, כלומר: החיים שהם אמתיים המושגים במושכלות, והמות שהם הדעות השקריות המדומות אשר אין להם מציאות כלל 35) ותבין מה הבדל יש בין ענין המפורסם ובין הענין המושכל: ותדע כי הענין המפורסם כולו נולד מן השכל המעשי המשותף עם הדמיון, והמושכל כולו נולד מן השכל העיוני, ואע"פ שההרגשה והדמיון קדמו לו בזמן. ולפי ענין המין וההמון נברא האדם בדמות אלהי, כי המין וההמון שהם חלקי המין, הם דומים לצבאות מעלה ומטה והם המרכבות, הדומות לקבוצים

---

27) „חי שמל" דרשה שלו לפי מושג הפילוסופי, דומם, <u>חי מדבר</u>. בעקר רגיל בשמוש המושג „חי מדבר" על האדם.

28) בבלי חגיגה י"ב: ומו"נ ח"ג פ"ז.

29) המילים לפי יחזקאל א׳ י"ד והענין לפי מו"נ פתיחה לחלק א׳ "ולא תחשוב שהסודות העצומות ההם ידועות עד תכליתם ואחריתם לאחד ממנו. לא כן, אבל פעם יוצץ לנו האמת עד שנחשבנו יום, אחר כן יעלימוהו הטבעים והמנהגים עד שנשוב ליל חשוך וקרוב למה שהיינו תחילה. ונהיה כמו שיברוק עליו הברק פעם והוא בליל חזק החושך". ויתכן שיש לקשור בם את "ספר יצירה" א׳ ו׳. "ע"ס ב"מ צפיתן כמראה הבזק... ובדברו בהם <u>ברצוא ושוב</u>". השנוי נרק הוא עכ"פ לפי הרמב"ם. ובדרך זו הוא <u>דורש</u> אח"כ "מל" שלעיל לענין גלוי.

30) מאחר שיש לו כוח הדבר, (=מל), מחובתו לגלות סודות (=פריע).

31) משנת שבת סוף פרק י"ט. והכונה שאם הוא מדבר (= בעל שכל = מל) ולא פרע (= גלה את סודות) הוא כאילו לא מל (דומה לבהמה, שאינו מדבר). הרעיון לפי מו"נ ח"א פ"ז "כל מי שלא הגיעה לו זאת הצורה.... הוא אינו איש, אבל בהמה על צורת איש ותבניתו".

32) משחק מילים לפי בראשית י"ז י"ד. ובראשית ט"ו י"ח. כונתו שבסוד מילה תלוי כרת (=אי - השארות) וכריתת ברית (= השארות). נ"ל שסוד רומז כאן גם לגמטריה (כרגיל בכתביו) אלא שהמעתיקים שלא הבינו זאת כרגיל סרסו את המילים ע"כ נ"ל שצ"ל: וסוד מילה=(4+1+3+5 =13=) כרתה (2+2+4+5 =13=*). וסוד „ערלה" (7+2+3+5 =17=) בכסוי (2+2+6+6+1 =17). וסוד „פרעה" (8+2+7+5=22=) גלוי (3+3+6+10=22).

33) על פי: ע"ז ג"ע וש"ד. (בבלי פסחים כ״ה ועוד). ענין זר (על משקל ע"ז) = כסוי, שמי שאינו מגלה כאילו עובד ע"ז, (מסתבר שהלשון הוא ע"פי הנאמר במו"נ ח"א פ"א "וכאשר יחד האדם בענין שהוא <u>זר</u> בו.... ההשגה השכלית" או יתכן שזה רציונליזציה של המיטוס הקבלי: ערלה = אל זר = אדם בליעל) ודם נשפך = כשפיכות דמים, מרמז על המפורסמות. כונתו שאפשר לחקור, בצורה לא נכונה ולשקוע במפורסמות במקום המושכלות, וערותו גלויה = גלוי נסתרות.

34) בחלק א׳, אמנם הסדר שם אחר, אבל השנוי הוא במתכון כנגד שלשה סוגים שבהערה הקודמת. המין = עובד ע"ז, ההמון = יש לו מעלות המדות, המיוחד = מושכלות.

35) המוטיב של שני העצים מופיע גם אצל הרמב"ם לצרכים פרשניים, כמובן רק עץ הדעת ועץ החיים (מו"נ ח"ב פ"ל) אלא שאבולעפיה מוסיף את הנופך הקבלי "אלנא דחיי" "ואלנא דמיתא" ושוב רציונליזציה. כמובן שמילים חריפות אלה (עץ הדעת = מות, המפורסמות = דעות שקריות ומדומות שאין להם מציאות כלל) אין למצוא ברמב"ם ומבחינה זו אבולעפיה הרבה יותר רדיקלי מאשר הרמב"ם הוא מגנה כל גשמיות, דמיון וכד׳, באשר לדעתו מטרת האדם להשתחרר מהם ע"מ להדבק בשכלים.

ההמוניים והמיניים 36). ולפי ענין האיש האחד המיוחד ההוא משכיל או הנביא, האב והאדון הראשון לכל המין נברא בצלם אלהי, כי הוא לבדו דומה במין לסבה הראשונה בצבאות. ועל כן אם ישראל צבאות ה' הנה משה מלכם באלהים, ובית דוד באלהים "ומשה שקול כנגד כל ישראל" והשם שקול כנגד כל נמצא וענין צלם צורת שכל וענין דמות דמיון דעת ובין זה 37).

סוד שני נודע מפרק ז' ומ"ד 1.) ומפרקים שבאר זה אחר זה והם ס' ס"א ס"ב ס"ג.

ע י ק ר סוד שתוף שם בן ושרש ענין הלידה והתולדות הרצוניים והטבעיים וזה הסוד הוא נבנה על ידיעת השם 2),<u>והוא הגדול שבסודות החלק הראשון</u>, ודע שאתה צריך להתעורר תמיד מתוך קצת מאמרים שאזכיר לך, על מאמרים אשר לא אזכירם 3.) כי האיש האחד בהולידו בן אחד, לא הולידו על מנת שלא יוליד בנו כי אם בן אחר, אבל הולידו והכינו להוליד גם הוא כמה בנים ובנות. וזה מאשתו האחת, או משתי נשיו, ומן שפחתו האחת או משתי שפחותיו או מיותר מהם. כי הנה בדעתך כי אברהם הוליד את יצחק משרה אשתו, והוליד את ישמעאל מהגר שפחתו, והוליד עוד מאשה אחרת בנים רבים, כאמרו:"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה".ואמר:"ותלד לו את זמרן ואת יקשן וגומ'. והנה תדע כי הוא הכין אילו בנים, שיולידו גם הם בנים רבים, כל אחד ואחד מהם כפי יכלת פריו וזרעו וכחו 4.) גם יש בבן כח להוליד תאמים מאשה אחת ואם הם הפכים 5.) כי הנה יצחק שהוליד את יעקב ואת עשו מן רבקה אשתו. והנה עשו הוליד כמה אלופים מיניים, וגם ישמעאל הוליד י"ב נשיאים לאומותם, וגם יעקב הוליד י"ב שבטים משתי נשיו ומשתי שפחותיו ועמהן בת אחת ושמה דינה מאשתו הראשונה. ולפי הקבלה תאומות נולדו עם כל אחד ואחד מן השבטים, וכן תאומות נולדו עם קין והבל אך לא נולדה תאומה עם שת 6.)ועוד צריך שתתעורר לדבר מופלא, שהוא,כי במרצאך ענין ספור מן הספורים שבאו בתורתנו האמיתית, שתדע אם הספור ההוא נוהג מנהג הטבע ואינו יוצא חוץ להיקיש השכלי, או אם הוא בהפך זה. ואם אין ענין הספור ההוא נגד הטבע, או זר מהטבע, ראוי

---

36) הענין לפי מו"נ ח"ג פ"א אגב צירוף טרמטולוגיה וערבוב הענין של ח"א י"ד. והכונה שצלם אדם יש להמון ולמין (אם גם בכח) כי ממנו יוצא היחיד בפועל,ע"פ אם גם יש מבני אדם שצורת פניהם דומה לצורת אחד משאר בע"ח עכ"ז"דמות אדם להנה".

37) כאן יש כאין נסיגה מפרושו הקודם על"דמות" ומפרושו יותר במשמעות הרמב"ם, ואין הקשי הזה מתהדר, וכונת דבריו:שיש אנלוגיה כללית, יחס - אלוהות לקוסמוס ~~לעם~~ כיחס יחיד נבחר לעם:(ויתכן שרומז כאן להשארות שכלית לנבחר והשארות נמוכה להמון ע"י מדות (-דמיון דעת).

1) בס"ת (142 ב') רשום במקום זה:פרק י"ד(שתוף שם אדם),שמסתבר יותר.

2) לפי מו"נ ח"א פ"ז (ענין צלם אדם ודמותו).וכונתו; שבן שם משותף לתלמיד הלומד מאדם את ידיעת השם. והרמב"ם אומר בפרק זה: "כמו שאבאר <u>בשתוף שם בן</u>".וכבר כל המפרשים תמהו על זה,שאין שתוף שם בן בכל ספרו. ונסו לתרץ זאת ע"י פסוקים שהביא.ברור משם הפרק שכונות אלה היו לפני עיני אבולעפיה, ע"כ ח"ג פרק נ"ד מפסוק "בני אמי" לומד שתוף שם בן על <u>כוחות הנפשיות</u>,כ"כ ח"ג פרק כ"ב <u>בני האלהים,</u> אין פלא איפה לשתוף <u>שם</u> - בן. (שמות).

3) זה מחזק את ההשערה של הערה 2.

4) טבעם של הבנים (כוחות נפשיות) שונה, כמו שרומז הרמב"ם(מו"נ ח"א פ"ז)אמי שלא הגיעה לו זאת הצורה... יש לו היכולת על מינו בהיזק וחדוש הרעות...כי השכל והמחשבה שהיו מוכנים לו להגעת השלמות אשר לו הגיע, ישתמש בהם במיני התחבולות המביאות לרע והולד נזקים".

5) אפילו מחומר אחד (-אשה= או כוחות גופניים כגון,מעורר המדמה)יכולים לצאת שני התפתחויות רוחניות הפכיות, כי אין זה תלוי רק בהכנת החומר בפוטנציה אלא יותר בהוצאתו לפועל.(כדלעיל הערה 4) ומפרקי הנבואה ראיה על חשיבות כוחות הגופניות!

6) ענין התאומות מופיע במקומות רבים: בר"ר כ"ב ג' (קין ותאומתו

שתמשיכהו בהמשכת הפשט תחילה, כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ואם תמצא לו עוד ענין שני גם כן שיסבלהו, והוא אצל דעתך מעולה מן הראשון, טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידך, כי אינך יודע איזה יכשר הזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים. והנה הרב ז"ל העירנו לזה באומרו בענין שתוף שם,מקום׳ בפ"ח 7) אמר: "דמיון זה שבארנוהו מענין ,מקום׳ באומרנו ,ברוך כבוד יי"י ממקומו׳ 8) שאתה תדע, שזה הענין בעצמו הוא ענין ,הנה מקום אתי׳ 9) מעלת עיון והשקפת שכל, לא השקפת עין, מצורף אל המקום הרמוז אליו מן ההר, אשר בו ההתבודדות והשגת השלמות". אלה הם דבריו הקדושים בענין המופלא הזה. ולפני זה אמר, כי זה שהגיד לנו, הערה מאתו לעורר לבבינו אל סודות שתוף השמות. ואמר כי זה מפתח ספרו וזולתו, כלומר,כל ספרי הנבואה וספרי החכמה, וזהו האמת אשר אין בו ספק. ועוד חזק זה בפרק י׳ בענין שתוף שם עליה,באמרו: "משה עלה אל האלהים הוא מן הענין השלישי, מצורף אל היותו גם כן עולה אל ראש ההר, אשר ירד עליו האור הנברא"10). שני הענינים האלה המעולים הם לעדים על כל הענינים הדומים להם, והם מקום ועליה, שאחר שבאר על ענין האדם שניהם, אינו נמנע בשום פנים,שמשה עלה אל ההר גם עלה במעלה האלהית. ותהיה העליה מצורפת מענין נגלה ומענין נסתר, והנגלה הוא עליית ההר, והנסתר הוא מעלת הנבואה. ואחר שגלה לנו הרב ז"ל זה הענין כולו, אשר הוא סוד אלהי מופלא ומכוסה, רצה עוד והוסיף לגלותו יותר מבואר בפרק י"ח. והביא לנו עד נאמן ואמר בענין קרבת השם: "ואיני חושב עליך, שיסתפק לך אומרו ,קרוב ה׳ לכל קוראיו׳ ,קרבת אלהים יחפצון׳ ,קרבת אלהים לי טוב׳11) שאילו כולם קרבת מדע, כלומר השגה מדעית לא קריבת מקום. וכן אומרו ,קרובים אליו׳ ,קרב אתה ושמע׳ , ,ונגש משה לבדו אל ה׳ והם לא יגשו׳12,) ואם תרצה שתשים מה שאמר במשה: ,ונגש׳ שהוא יתקרב למקום מן ההר אשר שכן עליו האור, כלומר, כבוד ה׳ תוכל זה אבל החזק בעיקר"13). אלה דברי הרב. וכבר אתה רואה מבוארם, שהוא קורא הענין המובן מן הנסתר עיקר, ונשאר א"כ זולתו טפל כנגדו 14). והנה הורנו כי אין תכלית הכונה האחרונה בעבור המובן מפשוטי הכתוב-אשר הם נגליו-ברב המקומות, אבל תכלית הכונה האחרונה בו, בעבור המובן מפרושיו אשר הם נסתריו. והנה הרב ז"ל תלה הבנת הפשט ברצון המעיין בו באומרו "אם תרצה" ובאמרו "החזק בעיקר" הורה שאין ראוי שתרצה זה, אבל ראוי שתבין מה שהוא נכבד ומעולה

והבל ושתי תאומותיו.) פדר"א כ"א (רק תאומה אחת לכל אחד) וכי"ב עוד (בבלי יבמ׳ ס"ב.-ירוש׳ שם י"א, י"א: - בבלי סנהד׳).
תאומות לשבטים פדר׳א ל"ו. בר"ר פ"ד י"ט:
וכונת כל הענין כאן שאדם יכול להשכיל לטוב ולרע לו (-בן ובת).וזה תלוי באיזה כוחות נפשיים משתמש (אשה=כוח מזימה שהוא נחוץ גם לשניהם,ואילו כוח המעורר הוא פחות = פלגש.) אבל גם מאשה אחת יכול ללדת הפכים.כ"כ "תאומות" במובן בן או בת בשתוף השם,כאשר יתבאר זה להלן. (וראה סוד א׳ הערה 15).

7) הציטט הוא צרוף של תרגום בן תיבון ושל אלחריזי אבל עיקרו לפי ה הראשון. (יתכן שתרגם בעצמו מערבית?).

8) יחזקאל ג׳ י"ב.

9) שמות ל"ג כ"א.

10) ציטט זה הוא בברור לפי בן תיבון.

11) א) תהילים קמ"ה י"ח, ב) ישעיהו נ"ח ב׳ ג) תהילים ע"ג כ"ח.

12) א) דברים ד׳ ב) שם ה׳ כ"ד ג) שמות כ"ד ב׳.

13) גם ציטט זה לפי ן׳ תיבון.

14) כמובן שהרמב"ם לעולם לא היה מתבטא כך כי לפי זה פשוטי המקראות הם טפל. אנו נראה בפרקים הבאים להלן שהוא הרבה יותר רדיקלי מבחינה זו מהרמב"ם.

מזה, ואע"פ שהכתוב סבל שני הענינים יחד, ואולי סובל הנגלה יותר מן הנסתר לכשיוקשרו דבריו הראשונים והאחרונים בתחילת המחשבה, אך כשיושכל הענין הנסתר בשכל שלם מופתי או מקובל תוריי, אין לחוש על הקשרים הנקשרים בנגלהו, שהם באו כדי להפליג ההסתר הנולד ממנו, ולכסות העלמו מהמון חכמי הפשט. ומזאת ההערה תבין, שאם ענין הספור ההוא הבא בכתוב הוא זר רחוק להקש והוא כנגד הטבע, ולא זכה הכתוב בו שהוא פלא, שאתה צריך לדעת נסתרו, על כל פנים אחר אשר אין מציאות אל נגלהו לא במרגש ולא במשכל, וראוי שתשליך ממנו המדומה ושתשכיל ענינו ומה הכונה אליו. אמנם מה שהתורה מעידה עליו שהוא פלא, אין צורך להכחיש דבר ממנו, שעם הודעת בעל הריב לא נצטרך לעדים, ומפיו של אדם כמאה עדים. אך צריך שתדע, כי שם פלא הוא ענין מכוסה ונסתר, כאמרו: "היפלא מה' דבר"15) ומתרגמינן "היתכסר מן קדם ה'". וכן אמרם ז"ל: "אין לך עסק בנפלאות"16) שהיא בנסתרות. וכן סתרי תורה הן נפלאות, וכן מה שכתוב. "גם בעיני יפלא" 17). וכיוצא בהם כולם ממין אחד הם, כי מי יוכל להשיג נפלאות תמים דעים. ועל זה באמר: "הנסתרות לה' אלהינו והנגלות וגו'" 18). כלומר הנסתרות הם ענינים אלהיים, והנגלות הם אנושיים ועל כן באר הנגלות משותפות עם המעשים שהם מיניים, כאמרו: "לנו ולבנינו" בשתוף שם בן19) ואחר שהתבאר לך זה הביאור המעולה, עליך שתדע סוד אדם וחוה, וקין והבל הנולדים משניהם, ושת שבו התקיים המציאות מפני שנולד בצלם אלהים ודמותו, כאמרו: "ויולד בדמותו בצלמו ויקרא שמו שת"20) והוא מלשון יסוד. והבל כשמו כן הוא 21)? ואע"פ שמנחתו קובלה הנה תכליתו להרג בשדה חוץ מהישוב על ידי אחיו קין הרוצח 22), וימחול לו עונו ואם הוא גדול מנשוא 23). והנה קין מלשון קנין, וקנה דעת להזיק את הבל הנזק. וזה רוצח וזה נרצח ושניהם אחים שוים נולדו מבנין האשה – היא אשת אדם – באמרו: "והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי איש את ה' ותוסף ללדת את אחיו את הבל ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה"24). ולא נקרא אחד מהם ,בן' אלא שת לבדו

---

15) בראשית י"ח י"ד (בכ"י מסומנים שלשה עגולים ע"פ שלשה אותיות מצטרפים ל"השם" וכונתו: שעיקר החקירה ידיעת השם, וכל ענין אדם, חוה, הנחש וכד' באים להמחיש את הרחקת "המדומה" ולחקירת השם, שהיא שכל הנקנה.

16) זה פרפרזה ממאמר חז"ל בשם בן סירה. (חגיגה י"ג ירוש' חגיגה פ"ב מ"א ב"ר ח' מדרש כונן ועוד)..ושם הלשון: במופלא ממך (פליאה ממך) אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור, במה שהורשה התבונן אין לך עסק בנסתרות. ואבולעפיה מצטט זאת ע"פ מו"נ ח"א פרק ל"ב.

17) זכריה ח' ו'.

18) דברים כ"ט כ"ח. הרמב"ם משתמש בפסוק זה (מו"נ ח"ב פרק ל"ט) רק להוכיח את נצחיות מצוות התורה. הדרש על נסתרות כאלוהיות הוא דרש שלו.

19) שם "לעשות את כל דברי התורה הזאת", והכונה; כשם שהמעשים הם אנושיים-כך הנגלות (שתוף שם בן = מין = אנושות) לעומת הנסתרות שהן אלוהיות. (ליחידי סגולה).

20) בראשית ה' ג' וראה הערות בפרק הקודם. (בפרט 15) וצלם אלהים (ההשכלה הוא היסוד.

21) כל זה ~~לפי~~ מו"נ (ח"ב פ"ל) אמנם שם רק "האריך לרוצח" ולא "למחול". עד הע' 23. המפורסמות או מעלות המדות (= הבל =) רועה צאן = מנהיג. כשמם כן הם = אין להם קיום, ובעליהם איננו בעל השארות.

22) ואע"פ שמעלות המדות עדיפות על פני קניני הגוף לפני ה' (= מנחתו קובלה), אין להם תכלית בפני עצמם אלא בחברה, אבל מחוץ לחברה (= בשדה נהרג), אין להם קיום. לרב הרדיפה אחרי קניני הגוף (= קין), מבטל את המדות (= הורג להבל) (ע"כ הגוף וקניניו רוצחים).

23) לפי לשון הרמב"ם: "האריך לרוצח" הכונה; שקניני הגוף הם יותר בעלי ערך ממעלות המדות, כי להם גם ערך מחוץ לחברה. לפי נוסחתו של אבולעפיה קשה לפרש.

24) בראשית ד' א–ב. מהאשה (= כוח המדמה) נולדו קין (= ורדיפת החומר–הקנין) והבל (= מעלות המדות) (בס"ת 143 ב': "מלשון העדר הקנין שהוא ההבל כאשר סופו. אדם להבל דמה,

נקרא בן, וגם הוא נולד מחוה בצלם אביו ובדמותו25.) והנה השנים הנולדים
זה אחר זה, האחד מלך והוא רועה צאן וכחותיו הם צאנו שהוא מנהיגם כצאן,
והוא חי וכל כחותיו חיים עמו, והוא הקטן בזמן והגדול במעלה, ואחיו הוא
עבד חי, ועובד דבר מת, וכל כחותיו מתים בחייו, אך הם בעלי צמיחה, ומזונו
עשב השדה שבו נהרג אחיו, כאומרו: "ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו
ויהרגהו"26). וקללת קין "וקוץ ודרדר וגו'"27). והנחש תולדתו גם כן מן
השדה, ואם הוא חי וערום להרע, שנא': "והנחש היה ערום מכל חיות השדה" 28)
והוא המסית והמפתה את האשה זונה, עד שהוא בא עליה ובעלה שלא בפני בעלה29.)
וקללת קין: "נע ונד תהיה בארץ" 30) כמו "משוט בארץ ומהתהלך בה" 31).
והנחש ערום וארור מכל, וכהתגדלותו כן שפלותו, והנה הוא כשעיר הגדול, כלומר,
חי נושא משא כבד, וערמתו רוכבת עליו, והוא גוף גדול מאד, ותנועותיו בנחת
כתנועות הגנב 32). וכל דבריו בשאלות ותשובות מנצחות את בעלי ריבו. ושם
רוכבו סמאל. הוא הנקרא שטן, והוא מלאך המות והואי יצר הרע 33), ויוצרו
שוחק ושמח בפעולתו, כי הוא שלוחו בלי ספק, כאמרם: "נוטל רשות ונוטל נשמה"
34) "ועליון היוצר בגמל ורוכבו"35). ואין לנחש קריבה עם האדם ולא דבור
ביניהם, אך קרבתו ודבורו עם חוה לבד36) וחוה הורגת בעלה על פי ערמת הנחש
הנואף37), והשנאה הטבעית היא בין הנחש וחוה, כלו', בין הנואף והנואפת ובין
תולדותיהן לנצח. הנואף שונא אותה שבעבורו סבתה

ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל. וכן שלמה העיד בספר קהלת בראשו כמו
שאמר הבל הבלים. ובתוכו כאומרו כל ימי חיי הבלך. ובסופו עוד הבל הבלים.
אך עכ"ז העולם עומד על הבל פיהם של תינוקות בית רבן"). מזה אפשר להבין
שכונתו למפורסמות שיש להם ערך רק בחיי עולם הזה. ורק בישוב אבל "בשדה"
([illegible]) כשאדם נמשך בעיקר אחר החמריות, הן בטלות.

25) הענין הוא לפי מו"נ ח"א פ"ז ח"ב פ"ל' (ראה ח"א הערה 15), אבל הדרשה
על בן היא אורגינלית, כי הרמב"ם דורש רק את ענין "ויולד בצלמו ובדמותו" אצל שת,
ואבולעפיה העביר את הדרוש על בן, לפי הצטרכו למושג. ועל פי צרוף הענין הנ"ל
למה שנאמר במו"נ (ח"א פ"ז) על שתוף שם בן. אמנם לפי הרמב"ם זה משמש "לחדושי
המחשבות" בין לרע ובין לטוב.
26) בראשית ד' ח' (לביאור הענין ראה גם הערות 21, -23). הקנין הגופני
ומעלות המדות (=אחים), הראשון קודם בזמן (=לפי סדרם. במו"נ ח"ג פרק נ"ד), ואלו
האחרון עלה במעלתו על הראשון. האחרון נוצר בשביל הצבור (=צאן) והנהגתו וע"כ
הוא מולך, כי צריך להתגבר על היצר להשגתו וע"כ יש לו ערך חי.
ואילו הראשון עבד (=משועבד ליצר) לחומר (=מת) וע"כ כל השגיו מתים בחייו
(אין להם השארות), אבל יש להם צמיחה (ערך לישובו של עולם), ונראה "שמזונו
מעשב השדה" כונתו: שהקנינים מתרבים מהעול (עשב או אח"כ קוץ ודרדר) שנגרם
מחוסר הנהגה מדינית (שדה).
27) ברא' ג' י"ח (אצל אדם!) פרוש, פירות הרעות של האדמה (-גשם)
28) ברא' ג' א'. למרות שיש בו חכמה להרע, אין זו רוחנית אלא חמרית (-שדה)
(ראה הערה 4 לעיל)
29) ראה ח"א הערה 20.
30) בראשית ד' י"ז. חוק הויה והפסד. (ראה הערה הבאה).
31) איוב א' ז' לפי מו"נ ח"ג פכ"ב. ושם מפרש קרקש את מאמר הרב על הפסוק
"הרצון בזה, שההפסד אשר הוא הרע (-שטן)+ אמנם ישיג הנמצאות מצד ההעדר
ההוא באלה הנמצאות, אשר יגיע השנוי והתמורה תמיד מצד החומר".
32) כח המדמה למרות נחיצותו (=ערום), עכ"ז פעולתו היא רעה ביותר, כי כמה
שפעולה זו גדולה יותר הוא מתרחק ממציאות, ולמרות שאין זה כח גשמי (חי)
עכ"ז גורם לגשמיות (נושא משא) כבדה, כי המתעורר (סמאל-הרוכב) שבא מכחו שולטת
עליו. והפתוי בא בנחת כמתגנב, ע"י שו"ת של פתוי שמנצחות תמיד.
33) האידנטיפיקציה של סמאל היא לפי ב"ב ט"ז. אלא ששם בלי סמאל.
סמאל-שטן; הוא של הרמב"ם במו"נ ח"ב פ"ל. לגבי באור הענין ראה הערה 35 להלן.
34) ב"ב ט"ז. לפי מו"נ ח"ג כ"ב אלא בהפוך הכונה. כי כונת "הרב" בכל הפרק
להראות שכוחות הרע פועלים מן ההעדר ובמקרה, ואילו אצל אבולעפיה בא זה
להוכיח, כי עושה שליחותו. ואין לתרץ קושי זה אלא אם נפרש, עושה שליחות
כללית של הויה והפסד, שהם מסורים בידי החומר (-שטן).
35) לפי פרדר"א י"ג. שם אמנם כתוב "רבון העולמים תשחק לסוס ורוכבו".
וכאן בא לפי מו"נ ח"ב פ"ל ושם כל המפרשים מתרגמים קבה"ו-שכל וכדמ'
והקיצוני ביותר פרושו של נרבוני: השכל הנקנה לא נתן ביד שטן ולא ביד הנחש
(-מדמה) ולכן היה משחק ושמח בחלקו, במתנת חלקו כי הוא נצחי" ספק אם
אפשר ליחס דעה כזאת לאבולעפיה אלא יש לומר שכוון פשוטו כמשמעו קבה.

(הערות מס' 36, 37, בעמוד הבא)

נתקלל 38), והנואפת שונאתו מפני שבסבת פתויו זנתה והתחיבה מיתה על זנותה 39)
כי אין מיתתה בחטא עבירה על הצווי, כי לא נצטוית כי אם האדם, כמו שנא׳
"ויצו ה׳ אלהים על האדם"40). "על האדם" ולא על האשה וכן אמר השם לאדם:
"המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכול ממנו אכלת" 41) ולא אמר לאשה כך. וסוד
הצווי תדענו מסוף חלק ב׳ מפרק מ״ח, וסוד האכילה תדענו מפרק כ״ט בחלק א׳.
42.) ואין חטא הנחש כי אם על פתויי הנאוף 43), ואילו הענינים רמזם הרב
בפרק ל׳ מחלק ב׳ והאשה מנצחת לנחש תחילה, והוא מנצחה בסוף 44) ומפני היות
ענין אדם וחוה ונחש וקין והבל ושת קשור זה בזה, נכלל בזה בסוד הב׳. ודע
כי בענין אדם ונחש וחוה נכלל שלש עבירות החמורות שבתורה. וקין ונחש
וחוה שלשתם רוצחים, כי קין הרג הבל אחיו, ונחש הרג את חוה, וחוה הרגה את
בעלה, והבן זה. ונחש נואף את חוה. ואדם עלל עלילות, עד שעבר את מצות השם
ועבד ע״ז 45), כי "דבר ה׳ בזה ואת מצוותיו הפר"46) והעד שהשם כעס עליו
וקלל והנה אמר: "וינחם ה׳ כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו" 47). והנה
בראשית היצירה נכלל ג׳ מיני (ד״ת עבירות) ע״ז ג״ע ש״ד, וכן בסוד המילה
שלשה אלה מפני שממנה ראשית בריאת המין וקיומו לעד. וזה כדי להפך מה
שנוצר כנגד הכונה האלהית האחרונה, והיא הכונה הטבעית, הראשונה, כי כונה
הטבעית, שהיא מעשה בראשית לקיים המין תמיד ולקיים פרטיו מדת זמן אחד 48)

---

36) גם זה לפי מו״נ (ח״ב פ״ל): כוח המדמה אין לו שליטה על השכל בפעל (אדם) אלא על כוחות הנפש (המפורסמות - חוה)

37) והמרנות הדרגת את בעלה (מניעת השארות) ע״י כוחות המושכות את האדם לשקוע במותרות.

38) הכח המדמה שונא את החומר, כי אלולי החומר היה יכול להפך לכח תיובי בעל השארות (כמו שאר המושכלות) אלא שבסבת החומר שהוא קשור בו (-נאוף) הוא מקולל.

39) והחומר שונאת את הנחש (- סטן) חוק הויה והפסד כי זה גורם לה להחליף צורה (זנות) וע״י כך היא נפסדת.

40) בראשית ב׳ ט״ז.

41) שם ג׳ י״א כל זה עדין פרוש והרחבה למו״נ ח״ב פ״ל: (וחוה הורגת בעלה.;)

42) צווי-נטיה באדם. אכילה - השגת חכמה. והכונה: ה׳ הכניס באדם הכונה (= צווה) "מכל עץ הגן תאכל, (מושכלות) ומעץ הדעת טוב ורע (מפורסמות) לא תאכל ממנו. וזה רק בצורה (אדם) אבל החומר (חוה) אין בה אפשרות לנטות למושכלות. ע״כ אין לומר שהפסד החומר מפני עונש (חטא עבירה על צווי) אלא מפני חוק טבעי (זנות).

43) הכח המעורר (נחש) מאבד את ערכו (חטא) רק אם הוא מפתה להדבק בחמר (נאוף).

44) בתחילה החומר (חוה) מנצח את השטן ע״י קיום המין (שממנו יוצא הנבחר). ולבסוף השטן (ע״י המדמה) מנצח את החומר (כי ע״י אין למין השארות כי הדוב נשקע בחומרנות). עפ״י קרשקש במו״נ ח״ב פ״ל הערה ג׳).

45) עפ״י בבלי סנהדרין ל״ח:

46) במדבר ט״ו ל״א. שלש עברות, (שפיכות דמים - פליון ע״י מניעת השארות, גלוי עריות הסתה לדבר עברה. ע״ז - אי השכלת האל) כבר התבארו לעיל חלק א׳ הערה 33 וכאן באים משום הדרש שאח״כ.

47) בראשית ו׳ ו׳.

48) לפי לשון מו״נ ח״ב פ״ו. השמוש אצלו שונה מאשר אצל הרמב״ם, כי אצלו יש נגוד בין "ענין הטבע"-אשר הוא חמרי ותפקידו לקיים את המין תמיד ואת הפרטים, זמן מה,- בין הכונה האלהית,-אשר תפקידה להעניק נצחיות. אמנם אם נבדוק, את דעת הרמב״ם נראה שאפשר מדבריו להסיק מסקנה כזאת: "החומר-מחיצה גדולה ומסך מונע את השגת השכל הנפרד", כמות שהוא אבח״ג פ״ט, ועוד הרבה. ועיין לעיל הערה 44.

באמצעות גלוי עריות. וכונה האלהית - שהיא מעשה מרכבה -, לקיים האיש המיוחד תמיד ע"י גלוי נסתרות - אשר הם כגלוי עריות אצל ההמון המיני, ועניינים מגונים לדבר בם, ואין ראוי לשמעם כדברי עריות 49.) ואם הם עקר וזולתם טפל ועל כן חיוב להמון להאמין הכתובים כפשוטם. ושלא יתגלה להם בם שום נסתר, כי ערוה היא להם. וחיוב הוא ליחידים להאמין הפכם, והיא לגלות ערות הנגלה לעצמם, ולכסותו מזולתם ולקחת את הנסתר לסלת ולעזוב את הנגלה לפסלת. ועל כיוצא בזה אמר שלמה ע"ה: "מים גנובים ימתקו וגו'" 50) כלו; סתרי תורה, והם סתרים הנאמרים בלחישה ובנועדים אל השכל ברוב מחשבה, והם גנובים ומכוסים מכל המוני, וכלם נסתרים, מעידים על שני יצרים 51.) ואם בנגלה מצוה מן המצוות, שהם לתקון הגוף או לתקון הנפש ההכרחיים או המועילים, הנה הנגלה מפתח לפתוח בו שערי הנסתר; והנה הוא מכלל הנסתר בסוג ולא במין. מפני תקון הגוף היא הכנה לתקון הנפש, ותקון הנפש הכנה לשלמותה האחרון, אשר אליו תכלית הכונה האלהית האחרונה, והיא השגת השם: ועל כן סוד שם, בן' הוא ענין קיום וענין בנוי לתלפיות, אשר לא ינתש ולא יהרס לנצח נצחים. מפני שענין ,שם' נגזר משממה וחרבה 52), לשתף בקיומו בן שהוא הפכו, כלו': בנין השמם וקיום החרב, ועל זה כל עוד שהשם קיים. הבן קיים וכל בן הוא תולדה ועלול לאביו שהיא עלתו, ורחמי האב על הבן חזקים מאד, "כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו" 53) אשר הם לבדם בניו באמת, "בנים אתם לה' אלהיכם" 54) כשאתם מתנבאים, כלו', מבקשים הנבואה, כי ,בנים אתם' מצורפים שניהם ,מתנבאים' והם בגימטריה אהי"ה אש"ר אהי"ה שודם; אנכי הייתי בישראל 55) והשם ראשם והם חק ומשפט בישראל, גם הם התחלה לכל שם 56). **והבנות גם הן תולדות יותר** חלשות* בת קול בערך אל הנבואה, 57) וכחולשת דינה בערך לשמעון ולוי אחיה, **ועל כן התבור ביניהם חזק.** "ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו" 58). וכן ויבואו בני האלהים להתיצב על ה'"

*כענין חלשות (בת קול)

49) ענין האסוציאציה של הנסתרות (=מעשה מרכבה ומעשה בראשית) לג"ע נובע ממשנת חגיגה ב א'.

50) משלי ט' י"ז.

51) חומר וצורה (נשמה וגוף) וכמו שכתוב אח"כ לתקון הגוף או הנפש ברוח זה מפרש יצרים בפרקים שאח"כ.

52) ראה הקדמה הערה 9.

53) תהילים ק"ג י"א.

54) דברים י"ד א'. כאן עובר לפרוש חדש "בנים אתם-מתנבאים" ז"א בן=נביא, רמז לקבלה נבואית.

55) אין פסוק כזה בתנ"ך, והסוד לא נפתר לי. ונראה לי שחסרה מלה בין "הייתי לישראל" מצד התוכן וגם מצד הגימטריה. כי בנים אתם = 543 = אהיה אשר אהיה, ואילו "אנכי הייתי בישראל" -רק 528 (ישראל -12) ז"א חסרים 15, ולולי דמסתפינא הייתי משלים "אנכי הייתי יה בישראל" ז"א, י"ה נהיית (ע"י המתנבאים) בישראל. וראה הערה אחרונה בפרק זה.

56) יה' ראש המתנבאים, מאידך הם (הבנים) יודעים את הנגלה והנסתר (חוק ומשפט לפי מו"נ ח"ג פרק כ"ו) והם גם התחלה לכל שם (פרוש ראה הערה אחרונה בפרק.

57) יתכן שבבנות הוא מתכון לנגלות, הן המצוות (= גשמיות=בשני יצרים), אבל אין לזלזל כי למרות שאין הן מטרות בפני עצמן, הן מצע למושכלות.

58) בראשית ו' ב', למרות הנגוד בין "בני האלהים" "לבנות האדם" שניהם תולדות, והנמשל: עיון האדם ותוצאותיו (הערה 51), כהזכירו מקודם את שני היצרים לענין הנסתרות. (מענין שאבולעפיה לא הרגיש שבפסוק זה "בנות האדם" השתמש הרמב"ם (מו"נ ח"א פרק י"ד) להמין.

"ויריעו כל בני אלהים", "ולאיוב שבעה בנים ושלש בנות" 59). ולפיכך הזכיר הקיים המקיים את הנפש באמת, אשר היא לדיעת השם והשגת תאריו, אשר הם מדותיו ודרכיו ופעולותיו סתרי תורה, תורתו ופלאי מצוותיו נקרא: ,שם בן כך וכך אותיות 60) כלד׳: שבהשגת הענין אשר ירדו האותיות ההם הנקראים שם, ילמד כל תלמיד – אשר הוא הבן האמיתי –, קיום אמתת בניני מציאות עצמו, ושורש בניני מציאות העולם ועניניהם כאשר הם: ובזה יתקיים גם הוא בקיום הדבר המושג לו אשר ממנו נולד ונתוסד ונבנה בניני עדי עד. ועל זה היו חכמים מוסרין אותו לבניהם ולתלמידיהם פעם אחת בשבוע 61). כי "בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו", וזה התלמיד או הבן בהיותו נקשר עם אביו או עם רבו קשר העלול לעלתו, לא לתלמיד שאינו הגון 62) ולא בן שאינו ראוי. וכל ימי היות העלה קימת הנה העלול קיים בקיומה, ולא יפרד ממנה. וזהו הענין הנקרא דבוק "ואתם הדבקים בה" וגו׳ וענין "בן" לשון "בינה והבנה" והבן זה. 63)

סוד השלישי נודע מפרק ט"ו 1) ומ"ה וס"ט בחלק א׳ וגם בחלק ב׳ מפרק כ"ו.

עיקר סוד כסא.א גם בחלק ג׳ נרמז במרכבה, והוא, שענין כסא תאמר על מה שאינו גוף ולא כח בגוף. (ולא) יתכן שיאמר שהוא חומר לו שישאהו 2). שהנה כבר התבאר במופתים רבים בספר התורה, וגם האומות מודים על זה, וכל מתרגם 3)

---

59) א) איוב א׳ ו׳: ב) שם ל״ח ז׳: ג) פרפרזה מאיוב מ״ב י״ג. וקשה לרדת לסוף דעתו מה ענין זה לכאן.

60) ע"כ הזכיר את הבנים (=מתנבאים)*שם בן כך וכך....

61) בבלי קדושין ע"א. זה נאמר על הוי"ה (וראה הערה בסוף הפרק)

62) לפי מו"נ ח"א פרק ס"ב, ששם הרמב"ם מוסיף על מאמר חז"ל (קידושין ע"א). את המלה הגון.

63) מענין כאן ההבדל בינו ובין הרמב"ם שחשב ששם הוי"ה מורה על עצמו (ח"א ס"א). אבולעפיה איננו מבדיל ונראה שהוא חושב שגם הוי"ה איננו שם עצמי., הוא מבאר זאת יותר בס"ת 144 ב׳. "לא יתכן להיות לו ית׳ שום שם בעולם לא עצמי ולא מקרי...ואם תדע לך לפי זה שאמרנו ולפי האמננו שהתורה בריאה– ואם קדמה לעולם אלפים שנה. מלפני האש –, והאותיות נבראו גם כן, שעל כל פנים לא יתכן להורות על עצם השם באותיות ברואות, אבל ירדו על ענין מציאות." ולפי זה אפשר אולי לבאר את הסוד" (הערה 55 א׳) וזהו גם הרמז שם מלשון שממה ו"בן", מלשון בנין. (כי השם כשלעצמו שממה אם אין בן שיבנהו) ואולי זהו שרומז לכך "שם בן כך וכך אותיות". ואין זה בא לסתור את פרושו "בן" מלשון "בנין" אלא בא להוסיף עליו: בנין ע"י בינה והבנה, כי זוהי "הבנוי לתלפיות".

1) צ"ל ט׳ (כסא) לפרק ט"ו אין ענין לסוד זה כצ"ל גם לפי ס"ת 144 א׳).

2) עפ"י מו"נ א׳ ט׳

3) השוה מו"נ חא׳ פכ"ז "אונקלוס הגר. יתר פתוחים הפילוסופיים דלהלן – שהם כעין מבוא פילוסופי סיסטמטי, –אינם נמצאים אצל הרמב"ם, למרות שרובם נאמרו ברוחו ונרמסו בחלק א׳ פע"ב. על כגון דא אמר הרמב"ם את הקדמתו בח"ב סוף פ"ג. אבל אבולעפיה כנראה איננו מצדיק שטה זו ומפרש גם"מה שמפרסם בספרים המחוברים בכל זה" את הסבה לכך הוא מסביר בס"ת (145 א׳) "וכבר ימצא כולו בספרים הטבעיים. וזכרנוהו בהכרח פה, מפני שנוי הפעולות וקיום המציאות אשר החיות נושאות הידועות, ונושאות את הכסא, וצורת כלל האדם כצורותם והן תחלת ארבע מדרגות הידועות מהסולם כארבע מלכיות....."

ענין מענייני הכתוב הורה עליו, וכל חכמי תורתנו מקובלים מזה בלא ספק - שהשם
ית' איננו גוף ולא כח בגוף. ואחר שהוא כן, הנה הוא מבואר, שאי אפשר שיהיה לו
חומר שינשא עליו, כי זהו ענין אמרנו: איננו כח בגוף, ומהותו הוא דבר המורכב
מחומר וצורה, כי החומר איננו גוף וגם הצורה איננה גוף בהמצא שניהם יחד
יקראו גוף. ואם שניהם דבר אחד מרכב, הם שנים באמתתם ובגדרם. כלו' חמר שאיננו
צורה ואיננו בעל צורה גם כן בבחינת אמתתו, וצורה שאינה חמר ולא בעלת חמר
בבחינת אמתתה. ואע"פ שאין מציאות לזה בלא זה כי אם בשכל, כלו', המשכיל
יודע כי זה הנמצא מורכב מב' דברים. והמופת על זה הגוף החי במותו, שבעת
הפרד הנפש ממנו, שהיא הדבר שהיה מורכב עמו ומשותף אליו והיה מחיה אותו,
מיד יפסקו כל כחותיו, כלומ': הרגשותיו ותנועותיו וענינם כלם, ונשאר מת כגוף
האבן, שאיננו לא מרגיש ולא מתנועע מעצמו, וזה עדות לשכל גם בהרגשה, שזה הגוף
מורכב היה מדבר אחד שנפרד ממנו, אולי הוא אחד או רבים. ואם הוא אחד הנה
הוא והגוף שהיה נושאו שנים, וזו היא ההרכבה האחת (ס"א הראשונה) באמת. ואם
הוא יותר מאחד, על כן שהנמצא ההוא יהיה יותר מרכב, כי ההרכבות האמיתיות
הגופניות הם ג' מינין, והם: הרכבת חומר מיוחד עם צורה מיוחדת, וזו היא
ההרכבה הראשונה, והיא הרכבת חמר כל אחד ואחד מהיסודות בבחינת אמיתתו, שהם:
אש ורוח ומים ועפר. וכן הגלגלים מורכבים במרכבה, זו בעצמה, או היא דומה לה;
כלו', שהם מרכבים מחמר וצורה, או אמור מנושא ונשוא, אלא שאין הנושא ההוא
מקרה בשום פנים, כי המקרה אין לו מציאות בלתי נושא, וא"כ הנושא כח הגלגלים
יקרא חמר. כי התחלות המציאות הם שש (צ"ל שלש) מדרגות, כמו שזכר אבונצר
אלפראבי בספר ההתחלות 4), והם: השם ית', והמלאכים ושכל הפועל בגן, וגם ה
הנפשות והצורות והחמרים, ולא זכר במקרים, מפני שהם אינם התחלות, ועל זה
נקראו מקרים, כי אינם עצמיים. אך אלה הנזכרים כולם עצמיים, והמקרה הוא
תואר שהוא נשוא ואיננו נושא לעולם שום עצם, אך העצם יש ממנו שנושא במקרה,
והם ג' עצמים האחרונים, ר"ל: הנפשות והצורות והחמרים. וע"כ, אע"פ שאין
עצמות אלה הג' ענייני גוף מרכב. הנה יתרכבו ובהתרכבם יקראו גופים. וידוע
שהחמר והצורה אין להם מציאות בלתי הרכבה. גם הנפש חיה בעולם הזה, אך בהפרדה
צריך חקירה ובחינה, לדעת מציאות ענינה. אם יש לה מציאות בעצמה, כפי אמתת
מציאותה הראשון, או אם מציאות עצמה והשארותה תלוי בסיבת ממציאה, ר"ל: שכל
הפועל, אשר נתנה; וזה בנפש האדם לבדו, או אם אין לה מציאות כלל אחר הפרדה.
וזה כבר באר הפילוסוף הידוע בספר הנפש 5) ותורתנו האמיתית איננה מכחשת דבריו,
כמו שנבאר בספר זה בע"ה, לפנים בחלק זה, בסוד חיי הנפש. וכן נאמר עוד על
הדבר שחמר הגלגל נושא אותו - , שהוא צורתו בהכרח ואיננו מקרה, - ג"כ, לא
יתכן שימצא חמר בלא צורה, "ואיך יקרא נושא מקרה" וא"כ בהרכבתו עם הצורה
אז יהיה גוף, ואז ישא המקרים, ולא עוד, אלא שלא יתכן לא להמצא מורכב זאת
ההרכבה הראשונה, בלתי שיקרוהו מצד החמר ומצד הצורה. ומקריהם לפי הרכבתם,
ע"כ הגלגל המורכב מחמר וצורה כמו שאמרנו. גם היסודות יהיו מקריהם מעטים.
ואע"פ שאין זה החמר אשר היסודות מורכבים ממנו (ולא אילו הצורות 6); הוא
חמר אחד עם חמר הגלגל, ולא צורות שוות אילו עם אלו, ואעפי"כ הנה יקראו בשם
אחד משותף, ר"ל: חמרים, או נושאים וצורות, או כחות עצמיות, ואלו יקראו גם
כן טבעיים. וא"כ הנה התבאר לך מדברינו, שאחר שאנו מאמינים, שה' ית' אחד,
ר"ל שאיננו מרכב, גם איננו רבים, שכל מורכב איננו אחד, וגם הרבים אינם אחד,
וזה מושכל ראשון - יתחייב לך ג"כ להאמין, שהוא ית' לא ינשא על חמר, כי לא
ינשא לזולתו בשום פנים. ואמנם החומר אצלו ית'; כחמר ביד היוצר על דרך משל,
ר"ל: לעשות ממנו כרצונו וכח חפצו ובגזירת חכמתו, והוא בראו מאין, ועשאו בריה,
ועל כן ההוא ככלי לו לכל פעולה ולכל מעשה, בין עליונים ובין תחתונים, כלו';
מעשה מרכבה ומעשה בראשית. ואחר שהתבאר שהשם ית' איננו נשא מזולתו, ואין צרך
לו להשלמת עצמו מזולתו. אבל כל נמצא צריך אליו להשלמת מציאות עצם אמתתו,
ולכל העולם השלמה הנמצאת לו - שלולי הוא היה כל מציאות הכל בטל לגמרי,

---

4) "התחלות הנמצאים" הוצ' פיליפובסקי ע' 12 (האסיף 1-, "תר"ט תר"י")
ליפציג 1849, וזאת למרות שאינו עולה בקנה אחד עם דברי הרמב"ם ח' ב' פי"א
"אבל המכוון כולו שהנמצאות מתחת הבורא ית' יחלקו לשלושה חלקים וכו'"...

5) אריסטו De Anima ספר ג' פרק ה' בסוף.

6) נ"ל שזה מיותר וצריך למחוק.

ולא היה מציאות לדבר זולתו ית׳ 7). -,ראוי שתאמין - מצד היותו ית׳ בלתי מורכב בהרכבה הנזכרת הראשונה -, שהוא קל וחומר שלא תמצא לו הרכבה משני מיני ההרכבה הנשארים, אשר הם הרכבת מזג, כלו׳ ערוב היסודות זה עם זה, והרכבת שכנות, שהיא יותר רחוקה ממנו ית׳ 8). וההרכבת המזג היא הנמצאת מדברים המורכבים תחילה מחמרים וצורות, כיסודות שהשתתפו אחר היותם מורכבים הרכבתם הראשונה, יקבלו הרכבה שנית. ואלה שתי ההרכבות מושגות בשכל, לא בחושים ובמצאו, בארבעה מיני המורכבים, שהם: דומם וצומח וחי ומדבר. אך ההרכבה השלישית, שהיא הרכבת השכנות, והיא שכינת שני עצמים מורכבים משני ההרכבות הראשונות ביחד, בגוף אחד, דבק קצתו בקצתו, או יותר עצמים משנים כמה וכמה, אלא שכל אחד בריה בפני עצמה, וחוברו לשכון כאחד- זאת ההרכבה אינה נמצאת בצומח, כי שרשו איננו עליו, ועליו אינם ענפיו, וענפיו אינם פריו, אלא שהאילן הנה הוא מורכב משלשת ההרכבות, כי היותו גוף אחד בעל שרש וענף ועלים ופירות. והנה כל אחד מאלו מרכב משתי ההרכבות לבד, בפרט כל אחד מהם, והם הרכבת חומר וצורה אשר כל יסוד ויסוד מהיסודות, והרכבת כלל הד׳ יסודות יחד, כשרש לבדו, גם בפריו לבדו, ואע״פ שכבר תמצא גם כאילו כשיבחנו באמתתם יותר ממה שזכרתי קצת הרכבת שכנות, כי יש פרי שבו גרעינים וכיוצא בזה היא גם כן כמו הרכבת שכנות, אבל משל הבאתי לך שתבין ממנו כונת דברי. וכן עוד בכל חי יותר הרכבה, שהרי הוא מרכב מאיברים רבים שוכנים, וכן כל חי מדבר. וכבר התבאר לך זה בספרים רבים. ולא עוד, אלא שההרכבה הזאת האחרונה, ר״ל הרכבת השכניות, היא מושגת בהרגש, וכל מושג בהרגש, או מושכלו מושכל ראשון, אין צריך להביא עליו ראיה, כי לא יכחישנו מי שכבר הגיע לו כח מב׳ כוחות אלה, ר״ל הרגש או השכל. ודע שכל מה שהורכב דבר מהחמר הראשון ומהצורה הראשונה הכללית הטבעית יותר, נתעלה ונזדכך יותר במציאות, וקבל מעלה אלהית יתירה מאד, וכל מה שנזדכך יותר כשפע כח מעולה מהשם, נוסף על כחות מי שלמטה ממנו (והמעלות האלה) במורכבים. והמורכבים והמורכבים והשפלים הם חמש. והם מן היסודות עד האדם, אשר בו נשלמו כל היסודות וההרכבות, והתחילו מן היסודות האמצעיות השלשה, הם הדוממים והצומחים והחיים בלתי מדברים. אבל מה שהופשטו מן ההרכבות והתאחדו יותר מחמר הגלגל ומצורתו ומעלה, הזדככו והתעלו יותר עם הגיע ההתפשטות והאחדות והמעלה והשלמות האחרונים שאין הפשטה ויחוד ומעלה ~~ונצחת~~ ושלמות וכיוצא בזה מהשמות הנופלים בענין זה אחריהם, אל ה׳ ית׳. והנה הוא מפני זה בתכלית המעלה בעליונים, והאדם בתכלית המעלה בתחתונים. וכל זה כאשר נאמר שהשם ית׳ יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל 9) ואמר ג״כ מפני טעם זה שגם האדם בדמותו ית׳ בענין זה, ועל כן נאמר "ועל דמות הכסא כמראה אדם עליו מלמעלה" 10) ואם נשלם אחד מפני 11) אדם בשתי מעלות (מעלות) העליונות אשר במין האדם, והם החכמה והעשר 12), והתקבצו בו שניהם יחד, ר״ל אלו השלמויות כאשר התקבצו במלך שלמה, נתן הדין שיפרסמו שתי מעלותיו בכתוב, ועל כן נאמר עליו שבשמו נקרא השם השלם ית׳, והוא המלך שהשלום שלו 13). גם על כן כתוב: "וישב שלמה על כסא ה׳ למלך" 14), מה שלא בא כאן לזולתו. ושתי המעלות הנזכרות, האחת מהן מעלה אנושית והיא העשר הרב, והשנית מעלה אלהית והיא בשכל הרב. ואע״פ שיש עוד שתי מעלות גם כן לאדם, והם שלמויות לו, והם: המדות הטובות והגבורה, מתחייבת מן היופי, וגם כן לאדם והם שלמויות לו והן המדות הטובות. אחת מהם אנושית לבד והיא יופי הגוף וגבורתו, והשנית משותפת בין אנושית ואלהית והיא חכמת המדות הממוצעות, כמו שנתבאר זה בחלק הג׳ בפרק נ״ד והוא

---

7) ע״פ מו״נ ח״א ע״ב.

8) מושג של שני הרכבות מופיע במו״נ ח״ב פרק כ״ב "גזרה רביעית"...

9) ישעיהו ו׳ א׳ הוא חוזר לענינו לפרש ענין "כסא", שאינו אלא המעלה העליונה, בעליונים ובתחתונים.

10) יחזקאל א׳ כ״ו. מענין מכאן יוצא (בנגוד למו״נ ח״ג ג׳), שהדמות = לאל, אפשר אמנם גם לפרש בדוחק, שמכיון שהאדם נברא ב"צלם ובדמות", רואה הנביא את השכל הנבדל בדמות אדם, כמו שיתפרש להלן (הערה 17).

11) צ״ל; בני

12) הוא קורא לעושר "מעלה עליונה" כאן בנגוד לרמב״ם (מו״נ ח״ג נ״ד) שקוראו "הפחות שבהם". וכל זה מפני שצריך לכך בדרשנותו. (כי הוא בתכלית השלמות בתחתונים).

13) שהש״ר א׳ סוף י״א

14) דברי הימים א׳ כ״ט כ״ג

האחרון. ואנחנו נדבר בו בע"ה בסוד עבודת ה' מאהבה והיא חתימת זה החבור 15) ואחר שבארתי לך כל זה עם מה שתבין ממנו מדברי הרב, ראוי לך שלא תאמין ענין כסא בכל מקום שבא על השם ית' או על האדם, כי אם מעלה ושלמות חוץ ממה שמורה עליך פשוטו באדם, שאינו נמנע בשכל מהיותו כפשוטו, כמו "ועלי יושב על הכסא" 16) וכיוצא בו. אך אמרו; שהאדם או דמותו הוא למעלה מן הכסא, אשר תחתיו רקיע, ותחת הרקיע ארבע חיות וגם הם בדמות אדם, שהשכל מורה שאין זה כפשוטו, דין עליך שתאמין עליו ענין בסתר, והוא מציאות מעלה בענין שנבדל האדם ההוא במעלת מציאות מכל המעלות שהכסא מורה עליהם 17), וכל שהוא נבדל ממעלת מציאות הרקיע, שהוא למטה מן הכסא ולמעלה מארבע חיות הנראות במראה הנבואה, ארבע דמויות ולהם ד' שמות "אדם", אריה שור נשר 18). ודמות פניהם פני אדם ואם כן הם ד' מיני אדם 19). אחד צורתו כצורת אדם הנכלל עם החיות והבהמות והעופות שהיא עולם האיברי ושני צורתו כצורת אריה והוא "חיה רעה אכלתהו טרף טרף יוסף" 20) והוא השור הוא בהמה "בכור שורו" 21). והאריה חיה לא בהמה, והשור בהמה טהורה, והאריה חיה טמאה,

---

15) ג' השלמויות הן של הרמב"ם בפרק שהוא מצטט וכאן הן מופיעות כפשוטן ובסוד האחרון מופיעות בשנוי מה (ראה שם).

16) שבוש או מן שמואל א' א' ט' (ועלי הכהן יושב) או מן שמואל א' ד' י"ג (והנה עלי יושב)

17) לפי פרקי המרכבה במו"נ כונת דבריו השכלים הנפרדים (=אדם) במעלתם מעל מערכת הגלגלים (=כסא, אמנם אין הפרוש מדויק) וראה הערה הבאה.

18) וכל שממעל לגלגל ערבות (= גלגל בלתי מכוכב בעל הסבוב היומי), שהוא למטה מן הכסא (=כעין בליסה על גלגל ערבות) וממעל למערכת הגלגלים (ארבעה שהם עשרה לפי הרמב"ם)...ומכאן קופץ להסביר את מערכת הגלגלים.(יש כאן מקצת סטיה מן מו"נ ח"א ע' ששם ערבות = כסא, לפי המדרש בפדר"א י"ח)

19) לפי מו"נ ח"ג א' והכונה הגלגלים בעלי נפש ושכל (=פני אדם). אחרי זה בא באור מעשה מרכבה ברמזים בצורה סימבולית כפולה, שהם שניהם שלו ואין להם זכר אצל הרמב"ם: א)לפי מחנה ישראל ב) לפי חשן המשפט. "בסתרי תורה" ישנם נוסף לכך פתוחים רבים מצירופים וגימטריות. ומהסכום שלו שם נוכל לראות למה הוא מתכון בדיוק ברמזיו שם וכאן:(ס"ת 145 ב')"וכאשר התברר לך זה כולו יתבאר לך מתוכו סוד (1) ארבע חיות המרכבה (2) תדע ענין ארבע כוחות הבאות מן הגלגל, וסוד ארבע רוחות (אין אצל הרמב"ם), (3) וארבע היסודות המעורבות בארבע מיני המורכבות (4) וארבע היסודות הפשוטות. ומהם תכיר ענין ארבעה טורי אבן משלש אבנים, שהם שתים עשרה אבנים למספר שנים עשר שבט. ושנים עשר נחלקים לארבעה דגלים קצות העולם." לפי זה נראה שרמזיו מבוססים על מו"נ ח"ב י' (כ"כ ח"א ע"ב) (1) ארבע הגלגלים (ירח, שמש, כוכבים נבוכים, כוכבים עומדים) (2) כדוריותו, נפשו, שכלו ושכל הנבדל (3) מחצב, צומח, חי, מדבר, (4) אש, רוח, מים, ארץ.

20) בראשית ל"ז ל"ג. ויש כאן משחק מילים שבין האריה ובין השור (=יוסף) ישנו נגוד. " מזרח מערב"- להלן הערה הבאה)

21) דברים ל"ג י"ז, רמז ליוסף, ומכאן מתחיל המעבר מהחיות שבמרכבה לסימבוליקה של מחנה ישראל לפי דגלים.

(נשר = ראובן)	(שור = יוסף)	(אריה = יהודה)	(אדם = דן)
דרום	מערב	מזרח	צפון

צ"ל: האדם =

והנשר עוף טמא פורח באויר קל במרחו (נ"א ברוחו), כראובן עולה למעלה "כי עלית משכבי אביך" 22), והוא הכח הראשון "כחי וראשית אוני" 23) בכור השבטים, שנ' "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי" 24) כלו': למעלה בעבודתי, כתרגו' לפולחני, "כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף" 25), אמנם צורת האדם היא צורת משפט והדין, "דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל"26) והוא עיקר נשיאות הכסא, וע"כ נכללו כל צורות החיות בצורתו אשר ההשגחה בו חזקה מכלם, וכן נאמ': "ודמות מראיהן דמות אדם להנה" 27) וכבר פרשתי לך ענין דמות והנה דן צפוני ודגל מחנהו ברוח צפון, וראובן דרומי ודגל מחנהו ברוח דרום. ויהודה מזרחי ודגל מחנהו ברוח מזרח. ואפרים מערבי ודגל מחנהו ברוח מערב, והוא דגל יוסף. אמנם דגל מחנה הלויים הוא קדוש והוא תוך המחנות 28). והתחלת המרכבה בצפון "וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון" 29) וכן הדין, כמו שכתוב במשפט על ענין כסא "צדק ומשפט מכון כסאך" 30) "ותכלית המרכבה המוקפת היא מערב, כלומר, צורת שור. ועל כן נשתנית
א מראהו משור לכרוב, מפני ששכינה במערב 31). והנה מנוגה האש אשר ממנו יוצא הברק המאיר, נולדו ד' חיות אלו, שהם חיות אש ממללות, וכן נאמר "ומתוכה דמות ארבע חיות" 32), כמו בתוך המחנות, ששם עיקר האש המבהקת המאירה. והנה חשן המשפט תוך ד' טורי אבן, כי אבני השהם ואבני המלואים לאפוד ולחושן 33) והם הם לצורך האפוד והחשן, והם על לב אהרן בזכרון תמיד והוא תוך הארבעה. וב' אבנים בונות ארבעה בתים 34) וד' טורים ד' דגלים, וד' טבעות - ד' פעמות שהם ד' רוחות (צדדין) וה' יסודות ד' חיות, וכיוצא בהם הנמצאים בכתוב כולם, באו להורות לנו דרך מעשה מרכבה ומעשה בראשית שמהם ישג השם בתכלית מה שאפשר לנו להשיג, והוא מתוך מעשיו הנזכרים, הנחלקים תחילה לשני סוגים עליונים; ר"ל, מעשה מרכבה ומעשה בראשית, כמו שנבאר לפנים בהגיענו לשני הסודות הכלליים האלה בע"ה, ונרמזם בסוד התארים, וגם בסוד השמות ובמקומות אחרים כאשר יזדמן לנו ענינם. ואני בטוח בלב שכלך, שאחר שתשכיל ענין כסא מה שרמזנו לך בסודו אני, והרב אשר אנו נמשך אחריו וסומך על דבריו -שלא תצטרך שאבאר לך. הנה אני פרשתי ענין פשוטי הכתובים, ואם רבו מלספור במה שבא בהם בעניני הגשמות אשר כבר
ב תדע שהכרח הדבור חייב זה מפני היותו קודם לציור השכל בטבע ובזמן. ואם הציור קודם למעלה, באמרם, "דברה תורה כלשון בני אדם" 35) כי איך תדבר

---

22) בראשית מ"ט ד'
23) בראשית מ"ט ג'

24) שמות י"ט ד' מכיון שנשר = ראובן הוא ממשיך לדרוש. הדרוש מבוסס על העובדא שבתחילה (לפני חטא העגל) היתה העבודה בבכורות.

25) דברים ל"ב י"א גם בפרק הקודם(הערה 55)
26) בראשית מ"ט ט"ז. יש כאן רמז שלא נתבאר לי
27) יחזקאל א' ה'
28) כונתו לנפש הגלגל ושכלו.
29) יחזקאל א' ד'

30) תהילים פ"ט ט"ו, לפי הבבלי חגיגה י"ב נאמר זה על ערבות. וזה מתבאר כי החיה הראשונה,- כאן "דן" או "אדם" ---מצטרפת עם ערבות (לפי מו"נ ח"א ע' ראה מפרשים.)

31) בבלי ב"ב כד,

32) יחזקאל א' ז', הכונה בזה לנפש ולשכל הגלגל.

33) לפי שמות כ"ה ז'. כאן עובר לסמל חדש-חושן משפט, ולב אהרן מקביל למחנה הלויים דלעיל.

34) הכונה: שהם ומלואים (=4.) והדרש הוא לפי ספר יצירה, שקורא אותיות אבנים (שם כתוב לפי הנוסח שבידינו: שתי אבנים בונות שתי בתים). וכאן: למשל א' וב' בונות ארבעה בתים אא,אב,בא,בב. וכל זה להרבות את מספר ארבע שהוא סוד מעשה מרכבה (ראה הערה 19)

35) בבלי ברכות ל"א: ועוד.

התורה בענין אחר, שאין שם שום דרך בעולם אחר ~~שאין שם שום דרך בעולם אחר~~ להשגה כי אם זה, כמו שאין דרך לאדם להשכיל בלי דמיון. ואפילו להתנבאות אי אפשר בלא דמיון 36), כל שכן בלתי דבור או בלתי הרגש קודמים לדמיון ולשכל, למה שהוא בטבע או נמנע ההשתנות. ואחר שהוא כך איני צריך להעירך על המלות ההם המורות גשמות, כמלת מקום או ישיבה, על מקום, או קימה ממנו, או עמידה בו או התיצבות עליו או קריבה או עברה בו, או ביאה אליו, או יציאה ממנו, או הליכה בה, או שכינה עליו וכיוצא בם כולם, כי אלה כולם שמות משותפים בהכרח. ואם אלה מורים כי אם על התנועה המקומית או מנוחה מקומית, שהם מקרים חוץ מהעצם המתנועע. ר"ל שאינם דבקים בו, אבל הם אניות, כלו': מקרה באנה, או מצביות, ממקרה המצב ויורו על יחס הזמן, בשאילת מתי - (באיכות אבל הם אניות כלו' ממקרה באנה או מצביות כלו' המצב. ויורו על יחס הזמן גם כן בשאילת מתי) 37) כאומרך מתי בא פלוני במקום הזה ממקום פלוני. או מתי ילך ממקום פ' למקום פ' וכדומה לאלה עם מה שזכרנו זולתם, אינם ענינים שיותרו לציירם על השם ית' מהם, כל שכן זולתם מן המדומים, אשר הם יותר פחותים, כגון אכילה ושתיה ולבישת בגדים ושינה ויקיצה וכיוצא בהם. אך התארים האחרים, הנדמים להמון העם שאם יסתלקו מהיות השם ית' מתואר בהם היו לו חסרונות חלילה, מדמיונם, מפני שהם מדמים שלמות ומעלה אצלנו כגון: חי, חכם, יכול, רוצה, ואוהב, וכועס וכיוצא בהם, אשר מהם מורים שלמותו, חלילה מזה שיהיה זולתו משלימו. ומהם מורים על שתוף השגחתו ואהבתו ושמחת עמנו ובחירתו בנו משאר האומות כשנעבדהו, וכעסו על אויבנו ושנאתו אותם בעברם על רצונו, אלו כולם ענינים שצריך להביא עליהם מופתים שכליים ותוריים אמיתיים, כמו שתשמע מדברינו בהגיענו אל סוד התארים והשמות בענין יוצר הכל. ודע כי מלת כסא ג"כ מורה על כסוי דבר והקפתו, ומזה המין "השמים כסאי". ודע זה... 38).

סוד רביעי נודע מחלק א' מפרק י' ול"ה וכ"ג ומחלק ב' מפרק מ"ה 1) ומחלק ג' מפרקי ההשגחה.

עיקר סוד פקידה. דע כי פקידה וזכירה הם מורים ענין אחד בצד אחד, ונחלקים בענין בצד אחר, מפני ששם פקידה יאמר על ענין נפקד, כלו; מספר.

---

36) מו"נ ח"ב פל"ו

37) כפל דברים לדעתי צריך למחקם.

38) הוא חוזר לפרש את מטרת הפרק, אבל דברים הסתומים כאן עשירים בס"ת (144 ב'):... מלת כסא מורה כסוי דבר, כלומר: שהוא דבר מגולה ומופלא ומכוסה, כענין עולם שמורה שמו, שהוא דבר עלום ונסתר מאד. ולפעמים יהיה הענין ההוא המכוסה והנעלם מכסה ומקיף אחרים. ולפעמים יהיה הענין ההוא מכוסה ומוקף. ומה שבא בשם ממנו שמורה על עצמו ית', כגון על כס יה" וכגון "כסאך לדור ודור" וכיוצא בהם, יורה על היות מקיף ולא מוקף, כי הוא משיג כל דבר נמצא. ומקיף בו ית' ידיעה מקצת נצחית ושם דבר זולתו לא ישיגנו. ואם כן לא יקיף בו דבר ית' שמו. ומה שבא מענין כסא להורות בו על מציאותו ויחסוהו הנביאים לשם להיותו לו, כגון "השמים כסאי" "כסא כבוד מרום" והדומים, יורו על היות השם מקיפם בידיעתו ומשפיע עליהם אורו וזיוו, תמיד מכל צד ומכל פינה כשש קצות העולם. והשפע ההוא סיבת מציאותם ועלת שמירת היותם תמיד. ואשר כשפע ההוא נשגב ועולה, הוא אשר מציאותו נכבדת מזולתו, ממי שלא קבל זה השפע כמוהו. ומזה הצד היה העולם כולו כדמות צלם מתחיל מתכלית השפל, ועולה ומתעלה עד תכלית הגובה במקום ובמעלה, ויקרא הגובה כסא והשפל-הדום רגלים."

1) פרק כ"ג בחלק א' עוסק בענין "יציאה וביאה" ואין לה שום ענין לכאן. ונראה גם בעליל מסדר הפרקים, שאילו היה זה פרק כ"ג, לא היה כותבו אחר ל"ה. ואין ספק שהתכוון לפרק נ"ג (=נ"ד, כפי החכמה והסכלות תהיה הקורבה והרחוק לאלוה ית') אלא שהמעתיקים, שלרב לא ירדו לעומק כוונת רמזיו שבשר דבריו. וכן פרק מ"ה בח"ב המטפל במדרגות הנבואה אין לו שום ענין לכאן. ובאמת בס"ת (145 ב') ישנו במקום זה: ח"ב ל"א (ענין השבת) וח"ב מ"ז (המשלים וההשאלות שבדברי הנביאים וגם ענין "ספר החיים" הקשור בהשגחה).

כאומרו: "פקוד כל בכור זכר 2), שעניינו, מנה מספרם, ואין ענין זכירה
כן. אמנם היותם מורים ענין אחד תבינהו מאמרו:"מה אנוש כי תזכריהו
ובן אדם כי תפקדנו" 3). גם פקידה לטוב ולרע. גם יש ממנו לשון פקדון ב[1]
והפקדה: "ויפקד המלך פקידים"4). ומזה המין בספר יצירה:"ופקידן בתלי וגלגל
ולב" 5). גם ענין זכירה עוד נופל על ענין שנשכח ועוד נזכר, ונופל על
ענין מורה שמירת מציאותו, כדי שלא ישכח. והמורה על הנשכח כאומרו ולא
זכר (?) המשקים את יוסף וישכחהו"6), ואחר כן זכרו לפני פרעה, כאומרו
"ושם אתנו נער עברי" 7). והמורה על הנשאר: "זכור את יום השבת" 8), ועל
כן נכתב "שמור את יום השבת" 9) וזה תבינהו מחלק א׳ 10) מפרק ל"א, והוא,
שני דרכי זכירה אנו חייבים להזכיר בכל עת: אחד ענין יציאה מעבדות לחרות;
כאומרנו "זכר ליציאת מצרים" בקדושי שבתות וימים טובים וביעלה ויבוא 11)
ואחר יציאה מחול אל קדש, כאומרנו: "זכר למעשה בראשית" גם כן, כלו: דבר
חדוש העולם. ובנח: "ויזכר אלהים את בריתו" 12) וכן וזכרתי את בריתי וגו׳
13) וסוד הקשת "וראיתיה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה וגו׳"
14)"וזכרתי את בריתי וגו׳" וכן "והארץ אזכר"15) וכיוצא בהם הרבה. ואמנם
ענין זכרון ר"ה, שאנו אומרים: "את יום הזכרון הזה", הוא בעבור השלמת
שני הענינים שזכרתי 16), זה אצלנו דבר מקובל באומתנו,17) שבתשרי נברא

---

2) שמות ג׳ מ׳. מספר, ז"א ענין ליחידים. משמע שפקידה היא השגחה פרטית(= ע"י השכלה. מכאן מובן גם מה שאומר אח"כ, שיש בו לטוב ולרע וגם מלשון פקדון, כי זה מתאים למערכת השכלים הנפרדים). ואילו זכירה היא השגחה כללית (=טבעית, שמירת מציאותם, כמו שמפרש זאת אח"כ במילת זכירה).

3) תהילים ח. ה. רומז לפירוש הרמב"ם על פסוק זה, שהשכל מחייב לכאורה שלא תהיה השגחת ה׳ בתחתונים מפאת שפלותם כלפיו, לולי הרצון האלהי הפוקד וזוכר (ח"א פ"י) כמובן ע"י השגחה טבעית (ח"ג פי"ז) זהו עקר הענין כאן (ר׳ בהק) אסתו ב.ג.

4) אסתר ב.ג.

5) פרק ו׳ משנה א׳. קשה לדעת איך פירש את הפסקא הזאת, ואין להתאים לכאן אף אחד מבעלי הפירושים לס"י. בעיקר אם נקח בחשבון את המשנה הבאה (פ"ו מ"ב) נראה בעליל שיש לפנינו הפיכת המוטוס, תלי" (=תנין) למושגים ריאליסטים, כמות שנראה זאת להלן בסוף סוד ו׳ בחלק זה. כאן בא הציטט מס"י רק להוכיח שפקד משתמע גם לפנים אחרות בהפעיל, ואפיני כאן פרוש חכמוני שמספיר "פקידן": שכל העולם אדוקין בתלי גלגל ולב. משמע שפירש שהופקדו על העולם.

6) בראשית מ׳ כ"ג (חסרה המילה "שר")

7) שם מ"א י"ב.

8) שמות כ׳ ח׳. "הנשאר" כוונתו להוראת "זכר" במובן שמירת מציאותו כנ"ל.

9) דברים ה׳ י"ב.

10) צ"ל: מחלק ב׳, ששם פרק לא. עוסק בענין השבת. והרמב"ם מסיים את
הפרק: "חסד כולל באמת הדעת העיוני (=פקידה) ותקון הענין הגשמי (=זכירה)",
שא. א. רואה בו רמז לשתי השגחות (פרטית וטביעת). ולפי זה השבת מסמלת את
שני סוגי ההשגחה: זכר למעשה בראשית – את ההשגחה הכללית, הטבעית, וזכר
ליציאת מצרים (מעבודות החמר לחירות ההשכלה) – את ההשגחה הפרטית.

11) ביעלה ויבוא אין זה. ויתכן שכונתו ל"ותתן לנו" שלפני זה.

12) בראשית ט׳ ט"ו. כל הפסוקים שבנח (=בני נח) מעידים רק על ההשגחה כללית (=טבעית =זכרון) והפרטית היא לישראל בלבד.

13) בראשית ט׳ ט"ו.

ראה יתר ההערות בעמוד הבא

העולם ובניסן נגאלו ממצרים, ובכ"ו דורות נתנה (התורה), ואע"פ שנתנה תורה תחילה לראשי דורות. א
ואנו מונין למולדות מתשרי ולתקופות מניסן. והמולד הוא חדוש הירח, ועל כן בא ר"ח ביום קדש 18), מה שאין כן בשאר סמנים בכל חדשי השנה. והתקופה היא חדוש החמה. אל תחשוב שר' יהושע ור' אליעזר אשר הם חכמי ישראל המקובלים מסתרי (תורה), סופק לאחד מהם מה שנראה מכלל דבריהם והוא, מה שכתוב במסכת ר"ה 19) שאחד מהם אומר בתשרי נברא העולם, ובתשרי נגאלו, ובתשרי עתידים ליגאל, ואחד אומר בניסן נברא העולם ובניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, שאם לא היו יודעין הסוד, תמיה אני אם יש בדורנו זה איש מקובל שידענו. אמנם דע באמת, כי דברי שניהם דברי אלהים חיים, ואין שום קושיא בין דבריהם ואינם הפכים, כמו שיחשוב מי שאינו מקובל מהסוד ההוא, מפני הוראת פרסום ההפך שבדבריהם לפי העיון הראשון. והנני מגלה לך זה הסוד המופלג בענין שתבינהו, אם יש לך מח בקדקדך. והוא שתדע כי תורתנו הקדושה מעידה את שכלינו בשמות הימים אשר הם נבדלים מימי החול, אך ימי החול אין להם בדתנו–לא מן הכתב ולא מן הקבלה–שמות מיוחדים, כי אם מספר-ימים לבד, והעד אמרו עליהם בתורה: יום א', יום ב', יום ג', יום ד', יום ה', יום הששי. ואלה הששה ימים, שהם ימי החול, והם ששת ימי בראשית, נאמר על ב
כל אחד מהם בשוה: "ויהי ערב ויהי בקר"20) אך בשביעי דאם הוא מכלל מצד אחד - כבר נבדל מהם תכלית ההבדל, ועל זה הסוד אנו מקדשים בליל ז' ואנו מבדילים בליל א', שהוא ליל יום א', כל מוצאי שבת. וההבדל שאלה הששה חול והשביעי מהם קדש ולא נאמר בו "ויהי ערב ויהי בקר", מפני שכולו יום קדוש, והוא יום ארוך, והוא זכר ליום שכולו שבת 21) לה', ונקרא בשם מיוחד, והוא שבת, וטעם 22) "וישבות", ונתברך מטעם "ויברך" 23) ונתקדש מטעם "ויקדש". 24) אם כן הוא, הנה ההבדל גדול ביניהם מצדדין רבים. גם הוא נקרא

---

14) שם ט. ט"ז. והסוד שהוא רומז לבך, הוא מב"ר פל"ה ד'. (כ"פ הרמב"ן על פסוק זה ועל פסוק י"ב.) על מידת הדין של מעלה ומטה הקשורה במעשה בראשית ור"א. מביא סוד זה להראות על ההשגחה הטבעית. (ר' הע' הבאה).

15) ויקרא כב. כד. בפסוקים אלה הוא מרחיק לכת מן הרמב"ם, שמפרש באופן אליגורי את ענין "מחני נא מספרך" וכד' (ח"ב מ"ז) ר"א. מפרש את כל פסוקי הזכרון שבתנ"ך "שמירת מציאותו" (=השגחה טבעית).

16) זכר ליציאת מצרים וזכר למעשה בראשית, ז"א למרות שכתוב לשון זכירה זה כולל גם פקידה.

17) דעת ר' אליעזר במחלוקת המפורסמת (ב.ר"ה י':). וכ"ו דורות (ב.פסח' קי"ח.) והקשר בין שני הדברים: מכיון שא.א. מבדיל בהשגחה בין זכירה (=כללית) ופקידה (=פרטית), מסביר מדוע מסמלת יציאת מצרים את הפקידה, כי בדורות הקדומים לא היתה תורה (ע"כ אי אפשר גם שתהיה פקידה) פרט לראשי הדורות שקיימו תורה.

18) יום א' של ראש השנה. כל הענין בא להראות באיזה מידה פקידה וזכירה כלולים בתשרי ובניסן. ונ"ל שהרמז הוא כפול, כי שני החדשים מעידים על שתי ההשגחות: א) תשרי=בריאת העולם–השגחה טבעית. ניסן=יציאת מצרים= פרטית. ב) תשרי=מולד, חדוש הירח= ירח כסמל השכל הממונה על גלגל הירח שהוא שכל הפועל, שע"י ההשכלה ויציאה מכח לפעל, וע"כ גם ההשארות וההשגחה הפרטית. ניסן = תקופות = חמה (הכוח ששומר על ההשגחה הכללית, ע"י הויה והפסד שהוא במצוע אור וחושך, חום וקור). וזה מה שנאמר: "ר"ה ביום קדוש", כי הוא כולל בקרבו את ההפכים.

19) דף י': י"א. אמנם אצלנו הנוסח שונה. ויתכן שא"א ציטט בכונה נוסח פרדוקסלי כדי להראות שאין מחלוקת. אך יתכן שהתלמודים שלנו שונו במשך הזמנים, כדי לא לסתור את המסורת הרגילה (ובאמת בדקדוקי סופרים יש נוסחאות שונות).

20) בראשית א. ה. שם ח. ועוד.

21) לפי בר"ר י"ז, "שבת נובלת עוה"ב". או ב'ברכות נ"ז, "שבת אחד מס' לעוה"ב

22) ברא' ב.א. נ"ל שצ"ל: שבת מטעם.

23) שם.

יום שביעי. וה' של "הששי" וה' של "השביעי", שהם נוספים על מספר יחס הזמן, הם להורות על שתוף הבריאה, שבזה ה' הידיעה ובזה ה' הידיעה גם כן. אך יום השבת הוא לבדו קדוש לה', ככתוב: "ויום השביעי שבת לה' אלהיך" 25), אשר בירך אותו ויקדש אותו, מפני שבו שבת וינפש. ושני ההיין באו בשם כמו הם, להורות על ה' ספירות שהם חול, וה' שהם קדש, ודמיון י' אצבעות, ה' ימניים וה' שמאליים, אלה קדש ואלה חול 26). ועל זה הסוד אנו מסתכלין בצפרניים בהבדלה, ואנו מברכין "בורא מאורי האש", כי מאורי האש הם י' מאורות, כעשר מראות הנבואה, ועשר שמות שלה 27). והענין שהאצבעות תכליות הגוף, וראוי להסתכל בהסתכלות שלהם בתכליות הגוף, ולא יושגו בלתי אור מאיר עליהם מחוץ מהם ונבדל מהם ומשפיע עליהם ועל זה אמר בספר יצירה: 28) "עשר ספירות בלימה, מספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש", להורות על שהם תכליות המציאות, כמו שהאצבעות הם תכליות הגוף, והם עשר, כנגד השכלים הנפרדים. ועשרה גלגלים כידים ורגלים, אלו פועלים, ואלו מתנועעים. וכן אנו מברכין על ריח טוב, מריחין אותו בשמות בחירנו, להורות על ענין "ויפח באפיו נשמת חיים" 29) ועל "שבת וינפש" 30) שנתוספה נשמה יתירה בנו בבא שבת, והיא יוצאת בצאתו, ונפרדת ממנו שבעבורה היא קדש, ובאותה 31) שבנו חול כבתחילה. וכבר יובן לך מזה סוד שבת מפורש אשר בשם, מפורש בפירוש מספיק למבין, כי מי שלא הכין מערב שבת מה יאכל בשבת? 32) ועוד על מה שרמזתי בשתוף חול עם קדש, בהוראת שתי ההיין, קראנו יום הששי מערב שבת, כלו' מעורב ומשותף עם השבת מצד אחד, כמו שאמרתי, ואם זה חול וזה קדש והבן זה 33). ואמנם הסוד של תשרי ושל ניסן, שרמזוהו עיני חכמי ישראל ז"ל

---

24) שם. ראה סוף סוד ו' בח"ז

25) שמות כ.י.

26) משל האצבעות על הספירות הן לפי ספר יצירה פרק א' משנה ג'. אמנם ענין ספירות של קדש ושל חול אין להם רמז שם. גם לפי התיאוריה של מקובלי הספירות מושג זה זר, כי גם לדעת "עמודא ימינא ועמודא דשמאלא" אין לחלק חמש - חמש, וגם בספירות של שמאל לא נאמר שהן של חול. לכש"כ שאין רמז כזה על שני ההיין שבשם הויה, עוד נראה להך שמושגו על הספירות בכלל שונה לגמרי מן ה"מקובל". הספירות מזדהות אצלו עם השכלים הנפרדים נד"כ, ולעיתים אפילו עם גלגלים. גם כאן מתקבל הרושם שכונתו לשכלים הנפרדים. (ראה הע' 28)

27) דרשתו כאן משונה מאד ומעורפלת. לא ברור מה כונתו בעשר מראות הנבואה ושמותיה. (אולי השכלים הנפרדים, שמופיעם לנביאים לפי דרגתם בנבואה.) אילו היה מתכון לדרגות הנבואה של הרמב"ם, הרי יש י"א ונבואת מרע"ה על גביהם: ואין להם גם ענין לכאן. ואם כונתו לאור הנברא שהרמב"ם קבל מרס"ג, לא ברור מדוע דוקא עשרה ומהן השמות.

לענין אצבעות מענין להשוות את דרוש הזוהר (ח"א כא. ח"ב כ"ט. כאן מדובר על ארבע אצבעות יד ימין בלבד). שמראה בעליל את התהום שבין שתי התפיסות.

28) פרק א' משנה ג'. פרוש על משנה זו אין דוגמא לו בין מפרשי ס"י: ספירות כתכלית המציאות. וקשה לדעת אם „כנגד השכלים הנפרדים" נאמר על האצבעות או על הספירות. מהשואתו את הגפיים לגלגלים משמע שהנ"ל נאמר על האצבעות. לפי פירוש זה יוצא שספירות אצלו שוות לשכלים הנפרדים.

29) בראש' ב.ז.

30) שמות לא. ט"ז. ענין נשמה יתירה הוא לפי ב' תענית כ"ז:-ביצה ט"ז. מענין שקשר בשמים עם הסתלקות נשמה היתירה מופיע בספרות ההלכה לראשונה בתוספות ביצה ל"ג: ד"ה כי הוינן בי רב יהודה וכו'.

31) נ"ל שצ"ל "ובצאתה"?

32) מדרש משלי פ"ו (מד' רות פ"ג, מד' קוהלת פ"א) או בשנוי לשון ב' ע"ז ג..דרש זה איננו עולה על מה שקדמו, כי הדרוש על הבשמים בא כאן רק דרך אגב. והוא כעין מאמר מוסגר. וא.א ממשיך כאן את ענין עשר (ה-ה וכ"כ אצבעות). וסוד השבת בא בשם להעיד על השארת הנפש (=וינפש).ז"א אחרי הבריאה הגשמית דאג הבורא גם לרוחניות שבאדם. זה יוצא מהרמזים שלפיל וגם ממאמר ח"זל: כי מי שלא הכין בע"ש (=עוה"ז) מה יאכל בשבת(=בעוה"ב)? לשם כך בא השבת בשם, להראות שלא העולם הגשמי (=ששת ימים) הקודש, אלא העיקר היא השבת (=השארות), שהיא קודש. נראה שיש כאן רמז ברור לשיטתו; שהשארות הנפש באה ע"י השכלה (=ידיעת השמות).

33) יום הששי היא עדות לרמז זה של שבת (=עוה"ב), כי ההכנה בע"ש למרות שהיא חול (=עוה"ז), עכ"ז מעורבת ומשותפת עם ההשארות (=שבת).

הוא, ששם 34) הראשון של-תשרי הוא יום ר"ה, והוא יום ר"ח וגם כן יום זכרון, ודע שהקבלה מעידה ואומרת וצועקת בקול גדול עצום ורם באותו היום באמת "היום הרת עולם והיום יעמיד במשפט כל יצורי עולם אם כבנים ואם כעבדים וכו׳". ואין ספק, כי מה שאנו אומרים "היום הרת עולם", אנו אומרים על אותו היום בעצמו, שאנו עומדין בו אז, והעד אמרינו, היום על ענין העולם, כאומרנו "היום" על ענין עמידת כל יצורי עולם במשפט. והנה כל יודע לשון הקדש יודע, שאי אפשר שיקרא יום שכבר עבר בשם היום לבד בשום פנים, אלא אם ישתף עמו דבור אחר. אמנם היום לבדו איננו מורה כי אם על אותו יום שאדם עומד בו היום עצמו, כאומ׳ "היום אתם יוצאים בחדש האביב" 35) שאין ספק, שזה נאמר להם ביום היציאה עצמו. ואני אגידנו לך בשתי לשונות עוד, כדי שתכירהו מהם והוא: בלשון יון מבדילים בשני הענינים, שהנה קוראים היום שאדם בו שמרו ושארי יום מהימים שעברו או שעתידין לבא: אמרא 36). ובלשון לע"ז קורין אותו היום שאדם בו: אוג׳י, והשאר עבר או עתיד לא יקראוהו כן לעולם אבל קורין אותו יור׳נו או דיאה 37) בלע"ז. אף המתרגם ראיתיו מפרש "היום אתם יוצאים יומא דין", וכן "כי כאשר ראיתם את מצרים היום" 38) פי׳ "יומא דין", וכן עשה בכולם. ואין ספק שבאותו היום נאמר להם זה, ר"ל, ביום שהיה בו המעשה ההוא, כמו שאמר שם "התיצבו וראו את ישועת ה׳ אשר יעשה לכם היום" 38) וכן בענין המן נאמר להם בו ביום: "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה׳ היום לא תמצאוהו בשדה." 39) וכן באסתר: 40) "יבא המלך והמן היום". ואל תטעה במאמ׳: "להבדיל בין היום ובין הלילה" 41), או במאמר "לממשלת היום" 42), כי אותם שם המין, לא שם עבר ועתיד. וזה[43] מופת תוריי מופלא וסוד גדול ונכבד ונורא מאד לאמת בו אמתת חדוש העולם, כמו שהוא בסוד השביעיות והיובלות והשמיטין 44). והתורה לעדות, שזה

---

34) נ"ל שצ"ל "שיום". וכונתו כאן – שהיא עיקר כונת הפרק – מתבארת ביתר בהירות בס"ת (148 א׳): "ועל כן נתלו שבעת ימי בראשית בעשרת ימי תשובה, להעמיד העולם על התשובה, כי היא קדמה לעולם. שאם אין תשובה אין מרוצה: סברצוא ושוב ב"א א"ה ו"ה (נ"ל שזה קצור של"ברא אלקים את השמים ואת הארץ") בראשית היצירה. ג"כ סוד רצוא ושוב נודע מהחיות. וע"כ היה יום ר"ה (סבוב הגלגל), יום הזכרון (השגחה טבעית ע"י סבוב הגלגל) ואנו אומרים בו זכרנו לחיים ומעידים בו על חדוש העולם, כאומרינו בו "היום הרת עולם". והסוד (בתמורה): הויה עלת מרום (כפירושו לעיל) שהוא עולם המהירות (גלגלים). וזה העולם שלבו הוא עולם תמורי (הויה והפסד). הנה ר"א ור"י גלו סוד החדוש והשגחה (ע"י המחלוקת המדומה העירו ששני העולמות עומדים באותו היום לדין ומונהגים יחד). והסוד למולדות מתשרי ולתקופות מניסן שהן שתי דרכים אחת לירח ואחת לשמש, שהן שתי המאורות. והשתכל אמרינו "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם". כי מהן תבין נפלאות תמים דעים.

מקטע זה מתבארים הרבה רמזים שאח"כ.

35) שמות ד. יג. וכשם שהיום כאן מראה על הנעשה באותו היום, כך "היום הרת עולם" ג"כ. מכאן שבר"ה נברא העולם. וזה מאמת גם את חדוש העולם.

36) שמרו= אמרא= ἡμέρα (יון) Oggi

37) ארג׳י= יורנו= giorno דיאה= dia (לע"ז=איט׳)

כחלק של המלה diaria = שכיר יום או יומן.

38) שמות יד. יג.

39) שם טז כה.

40) ה׳ ד׳;

41) ברא׳א. יד.

42) שם שם טז.

43) כל ענין „היום" (על ר"ה שהוא יום הרת עולם). עכ"פ אין לקשר

44) קשה לרדת לסוף דעתו למה מתכוון בסוד השב"עיות. כי מחשבות מיטירות זאת בשום אופן עם תורת השמיטין והיובלות של ספר התמונה, כי מחשבות מיטירות כאלה רחוקות ממנו כרחוק מזרח ממערב. יתכן מאד שמתכוון לסוד השבעיות של הרמב"ם (מו"נ ח"ג מ"ג): "מפני שהקף השבעה ימים הוא הקיף בינוני בין היום הטבעי (או "שמשי" לפי ן׳ תיבון) והחדש הירחי. וכבר ידעת שלזה ההקיף מבוא גדול בענינים הטבעיים, וכן הוא בענינים התוריים, – כי התורה תתדמה בטבע תמיד ותשלם הענינים הטבעיים על צד אחד: כי הטבע איננו בעל מחשבה והסתכלות, והתורה – שעור והנהגת האלוה, שחנן השכל לכל בעל "שכל". וכונתו שענין זה

היום הנזכר הוא יום ר"ה יום ר"ח, והוא שביעי לחדשים. וידוע שהשנה היא
חברתה של הנפש לפי "היצירה"45) וכן העולם חבר לשניהם; ושלשתן בדין י׳
46), ימים, שיצירתן על ידי י׳ ספירות, וכ"ב אותיות, ועל כן יום שמחת
התורה בכ"ב יום לחדש תשרי ויום הכפורים בי׳ ימים בו, כמו שהעיד מי
שידע אמתת חדוש העולם-הוא אברהם אבינו-בקראו לשם "אל עולם" 47) גם"אל עליון
קונה שמים וארץ" 48) לעד. והנה ידוע שהמאור הקטן מושל בלילה והגדול מושל
ביום. והנה למולדות מתשרי, מפני שבח הקטן, והלילות ארוכים מתארכים עד
הגיעם אל תכלית מה שאפשר להם להתגדל, והוא עד תשלום צ"א ימים וז׳ שעות
ומחצה, והוא השעור אשר בין תקופה לתקופה השמשית 49), ואחר כן חוזר הכח
לאחור, ומתהפך ומתקטן בשעור ההוא בעצמו שגדל בו, עד הגיעו אל השעור
הראשון בשנה, וזו היא תקופת ניסן, ושם [תשרי] ימי הכח הקטן ימות הגשמים
בשלטנותו, ושם [ניסן] ימי הכח הגדול בשולטנו ימות החמה והתחלתו מתקופת
ניסן, שבו נשתוו שתי הכחות יחד, אשר אז אין זה גדול מזה, אבל הלילה
היום שוים. וכן בתשרי בתקופתו היום והלילה שוים, ועל זה אמרה התורה "את
שני המאורות הגדולים 50). ועוד הבדילה ביניהם ואמרה "את המאור הגדול לממשלת
היום, ואת המאור הקטן לממשלת הלילה" 51). והפשט הוא מה שנראה לעין, כי
שניהם גדולים כנגד שאר הכוכבים, וכשתעריכם שניהם זה לזה הנה זה גדול וזה
קטן. אמנם הנסתר זה שאנחנו בו, שאינן מכירין ההמון דבר, ר"ל, מכחותיהם
הנסתרים ומה גדלם ומה קטנן 52), והנה מניסן היום גובר והלילה נחלש, עד
הגיעם לשעור תכליתו, והיא תקופת תמוז, ועוד מתהפך הדבר עד תשרי, שבו משתוים.
והנה א"כ העולם- אע"פ שמתחדש בכל יום בלא ספק, כאומרנו בתפילת יוצר: "המחדש
בכל יום תמיד מעשה בראשית" גם בכל שבוע, גם בכל חדש,- הנה מתחדש עוד פעמים
בשנה 53) בתכלית הפוך הזמן. והנה חדושו בכל יום מורה עליו א׳, כלומר אחד
אחד, יום אחר יום, וכל יום ר"ה קדש, וחדושו בד׳ תקופות השנה מורה עליו ד׳,
כלו׳ ד׳ אחר ד׳ ועל כן ג׳ שנים ערלים, והשנה רביעית היא"קדש הלולים"54)

של התקופות, הימים וכד׳ (בעיקר יום ר"ה שמסמל אותם ע"י שהוא שביעי לחדשים), הם
עדות נוספת לחדוש וההשגחה(ע"י השכלה), כמו שאומר זאת בס"ת (ראה הערה 34).
כמובן שאפשר גם לומר שהוא הולך כאן בסוד שביעיות גם בעקבות ספר יצירה
(פ"ד מ"ד):"מהן חקק (שבע כפולות בג"ד כפר"ת)...שבע שבתות לפיכך חבב שביעי
תחת כל השמים".

45) לפי ס"י פ"ג מ"ה ואח"כ כמה פעמים (פ"ו מ"א ועוד). והכונה:
כשם שעולם שנה ונפש הם בדין שבע, עשר וכ"ב- כן ר"ה (שנה) בחדש השביעי,
ויו"כ (נפש) בעשירי לחדש, ושמחת תורה (כ"ב לחודש)

46) נ"ל שצ"ל: "ז׳ ימים" במקום י׳, ע"ש שבעת ימי בראשית, או"שבעת
ימים בשנה" לפי ס"י (פ"ד מ"ה - מ"א).
47) בראשית כ"א ל"ג. אבל עיקר כונת עדות אברהם אבינו, היא ס"י
המיוחס לו עפ"י המסרת.
48) שם י"ד. י"ט. ושני הפסוקים כבר התפרשו ע"י הרמב"ם (מו"נ ח"ב (פי"ג) דפ"ל)
"אל עולם" ו"קונה שמים וארץ" משלימים זה את זה, שה׳ מחדש העולם וגם משגיח בו.
49) זוהי התקופה לפי האמורא שמואל ירחנאי, לפי חשבון שנת חמא לשס"ה
ימים ושש שעות (והרבע מזה היא התקופה, (ראה הערה 122 להלן).
50) בראשית א. ט"ו.
51) שם. הנסתר בזה, הוא לפי מו"נ ח"א פע"ב: "דע כי הכוחות המגיעות
מן הגלגלים לזה העולם כפי מה שהתבאר ארבע כוחות... וכל זה במצוע האור
והחשך הנמשכים אחר; אורם והקפם סביב הארץ". היום והלילה שרומז להם כאן
מתבארים עוד אחר כן; ביתר פרוט (ראה הערה 138 להלן).

52) כלו׳ ימות החמה וימות הגשמים. והענין כנראה לפי חום וקור לילה
ויום (הערה 51).
53) ראה לענין זה הערה 44 לעיל.
54) ויקרא י"ט כ"ד. כאן מתחיל לפתח דרוש חדש על עולם שנה ונפש
המסתמלים בשם אדנ"י. והכונה, שהמחזור של התקופות הוא של ארבע שנים,(ראה
הערה 68 להלן).

וחדושו ביובלות, שכל יובל מחמישים לחמישים שנה מורה עליו ושנת היובל קדש, והנה סוד היובלות הוא סוד העולם, באומ' "ועבדו לעולם" 55), שהוא יובל וסוד התקופה והימים הוא סוד השנה. והנה נשלם משני העדים סוד אד"נ, כלו': בעולם ובשנה, וזמניהם קדש, אמנם סוד הנפש נשלם בעשרה, שכל דבר שבקדושה איננו בפחות מעשרה, וכן עשרת ימי תשובה לנפש, שמורה עליו סוד י', וכן נשלם סוד אד"ני, ודעהו. "והעשירי יהיה קדש לה'" 56) ואם כן בעבור השיר 57) הנמצא בשני הזמנים מצד הנפש, אמרו חכמים מה שזכרנו מדבריהם מתשרי וניסן, כי הנפש נדונת בתשרי, שבו מדת הדין והמשפט גוברת ומזכרת ופוקדת כל מעשה השנה. זכתה להיותה קרובה כבנים 58), נגזר עליה אז לצאת מעבדות לחירות בניסן, כאומרינו "אם כבנים וגו'", לא זכתה, אבל היא שפחתה 59) ודומה לעבדים, איננה יוצאת עד בא תשרי אחר, "כאומרינו "אם כעבדים וגו'", ועוד עומדת בדין. אם כן היא גזירת המשפט מתשרי והפעולה מניסן. והנה שניהם נקראו אצלנו ראשים. והסוד היות תשרי, שהוא ראש למולד הלבנה, שהוא יום ר"ח, גם הוא יום ר"ה-שהשנה לשמש והחדש לירח-, ועם זה הנה ר"ה ראש אל מהלך השמש מצד אחד, והוא הצד הנזכר; והיא תשרי, בו כח הירח והשמש יחד, יורו שניהם בריה אחת. והנה ניסן ר"ה גם כן לחדשים, באומ' "בחדש הראשון" 60) ר"ל, ראש לראשי חדשים, שהרי ר"ה איננו בחדש הראשון, כי אם בחדש השביעי. והנה הם שני ראשים: ר"ה לחדשים זה ניסן, וזה הפך המולד, והתקופה, כי יום המולד ותקופה הנזכר לפקוד יום המות, כלו': יום הלידה והקפת הפכה "עת ללדת ועת למות" 61), כמו שענין "היום הרת עולם", הוא יום שהעולם מעובר, כלשון "ותהר ותלד" 62) שכן אמרנו, "הרת עולם", ואין ספק כי הוא יאמר על סוד התמורה 63) למה שזכרנו, ועל כן היתה תמורת יצחק לעולה איל ידוע, אשר נברא משעת ששת ימי בראשית 64), והוא יום המרת עולה "כבש בן שנתו לעולה" בסוד אמתת הקרבן;

---

55) שמות כ"א ו. וב' קדושין ט"ו. מפרש "עד היובל".

56) ויקרא כ"ז ל"ב.

57) נ"ל שצ"ל: קשור". והקשר הזה ומה ענין זמנים לכאן מתבאר יותר מס"ת: "וע"כ אנחנו נאמין החידוש, והשגנו מזה הסוד המובחר כי השם יתברך משגיח בפרטים ופקד מעשיהם עת לטובה ועת לרעה. כמאמר הנביא האומר: רגע אדבר על גוי ועל ממלכה וכו'. ותלה הדבר בתשובה: ושב הגוי ההוא מרעתו, וכפל ואמר: רגע אדבר. הנה זו עדות ברורה על השגחת האדם בעתים ורגעים באמצעות הזמן. ואמנם הזמן המוכן מאז נתלה בתשובת האדם לפקדו ולהזכירו לחיים ולמות לטוב ולרע לברכה ולקללה". שני הזמנים: עולם (יובל) ושנה קשורים בצורה זו בנפש (תשובה). מכאן מתברר ג"כ דברי המחלקת של ר"א ור"י.

58) מתקרבת ע"י השכלה למקורה. וקשר שחרור לניסן כי הוא חדש יציאת מצרים זמן חרותנו. ויתכן גם מפני מה שבא אח"כ: "יום המרת בן שנתו לעולה" כי מזל ניסן טלה.

59) משועבדת לחומר איננה יוצאת עד שבא תשרי אחר (ימי תשובה).

60) בראשית א. ה. (שם ח. ועוד). הוא מבדיל כאן בין חדשים (שר"ה שלהם ניסן), ומולדות (שר"ה שלהם בתשרי).

61) קוהלת ג. ב. המולד והתקופה (תשרי, ניסן) מסמלים את מחזור החיים או כמו שיתבאר להלן-את התמורה. ושוב רמז לקשר שבין (הרת עולם) עולם, שנה (תקופות) ונפש.

62) בראשית א. ד. ועוד.

63) כונתו שהמולד והתקופה (לידה והפכה, מיתה) מעידים על סוד התמורה (הויה והפסד) כמו שזה יתבאר להלן. (השוה גם הערה 34 לעיל).

64) לפי תנחומא סוף פרשת וירא (מקבילות בת"י על הפסוק, ב זבחים, מנחות ועוד). ורומז לפירוש העקדה לפי מו"נ ח"ג כ"ד: "שענינו שידעו בני אדם מה צריך להם לעשותו ומה שראוי להאמינו"! זהו גם "סוד אמיתת קרבן "לפי מו"נ ח"ג פל"ב. ויתכן שיש כאן רמז לעולם "התמורה במובן של שלטון המקרה (בנגוד ל"עולם המידות" (שכלים) ששם אין מקרה פרט להשגחה שהיא לפי השכל) כך: "תמורת יצחק" משחק במילים אלא הכל קבוע. לפי"ז מתפרשת כל הפרשה בטבע משטת ימי בראשית, וההשגחה מתבטאת בכך שכונתה, שהניסים הם טבועים שהשכל מקבל התראה מן השכל הפועל על דבר הנס שעתיד להתרחש. וכן הכונה אף המרת "כבש" (תרגמו - אמרא) "בסוד אמיתת קרבן" (אמונה. ראה הע' 116 ו 117 להלן).

על כן אנו אומרים "היום הרת עולם", והנה הוא יום המולד. וגם ההריון שוים מצד אחד, אך 65) בהיות שנת העבור, ההריון זה בתשרי, והעבור בשני אדרים, והלידה בניסן, וחדשי אותה שנה י"ג הנה תשמע סודו, ועל כן מי שעבר ניסן בניסן לא הודו לו 66), כי כן הדין נותן, שההריון-באמרינו "היום הרת עולם", שמורה על עולם המהירות 67), - הוא תופש ז' חדשים לא יותר, עד ג' יום המולד השוה 68), שגם השם המיוחד מעיד זה 69). ואין הפרש בין אומרך תקופה לפי הוראת אמתת ענין ובין אמרך תשובה, כי התקופה מורה על ענין הקפה וסבה וגלגול, וכן תשובה בעצמה. כאומרו: "והחיות רצוא ושוב" 70) והוא שוב הנפש מענין לענין ושנויה והתהפכה ממחשבה למחשבה בשנה מזמן לזמן, עד שובה בתשובות האחרות אשר עליה תכלית הכונה ובחמרה, כמו שכתוב "וישב העפר אל הארץ כשהיה" 71) כמאמר השם לאדם: "עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת וגו'" 72) וזה לפי...73) וכח בנפש גם בתשובה כאו' "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" והנה מספר "נתנה" גמול ועונש. 74) כלו'; נתנה לקבל גמול ועונש, והוא אשר נתנה מראשית האדמה מיום תשרי ומן תשרי. ועל כן תורת ה' תמימה וגו'", 75) מפני התשובה. ועל כן נצטוינו לקחת ראשית האדמה כי האדם תכלית פרי האדמה גם ראשית פרי, כיצד הנה כתוב "וייצר ה' אלהים את האדם וגו'" 76) וידוע לכל משכיל כי אמיתת שם הסוד האחרון התחתון שבאר בע' 77) שהיא הנקודה האמצעית, ר"ל: מרכז העולם, הוא עפר גם יקרא ארץ גם אדמה, אלא ששם...78) יותר מיוחד לו ועל כן זה על האדם משתתף עם מילת אדמה כאומ'; "עפר מן האדמה" 79) כלו', ראשית האדמה, אשר ראשיתה עפר. "כי עפר אתה" 80) 81) כי מורה על דקות דבר ועל חבור חלקים קטנים, כאומ', "עד אשר דק לעפר" אחר אמרו "אשרף אותו באש ואכת אותו טחון היטב 82).

---

65) נ"ל שצ"ל "כי" ולא "אף". בשנת עבור יום ההריון (ר"ה) ויום הלידה (מולד ניסן) שוים. ראה הע' 68 להלן.

66) סנהדרין י"ב: אילו היה מעבר ניסן בניסן היה ההריון נמשך שמונה חדשים (מתשרי ועד ניסן ועד בכלל), ואז "היום" אינו נכון כי יום ההריון והלידה אינם שוים (ראה הערה 68).

67) ראה הע' 34. א"כ "היום הרת עולם" נאמר על שניהם.

68) צ"ל: עד גמר יום המולד וכו'. ההפרש בין מולד למולד הוא 29 יום, 12 שעות, ותשצ"ג חלקי תתר"ף של שעה. מכיון ש28 ימים בדיוק ארבעה שבועות, ע"כ המרחק בין מולד אחד למשנהו (לפי ימות השבוע); יום אחד, 12 שעות ו1080/793. אם מולד תשרי חל להיות בתחילת יום השבת (ער"ש בין השמשות), מולד חשון יהיה ביום א' שעה י"ב ותשצ"ג חלקים. לפי חשבון זה נקבל את הטבלה דלהלן:

מולד תשרי	- שבת	(0) -	(0) -
" חשון	יום א'	שעה י"ב	- תשצ"ג חלקים.
" כסלו	" ג'	" א'	- תק"ו "
" טבת	" ד'	" י"ד	- רי"ט "
" שבט	" ו'	" ב'	- תתרי"ב "
" אדר א'	" שבת	" ט"ו	- תשכ"ה "
" " ב'	" ב'	" ד'	- תל"ח "

במולד אדר א', שהוא יום המולד השוה (שבת), עדיין אין היום גמור ע"כ כדי שיום המולד השוה יגמר צריכים ז' חדשים (עיין ח.ז. סלונימסקי; יסודות העבור. זיטאמיר תרכ"ה ע' 10).

69) "היום הרת עולם" זהו שם המעיד על המולד השוה.

70) יחזקאל א. י"ד. הכונה לגלגלים, כשם שהם חוזרים במהלכם- כן הנפש חוזרת בתשובה(ראה הערה 34 לעיל).

71) קוהלת י"ב ז. ושוב רמז שההויה וההפסד קשורים בשובה (עי' הע' 34 לעיל)

72) בראש' ג. י"ט

73) נ"ל שצריך להשלים את המלה החסרה (בערך שלש אותיות) "פעל" וזה יוצא גם מס"ת(148 ב'):"ודע כי ידיעת הבורא היא תמידית בפעל בלא שנוי. ודעתנו אנחנו כמה שנדעהו הוא פעם בכח ופעם בפעל. וע"כ כפי דעתנו אותו ידע גם הוא אותנו וכפי השגחתינו במצוותיו תהיה השגחתו בנו בלא ספק כי ההשגחה נמשכת אחר השכל בלא שום ספק..."וכ"ז לפי מו"נ ח"ג פ"נ.

74) קוהלת שם.=505 וצ"ל:"גמול ועונש"(חסר), אלא שכרגיל המעתיקים קלקלו את הכתיב

75) תהי' י"ט ח'."מיום תשרי" כונתו לבריאת העולם. "ומן תשרי"-החדש (מזל מאזנים =דין, ר"ה ויו"כ).

יתר ההערות ראה בעמוד הבא.

שגם הענין ההוא, ר"ל, ענין העגל, בא בו שריפה עד שובו עפר, וכן באמו שהיא פרה אדומה, בא בה שריפה "מעפר שריפת החטאת" 83). וכן הבריה הדקה, ר"ל הכִנם, בריתה מעפר הארץ כאדם, ועל כן נאמר: "ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא" 84) מה שלא בא כן בשאר המכות. והדרש ידוע, שאין השד יכול לבראתבריה פחותה מכשעורה 85). ואמנם היות האדם תכלית הפירות הנולדים מן הארץ, נודע לכל בקבלה ובשכל, שאין אחר האדם פרי, כי אם שמירת מינו תמיד, ואישין זמנים קצובים על כל אחד מהם, על פי חק עולם הטבעי , 86) ועל פי חק הלשון הרצוני 87), ר"ל כפי מעשיו. וגם על פי ענין המשותף בין הטבע והרצון, ר"ל החק המקרי, כמו שזכר הרב בענינו בחלק ב' בפרק מ"ח. ולולי שוב היצדים לעפרם לא היו המינים נשמרים, כפי מה שגזרה חכמת יוצרנו ית' בסוד המולד והתקופה, כי כמו שההויה סבת ההפסד, כן ההפסד סבת ההויה, כמו שהתבאר במופתים בספר "ההויה וההפסד" 88) שחבר אריסטו ראש הפילוסופים. והנה כל אדם נוצר בשתוף ג' דברים אלה, ר"ל: טבע רצון ומקרה, וכן הפסדו לפי מיתה הטבעית, ומיתה הרצונית, ומיתה מקרית, והרצונית לבדה היא שעליה הדין והמשפט, כי הטבעית במיתת זקנה וכיוצא בה, היא כשהיסודות מתקלקלות בטבע גמור, שאין הנפש סובלת חברתם יותר ונפרדת מהם והולכת לה, ואז שב הגוף שהוא חי בעדה מת, וגם כל מות זהו דרכו בעצמו, אלא שיש פעמים שקלקול היסודות

---

76) בראשית ב. ז. "תכלית" כאן אין פרושה מטרה (הרמב"ם נלחם בדעה זו במו"נ ח"ג פי"ג) אלא במובן סוף-דרגה עליונה, אבל אח"כ נראה שיש אצלר"א נטיה בנגוד לדמב"ם, ליחס לעולם תכלית והוא האדם.

77) נ"ל שיש כאן שבוש, וצ"ל "ארבע" במלה אחת. והענין הוא לפי הקוסמולוגיה של הרמב"ם (מו"נ ח"א פע"ב).

78) צריך להשלים את המלה החסרה "אדמה".

79) בראשית שם.

80) שם ג. י"ט.

81) דברים ט' כ"א.

82) שם

83) שמות י"ט י"ז.

84) שם ח. ט"ו.

85) סנהדרין ס"ז: רומז כאן לדעת הרמב"ם (מו"נ ח"א פע"ב), שהתולעים נולדים מן האשפה מבלי השפעת הגלגלים, מה שאין כן בשאר הגופים, שכולם הווים ונפסדים באמצעות הגלגלים וצורתם. והאדם נוסף לכך עומד במדרגה יותר גבוהה. כי הוא עומד בקשרים עם עולם השכלים (ע"י שכל הפועל).

86) לפי מו"נ ח"א פע"ב. אבל נראה שפרש זאת בנגוד לדעת הרמב"ם (ראה הערה 76 לעיל). שהטבע הוא בעבור האדם.

87) מן "לשון חק" של ס"י פ"ב מ"א. "רצוני" - זה כבר הפרוש שלו על משנה זו, (כי "החיים והמות ביד הלשון" - בחירה). ושוב אינטלקטואליזציה של מושג מיסטי. הוא אורג גם את הרעיון הזה ומכניסה למערכת סבות ההתחדשות (מו"נ ח"ב פמ"ט.

88) De Generatione & Corruptione ב' ד' (336 א').

יבוא ברצון השם, מצד העונש לאדם בעבור שחטא לו האדם ברצונו, וברצון האלהי העונש על זה בעל הרצון האנושי, בסוד כל תורה וחוקה. ויש פעמים שהקלקול בא במקרה לגוף המקבלו, כמיתת הקטנים טרם מגיעים לבני מצוה. ואפילו אם יבוא הקלקול ההוא לבנים מפני עונש חיוב אבותם, כמו שכתוב: "פוקד עון אבות על בנים וגו׳" 89), אעפ"כ הקטן במקרה מת במותו במשפט האב, וכבר נאמר "לא ימותו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומת", 90), ובא בקבלה "איש" עד שיהיה איש, כלו: בר מצוה 91). ודע שאין השם מעניש, אלא מי שהרבה לחטוא מאד. ועל כן מדתו "ארך אפים ורב חסד ואמת." והוא "נושא עון ופשע וחטאה" 92), שכנגדם שלשת מיני כפרה: מוחל וסולח ומכפר. ואע"פ שזה הראשון זכר בו "פקד" ולא אמר ממית מפורש ר"ל פוקד עונות, ובסוף אמר, "איש בחטאו יומת" זכר לשון מיתה, והוא מפני שלפעמים תהיה פקידה על המות, כאומרו: "אם כמות כל אדם ימותון אלה ופקודת כל הארץ יפקד עליהם" וכאומרו: "הנני פוקד עליהם הבחורים ימותו בחרב" 94), ובסוף אמר "שנת פקודתם" 95) וכאומרו: "מי אשר חטא לי" 96) ובא אחריו " וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" 97). ולפעמים יהיה לרעה ולא למיתה כאומרו: "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקד עליכם את כל עונותיכם" 98), כלו׳ אביא עליכם צרות רבות ורעות עד שובכם בתשובה, דומה לאומרו: "כי כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלהיך מיסרך", 99) מפני שכבר אמר שזה לקצת לטובה ולהשגחה, מאמר "אתכם ידעתי" וזה סוד גדול בהבדל ההשגחה בין ישראל, שהם קדש לה, ובין שאר אומות העולם, שהם אצלו חול, ככתוב: "קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו רעה תבוא עליהם נאם ה׳" 100). והתורה והנבואה והכתובים והקבלה, מלאים סוד ההבדלה לפי הטעם האמיתי הידוע: "כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו" 101). ואמנם לפעמים תבא פקידה לטובה גמורה גם כן, כאומרו: "וה׳ פקד את שרה" 102). וכאומרו: "פקד פקדתי אתכם וגו׳" 103), כמו שיעד יוסף לפני זה ואמר לאחיו: "פקוד יפקוד אלהים אתכם" 104) וכן נאמר "ויאמן וישמעו כי פקד ה׳ את בני ישראל וגו׳" 105) ואמנם בא זה לטובת אומה אחת ולרעת אומות

---

89) שמות כ. ה. (ושם ל"ד ג.)
90) דברים כ"ד ט"ז.
91) דרשה זו, איש = בר מצוה, שישנה פעמים רבות בהלכה, לא נדרשה על פסוק זה. לעומת זה אנו מוצאים בספרי על פסוק זה: "אבות מתים בעון עצמם ובנים מתים בעון אבותם".
92) שמות ל"ד ו׳.
93) במדבר ט"ז כ"ט.
94) ירמיהו י"א כ"ב.
95) שם כ"ג.
96) שמות ל"ב ל"ג.
97) שם ל"ד
98) עמוס ג. ב.
99) דברים ח. ה.
100) ירמיהו ב. ג.
101) דברים ל"ב ט׳
102) בראשית כ"א א.
103) שמות ג. ט"ז
104) בראשית נ. כ"ה
105 שמות ד. ל"א

אחרות, ר"ל טובות ישראל ורעת המצרים ורעת שבעה עממין. וכן בא כיוצא
בזה בשאול ועמלק באומרו: "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל" 106) לטובת
שאול ועמו אז ולרעתו אחר כן ולרעת עמלק ועמו. והשם צונו "זכור את אשר
עשה לך עמלק" 107) ואמר על כן: "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח"
108) כאשר גזרה עליו מדת הדין, מפני צאתו לקראת ישראל למלחמה, וכן אמר
יתרו) למשה למחות זכרו גם הוא, ככתוב: "ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון
בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים" 109)
וכתוב: "מלחמה לה' בעמלק מדר דור" 110). ומן "השמים לרום ובארץ לעמק"
111) מניין סוד עמלק, כי דרכו מעוקל ומקולקל והוא עם לקלקל", על כן
נאמר: "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב" 112). והסוד היה: "כאשר
ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" 113) ולכן ויהי ידיו
אמונה עד בא השמש", 114), ואונקלוס תירגם "פריסן בצלו". וענין נולד עבור
כחו 115), והיה נושא כפיו למעלה לבטל בתפילתו הידועה הנקראת אמונה,
כי האמונה איננה ענין הנאמר בפה אבל הענין המצוייר בנפש, כמו שזכר הרב
בפרק מ"ט בחלק א' 116). הנה כבר התבאר לך סוד ענין פקידה וזכירת שרשו
בר"ה "שכל באי עולם עוברים לפניו כבנו (כבני) מרון, וענינו בעבור בני
אלהים לפני רוב עם. 117) ותרגום (של) (איל) 118) אימרא 118). הנה "אחר
נאחז בסבך בקרניו" 119) והנה על זה אנו תוקעים בר"ה בשופר ובו ביום, והוא
הקרן לקטרג את השטן ולהבריח את עזזאל ממנו. וסוד "איל" כח, "אילותי לעזרתי
חושה". 120) וסוד "קרן": רוח "קרנות המזבח". וכפר אהרן על קרנות המזבח אחת
בשנה". 121) בארבע שנים עבור לשמש לפי כח שנות מחזורו, וז' שנות העבור
ד"ד והיא דלוג יום אחד לכל ד' שנה בסוד התקופות, שהם א"לד"א ב"לה"ו

---

106) שמואל-א' ט"ו ב. כאן הוא חוזר אגב פרושו על פקד, להבדיל
בין ישראל לעמים מבחינת ההשגחה.
107) דברים כ"ה י"ז
108) שם י"ט
109) שמות י"ז י"ד כאן חל שבוש כנראה: במקום יה' (ה') שבש המעתיק
"יתרו".
110) שם ט"ז
111) משלי כ"ה כ"ג לעמק-עמלק (=מעקל אה"כ). מכיון שהוא עם לקלקל,
עוזר המקרה, כדעת הרמב"ם (מו"נ ח"ב פמ"ח) על הרעות הבאות ממקרה.
112) שמות י"ז י"ד.
113) שם י"א. והסוד לפי ראש השנה פ"ג מ"ה: "וכי ידיו של משה
עושות מלחמה?" (אמונה)
114) שם י"ב.
115) כוחו של עמלק. ורומז למו"נ ח"ג פי"ח: "כששלם קצת אישי המין
מן המכות והמקרים ונפל קצתם בהם אינו לפי כחותם הגופיים והכנותיהם
הטבעיות, - הוא אמרו: "לא בכח יגבר איש"-. אבל הוא לפי השלמות והחסרון-
ר"ל: "קרבם אל אלוה או רחקם ממנו".
116) כל הענין של עמלק בארץ להוכיח שענין הפקידה (=השגחה פרטית)
תלוי באמונה שבלב (=ההשכלה).
117) תוס' ר"ה פ"א מי"א. (אגב, כאן רואים שוב את ערך התקונים
בטכסט: בתחילה היה "כבנומרון", שהיא המקורית, אבל המעתיק שלא הכיר
מושג זה ובעקר בהשפעת המסורת שיהדה מלה זו "לבני מרון" - שבש לפי זה
את הטכסט.) הוא מפרש זאת בנגוד למובן הרגיל, כי "באי עולם" אצלו הם
השכלים והגלגלים, שבידם נמסרה באופן טבעי הנהגת העולם. הפרוש שלו נעשה
בהסתמכו על מו"נ ח"ג פכ"ג ("בני האלהים" אצל איוב.)
118) לעולם אין תרגום "איל" אלא "דכר". רק "כבש" או "שה" מתורגמים
ל"אימרה". ונ"ל שכאן היה באמת "שה" (ברא' כב. ז.) ונשתבש בטכסט ל"של",
וכיון שנראה היה שחסרה מלה בטכסט, הוסיפו בגליון "איל" ע"ש ההמשך. והביא
זאת בהמשך לדברי הרמב"ם לעיל, כלו': אמירה בפה לעומת אמונה שבלב.
119) ברא' כ"ב י"ג. והכונה: לא השה (=אימרה) שיצחק שאל עליו הוקרב
לקרבן, אלא "איל אחר נאחז בסבך (=שטן=מקרה) בקרניו". ופרוש המאמר כולו, שרק
האמונה שבלב (לפי הפרוש האינטלקטואליסטי) ולא האמירה בפה גורמים לפקידה,
להשגחה, ולהברחת המקריות (=שטן=מקריות).
120) תהילים כ"ב כ"ה. חוזר לפרש "איל אחר".
121) שמות ל. י. (קרנותיו כתיב, ונראה שזו אשגרה מן הקודם) קרנות=4
=4 שנות העבור. ו"פעם אחת בשנה" הוא רומז כמו קודם "היום הרת עולם".

שהם סימני ניסן וחוזר חלילה לעולם 122). והנה גם כן איל מלשון מלכות "אילי מואב" 123), וקרן גם כן לשון מלכות "וירם קרן למשיחו" 124), ואם כן אומרו בקרבו, והוא האיל בעל קרנים, מורה על ארבע מלכיות,125 שהם תלויין ועומדין בדין, עד עבור זרע אברהם הבא מזרע יצחק היחיד אז "ניצב לריב ה' ועומד לדין עמים" 126); ואם אתה זרע ישראל, "כל הגויים כאין נגדו" 127), ואם לא, נשאר בבית עבדים בארץ מצרים ובכל מקום אשר נדח שם, עד שובו עד ה', כמו שנא': "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו וכו'128) "ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה" 129); ואמר עוד: "אם יהיה נדחך מקצי השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך" 130). ואין ספק כי זה יהיה בר"ה, הוא ר"ח הזה, שהוא חדש תשרי או בראשון, שהוא ראש חדשים והוא חדש ניסן. והמופת התוריי בנתינת סמן לסוד המקובל המופלא הזה אמ' בשניהם "ראש", ר"ל: בזה ראש השנה, ובזה ראש החדשים, והיה זה אחד וזה שנים שביעי ירמוז בכתו' בתשובה כאומר' "אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם"131), אחר אומר: "אז תרץ הארץ את שבתותיה" 132), שהם "שבע שבתות שנים, ז' פעמים" 133). גם כל שביעי שבת, ובשנה השביעית "שבת שבתון יהיה לארץ" 134). והנה הרמז במלת "או" "אז", כי סימני התקופות ניסן א"ו, וסמני ~~התקופות ניסן א"ו וסמני~~ תשלום כחותם, ר"ל: סימני תקופות תמוז א"ז 135),

---

2 122) ענין זה מבוסס על תקופות השנה ומחזוריהן: השנה (שנת חמה) היא שס"ה ורביע יום. שס"ד מהם כלים בשבועות שלמים (52), השארית א"כ יום ורביע (≃ 6 שעות). על כן זהו ההבדל מתקופת ניסן אחת למשנהו (בימות השבוע). למשל, אם תחול תקופת ניסן (וזוהי תקופת ניסן לפי מולד בהר"ד) - בשנה בשנה א' בליל ד' שעה א', תחול תקופת ניסן

בשנה ב' בליל ה' שעה ו' (זהו פרוש אלד"א בלה"ו). מכיון שההבדל הוא

יום ורבע, על כן בכל ארבע שנים מסתכם מחזור של דחיות של 5 ימים שלמים. כלומר; פעמים יחול המולד בלילה ואחר כך פעמים ביום וחוזר חלילה תמיד באותן השעות (א"ו יום א"ו לילה). ארבע שנים אלה נקראים מחזור קטן. במשך 28 שנים (=שבע פעמים מחזור קטן) חוזר תקופת ניסן ליום ושעה בשבוע כמו בתחילה (=היצירה- לפי מולד בהר"ד). פי שבע פעמים חמישה ימים (המצטרפים מעודפי תקופות של מחזור קטן) = 35 והם 5 שבועות שלמים. (ועיין: ספר העבורנות, זאלקאווא תקס"ה עמוד יא. ויב, סלונימסקי: יסודי העבור עמ' 12.) והפרוש כאן: בארבע שנים עבור לשמש לפי כח שנות מחזורו (=מחזור קטן) וז' שנות העבור ד"ד (מחזור גדול שהוא 4 כפול 7 = 28), והוא דלוג יום אחד לכל ד' שנה (מכיון שעודף כל מחזור קטן הם 5 ימים מלאים, ועל כן יום תקופת ניסן הם ימי ד. ה. ו. ושבת בזה אחר זה, ואחר ישנה קפיצה של יום אחד, והתקופה של המחזור הבא תתחיל (לא ביום א' אלא) ביום ב. ג. ד. ה., השלישי: ז. א. ב. ג., הרביעי: ה. ו. ז. א. וכד'. וכונת כל הענין: הקרן מסמלת את מחזור השמש ואת ניסן, וקשר התקופות והזמנים לתשובה. כאן מתחיל פרוש חדש על בראשית כ"ב י"ג.

123) שמות ט"ו ט"ו. מלכות האומות לעומת ישראל בימי המשיח.
124) שמואל-א' ב. י. ויתכן שצריך לתקן במקום "בקרבו" -"בקרניו"
125) לפי דניאל ח. וכל זה מפרש את אילי מואב וקרן משיחו וכ"ב הלאה.
126) ישעיהו ג. י"ג.
127) ישעיהו מ. י"ז
128) דברים ד. ל.
129) שם ל. ג.
130) שם ד.
131) ויקרא כ"ו מ"א, פרוש ראש חדש ניסן הוא יום אחד והוא חודש ראשון, ואילו ראש השנה שני ימים ובחדש השביעי, וזה רמוז בתשובה(א=ראשון ז=שביעי).
132) שם ל"ד. (א"ד) (עיין הערה 44 לעיל).
133) שם כ"ה ח. שוב חשיבות המספר שבע
134) שם ד. חול התקופה לפי הסימן "אלד"א בלה"ו". א"ו הם
135) א"ו א"ז הם שעות תקופת ניסן, ואילו א"ז הם סימני תקופת תמוז. כי סימני שעות היא באה או בשעה א' או בשעה ז' ביום או בלילה (לפי הסימנים המקובלים בידינו: אזג"י ואט"ד. (עיין ספר העבורנות עמוד י"א).

גם א"ז סימן לניסן ולתשרי, חדש ראשון הוא ניסן חדש שביעי הוא תשרי, הרי א"ז. והרמז לשני התקופות הנשארות, הם הוראת שמיטה, וסימנם י"ט ל"ג וי"ד ל"י וכן כתוב"וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" 136), הרי ג"ט בי"ד בסוד אזג"י ואט"ד, שהם סימני כל תקופה 137).ועניין היות נקשרים אלו הסימנים בניסן, כי בתקופות (ניסן) א"ו, שהם נחלקים לארבעה חלקים, ראש היום וראש הלילה חצי היום וחצי הלילה. ובזה הסוד בעצמו כל השנה, כפי מה שגיליתי לך בסוד שני המאורות 138), כי ניסן ר"ה שהוא ראש היום ותשרי ר"ה שהוא ראש הלילה. ותמוז חצי השנה שהוא חצי היום, וטבת חצי השנה שהוא חצי הלילה. וחשוב בזה כי מניסן ועד תשרי הכל יום, ומתשרי ועד ניסן הכל לילה ותבין הסוד כי על זה נאמר: "יום אחד לשנה חשוב שנה" 139). והוא סוד אומ': "יום לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם" 140) וכבר אמ': "במספר הימים אשר תרתם את הארץ" 141) והיא מדה אלהית נקראת מדה כנגד מדה. וכן דין שבע תחת אחת, כאומרו: "ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם" 142) ובא לזה הלשון ארבע פעמים בעניין הקללות, כמו שגיליתי בסוד הרבוע, והחטא, תחת בטול השבועה בדין הארץ, ועל כן בתכלית "אז תרצה הארץ את שבתותם" 143). ואמר בזה עוד "יען וביען במשפטי מאסו ואת חוקותי געלה נפשם 144). וסוד חוק ומשפט, הוא שורש כל התורה: "שם שם לו חק ומשפט" 145) ואמרו חז"ל: " שבת ודינים במרה איפקוד" 146). וחק" לשון דבר אמונה בנפש, כי זה חק הנפש, על כן התחיל לאמ' "אם בחקותי תלכו" 147). והמצוות באמתתם "החוקים והמשפטים צדיקים" 148), על כן התחיל מהם בקללות "ואם בחוקותי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם" 149), ואחר כן "אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה" 150). והפקידה היא ראשית הקללות ובתשובה לא אמר כי אם זכירה: "וזכרתי את בריתי יעקב וגו'" 151), ומפני שהסוד בר"ה, שהוא יום זכרון ליציאת מצרים, לא הוצרך להזכיר זכירה ליצחק. ואמר: "אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' אלהים בינו ובין בני ישראל" 152), בינו ובין בני ישראל לבד ולא בינו ובין (שאר) האומות והם ברית עולם בינינו ובין סוד השבתות השביעיות, כמו שבא בעניין שבת: "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' וגו'" 153), וכבר קדם שהיא ברית עולם, כאמור: "ושמרו בני ישראל וגו'". אך ברית הקשת היא בין אלהים ובין כל-נפש חיה, והוא ככל בשר אשר על הארץ. כי האומות שבעים וישראל כנגד כולם: ששים רבוא ועשרה מהם קדש-הרי ע'.(154) ועל כן במציאות סתרי העולם וסתרי השנה וסתרי הנפש, וכולם נגלים ונכרים ונודעים מסתרי התורה.

---

136) דברים כ"ד. א-ג. י"ט ל"ג – יום שעה ט' ולילה שעה ג' וזהו
(ג"ט) סימן תקופת תשרי, שחל בשעה תשיעית או שלישית של היום או של הלילה
לסרוגין. י"ד ל"י=יום שעה ד' ולילה שעה י', וזהו (ד"י=י"ד) סימן תקופת
טבת, שחל ד' שעות ומחצה או י' שעות ומחצה בין ביום ובין בלילה. וזהו הרמז
בפסוק, כי שעות חול שתי תקופות אלה הן: ג"ט י"ד.
137) עי' ספר העברונות דף י"א. ששם מוסבר כל עניין סימני התקופות
לפי אזג"י ואט"ד.
138) עניין "ראש הלילה חצי היום וכו' מתבאר לעיל מעניין אל"דא
בלה"ו (הע' 122) וסוד שני המאורות מהערה 51 לעיל.
139) בבלי ראש השנה ב. נסיון להשוות את התקופות ליום ולילה.
140) במדבר י"ד ל"ד.
141) שם.
142) ויקרא כ"ו י"א אפשר לצרף לעניין "שבעה תחת אחת" את רמז א"ז שלעיל.
143) שם ל"ד. (אמנם כתיב "שבתותיה") והעניין לא ברור כאן.
144) שם נ"ג.
145) שמות ט"ו כ"ה.
146) מכילתא משפטים ה"א, בבלי שבת פ"ז: סנהדרין נ"ו. מצטט זאת
לפי מו"נ (ח"ג פל"ג) וגם העניין הוא לפי זה, בקשר עם הנאמר לעיל על "האמונה".
147) ויקרא כ"ו ג.
148) דברים ד. ח.
149) ויקרא כ"ו י"ט.
150) שם לכן לא נשנית לשון "זכירה" ביצחק, כי כתוב אח"כ בפסוק
151) שם מב. עניין יציאת מצרים, שהוא כמו זכירה.
152) שם מ"ו הקשר ע"י סמיכות הפסוקים.
153) שמות ל"א י"ז.
154) קדושת עשרה (-מנין, עדה שהשכינה שורה "כל דבר שבקדושה לא יהא

וסוד משפט כסוד מאזנים וסוד חוק לשונם, "כי המשפט לאלהים" 155).
אמנם "מות וחיים ביד הלשון" 156, על כן אמ"ש יסודו על כף זכות ועל קו חובה,
ולשון חק מכריע בינתים, כי סוד המשפט מדת הדין ומדת הרחמים, והם שתי
כפות מאזנים לפי שקול הדעת, הנקראים כף זכות וכף חובה, (ואם) אינם שוים
מה משפט הוא זהו? אמנם המשפט להיותם כקרני טלה 157). אם כן סוד שורי הוא
בשני סימנים בשנה לבד, ועם הבנת זה הענין, הסרנו יותר לך ענין מחשבת
הקושיא שבין שני החכמים, ר"ל ר' אליעזר ור' יהושע ז"ל, ועל זה רמזתי לך
סוד או"ז 158). תשרי עם ניסן בגימ' אלף ושמונים, בסוד מספר חלקי השניה
159) הנחלקים לשני חלקים בשוה. לת"קם תק"ם, וסימנם שמר שמר, וכללם,
אף 160) והוא שבו הפחיד השם את עמו. אף אני אעשה זאת לכם. 161). "והלכתי
אף אני עמכם בקרי ויסרתי אתכם אף אני.162). ואף בעונות אבותם אתם
ימקו 163). "ואף אשר הלכו עמי בקרי"164)"אף אני אלך עמם בקרי"165).הנה
זכרו לפעמים לרעה, וחזר והורה, שכמו שבאף מכה, באף מרפא, וזכרו לטובה
חצי ו' פעמים, והם ג' "ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם 166). ואף
גם זאת. 167) אע"פ שהם מאסו חוקותי וגאלה נפשם משפטי וגם מאסו משפטי וגעלה
נפשם חקותי, "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם וגו'" 168).
בין יחטאו ובין לאו, אבל יסרם ביסורין קשים, כאשר אמר. כי כאשר ייסר איש
את בנו וגו'", ואמר אחר כל זה. "וזכרתי לכם ברית ראשונים" 169). ודע כי
"מצותי" בלשום תרגום פקודיא וכן בלשון עברי "פקודי ה' ישרים" 170)
והבן כזה כולו...

פחות מעשרה "ברכות כ"א. כל הדרש בא להשלים את המספר ל-70 כנגד האומות).
וכוונת הענין כולו: כשם שהקשת היא תופעה טבעית, כך הברית עם כל נפש חיה
היא הטבע השומר על קיומם.

155) דבר' א' י"ז. הענין לפי ספר יצירה פ"ב מ"א וכוונתו "חוק לשון" (=כח הדברי=התורה) היא כלשון במאזנים (=משפט=השארות).

156) משלי י"ח כ"א.

157) הרמז לניסן (מזל טלה) ולתשרי (=תקיעת שופר) וראה הע' 51 וגם טכסט שם) ועיקר הכוונה, כשם שבתקופת ניסן ותשרי הימים משתוים ללילות: כך גם במשפט יש השתוות-הרשות בתונה והמשפט תלוי בחוק הלשון (=מושכלות)

158) נ"ל שצ"ל: א"ז (-ניסן-תשרי).

159) צ"ל "שעה" (כי השעה היא תתר"ף חלקים).

160) אלף שוה אלף, על כן א"ף = 1080 = תתר"ף

161) ויקרא כ"ו ט"ז

162) שם כ"ז.

163) שם ל"ט.

164) שם מ.

165) שם מ"א.

166) שם מ"ב.

167) שם מ"ד.

168) שם. ב"חוק ומשפט" הוא רומז לטעמי המצוות שהם הנפש, ובהם הרבה טועים בחשבם שאין להם טעם (ועיין להלן הע' 170).

169) שם מ"ה.

170) תהילים י"ט ט'. ודבריו הענינים כאן על המצוות עשירים בס"ת (149 א'):
"דע כי ההמון כלם אנשים שומרי מצוה בהכרח מתוך מציאות המין האנושי לקיים
קבוציו והמצוה אצלם כעניינים המוסכמים... וזה הדרך גרם לבני אדם כלם להאמין
שאין תחת המצוה כי אם מעשה, לא חכמה אחרת כלל. וע"כ אמרו כי המצוות כלן
גזירות המלך היא, ואין בהן לא מצוה מושכלת ולא מטעמת, כי אין בהן לא טעם
ולא רוח. ודע באמת כי זה הדבור טעות גדול למי שמאמינו. ואם תראה בדברי
חכמינו דבר המורה על זה דע שיש לו פרוש ואינו כפשוטו.
אבל האמת הוא זה, כי המצוה כגוף וההכנה עליה בנפש וראה אתה בדעתך
שצריך שתדע שאם אין גוף אין נפש כל עוד שהמציאות
איזה מהן עיקר. ואעפ"י ידוע שהנפש העיקר והגוף טפל וכן המצוה
קיים. אבל בהפרד הנפש באחרית הימים, ואין לפשטה מקום בעוה"ב וע"כ
עיקר מציאותה בעוה"ז ועיקר שכרה בעוה"ב גם להבין סודה. מפני שהיא
אדם חייב לעשות המצוה שהיא מצוה ראשונה. ות"יב
מציאה שנית בנצחית. ואז יקיים השומר מצוה עיקר התורה והמצוה ויחיה חיי עד
וידבק המצוה באמצעות המצוה במצוה הנצחית וישוב גם הוא נצחי תמיד.
וכוונתו: ש"פקודיא" למרות שאפשר להבין כגזרות מלך, אין זה נכון אלא
צריך להבין זאת מלשון "פקידה", שמגיע למקיים רק אם הוא ממלא את התנאים
לפקידה (כהסברו לעיל בס"ת).

סוד חמישי נודע מחלק ראשון פרקים והם י׳ (1 וי"ז וכ"ז ומ"ב וס"ח וס"ט וע"א ומחלק שני פרקים והם ד׳ וי"ב וכ׳ וכ"א וכ"ו ול" ומ"ח ומחלק ג׳ ארבע סבות הצעת המצות וטעמם... עיקר סוד התחלה וסבה. דע! כי במקום שאכיר בדעת - כפי משפט מאזני רוחי וחוקה-, שהערות הרב ידברנך 2) יעוררוך בהסתכלך בהם, שבא בהם סוד מהסודות ובענין מהענינים הנסתרים, ומהם היותם נקשרים במהרה קצתם, לא אטריח עצמי שם בדבר ההוא, ר"ל; להאריך לך דברים בו, כי "ברוב דברים לא יחדל פשע"3). אבל אפתח לך בו שערים, במה שתוכל לבוא בחדרי הענין ההוא, או אתן לך מפתחות שיפתחו מאד רעיוניך, עד שלא תסתפק בדבר מכל מה שעלה במחשבתי לגלות לך נסתריו, ובזה די לך ויותר מדאי, לפי מעוט שכלי ולפי קוצר השגתי, ולפי טוב 26ב
הבנתך. וכאילו יהיה לך זה הטוב המעט אשר אני מוסר בידך "התחלה וסבה" 4) לבוא באותות ובנפלאות, אשר נתגלו לך מהם בעזרת האל. ומזה כי בראותך פרק מהפרקים שזכרתי בסוד מהסודות, ויראה לך בעינך בו שאין בו (דבר) מכל מה שרמזתי, אז אתה צריך לעורר רעיונך על הענין אשר כוונתו בו ולמצא אמתתו. בראותך פרק חמישי 5), וכיוצא בו מכל אחד שהמשכתי דעתך אחר זכרונו, ואם אתה לא תמצא בו, לא שם התחלה ולא שם סבה, לפי הנראה בתחילת המחשבה, אבל תדע כי עם העיון הבינוני וכל שכן החזק, תמצא זה הענין. ותמצא הפרק ההוא להורות; על הצורך הגדול שיש למשכיל להקדים, עד שיתחכם מאד טרם היותו מסתכל מאד במחנה הקדוש האלהי; אם כן הנה לך "התחלה וסבה" 6). וכן הביא ראיה מן הכתוב: "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים" 7), וענין רגלך- סבתך, כלו׳; הקדמה מדעתך 8), כמו שבארנו בשתוף רגל בפרק כ"ז בחלק א׳ "ויברך ה׳ אותך לרגלי" 9) - לסבתי, אומר שם "כי הענין אשר

---

1) פרק י׳ עוסק בשתוף שם "עלה וירד", שאין לו כל ענין לסוד הזה. ובאמת בס"ת (150 א׳) ישנם שני פרקים אחרים, ואין זה ספק שבטכסט שלנו חל שבוש. וצ"ל: פרק ה׳ (עוסק בהתחלות העיון שא"א מזכירו בעצמו בסוד זה אח"כ) ופרק י"ר (- ט"ז ענין "צור" שג"כ יש לו הקשר הנה).

2) נ"ל שצ"ל "ודבריו".

3) משלי י׳ י"ט.

44) פרושיו על התחלה וסיבה שונים(ראה סכום הפרק בהקדמה). בראה שכאן הוא הולך בעקבות מו"נ ח"א פט"ז "התחלה-שהוא המבוא, אשר תגיע ממנו אליו".

5) במו"נ ח"א (ראה הערה 1 לעיל)

6) כאן פרוש שונה במקצת על "התחלה וסיבה", כהתחלה ומצע. וזה בעקבות הפרק החמישי שהזכיר ויותר מפורש במו"נ ח"ג פכ"ז: השנית (תקון הגוף) להגיע אל הכונה הראשונה (תקון הנפש) אלא אחר שיגיע אל השנית הזאת".

7) קוהלת ד׳ י"ז

8) הרמב"ם מפרש רגל=סיבה, רק בקשר עם הפסוק "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר". בפרק זה אמנם הוא רומז למה שיפרש אח"כ (ח"א פכ"ח"ג פ"ד) אבל עכ"פ לא פרש את הפסוק "שמור רגלך", אלא שא"אל לומד גזירה שוה ומשתמש ב"סוד" שלו לפרש גם פסוק זה על סיבת הקדמת הלמוד.(ר"א אומר אח"כ שהרב לא הזכיר זאת בפרוש על שמור רגלך).

9) בראשית ל׳ ל׳.

הוא בגלל דבר אחר, "הדבר ההוא סבה לענין ההוא", כאומ': "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך" 10) והנה העיד, כי סבת המצוה היא ה' יתברך אשר צונו לעשותם, והמצוה היא סיבת הברכה, והברכה סבת המעשה.11) והנה הרב לא זכר מבואר, פי' "רגלך" שהוא סבה, אבל הוא נודע מדבריו כשיובנו, שלזה כיון גם שם זכר "ותחת רגליו" ופירשן בפרק כ"ז הנזכר ובפרק כ"ו בחלק ב' פירוש מספיק, ואין לי צורך לפרש, כי מדבריו הוא מובן. בענין התחלה וסבה הנאמר במציאות, כבר אמרנום למעלה בסוד ג'- הוא סוד ענין כסא- בענין התחלות אבונצר 12), ומשם תבינהו. אמנם סבות המצוה, ר"ל טעמי המצוות, 13) אשר הביאם הרב לפי פשט הכתוב, יש לי בם דברים רבים נהגיעי לענינם בע"ה, ולבאר מכם כלל עליון מאד גם קצת פרטים כאשר ידיע השם לקצת טעמי המצוות, הוא סוד שמיני בחלק שלישי, ושם אגיד לך קבלתי בסבתם בע"ה....

סוד ששי נודע מחלק א' מד' פרקים והם מ"ו נ"ו מ"ח ס' 1) ומג' פרקים מחלק ב' והם ו' ד"ז י"ו ומענין הנבואה גם כן, מחלק ג' מענין איוב ומפרק מ"ה אשר הוא מכלל המצות והוא הכלל העשירי מהם.

עיקר סוד שכל ומלאך, זה הסוד הוא מעולה מאד, גם הרב האריך בו כל כך וגלהו מפורש במקומות הנזכרים, עד שאין לי צורך לדבר בו.ולו הארכתי בו היה כפל הדברים לבד. אלא שאעוררך בכלל אל ענינו, והוא שהרב אמר מבואר שכל כח ימצא במציאות הוא מלאך, ואפילו התנועות המקריות 2),לפי מה שיובן מדבריו ז"ל-כל שכן העצמיות, או ההכרחיות, או הטבעיות, וזה שהוא אומר בחלק ב' בפרק ששי: "שאתה לא תמצא כלל פעל שיעשהו השם, אלא על ידי מלאך, וכבר ידעת שענין מלאך: שליח, וכל עושה ענין הוא מלאך", אלה דבריו, והוא האריך בפרק ההוא ובאר בו ענינים גדולים מובנים לכל יודע ספר, וכבר אמר עוד מוחלט "ותנועות אתון בלעם כלם ע"י מלאך, עד שהיסודות יקראו גם כן מלאכים.עושה מלאכיו רוחות" 3) אלה דבריו גם כן. והנה אתה רואה, שאפילו כל גוף מן גופות -לפי דבריו- הוא מלאך, כי היסודות גוף, ואין גוף בתחתונים בלא יסודות ובלי צורתם ובלי כחותם ובלי מקריהם, כי הכל מרכב מהם. וכן כל נמצא זולתו ית' יקרא מלאך, ואפילו השד,4) וכן הדין נותן. וזהו האמת, שהכל מאתו יתברך והכל שלוחיו ומלאכיו ועבדיו, והנה מה שיעיד לך על זה עדות ברורה הוא 5), מה בתשלום

---

10) דברים ט"ו י'. פסוק זה אינו מופיע במו"נ אלא שא"א ממשיכו על הציטטה הקודמת, כי לפיו יוצא שהמצוה היא סיבת הברכה.

11) למעשה אין זה יוצא כלל מן הפסוק דלעיל "שה' הוא סיבת המצוה", אבל הוא צריך זאת בשביל דרושו המעניין לטעמי (סיבת) המצוות (מה שמתפרש אח"כ ביתר באור בסוד ח' בח"ג ודבריו כאן מתאימים לכונה שם;) סיבת קיום המצוות-רצון ה' (זהו הסוד, וכל ההסברים האחרים הם רק לפי הפשט) כי המצוה היא סיבת ההשארות (-ברכה ראה הערה 6 לעיל) וכן להיפך "הברכה סיבת המעשה", כי המעשה בגלל ההשארות וע"כ היא סיבתו.

12) חלק א' סוד ג' הערה 4. (ראה הקדמה.)

13) ראה הע' 11 לעיל

חלק א' הערות סוד ו'

1) הפרקים מ"ו (-מ"ז, באור החושים המיוחסים לבורא) נ"ו (- נ"ז, תארי הבורא באופן יותר עמוק) וס' (-ס"א שמות הבורא), אין להם ענין לסוד הזה. גם הסדר מוכיח שחל בהם שבוש, בס"ת יש במקום הנ"ל פרקים אחרים: ב',כ"ו, ל"ח, ל"ט, (מ"ח) ס"ג ס"ו, שבכל אחד מהם יש מן ה"סוד" דידן.

2) ראה הערה 4 להלן.

3) תהילים ק"ד ד'. הציטטות מובאות גם כאן לפי ן' תיבון בשנוי מעט ששם במקום "ענין" יש "מעשה מצוה". ואם אפשר לדייק מזה, נראה שא"א מתבטא בכונה בצורה דדיקלית יותר, וזה בהתאם לכונת הרמב"ם עצמו (מו"נ ח"א פס"ו: כי כל הדברים הטבעיים יקראו מעשה ה'" ובהתאם למו"נ ח"ב פ"ו: אתה לא תמצא כלל פועל שיעשהו האלוה אלא ע"י מלאך")

4) אין להניח שמתכון ל"שד" פשוטו כמשמעו, כי זה מתנגד לשיטתו הפילוסופית הרציונליסטית. מסתבר שהוא מתכון למקריות(כמו שרומז לעיל, הע' 2) וזה גם מה שהוא רומז בפרקיו ל"ענין איוב" (מו"נ ח"ג פכ"ב) שהשטן (שהוא יצה"ר ומלאך המות) בא להתיצב בתוך בני האלהים,

5) צריך להשלים את החסרון "שנאמר"או"שכתוב".

מעשה בראשית באומרו: "ויכל אלהים ביום השביעי וגו'", עד "אשר ברא אלהים
לעשות" 6). ודע ששם"מלאך" נגזר ממלאכה, ובא בזה התכלית ג' פעמים. מלת
"מלאכתו" בא להורות על ענין היות כל העולם נחלק לג' חלקים, וזהו מה
שפירש הרב בחלק ב' בסוף פרק י': "כי הנבראות כלם ג' חלקים האחד;
השכלים הנפרדים, והשני גופות הגלגלים, והשלישי החמר הראשון, ר"ל: הגופות
המשתנות תמיד אשר תחת הגלגלים", אלה דברי הרב. ולפני אומרו זה אמר
"שהמלאך שליש העולם כמו שכתוב בבראשית רבא" 8), והנה גם הפילוסופים
וחכמי תורתינו שוים בזה הענין ומודים בו 9), אמנם השתכל בסדור התורה
בענין זה, והיותה קוראה אלה ג' חלקים שכלהמציאות=מלאכת אלהים". ותדע עם
זה שהדין עם הרב שיקרא כל נמצא מהשם ית' "מלאך", והוא שאמר תחילה "ויכל
אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה", ואחר שכלל אמר "ויכולו השמים והארץ
וכל צבאם" וענינו נשלמו העליונים והתחתונים וכל כחותם 10). ואמר "ויכולו",
ולא אמר בהם "ויכל אלהים", או "עשה אלהים", או "ברא", או "ויעש", או "ויברא",
כמו שאמר בתחילת המציאות: "בראשית ברא אלהים" אשר פירשו הרב ז"ל בחלק ב'
פרק ל' "בהתחלה ברא השם העליונים והתחתונים" 11). אמנם בא זה על ענין
גדול. והרמז הזה ארמיזהו לך בסוד סתום והבינו: "ויכולו" ונכללו ונחשבו
ככלה החשוקה והחושקת את חתנה, שהוא אישה ובעלה ואדוניה והוא מושל בה.12)
על כל זה ובא אחר זה "ויכל" להורות, שהחשק הגדול הוא בנמצאים הראשונים,
והם השכלים הנפרדים כי "ויכל" מלשון "ויכלו". ונאמר שם אחד "אשר עשה"
אחר "ויכל" באמרו: "ויכל אלה' ביום השביעי מלאכתו אשר עשה". 13) והנה
בזה הענין, ג' פעמים אלה',* וג' פעמים מלאכתו, וג' פעמים לשון מעשה.
והנה הבדיל בין הענינים. הבדל גדול כמו שאגיד, והוא; שאמר על ענין "מלאכתו"
הראשון-"ויכל", ועל השני אמר "וישבת", ועל השלישי אמר "כי בו שבת".
הנה זכר שביתה בשנים, ולא זכר שביתה בראשונה. והסוד: מפני שהשנים בעלי
נפש 14) לכן בא "שבת וינפש" 15) יחד, אך הבדיל ג"כ ביניהם, ואע"פ שהשוה
אותם בדבר, והוא; שבראשון אמר בו "אשר עשה" מוחלט, אבל 16) אמר בו "לעשות",
והורה בזה השלמות הגדולה לעולם הגלגלי באומרו עליו: "אשר עשה", כאשר
אמר בעולם השכלי בשוה. והוא מפני שמציאות שניהם נשלם בפעל, ובמעשה שלם,
אין בהם דבר מתחדש, ולא מוסף עליו, ולא גורע ממנו, כי השגתם בפעל אלהי שוה
תמיד לפי מעלת מציאות כל אחד ואחד מהם.17) כך כשזכר עולמנו זה השפל זכר
בו הכנה והתחלה להשלימו באומרו "לעשות". ועל כן בא משותף עם מלת "ברא",
כי כמו בא בהתחלה "ברא אלה'", כן בא בהתחלה הזאת "ברא אלה' לעשות" 18), כי הוא

---

* וג' פעמים יום השביעי

6) בראשית ב' א'-ג'. (מלאכתו)
7) נ"ל שחסר כאן משהוא, יתכן שהיה כתוב פעמים "ג' פעמים" והמעתיק
החסירו פעם. א"כ צ"ל "ג' פעמים מלת מלאכתו" וכו'.
8) פרק ס"ח גם ציטטות אלה הן לפי בן תיבון.
9) לפי מו"נ ח"ב סוף פרק ז'.
10) ר"ל השמים והארץ וכל צבאם הם מלאכתו-מלאכים (שלשת העולמות:
עולם השכלים, הגלגלים ועולם החמרי), והוא עונה כאן על השאלה למה קורא
הרמב"ם את הכל "מלאך", כי לכאורה שם זה הולם רק את השכלים הנפרדים.
11) הכונה שאין לשון עשיה מה' על זה, אלא "ויכולו" כאילו מעצמם,
ע"י שפע של השכלים וכו'.
12) זה בעקבות מו"נ ח"ב פ"ד (התנועה הסבובית - שהיא סיבת כל הויה
והפסד - היא תוצאת התשוקה והכוסף, וכזה גם כן אח"כ בח"ג פ"י.) מקור
התאוריה הזאת היא במטפיזיקה לאריסטו ספר ^ פרק ז' (1072).
13) נאמר "שם אחד" (=אלהים) "אשר עשה" (=שהוא נברא, כלו; השכלים
הנפרדים) "אחר ויכל". מזה משמע שא"א מפרש: אלהים = שכלים נפרדים.
הוא מסתמך בזה על הרמב"ם (מו"נ ח"א פ"ב ופכ"ז, ח"ב פ"ו, אלהים=מלאך).
14) כלומר, הגלגל והחי, שהוא נציג החומר.
15) שמות ל"א י"ז. יחד עם הצד השוה שהם בעלי נפש, יש גם הבדל ביניהם
כי עולם הגלגלים דומה בשלמותו לעולם השכלים.
16) נ"ל שצריך להשלים כאן "השני".
17) לפי מו"נ ח"ב פ"ז ואח"כ (ובעיקר ח"ב פי"ט).
18) הכונה "אשר בראם" (=הכינם בתוך עולם השכלים ועולם הגלגלים)
"לעשות" (=שיצאו פעם לפעל)

שם מקור ושם הפעל, אשר יאמר עליו כל זמן עבר ועתיד והווה. וכן כשזכר התולדות בזה הענין בעצמו, בהם בעבור 19) יוצאים לפעל עת אחר עת תמיד כאומ׳: "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה׳ אלה׳ ארץ ושמים". 20) ואמנם בא בענין האחרון "ויברך" "ויקדש", מיד 21)שלא אמר כן בראשונים, מפני שאלה צריכין ברכה וקדוש לבד, ר"ל; עולם השפל עם כחותיו, מפני היותו מוכן לקבל השפע האלהי תמיד, אבל העליונים מקבלים תמיד בפעל שלם, לא בהכנות משתנות כאלו. אמנם ג׳ ברכות בנבראים. והם: בתנינים ובבריאת החיים 22), שבאה בהם מלת בריה, וביום השביעי ובאדם. 23) וא"כ הנה ברכה בתלי וגלגל ולב 24) כי התנין וכוחותיו הם התלי והוא "התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו 25) והגלגל הוא גלגל השנה 26) והלב הוא הנפש. וגם ג׳ מלכים בג׳ כסאות: "תלי בעולם כמלך 27) במדינה, לב בנפש כמלך במלחמה". וא"כ הנה לך ג׳ מיני מלאכים 28) שהם ג׳ כתות של מלאכי השרת כמו שרמזתי למעלה.

סוד שביעי נודע מחלק א׳ מד׳ פרקים והם ל"ו ונ"א 1) ול"ז ונ"ג ומב׳ פרקים מחלק ב׳ והם כ׳ וכ"א ומחלק ג׳ מפרקי המרכבה.

עיקר סוד פנים ואחור. דע כי ענין השמות המשתתפות הוא הענין הראשון לכל חכמה ודעת וזאת היתה הכוונה הראשונה של הרב בחבורו ובא 2) התחיל ספרו. ואמ׳: "המאמר הזה ענינו הראשון לבאר עניני שמות באו בספרי הנבואה מהשמות ההם – שמות משתתפים". ועוד לפנים אחר זה "וכלל המאמר הזה ענין שני, והוא באור משלים סתומים באו בספרי הנביאים, ולא פירש שהם משל, אבל יראה לסכל ולנבהל שהם כפשוטם ואין תוך ביניהם" ואם כן, הנה שכוונתו השנית היתה לבאר משלי הנבואה. ודע שהשם המשתתף וענין המשל הם שני ענינים משלימים חכמת כל חכם ושכל כל משכיל. ושניהם באמת קרובים במין הנבואה, והם ענינים מוכרחים לפי מציאות הדבור 4), להראות בהם אמתת שני ענינים אחרים, שהם כלל המציאות כולו, והם מעשה בראשית ומעשה מרכבה, שהם חכמת הטבע וחכמת האלהות, כאשר באר הרב בתחלת ספרו. והנה כמו שב׳ הענינים אילו, מהחכמים שהם קרובים מאד,

---

19) על מלת "בעבור" ישנו סימן של תקון וגם נראה שמלה זו-אינה במקומה וצריך להחליפה ב"הם".
20) בראשית ב׳ ד׳.
21) נ"ל שצריך לתקן ובמקום מי׳ד צ"ל מה.
22) בראשית א׳ כב׳ (ראה הערות 25, 26 להלן)
23) שם כ׳ח.
24) לפי ספר יצירה פרק ו׳ משנה ב׳
25) יחזקאל כ"ט ג׳ (ושם תנים), שוב רציונליזציה של מושג קבלי: הפיכת"התנין" שהמקובלים פרשו בו את ה"תלי" לשכל נפרד, שהוא מקור השפע (בתוך יאוריו).
26) שהחיים והמות תלויים בו (א"כ-חיים)
27) חסר מ"כמלך" עד "כמלך" לפי ס"י שם. וצריך להשלים "תלי בעולם כמלך על כסאו גלגל בשנה כמלך במדינה וכו׳". כאן בא הסבר "קבלי" על שלשת העולמות: עולם השכלים דומה"למלך על כסאו" ששולט מגבוה. עולם הגלגלים "כמלך במדינה", מנהיג ואילו הלב (=מחשבה, רצון, שכל; לפי מו"נ ח"א פ"מ) הוא "כמלך במלחמה", נגד החמריות.
28) נ"ל שצ"ל "מלכים" בלי אלף.

הערות סוד ז׳ חלק א׳

1) לפי ס"ת יוצא שצ"ל פרק כ"א במקום נ"א. ובאמת אין לפרק נ"א (חמשה חלקי התואר) שום ענין לכאן. לעומת זה בפרק כ"א יש חלק חשוב שנוגע לנו (בפרשו את "ויעבר ה׳ על פניו").
2) נ"ל שצ"ל "וב"ה".
3) תחלת הפתיחה לחלק ראשון. גם ציטטים אלה הם לפי תרגום אבן תיבון אמנם ישנם שנויים אבל לא עקרוניים, פרט לאחד שבמקום "ואין תוך בהם" שאצל אבן תיבון– א.א. מביא "ביניהם". יתכן ששנוי זה מכוון, כי בו בזמן שהרמב"ם רמז על סודות במשל–הוא רומז אף לסודות שבין המשלים, וזה אפיני לדרכו שמקשר את פרקי המורה ומוציא בין המשלים סודות שלא שיערם הרב.
4) שמות משתפים ומשלי נבואה "קרובים במין הנבואה", כי לפי דעתו– שטתו בצרוף אותיות ושמות זהה לנבואה (ע"כ שטה זו נקראת "קבלה נבואית"). הקרבה היא בזה "שהם מוכרחים לפי מציאות הדבור" (מו"נ ח"ב פכ"ט), כי דרכו של דבור הנבואי, שקצתו מובן וקצתו לא מובן, ופעמים אפילו מבינים הפכו.

היו נסתרים מלבות רוב החכמים הגדולים ולא נגלו כי אם ליחידים שהם יראי השם ולחושבי שמו. כל שכן שנסתרו משאר כל העם ההולכים בחושך. כן נסתרו מהם הנבואות שבאו לגלות עניניהם, ומצד זה חויבו להיות רוב דברי הנבואה ועניניהם נסתרים בתוך המשלים בשמות המשותפים, כאשר זכר הרב בראש ספרו. ואמנם אומר ז"ל בפרק כ"ז בחלק א׳ על ענין "ותחת רגליו": " אמנם כי דעת אונקלוס כבר ידעת, אלא שתכלית כונתו להרחיק ההגשמה, ולא באר לנו אי זה דבר השיגו ולאי זה דבר ירצו בזה המשל. וכן בכל מקום לא ישתדל בזה הענין, אך להרחיק הגשמות בלבד. כי הרחקת הגשמות דבר מופתי הכרחי באמונה. ויגזור בו ויגמור בדרכו. אבל ביאור ענין המשל הוא ענין מסופק; אפשר שתהיה בו הכונה, או דבר אחר. והם עוד דברים נסתרים מאד, ואין מסודות האמונה הבנתם ולא השגתם קלה על ההמון, ולזה לא קבץ בזה הענין" 5). אלה הם דברי הרב ז"ל בענין המשל, ומאמרו באלו הענינים הוא להודיענו, כי הענין הבא בדברי הנבואה, שמורה על הגשמות - אין הפרש בין שיהיה זה משל, או שם משותף-, שהכונה בו להרחיק הגשמות. ואם יהיה משל ולא יובן, אין חשש בזה, אחר שנרחיק הגשמות. וכן אמר בהקדמה הראשונה שבספרו: "דע כי מפתח כל מה שאמרוהו הנביאים ע"ה וידיעת אמתתו, הוא הבנת המשלים ועניניהם ופרוש מלותיהם". וכן אמר עוד בסוף הקדמתו: "אבל יהיה דעתך לעולם ברוב המשלים, ידיעת הכלל המכוון ידיעתו, ויספיק לך, קצת הדברים, שתבין מדברי, כי הענין הכל משל, ואם לא אבאר דבר יותר: שאתה כשתדע שהוא משל, יתבאר לך מיד לאיזה דבר הוא משל, ויהיה אומרי שהוא משל, כמי שהסיר הדבר המבדיל בין הראות והנראה" אלה דבריו ג"כ. ועוד אמר בחלק שני בענין הנבואה הרבה מזה 6). ומכלל דבריו שאמר שם הוא אומרו בפרק מ"ג: "ויותר נפלא מזה, שתהיה ההערה בשם אחד; אותיות השם ההוא הם אותיות שם אחר בשנות סדרם, ואע"פ שאין שם גזירה בין שני השמות ההם ולא שתוף ענין ביניהם בשום פנים". ובאר שם ענין סדר האותיות זכר 7) והוא הנקרא אצל המקובלים צירוף האותיות או אמור הפוך האותיות. ואמר שם "והפך תיבת חבל בבחל ובאו לפי זה הדרך ענינים זרים מאד הם עוד סודות". אלה דבריו עוד. וממה שעוררתיך על אלו תבין כונתו. ומזה הענין בא הרבה בחלק שני ויחד בו פרק, והוא פרק כ"ט, ואמר שם: דע כי מי שלא יבין לשון אדם, כשישמעהו מדבר הוא בלא ספק ידע שהוא מדבר, אלא שלא ידע כונתו" והמשיך זה הענין כולו אל מה שהוא מבואר ונגלה מדבריו, עד שאינן צריכים פרוש כלל, ומהם תבין כוונתו. ועוד אמר בחלק שני פרק מ"ז בענין ההשאלות וההפלגות והגוזמות, ענינים נפלאים מורבים בתחילת המחשבה, ואמר שם בפרק מ"ו: "וחלילה לאל מתת נביאיו דומים לשוטים ולשכורים, ויצום לעשות מעשה שגעון" 8), ושים דעתך להבין דבריו כלם שהם

---

5) גם זה לפי אבן תיבון בשנויים קלים, כדאי להסתכל פעם בהבדלים הדקים שבגרסאות כאן, למשל; א.א. "לא ישתדל בזה הענין", אבן תיבון "לא יכניס עצמו בזה הענין", אלחריזי "לא יביא נפשו בזה הענין", רש"ט פלקירא (מורה המורה ע׳ 94) "לא יטפל בזה הענין". דוגמא אחרת: א.א. "לא יקבץ בזה הענין", אבן תיבון "לא יכניס עצמו בזה הענין", אלחריזי "לא קרב בזה הענין", פלקירא "לא שת לבו בזה הענין".

6) ח"ב כ"ט (איך להבין את המשלים שבדברי הנבואה, כגון אצל ישעיהו וכד׳) שם ל׳ (משלים שבסוד מעשה בראשית) שם מ"ג (הוא מצטט להלן) שם מ"ו (משלים שבספורי הנבואה, כגון יחזקאל הושע וכד׳) שם מ"ז (בגוזמות והפלגות שבתנ"ך דברה תורה לשון הבאי") שם מ"ח (הנהגת הטבע ויחוסם בהמשלה לאלוה), הוא מזכיר זאת להלן.

7) נראה שאחר "זכר" היה סמן של קצור שנשמט: זכר;-זכריה (י"א ז-ח)

8) נראה שרבים ראו במעשי הצרוף שגעון וצטטו כנראה את דברי הרמב"ם (מו"נ ח"א פס"א) "לא יעלה במחשבתך שגעון כותבי הקמעות ומה שתשמעהו מהם או תמצא בספריהם המשונים משמות חברום, לא יורו על ענין בשום פנים ויקראו אותם שמות, ויחשבו שהם צריכים קדושה וטהרה ושהם יעשו נפלאות,- כל אלה הדברים לא יאות לאדם שלם לשמעם, כל שכן שיאמינם". (וגם שם פס"ח) "בבטול השגעון, יראה בטולו לכל מתחיל בעיון, אלא שהביא לכך הכרח זכרנו השמות ועניניהם". משום כך הוא מביא הצדקה מדברי הרמב"ם.

נפלאות תמים דעים, ודברי אלהים חיים, מורים חכמות נפלאות נסתרות מרוב חכמים בדורנו זה, כל שכן מזולתם, אמנם מה שהוא ממין השמות המשותפים, הוא גם כן הרבה. ומכללם "פנים ואחור" 9). והנה כל יודע דעת ידע, שכל דבר שהוא מאיר ומזהיר ומשפיע שפע זהר ואור מכל צד ומכל פנים, כשמש או כיוצא ממנו כח מכל הכחות מכל צדדיו, כחום היוצא מן האש, או פועל פעולה בשוה בכל מקום שהוא שם, כמים שמרוים כל צמא מכל צד ומכל פינה בכל מקום ששותה אותם, הנה זה כולו יודע בתחילת מחשבה, שאין לדבר באלו הג׳ ענינים הנזכרים על דרך משל 10) והם: שמש ואש ומים – ואעפ״ ששלשתן גופים –, אין שום דרך להאמר (בגופם) (בהם), שיש להם בגופם וכחם ופעולתם מצדם פנים ואחור וכיוצא בזה 11) ואם באלה שהם גופים נמנע מלהאמר עליהם זה, כל שכן למה שאינו גוף וכל שכן למי שאינו גוף ולא כח בגוף. ואם כן עם זה הקל עליך להבין, שמה שבא בענין השם יתע׳ מענין פנים ואחור, כאומרו: "וראית את אחורי וגו׳" 12) או מה שבא בחיות כמו: "ודמות פניהם פני אדם" 13) וכיוצא בזה, שזה כולו הוא לכונה אחרת, ולשמות משותפים. ממה שהעירותיך עליו, וממה שזכר הרב בפרקיו הנזכרים בראש זה הסוד, 14) ממה שאכתוב אני עוד בפר׳קי מעשה המרכבה בע״ה, תבין כל מה שראוי להבינו מן הענין הזה ומן הדומה לו.

סוד שמיני נודע מחלק א׳ מד׳ פרקים והם מ׳ ומ״א ונ״ב וס״ו ומחלק ב׳ מג׳ פרקים והם ד׳ וה׳ וי״ב ומחלק שלישי מענין איוב ומפרק כ״א 1).

עיקר סוד חיי הנפש. והוא שצריך לך לדעת: ענין חיים לבד וענין נפש לבד 2) ותדע אם חיי הנפש החי בעולם הזה, תלויים בעצם גוף החי, או במה הם תלויין? או אם החיים עצמם נקראים נפש? ואם הנפש הזו הוא כח מקרי, או עצמי? ואם היא פרטית לעצמה או כללית? ואם היא באה מכח הגלגל או היא נבראת מן הגוף? או היא יסוד חי מן היסודות בהתרכבם יחד? או אם היא גוף או אינה גוף? או אם היא כח בגוף או לאו? או אם היאמקבלת גמול ועונש מהשם ית׳ בעולם הזה על ענין המצוות והעבירות, או לאו? יש בה השגחה בפרט או בכלל, או אם אין בה השגחה כלל לא בפרט ולא בכלל? או אם יש לה השארות אחר הפרדה מן הגוף, או לאו? ואם יש לה השארות: אם יש לה עונש או גמול

פא בשפעם

9) נראה שזה מוסב (נוסף לכונתו למו״נ ח״א פרקים ל״ז–ל״ח) גם על ענין צרוף, וזה הקשר למה שלעיל לפרק זה. והוא רומז לספר יצירה (פ״ב מ״ד): "כ״ב אותיות יסוד קבועות בגלגל ברל״א שערים וחוזר הגלגל פנים ואחור וזה סימן לדבר אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע.

10) על "פנים ואחור" כי השפע שוה לכל הצדדים.

11) המשל על המים לקוח ממו״נ ח״ב פי״ב: ויכונה לעולם פועל הנבדל נשפע–על צד ההדמות בעין המים. ואילו שמש ואש הם משם פ״כ.

12) שמות ל״ג כ״ג. פנים משמע מציאות (מו״נ ח״א פל״ז) ואחור משמע דרכיו (שם פל״ח).

13) יחזקאל א; י׳, כלומר חיים משכילים (מו״נ ח״ג פ״א. שם איפודי בשם אבן תיבון)

14) שלא כדרכו תמיד, כאן הוא חוזר ומדגיש את רמזיו לפרקים הרמב״ם בראש הסוד וחזרה זו אומרת דרשני: ומענין שפרקים כ׳ וכ״א שבח״ב אינם מתקשרים לסוד זה "בתחילת המחשבה".

בפרק כ׳ מוסבר שאריסטו למרות שמאמין שה׳ סיבת העולם בדרך חיוב, עכ״ז אין חיוב זה כהתחייב הצל מהגוף או כהתחייב החום מן האש, או אור השמש. אבל בחיוב המושכל מן השכל. ויתכן שזהו "פנים" שיש ליחס לאלוה. בדרך ההעברה (שמות משותפים) מה שאין ליחס לשמש אש ומים (ראה הע׳ 10–11 לעיל).

ופרק כ״א בא להוכיח שלמרות שהנ״ל נכון עכ״ז אין אנחנו מקבלים דעת אריסטו בדבר בריאה הכרחית, אלא אנחנו מאמינים בבריאה רצונית מחלטת: "ואין ענין הכונה וענין ההתיחדות, אלא לדבר בלתי נמצא, ואפשר מציאותו כמו שכוון ויוחד, ואפשר שלא ימצא כן" ויתכן ששתי האפשרויות הן נקראות אצלו "פנים ואחור".

1) פרק זה שמדבר על ידיעת ה׳ אין לו שום קשר לסוד דידן, וגם הסדר מוכיח

בעולם הבא מכל מעשיה שעשתה בעולם הזה או לאו? ואם תשוב בגוף עוד בעולם ואם לאו? ואם לא תשוב: למה לא תשוב? ואם תשוב; למה תשוב? אלה כלם ענינים נפלאים. וכל דבר ידובר מהם, צריך לאמתו במופת, כי זהו היתד הראשון אשר התורה תלויה בו, והעמוד אשר דעת האדם נשען עליו. ומפני זה הענין, אשר היא שרש ראשון לאמונה ולחכמת האדם, קראתי שם כולל זה החבור "חיי הנפש" 3). וצורך גדול יש לכל משכיל באמת לחקור כל זה במופתים ברורים, שאחר שיתבאר לו אמתת דבר זה וענינו, ישלם דבורו ותעלה הצלחתו שלמה בידו. וע"כ ארחיב לשוני בזה המאמר מעט. ידוע ומבואר לכל בן אדם, שהאדם הוא בעל שכל בכח ביום הולדו, והוא חי בפעל. וגדר כל חי הוא: חי,מרגיש, מת. וכל חי מרגיש וכל מרגיש חי. ובלתי התנועה הרצונית (המקומית) אשר לו, - מורה לשאר החיים שהוא חי, - ובשלא יתנועע התנועה ההיא, הוא ישן או מת או נח לסבה מן הסבות. והוא אם נח; ישוב 4) לתנועתו וכן אם ישן. אך אם הוא מת, לא יאמינו החיים, שיתנועע בשום פנים תנועה רצונית לפי הטבע. גם אנחנו לא ראינו זה עד היום ולא ראינו מי שראה זה באמת, אך ראינו מי ששמע, שהיה זה בזמן אחד באיש אחד, או ביותר על דרך פלא. גם פשט הכתוב אמרו במקום מן המקומות על ענין מופלא; על דרך הוראת פלאים וניסים. ואין מביאים ראיה ממעשה ניסים, כל שכן שאין מביאים ראיה, ממה שקרה לאיש אחד על ענין זכות (זרות) בכמה זמנים, ואפ' מדבר טבעי, וכל שכן אם הוא חוץ לטבע וחוץ להקיש השכלי, וכל שכן שאין מביאים ראיה לחוקרי אמתת החכמים ולמחפש סתרי תורה מענין פשטי הכתובים 5). ואם אין דרך להביא מופת על מה שיחקר בחכמה, כי אם מופת מורגש ומושכל ומקובל תורני אלהיי, ד"ל; מסתרי תורה. כגון: היות "האדם" 6) בכל מקום שבא בתורה, שם המין בהכרח, כי לא ימצא שם העצם בה"א הידיעה. וכגון סוד מלת "היום" שרמזתי בסוד פקידה 7). וכן היות "אלהים" שם התאר, והיות "ה'" שם העצם 8)! ואפי' אם הוא שם התאר ג"כ - ,כי הנה בא זה בה"א

לשעתו ועוד ישוב

שיש כאן שבוש "(כי ענין איוב מתחיל בפרק כ"ב ואילו היה מתכון" לפרק כ"א בלי ספק היה מקדימו לפני ענין איוב). מסתבר שחל כאן שבוש בהעתקה וצ"ל "נ'א", שהיאכעין "דמות התימה" לכל ה"מורה" - "עם באור עבודת משיג האמית'ות המיוחדות באל'ית' אחר השגתו"

2) אמנם זו היא רק כעין הקדמה, כי דעתו האמיתית שהם קשורים, כפי שמסביר זאת להלן, ובלי ספק הוא משתמש בקשור בהגדרות הרמב"ם במו"נ ח"א פמ"א, שלש ההגדרות האחרונות של הנפש (3. נפש מדברת,צורת האדם, 4, דבר הנשאר אחר המות, 5, רצון) זהות למעשה עם ההגדרה השלישית של חי בפרק מ"ב (קנות הכמה, ולפי זה נקראו הדעות האמיתיות חיים).

3) מזה שקרא את המהדורא בתרא לספר זה "סתרי תורה" אפשר להבין שזה עיקר "חיי הנפש" (וראה הע'2), ולשם כך נקד את אותיות „חן".

4) בגליון מתוקן במקום "ישוב" "הוא", ותקון זה מתקבל:"והוא אם נח לשעתו,ועוד ישוב לתנועתו וכן אם הוא ישן."

5) הואמתכון כאן לפשוטי המקראות שהאנדלוזים פרשום בדרך אחרת (מו"נ ח"א פמ"ב, כפרוש המפרשים פרט לאברבנאל.)

6) כנראה רומז לפסוק "ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב'ז'), וע"י זה הוא חוזר לראשית (31 א' בין הע' 3 והע' 4) " האדם בעל שכל בכח ביום הולדו וחי בפעל" וחיים אלה סופם המות. זהו דין המין אבל הנבחר שמוציא את שכלו לפועל לו לבד "חיי הנפש" האמיתיים.

7) ח"א סוד ד' (הערות 35, 36, 37)

8) לפי מו"נ ח"א פס"א. ראה לעיל ח"א סוד ב' הערה 63.

הידיעה ולא בא זה בה"א הידיעה בשום מקום. ורבים כאלה בסתרי תורה, שאין דבר מהם מובן להמון, ואפילו מרוב חכמים הוא נסתר, כי אלה והדומים להם עם הענינים- הנקראים "סתרי התורה", והם מופתים מקובלים ונבואיים תוריים אלהיים, ומן זה המופת לא ידעוהו המתפלספים: ומזה המין הוא חדוש העולם, וסוד ההשגחה, וסוד ידיעת השם, וסוד משפטיו ותורותיו ותאריו 9) וסוד הגמול והעונש בעולם הזה, וסוד העונש והגמול לעולם הבא, ומה הם. ואחר שהדבר כן, 10) ראוי לך שיובנו לך בזה הענין, אם הוא מובא בנוי בנין חזק כראוי עם יסודותיו והקדמותיו ותולדותיו האמיתיות; מאחד משלשה מיני המופתים הנזכרים, ר"ל: מורגש או מושכל או מקובל, כמו שאמרתי. ואחר שיודע דבר אחד, ויתברר לך במופתיו אלה, דין עליך שלא תסתפק בדבר ההוא לעולם יותר, אבל יהיו אצלך כאילו שמעתו מפי הגבורה. ולא יזיזוך רעיונים בטלים, ודעות מחשביות, ממה שכבר עלה בידך באמת. ואם תחשוב, שכמו שהובא לך מופת אחד או יותר על ענין מספק להתירו לך, כן מובא לך מופת כלל אמיתי עליו 11) כי אם אמונה ומחשבה דמיונית לא ציור מורגש ולא השגה מושכלת ולא ידיעה מקובלת מהמון שזכרתי. ולפי זאת הסבה נתבלבלו רעיונך, כי לא יתכן בשום פנים בעולם שיכחיש מופת אמיתי אחד למופת אמתי אחר. ע"כ צריך לך לאמת האמת בכל מבוקש, ושלא תשאר מסופק בשום מקום אמונה שהיא פינה מפנות התורה ויסוד מיסודות הקבלה האלהית. כי האמת והאמונה הם שדשי קיום, והפכם אין לה עמידה כלל. 12) ועל זה אמרו רז"ל: 13) "וכל מי שלא אמר אמת ויציב בבקר אמת ואמונה בערב לא יצא ידי חובתו". ואין הכונה האמיתית במאמר הנכבד האלהי ההוא הנאמר מפי מקובל האמת, מה שלחשבוהו המון החכמים השומרים הרגלם, והקוראים אותה תורה, או מצוה, כאילו לא האשים השם כל העושה כן על ידי נביא ע"ה, 14) באומרו: "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני" אמנם הכונה במאמר בענין אחר, והמשכיל יבין. ראה כמה ענינים באו להעיר לבנו אל האמת. ועוד בא מלת אמת כמה פעמים (ה'קבלה') עד "גאל ישראל", ואם לא השלים אדם זה ולא אמתו, איך מעיד שהוא אמת? כן בא במעריב קיומים נפלאים ועדויות נפלאות ונוראות. ומזה המין כל מה שבא בענין התפילות שלו, כיוצא בזה אתה צריך להודות על מה שנתאמת אצלך במופת, ואז תהיה הודעתך אמת ואם לאו לאו. ועל זה הקדמתיך זאת ההקדמה, להודיעך, שכל מה שצריך לאמתו במופת בענין הנפש, שתאמתהו באחת המינים הנזכרים, שבם יתבאר כל מופת, ולא זולתם. ואם לא תעשה זה, תדע שלא תוכל להשיג מהמחויבת להשיגו מענין הנפש, ועל כן לא יהיה לך מופת באמתת עניני הנפש: שא"כ אין מצוה מה צורך למצוה או למצוה עצמה. ועל כן השורש לדעת מהות המצוה ואחר כך ידוקדק אם מצוה ואחר יודע מהצוהו, ובעבור ישכל למה צוה, ויעדין מה גמולו בשמרת מה שצווה לשמרו, ומה ענשו בעברו על המצוה.

---

9) נ"ל שבמקום תאריו צ"ל חוקותיו, כי תארי ה' הם ידועים לפילוסופים.

10) חוזר לעיקר ענינו של "חיי כנפש" (חיים-מות-נפש-השארות) שצריכים להיות מוכחים לפי אחד הדרכים המופתיים, אפילו אם אינם מתאימים לפשוטי המקרא (ראה הע' 5 לעיל) או אפילו אם אינם מתאימים לדברי הפילוסופים.

11) כאן נראה בעליל שחסר וצריך להשלים לפי הענין: "עליו [שיסתרהו. ואין זה המופת מופת אמיתי עליו] כי אם ..." והשמיט הסופר מ"עליו" עד "עליו".

12) נראה שזה לפי הפתגם "שקר אין לו רגלים" (באש א"ב דר"ע) או לפי נוסח ילינק (ביה"מד חדר ג' עמוד 55) "אמת יש לו רגלים". וגם לפי מו"נ ח"א פנ"ד: "כי הדעות שאינן אמיתיות לא יתקיימו".

13) בבלי ברכות י"ב. וכל הענין לפי מו"נ פ"נ: "ההאמנה איננה הענין הנאמר בפה, אבל הענין המצויר בנפש" או גם מו"נ ח"ב פ"ה: "ועצם הציור היא השבח האמיתי".

14) ישעיה כ"ט י"ג ומענין שלא הביא את ירמיהו י"ב ב', שהרמב"ם (מו"נ ח"ג פנ"א) מביאו לענין זה.

ואלו כולם תכליות האנושות לא נמסרו במופתים מושכלים- למקובלים אחרונים באמת, כי אם לשרידים אשר ה׳ קורא: אך נמסרו לעם. גם כן, לפי השגתם בציורים דמיוניים מספיקים להם. ועל כן השלם הנבדל מהם, חייב בחיי הנפש, להתמידם בהתמדתם מקודם, ולראות את מאורו ומאורם כמו שכתוב "כי עמך מקור חיים וגו׳" 15). לפיכך אגיד לך, שאתה צריך לדעת הגופים מה הם, אחר שאתה מרגיש ומשכיל ישותם ומציאותם, ועם אלה הסבות שזכרתי, שהחקירות עמוקות מאד, ומה נמנע רב בני אדם על דרוש ידיעת השם והתעצלו בבקשת החכמים, וקבלו קצת קבלות הכרחיות באמונה ועמדו בהם, ולא השגיחו במי שידבר בחכמה ובסודות ההשגחה ובסתרי התורה, זולת מה שקבלו בקטנותם בימי השחרית והילדות, כמו שקרה להם זה בתפילות המעולות, אשר בתוכם חכמות גדולות והוראות על השגות אמיתיות נרצות אצל השם, ומקובלות שהם מפליאות תמים דעים. והם חשבו שדי לאדם שיזכירם בפה- בלא שום ציור שכלי, ובלתי תוספת דעת-בכל יום, כאילו לא ראו דברי הנבואה לעולם, שספריהם מלאים מענין היות העיקר; דרישת השם וחקירותיו. ככתוב: "טוב ה׳ לקויו" 16). "דרשו ה׳ בהמצאו" 17) "דרשוני וחיו" 18) "משמים השקיף ה׳" 19). "ודורשי ה׳ לא יחסרו כל טוב" 20). "ובקשת משם את ה׳ אלה׳ ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך"21). וכאלה רבים בדברי הכתוב, אין ספק באמתתם. וכן צועקים הנביאים, על חסרון ידיעת השם ככתוב: "וידרכו את לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ כי מרעה אל רעה יצאו ואותי לא ידעו נאם ה׳"22"שבתך בתוך מרמה במרמה מאנו דעת אותי נאם ה׳"23). "הכהנים לא אמרו וגו׳" 24) וכאלה רבים. והם מעידים כי המעלה העליונה והגמול הטוב, הוא ידיעת השם, ככתוב: "ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה. כי כל לבבות דורש ה׳ אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד" 25) והיא אמרו"בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" 26). וכתיב "השכל וידוע אותי" 27). "כי כלם ידעו אותי" 28) ורבים כהם רבו מספור. ולפי זה הענין התבאר אצלך, שרוב החקירה בחכמה- עיקר החכמה, והכלי המעולה של שכל-הוא בעצמו. ואחר שבארתי לך מהות הכלים ואמתתם, תוציא לפועל כל השאלות הנזכרות בראש הענין, בעיינך בספרים המחוברים בכל שאלה ושאלה מהם. ולו רציתי לבאר לך הכל הייתי כופל מה שכבר כתבו זולתי מבואר במופת, וטוב הוא שיחקר כל דבר בעתו. "ודבר בעתו מה טוב" 29). "גם בלא דעת נפש לא טוב"30).

סוד תשיעי נודע מפרק מ"ב ומ"ח מחלק ראשון ומחלק ג׳ מענין המרכבה. עיקר סוד כנפים. הנה תמצאני מעורר אותך לפעמים על שמאחד משותף: עליך שתבין מאותו השם שזכרתי, שם אחר שלא זכרתי במצאך אותו (כתוב) מחובר עמה שזכרתי, בין בדברי הנבואה בין בדברי התלמוד. בענין "כנפי השכינה" 1)

---

15) תהילים ל"ו י׳ וההדגשה על וגו׳("ובאורך נראה אור") והכונה שהשלם איננו מוציאם מדמיונו אלא רואה מאורו (אור ה׳ האמיתית לפי החקירה השכלית) ומאורם, וידע את ההבדל.

16) איכה ג׳כ"ה

17) ישעיהו נ"ה ו׳

18) עמוס ה׳ ד׳

19) פרפרזה או מן תהילים י"ד ב׳, או שם נ"ג ג׳

20) תהילים ל"ב י"א.
21) דברים ד׳ כ"ט
22) ירמיהו ט׳ ב׳
23) שם שם ה׳
24) שם ב׳ ח׳
25) דה"א כ"ח ט.
26) משלי ג׳ ו׳
27) ירמיה׳ ט" כ"ג
28) שם ל"א ל"ג
29) משלי ט"ו כ"ג.
30) שם י"ט ב׳ והכונה לפי מו"נ ח"א פמ"ב: "וכבר באר כי ה"טוב" הוא ה"חיים"(=השארות)

1) הבטוי מופיע במס׳ סוטה תוס׳ פ"ד ה"ה (=בבלי שם י"ג:) וגם בבלי סנהדרין צ"ו : כמובן שהוא מפרש אחרת ממובן התלמוד(=סתרי ההשגחה).

שעליך שתדע,(כמו) ששם כנפים משותף, כן שם שכינה משותף, אחר שבאו שניהם יחד. והנה הרב ביאר: כי שם "שכינה" נאמר על דבר שוכן מתמיד במקום, או מתמיד בענין לא במקום. וקורא השכינה כאשר תדענו בחלק א׳ פרק כ"ה ובפרק כ"ח 2) וכן בא הכתוב "יושב בסתר עליון וגו׳ 3) וצריך שתדע, שמלת ישיבה משותפת 4), וכן "צלי" 5) והדומים להם כולם, ומאלה תבין השאר בלא ספק.

סוד עשירי נודע מחלק א׳ מי"ב פרקים והם פרק כ"ט 1) ומ"ט ונ׳ ונ"א ונ"ב ונ"ג ונ"ד ונ"ה ונ"ו ונ"ז ונ"ח ונ"ט ומחלק ב׳ מג׳ פרקים פרק י"ח וכ"ו ומ"ז. ומחלק ג׳ מג׳ הפרקים והם פרק נ"א ונ"ג ונ"ד.

עיקר סוד שם התאר. התבונן בהשתכלות הלב בפתיחת הפרק[2] ובהבנת השכל בזה הסוד ובסוד הבא אחריו, ששניהם קשורים קשר חזק ואמיץ. מהם תדע סוד עבודת השם מאהבה, שהוא סוף הסודות כולם, ואלו השנים הם יסודותיו החזקים ושרשיו הנכבדים, מפני שהם כוללים ידיעת השם לאדם 3). ויש שלישי בחלק ג׳ והוא סוד ידיעת השם לנו. 4) כי אלה השנים מורים איך נדע אנחנו בני אדם את השם ית׳, והוא כשנדע שמו, ואז נוכל לעבדו באמת מתוך אהבת ידיעת שמו והשגתו. ואין ראוי לחשק ולהכנס ולהדבק מן האדם לשם, כי אם בשם, כמו שאמר: "כי בי חשק ואפלטהו וגו׳" 5) אמנם השלישי מורה איך השם יודע אותנו, ומתוך ידיעתו אותנו משגיח בנו לגמול ולעונש, כאשר גזרה חכמת משפטיו ורחמיו ית׳, כמו שאמר: "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם" 6). ואמר "כי יודע ה׳ דרך צדיקים וגו׳" 7) ואחר זה אומר שהרב זכר בחלק א׳ פרק נ׳: "כי הענין מושכל ראשון והוא: "שהתאר בלתי עצם המתואר ושהוא ענין אחו לעצם, א"כ הוא מקרה. ואם היה התאר הוא עצם המתואר, יהיה התאר כפל במאמר לבד, כאילו תאמר: שהאדם הוא האדם, או יהיה פרושו שם, כאילו תאמר: האדם הוא החי המדבר, כי החי המדבר הוא עצם האדם ואמתתו, ואין שום ענין שלישי". אלה דברי הרב. ומאלה הדברים תוכל להבין, כי כל מה שבא בכתוב שם משמותיו ית׳, אין השם ההוא כי אם שם התאר 8), חוץ מן השם המיוחד שהוא לבדו שם העצם,

---

2) בפרק כ"ח (-כ"ט) אין כלום על שכינה רק בפרק כ"ז (-כ"ח) מזכר פרושו של אונקלוס על כסא שמכוון לשכינה. אבל, שכינה במובן זה של "אור נברא" קשה להתאים לתוך ענין הפרק. ע׳כ קשה לדעת למה רמז בפרק כ"ח. לסוד זה מתאים דוקא ההגדרה השניה של שכינה: "התמדת ההשגחה בדבר אחד". ולפי זה נצטרך לתרגם "כנפי שכינה" – לסתרי ההשגחה.

3) תהילים צ"א א׳. ותרגומו: "דאשרי שכינתיה ברזא "עלאה"

4) לפי מו"נ ח"א פי"א יוצא ש"ישיבה" – העמדה וקיום. ולכן מיוחס לרוב לשמים, שבאישי השמים אין שנוי (=הויה והפסד). וכאן א"א מעביר זאת להשארות הנפש, כי אם אתה עוסק ברזא דשכינתיה (= סתר עליון=כנפים") אז אתה יושב(=נצחי) בסתר עליון ותחת כנפיו תחסה"(ס"ת 155 ב׳) כלומר; מגיע להשארות.

5) "צלי" מקביל בפסוק ל"סתר", ע"כ "צל שדי" רומז לשטתו בקבלה הנבואית "סוד השם".

1) בס"ת כתוב במקום כ"ט-פרק כ׳ והוא הנכון (כי בפרק כ"ט,=ל׳ "אכלי" אין ענין התארים).

2) כלומר בפרקים שרמז עליהם בתחילת סוד זה.

3) כל זה הוא בעקבות מו"נ (ח"א פנ"ד): "מי שידעו מוצא חן ולא ולא מי שיצום ויתפלל". וידיעתו תלויה בשאלת התארים, בעיקר תארי השלילה (שם פנ"ה), ורעיון זה היא גם מסבירה את התכלית (ח"ג פנ"א ופנ"ד): "החכמה הנאמרת סתם בכל מקום והיא התכלית, היא השגתו ית..." ושם מוסבר גם מעלל הקסמים של תארי פעולה שהם תכלית הידיעה וגם אמצעי לחקוי להגעת התכלית. ויתכן שהתכוון "בחלק

4) להלן בחלק ג׳ סוד ו׳ (ידיעת השם והשגחתו); וכבר ראינו בסוד הקודם את ג" – למו"נ לפרקי ההשגחה (ח׳ג ט׳ז כ"א) החשיבות שהוא מיחס ל"שלישי" זה.

5) תהילים צ׳א, י"ד. רעיון זה על "ידיעת שמו" הוא כמובן המפנה מדברי הרמב"ם לדרוש הוא.

6) עמוס ג׳ ב׳ פסוקים אלה באים לרמוז על ההשגחה המיוחדת בישראל,

7) תהילים א׳ ו׳

כמו שתשמע בע"ה. אמנם אומרו ז"ל; "שאם היה התאר עצם המתואר יהיה התאר כפל במאמר לבד, כאילו תאמר; שהאדם הוא האדם", כבר הורה בזה סוד "אהיה אשר אהיה" ותבינהו. 9) גם הורנו הרב ז"ל מענין פירוש סוד שם המפורש, שהוא פירוש שם 10) בלי ספק אצל יודעי השם באמת ואצל מכירי צרוף האותיות, כי לא יתכן לדעת את השם בלתי שם. וכל שם מצורף מד׳ אותיות מורות על עצם הדבר הנמצא, ועל מהותו, ועל אמתתו, ועל תארי החיוב והשלילה, ר"ל; לחייב לעצם-הראוי לו 11). ואמנם הידיעה ותארי ב35
השם המחויבים לו צריך שתדענה, והוא שתדע (שם), (שאין) לשם ית׳ שום תואר נוסף על מהותו. כי התואר הוא מקרה, וחלילה לנו להאמין עליו שום מקרה ולא שום תאר נוסף על עצמו.12) ואם כל מה שיורה על חיוב תאר, הוא על שני דרכים; והיא להורות לנו על שלמותו, או על פעולתו. 13) ואם יש תאר מחויב עוד הוא המתואר בעצמו כמו שאמרנו. וממין היות התאר הוא המתואר בעצמו, אמרנו עליו ית׳ שהוא השכל והוא המשכיל והוא המושכל. שאלה הענינים אע״פ שהם שלשה מצד אחד, אינם בו ית׳ שלשה, כי אם אחד. כמו שבאר הרב בפרק כ"ז 14) בחלק א׳. וכן עוד בא מתארי החיוב בדברי הרב ז"ל בחלק א׳ פרק כ"ה, 15) שהוא ית׳ פועל העולם או אמור משפיע המציאות וזה תאר חיוב פעולתו. והרב זכר בפרק נ״א מחלק ראשון בענין התארים, בחלק מהם, כי זה התואר הוא אשר ראוי שיתואר בו הבורא ית׳, וכן הדומים לו כמו חנון ורחום וכו׳. ואחר שיודע שאין כל פעולה ופעולה מחייבת רבוי ענין מעצם השם, 16) רק נודע שבמציאות עצמו ית׳, הממציא הכל, שכל המציאות התחייב ממציאותו ית׳, מרצוננו שהוא עצמו, כאשר גזרה

כי רק הם "יודעי שמו".

8) הצהרה זו איננה עולה בקנה אחד עם מו"נ ח"א פי"א ששם נאמר; "כל שמותיו הנמצאים בספרים כלם נגזרים מן הפעולות". וגם בפרק ס׳ נאמר שכל התארים בכתובים אינם באים אלא"להשיר לשלמותו ית׳ לא דבר אחר, או תואר פעולות הבאות מאתו". אלא שאח"כ הוא מפרש זאת בסוד "אהיה אשר אהיה" ובזה הוא חוזר מבחינה עקרונית לפירוש הרמב"ם שהוא ותאריו הם אחד (ואין א"כ תאורי חיוב). עכ"ז בהצהרתו הפרדוכסלית הזאת השאיר דלת פתוחה בפני פרושי שמות (תורת הצרוף) המהוים עיקר במשנתו.

9) הכונה למה שאמר הרב עצמו על זה(במו"נ ח"א פס"ג; "שהמתואר הוא התואר בעצמו... נמצא לא במציאות") דהיינו שלמעשה אין תארי חיוב. וא"א יפתח זאת בסוד הבא..

10) האידנטיפיקציה שם מפורש=פרוש השם, איננו נמצא אצל הרמב"ם, אבל יתכן שפרשו כך דבריו בחוגים שבו למד אבולעפיה את ה"מורה", כשם שגם המפרשים של הרמבם (אפודי ושם -טוב) רואים בדברי הרמב׳ם רמז לכך (ח"א פס"א "שם מפורש, ענין שהוא יורה על עצמו").

11) פירוש זה "שארבע אותיות שם הויה מורות על ארבע דברים, היא מקורית שלו.

12) מו"נ ח"א פנ"א

13) שם שם פ״ס

14) צ"ל: ס"ח. וכבר הרמב"ם מקשר ענין אחדות שכל, משכיל ומושכל בהרחקת התארים.

15) צ"ל ס"ט. כמובן שהרמב"ם עצמו איננו אומר על זה שהוא תאר חיוב, כי לדעתו אין לומר כלל על ה׳ תואר חיוב, רק תארי שלילה. ומתארי פעולה. וא״א קורא את תארי הפעולה תארי חיוב- בנגוד לתוארי שלילה.

16) מו"נ ח"ב פי"ח

חכמתו מציאותו ועצם אמתתו אשר בזה יתבאר מופת היחוד השכלי והמקובל; שכל עת שתחשוב דבר נוסף על עצמו בשום פנים, הוא מורה על הרכבה ועל כח מקיף, אשר הם ענינים נמנעים בחוקו ית' 17) ואז אתה מצייר אלהות, אשר מציאותם כמו שציירת, ואינך מאמין בו יחיד. אך בהאמינך ציור תארי השם שהם עצמו- היחוד קיים באמונתך, ואפילו אם יהיו התארים בשמות כגון אומרנו; הוא צורת העולם ותכליתו, והוא צורת הצורות כולם. 18) ועל זה יתחייב כל משכיל להדמות לו, עד שיהיה כל אחד היותו חלק. ולא יתכן לו להיותו כולו מצד גופו כי אם מצד נפשו ושכלו, והענין הוא; שהנפש כל, (מצד) מציאותה, וחלק מצד הגוף, והיא כל שבכל מצד שכלה. ובהדבקה לשכל ובהפרדה מן הגוף, הנה היא והוא, והנה הם דבר אחד, ואז לא תקרא הנפש (נפש), כי אם שכל מתהוה מן הנפש 19). והנה יודע מסוד השם המיוחד; ואם כן כל השמות שיורו על תארים, התבאר שהם באמרים בעבור השלמת הנפש, ולהישירה אל השגת השם באמת, 20) ומזה הנה יקרא השם, בשם נלקח ממי שלמטה ממנו 21), ר"ל; מבריותיו. ויהיה השם ההוא כולל כל בריה, כשם "צבאות", כי מפני שהכל צבאותיו, יקרא הוא בשם כולם, "צבאות". וזה איננו נמחק,22) מפני שהוא ית' אות בצבא שלו. והסוד הוא אות בכלם. ומאתו כלם באות. והוא ית' במלאכתו נמצא 23),וכלו' מפעולותיו נשיגהו, כי יש לעצמו אות מעיד עליו, והוא היותו מחוייב המציאות בבחינת עצמו ולבדו. 24). וזה ממה שתחייב אמונת יחודו והתמדתו וקדמותו כאשר אות שמו מעיד.ובאמת כי זה השם הוא כנוי השם המיוחד 25) גם כולל שם המיוחד, וכי יקרא בשם נלקח מאתו מתפשט בכל ברואיו, והוא שם שדי" 26). וכל נמצא בבריאות במציאות יאמר עליו שדי בעצמו 27) אחר שחכמת השם חייבה מציאותו. ועל זה אמרו על שרו של עולם והוא מטטרון שר הפנים הנקרא שדי ושמו כשם רבו. 28) וכן שם "נמצא", ושם "אחד" וכל הדומה להם, שהם כוללים כל נמצא, אך הוא הראוי תחילה להקרא באלה, ואחריו בריותיו. 29) ואמנם כי שם שהוא נאמר על חלק מחלקי המציאות ויקרא גם הוא בשמות ההם, כשם ה' (חי), וזה תארמן החיים מפני היותו מורה על שלמות

---

17) שם ח"א פנ"א

18) שם שם פס"ט, ועוד הרבה.

19) הענין של נפש בתור "חלק" וכל" נדון ברחבות בחלק זה בסוד א; כאן כמעט יוצא ברור"שהשכל המתהוה מן הנפש" השארותו כללית ולא פרטית.

20) מו"נ ח"א פ"ס.

21) כאן יש הפוך המסקנה של הרמב"ם; כל התארים באים רק לשבר את האזן (חכם ולא בחכמה, חי ולא בחיים) והם לקוחים מן השלמויות שמיחס האדם לעצמו". רא"א מוציא מכאן את מסקנתו הקיצונית (ראה להלן הערה 28, שם שדי)

22) בבלי שבועות ל"ה.

23) צבאות=צבא אות. כ"כ "צבאות" בגימ'=אות בכלם=כלם באות=במלאכתו=499. פרושי הגמטריות מובנות מעצמן ולהלן הוא עצמו מבארם.

24) הכונה לשם הויה (מו"נ ח"א פס"א)

25) לפי הפסוק (שמות ו' ג') "וארא... באל שדי ושמי ה'..."

26) הוי"ה (26) + שד"י (314) = שם (340) ע"כ נאמר שהוא "כלל שם מיוחד" כי הויה ושדי כוללים יחד-"שם". "ויקרא בשם נלקח מאתו", כי שדי" נקרא "שם" למרות שבגימטריה הוא רק חלק של שם".

27) לפי בבלי חגיגה י"ב. אר"ל מאי דכתיב... אני שאמרתי לעולם די". וגם בעקבות זה (מו"נ ח"א פס"ג) "אשר די", הכונה בזה שהוא לא יצטרך מה שהמציא, ולא בהתמידו לזולתו, אבל מציאותו מספקת בו"...

28) בבלי סנהדרין ל"ח;

29) כמובן שגם זה בנגוד לרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ו) שאומר ש"נמצא"

אצלנו. אך אלהים, אלוה, אל הם נגזרים מן אילות ומן עוצם וכח, אך בהכרה "אל" אצלנו לפי לשון הקדש, שהיא לשוננו והיא שורש ועיקר ויסוד ראשון לכל אומה ולשון ולכל כתב-, הנה היא שם מורה כח השם וממשלתו על שלשה חלקי המציאות, אשר כל אחד מהם נשלם בעשר ספירות 30), ועל כן גם כניו ית׳ לפי הקבלה יי"י, ג׳ יודין, כי הם ג׳ נקודות המורות על כל המציאות 31). והנה א׳ מורה על היחוד, ועל היות האחד המיוחד קודם לכל המציאות, וע"כ נקרא "אל". והמכחיש זה אומר הפכו "לא אל" וכן כתוב; "הם קנאוני בלא אל ואני אקניאם בלא עם כי אתם לא עמי". 32) ובתשובה אשר יאמר לה׳; "לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי" 33). ומפני שאני עתיד לבאר עוד שם העצם בסוד הבא אחר זה ששניהם נקשרים-, אשלים פה (הדברים בענין) התארים הנזכרים מהם וממה שאגיד בזה עוד, וממה שבאר הרב במקומות אשר עוררתיך עליהם תבין ענין הבדל אשר בין שם העצם ובין שם התואר. וכבר אמרתי גם אני דברים מזה הענין גם כן בספר "מפתח הרעיון" 34), ואבן עזרא דבר בם בפרוש החומש 35), גם ב"ספר השם" וגם הפילוסופים דברו בו הרבה, אך לא ידענו כתבם מן התורה 36) באותיותיו, ומה שאותיותינו הורונו גם כן הם לא ידעוהו, כי לא ידעו כתבינו. ואין ספק שבכל לשון ימצאו סודות מזה הענין, שכונת מציאות האדם האחרונה היא להגיע ההצלחה, ותכלית כל ההצלחות הוא ידיעת השם ית׳, ועל זה נתלו חיי העולם הבא.

ולא במציאות כמו שלנו ו"אחד" הוא אחדותו היא לא אחדות מספרית אלא שלילת הרבוי. וא"א ממשיך את דרשתו (כנ"ל ראה הערה 21 לעיל) וכ"כ אח"כ דורש את "חי" שבו כבר מתקרב לגמרי לפרוש הרמב"ם באומרו, שהמורה מורה על שלמות אצלנו.

30) הלמ"ד מן "אל" מורה על שלשת היודי"ן (ל=30=3X10).

31) הכונה לכתיב שבו היו מקצרים בימי הבינים את שם הויה (בדומה לקצור שלנו ה׳) שלשה יו"דין בצורת סגול; יי, (כך למשל מופיע בכתבי היד של התקופה הזאת ועד המאה הי"ד). ופרוש הענין; שלשת חלקי המציאות; א) השכלים הנפרדים, ב) הגלגלים, ג) העולם התחתון, כל אחד מהם נשלם בעשר ספירות. בשני הראשונים זה מובן (זהוי הספירות עם שכלים ועם הגלגלים) והעולם התחתון נראה שהפרוש שגם עולם זה נשלם ע"י הספירות שדרכן עובר השפע, כאן נוסף למושג הספירות (שכלים, גלגלים). ישנה עוד רציונליזציה של "ג׳ נקודות המורות על כל המציאות" (שמופיע כבר אצל ראשוני המקובלים ומפרשים אח"כ כאור קדמון, אור צח ואור מצוחצח) ההופך אצל א"א לשלשת חלקי המציאות.

32) דברים ל"ב כ"א.

33) צ"ל; "בתשובה אשר יאמר להם" (הושע ב׳א׳) פסוקים אלה רומזים שוב על ההשגחה המיוחדת בישראל בגלל "ידיעת השם" (ראה הערה 7 לעיל).

34) כ"י ואטיקאן מס 291 (שטיינשניידר)

35) שמות ט"ו ג׳, ד"ה; "אמר אברהם המחבר" (כ"כ שמות לג כה ד"ה אמר אברהם המחבר). מה שמענין שלפי ראב"ע גם שם אהי"ה - שם עצם. וכך הוא אומר אף בספר השם" בשער ב׳ ובשער ה׳); שם אהיה הוא שם עצם לשכינה השוכנת בין המלאכים, ושם של ד׳ רמז לשכינה השוכנת בקרב ישראל".

36) נראה שצ"ל: "מה תורה"

סוד י"א נודע מחלק א׳ מד׳ פרקים והם פרק ס׳ וס"א וס"ב וס"ג.
עיקר סוד שם העצם. שם העצם, הוא שם המיוחד, הנקרא שם המפורש. דע, כי הבורא ית׳ הוא ושמו דבר אחד, כי אין שמו חוץ ממנו, והענין, שכל נמצא יש לו שם ויש לו שם תאר. ושם עצמו מורה על עצמו, ושם תארו מורה על מקריו, אם הוא גוף. אמנם מה שאינו גוף אינו בעל מקרים, אלא אם הוא כח בגוף. אמנם מה שאינו גוף ולא כח בגוף לא יתכן שישיגהו שום מקרה בעצמו ולא מצד זולתו. ושם השם המיוחד לו מקבל י"ב צרופים 1). ומספר חשבון אותיותיהם בכלל הוא; "אינו גוף ולא כח בגוף" 2). והנה "אינו גוף" שוה במספר "ולא כח בגוף"3). להורות שכמו שאינו זה, כן אינו זה. וכן עדותיו, בהיותו י"ב אותיות בשלוש, גם י"ב תיבות בצירופו, להורות על חיוב העצם ועל חיוב התאר בשוה, ומורה שכמו שהוא ית׳ הוא זה כן הוא זה.4). וביאורו כי התאר הוא המתואר והמתואר הוא התואר, כמו שנודע בסוד "אהי"ה א שר אהי"ה", ומסוד י"ה, ומסוד י ה ו ה, שאילו לבדם הם שמות העצם 5). גם אהי"ה, הוא יה"ו, והוא הי"ו 6), והנני מגלה לך סודם בע"ה ודע כי כ"ב אותיות הקדש הם נמצאים היום בידינו, כאשר נמסרו לנו בקבלה דור אחר דור. והם האותיות אשר לשון בנוי עליהם. והנה לשונינו, שהוא לשון הקדש נחלק לפי הנמצא כתוב ממנו בכל מקום, לשני חלקים ראשונים והם עקר תמיד. והנה תדע שנתבארו מאלה ד׳ להיותם שלאלוה ית׳, והנם אותיות אהו"י; מפני שאין בכל האותיות, אותיות אחרים שהם נעלמים בקריאתם כאלה. והדבר הנעלם דין הוא שממנו יובן נעלם אחר. ואע"פ שגם אלה גלויים גם כן ~~והנה גם כן~~, והנה גם אלה יקראו נגלים ונסתרים, מה שאין כן בשאר אותיות. ותדע כי הגוף נגלה, נשמתו על דרך משל נסתרת, והיא מה שהיא ותבינהו. וכמו שיש לגוף הנגלה נשמה מיוחדת נסתרת, והיא הנקראת "יחידה" 7)

ומסוד ד"ה

---

1) תורת הצרוף הוא לפי עקרון של ספר יצירה (פ"ד מי"ב); "שתי אבנים בונות שני בתים, שלש בונות ששה בתים, ארבע בונות ארבעה ועשרים בתים וכו׳". אבל אם ישנן אותיות כפולות (כמו למשל בשם הוי"ה פעמים ה"א) מספר הצרופים פוחת. במקרה דדן (שם הוי"ה) יהיה מספר אפשרויות הצרוף במקום כ"ד רק י"ב. ובס"ת (156 א׳) הוא מביאן וזו צורתן:

ידוד יההו יוהה הוהי הויה
ההיו והיה וההי ויהה היהו
היוה ההוי

2) שם הוי"ה בגימ׳ כ"ו וע"כ י"ב פעמים (כמספר הצרופים 12X26=) =312 = אינו גוף ולא כח בגוף.

3) אינו גוף (156=) = ולא כח בגוף (156=)

4) הכונה; שהעובדא שבשלוש השם יש י"ב אותיות (3X4=) ובצרופי הויה יוצאים י"ב תיבות, מוכיחה שהעצם והתואר שוים. כי השלוש מורה על העצם (משחק בטרמינולוגיה נוצרית, אבל במשמעות אחרת לגמרי; שלוש העצם= שלושת שמות העצם; י"ה, ו"ה והוי"ה) והצרוף מורה על התארים.

5) בנגוד להדגשת הרמב"ם (מו"נ ח"א פס"א). שאומר ששם הוי"ה הוא שם עצם בלבד-- א"א חושב את הויה גם לשם תואר, והראיה שאח"כ הוא מביא בתור השואה את ענין "אהיה אשר אהיה", שלפי הרמב"ם (ח"א פס"ג) מראה רק על התואר ולא על העצם. גם הרחבת שם העצם לי"ה ולו"ה הם בנגוד לרמב"ם שמונה בפרוש את י"ה בתור שם תואר; וכן שם י"ה הוא מענין נצחות המציאה" (שם פס"ג)

6) אהיה-בגימ׳=יהו=היו=21. וסודם מתפרש אח"כ לפי הדרוש על אהו"י. וגם דרשות אחרות שמטרתן להוכיח את אחדות ה׳ ועכ"ז הדירת כוחותיו ופעולותיו לכל העולמות. יש אצלו עכ"פ בבטוי כעין האלהה של הכחות הפועלים בעולם. (ראה הע׳ 40 להלן והטכסט שלפניה) שני סוגי האותיות; הנעלמות (=אהו"י) והגלות רומזות על הצד הנגלה והנסתר ביקום.

7) לפי בר"ר י"ד י"א על פי הפסוק "מיד כלב יחידתי" (תהילים כ"ב כ"א) אין לזה שום קשר ליחידה שבמערכת נרן ח"י של הקבלה (המאוחרת), אלא במובנה זה, לסמל את האחדות הנעלמת הגלומה בכל היקום ושהיא נשמה להם.

ויש לו ג"כ כחות רבים טובים ורעים, והם כולם שמשים לנשמה היחידה, והם נסתרים כמעט כמוה. כן יש לעולם הנגלה נשמה המיוחדת נסתרת, ויש לה ג"כ כחות רבים טובים רעים והם נסתרים ג"כ ממנו, כמעט כמוהן. ומפני [זה] חויב אצל לשוננו שיקרא שם העצם בשם שאותיותיו נגלים ונסתרים, שכן כלל מציאות העצמים, מהם נגלים ומהם נסתרים. והנה בהשימך שם אהו"י לבדו, נשאר מן האותיות כך, שתשתכל ומזה תבין, שאין בכל השמות שתבין כמו אלה, ובהם נבראת בראשית יצירך בלא ספק ומפני היות נשמת אהו"י בכל. ודע, כי כל נשמתך באלוה, וכאשר בעולם האלהות כן יש בהם גם כן אלהות. ועתה אודיעך כונת הענין הנזכר; דע שאלה הד' אותיות, שהם קדש הקדשים בלא ספק, הנה נודע כי הם מורים סוד מספר י' ספירות; והנה א' הוא ראשיתם והנה יו"ד תכליתם וגם ה"ו אמצעיתם. ובחברך הא' בראש הדבור 8) עם א' בסוף הדבור, יבא משניהם ה"א. ובחברך באלה 9) ג"כ יו"ד עם ו"ו יבא משניהם י"ו. ואלה האותיות עם אלה הם ד' אותיות. שים ד' על יו"ד, ויש לך ה"א, הרי יו"ד ה"ה-והוא חצי השם, והנה תשמענו בע"ה. ואמנם שים ה"א לבד ונשאר יה"ו עשה משנים אות אחת יבא ה'. 11) 38
חברהו עם יה"ו יבא יהוה, הרי השם המיוחד. וכאשר היו תחילה במציאותם יו"ד ה"א, והנה, "הוא ד"י" 12), מפני שכבר חובר המציאות יחד בעצמותו ובעצם אמתתו לפי סוד היצירה, כי חובר שם העצם שהוא י"ה 13) עם שם העצם השני הנקרא א"ד, שהוא ראשית השקאת המציאות העפריי. והחבור הוא היוצא מן יו"ד וה"א ותבין סודו. א"כ היא המציאות הראשון להרכבות, והנה מציאות עצמי מורכב שלם בשניהם ר"ל מציאות החמר והצורה, והם ראשית כל מעשה. והמעשה המורכב עד נאמן על מרכיבו, והם שני עדים מעידים על מציאות עושם, שהוא המציאם והרכיבם וחברם יחד. ומפני שלא ימצא חומר בלא צורה, ולא תמצא צורה טבעית בלא חמר, הנה כל אחד מהם חצי מציאות, בבחינת אמתתו. ואם ימצא אחד מהם בעצם שלם שהוא חצי המציאות, ימצא החצי האחר בהכרח עמו, ועל כן החצי ממנו הוא ככלי, כי לא ימצא חציו באמת, כי אם בהמצא כולו, ובהמצא כולו (הכל) ימצא כולו. ועל כן חצי השם ככל השם, ותבין סודי בסוד חומר וצורה. וי' מורה על עשר ספי' בלימה, הם עשר מחשבות שבלב. וה' מורה על ה' הרגשות, ובשניהם נשלם המציאות כולו, ר"ל המציאות ההוה והנפסד, שהוא עולם האדם. ודע, שכל נמצא, צורתו לפי השם המוטבע בו, כי היא צורתו והוא שמו וזכרו, 39
כאשר אגלה סודו. הנה הודעתיך אלו הד' אותיות, שהם אהו"י, מהם "הוא" שם העצם, אך הם בעצמם ארבעתם, שיהיו שם, לא נכתב זה כלל. אמנם נמסר זה בקבלה, ונודע, שהשם שהוא מהם, הוא השם המיוחד המפורש בכל מקום,

---

8) פרוש הדבר לפי המבטא, הא (ה' בראש הדבור וא' בסוף).

9) מבין האהו"י.

10) יו"ד ה"א-ד"א = יו"ה

11) ד' + א' = ה'.

12) יו"ד ה"א = הי"ו א"ד = הו"א ד"י (השוה לגבי "די" בהערה 27 בסוד הקודם).

13) נ"ל שצ"ל יה"ו במקום י"ה (כמו שהיה כבר לעיל). והפרוש, שיה"ו (=עצם הצורה) מתחבר בא"ד (= אדמה =חומר) והחבור יוצא מן יו"ד ה"א (= השם, ראה הערות 11,10 לעיל). מכאן יוצא ברור מהו הסוד שהוא רומז לו כאן וגם לעיל; "נשמת העולם עם כוחותיו הנסתרים ג"כ (= עצם ותאריו) שמצדדים הכל, וע"כ "בהם ג"כ אלהות", ולכן האותיות (אהו"י) מרמזות ג"כ על עשר ספירות (א' התחלתם, י' סופם ה"ו אמצעיתם) שדרכם פועלת האלהות. מכאן מתפרש ההבדל בינו ובין הרמב"ם בקשר לשם עצם ותואר, כי הוא מכניס את תורת האמנציה לתוך מערכת השמות. (ראה להלן הע' 40 וגם הטכסט שם)

והוא השרש לבדו. היותר מיוחד הוא, מפני היותו מורה יחוד שלמאמתי, שאין שלמות אחריו. ואם אתה בקי בצרוף האותיות, ובגימטריות ונוטריקון- אשר רוב סתרי תורה תלויים בהם- כמו שהם תלויים על שתוף השמות, ועל המשלים, שגם הם ממינם - ידעתי שתשיג כונתי ותבין כל דברי. ואמלא לאר; כי לא יתכן שידע אדם את השם באמת במופתים תוריים בלעדם. וזה לך האות; דע כי השם הזה נקרא מפורש, ופרושו שענינו מפורש פירוש מספיק. וגם הוא מפורש ומובדל מזולתו במעלה שאכל השמות קדש זה קדש קדשים 14) והוא י ה ו ה והנה נחלק לשני ענינים. והאחד נמצא כתוב בתורה נביאים וכתובים, והוא "יה" "כי יד על כס יה" 15), "עזי וזמרת יה" 16), וכן "כי ביה ה' צור עולמים" 17) "הללו יה" 18). וכן בכתובים "הללוהו" 19). אך לבדו לא מצאנוהו זה החצי בשום מקום כמו שמצאנו הראשון. גם משלש אותיות ממנו- שהם ו' חותמות שבספר יצירה 20)- והם יהו לא מצאנוהו שם בשום מקום אך קבלנו שסודו אהי"ה 21), וי"ה במספרו וכפלו השם במבטאו 22). וגם "אהיה", שהוא שם, לא בא כי אם בתורה לבד, ולא בשאר ספרים ולא עוד, אלא שלא בא בתורה, כי אם בענין אחד בלבד. ואמנם בואו במקום שבא שם, הוא על ענין גאולה לבד ולהביא מופת בו על היות (?) זה השם יוצא מאפלה לאורה ומעבדות לחרות, ומוציא גם אחרים עמו. א 22) והיא הודעתו כמו שידעת מפירוש הרב באמת, מאמרו "אהי"ה אשר אהי"ה" שנים יחד ושניהם שמות הקודש. ואחר כן אחד לבדו "אהי"ה שלחני אליכם". וענין אהיה לפי הלשון המבואר מורה תורה (צ"ל הויה) ומציאות לעתיד. כאומרו יתעלה; "כי אהיה עמך" 23) וענינו; כי אמצא עמך, דומה לאומרו; "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך" 24) "והנה שורש מלת "אהיה" הוא "היה", ושרש היה או הוה אחד, אלא שזה בפעל קל, וזה בא בפעל כבד משלש, במשקל הטה הכה. היה זה הוה. וכן יטה יזה יכה ואם הם מהמשולש. אלו הנזכרים השלשה 3ב'

---

14) לשני הפרושים האלה מצאו כבר המפרשים של הרמב"ם (נרבוני אפודי ובמדת מה שם טוב) סמך בתוך דבריו (ח"א פס"א); "ענינו שהוא יורה עצמו ית' הוראה מבוארת -(=מפורש א') אין השתתפות בה (=מפורש ב'=מובדל)"

15) שמות י"ז ט"ז
16) שמות ט"ו ב'
17) ישעיהו כ"ו ד'
18) בסוף תהילים הרבה.
19) תהילים קמ"ח ג' ד' ועוד. בנגוד לי"ה שמופיע רק לפעמים בצרוף (כמו הללויה) ולרוב מופיע בנפרד- הרי ה"ו מופיע אך ורק בצרוף (הללוהו)
20) פ"א מי"ג
21) אהי"ה = יה"ו = 21
22) י"ה במספרו (=15) ובכפלו (15X2=30)=השם במבטאו (=יו"ד ה"א וא"ו ה"א) (= 45)

א 22) נראה שהכונה היא לפי פרוש הרמב"ם על"אהי"ה אשר אהיה" (ח"א פס"ג). כי זה מסיר את אפלת התארים מן השם ושע"י כך כאילו יוצא מעבדות ההגשמה לחרות של תארי השלילה והפעולה. ושם זה גם מוציא את המשכיל עמו לחרות.

23) שמות ג' י"ב 24
24) שמות כ' כ"ד

הם מהבנין הכבד הנוסף באמת. וקראום משולשים מפני שבאו משלש, שלש אותיות. והיה דינם להיות מחמש אותיות ושרש הטה נטה והנו״ן נבלע בדגש הטית. אמנם הגה במשקל היה באמת, הגה הוא מבנין הקל ואית״ן שלו אהגה יהגה, אהיה יהיה, אמנם אם שרשו הוה הנה תאמר באית״ן שלו אהוה יהוה, ולא בא מאלו כולם, כי אם שנים לבד אחד משרש הוה והוא אהי״ה ואחד משרש הוה והוא יהוה. והסוד המעולה הוא שמורים אלו השנים, כי השם עתיד להיות, והעתיד הוא, בימות המשיח במהרה בימינו יבא. כאמרו "והיה ה׳ למלך על כל הארץ" 25). וכן סוד מספר השם "אחד אחד" 26). להודיע שכמו שהוא אחד כן שמו אחד לבדו, והוא סוד מיוחד במספרו; "יהוה" לבדו מיוחד. ובמבטאו יו״ד ה״א ו״ו ה״א "הוא הוא דיו" "היא הוא היא" 27), כלומר מציאותו היא עצמו. וכן "מפורש" במספרו; " המחוייב במציאותו" 28) וכמו שבא במופת (המושכל) כן בא במופת המקובל. וכן בזה עדות עוד בהיות תאריו עצמו, במופת מקובל באומרו; "ה׳ הוא האלהים" 29). כלומר, העצם הוא התאר. ואם תאמר, א״כ היה ראוי שיבוא עוד הפך, כלומר, אלהים הוא ה׳. באמר לך, אמת הוא, וכבר בא זה בהוראת אמתת היחוד, באומרו; "ה׳ אלהינו ה׳ אחד" 30). הנה הורה שני הענינים כל העצם הכל אחד אין שם דבר נוסף ולא הרכבה כלל, אלא אחד בעצם ובתאר. וכן בא בנסתר; בצירוף "אלהים י״ה מלא, שהוא יו״ד ה״א והוא ה״א, וכן כ״ו פ״ו שהם שנים והוא אחד והוא כ״ף ו״ו שהוא כ״ו לבדו 31). וכל הכונה להרחיק התאר הנוסף על העצם כמו שבאר הרב בפרק ס״ב בחלק א׳ בסוד אהי״ה אשר אהי״ה ומשם תבינהו. וכן באו בו ב׳ שמות יחד; "ה׳ ה׳ אלהים וכו׳ 32) וכן בא שלשה "ה׳ מלך ה״ מלך ה״ ימלוך" 33), וכן "היכל ה׳" 34) וכן "ה׳ שמעה ה׳ סלחה ה׳ הקשיבה" 35). וכן עוד יברכך ה׳ יאר ה׳ ישא ה׳" 36) וכן באים ששה; "תורת ה׳ תמימה. פקודי ה׳, מצות ה׳, יראת ה׳, משפטי ה׳" 37), אמנם יתר מזה לא בא בשום פנים. אך בצירוף הם שנים עשר שמות מצורפים מן האחד, והם סוד י״ג מדות 38), שהנה כולם מורות על המצאה והנהגה ושמירה ותכלית וגמול. והמצאה סבת הנהגה. והנהגה סבת ההשגחה, וההשגחה סבת ההשגחה וההנהגה סבת המצאה 39). והנה הם י״ב מדות על עצם אחד לא סבות נספרות עליו חלילה וחס, אלא סבה אחת משפעת י״ב סבות מעצם אחד. וזה סוד מלת "אחד", מורה על יחוד השם. הנה שנים עשר ענינים נשפעים מאחד הרי הכל אחד. והנה אמר הרב; כי האחד אמנם ברא אחד 40). ובהיות

---

25) זכריה י״ט ט׳
26) אחד אחד – (1+8+4) X 2 = הויה. וזהו המופת המקובל נוסף למופת המושכל. וזהו לפי המשך הפסוק בזכריה; "ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד".
27) יו״ד ה״א ו״ו ה״א = הוא הוא דיו = היא הוא היא – 44.
28) מפרוש (צ״ל מפורש) =631= המחויב במציאות
29) דבר׳ ד׳ ל״ה י״ד ל״ט ועוד הרבה.
30) דברים ו׳ ד׳
31) אלהים= י״ה מלא (וצ״ל "והוא הוי״ה"). אלהים = פ״ו=86, יו״ד ה״א = כ״ו =26, פ״ו עם כ״ו מתאחדים לכ״ף ו״ו = כ״ו.
32) צ״ל; "אל וכו׳" שמות ל״ד ו׳.
33) אין זה פסוק אבל הוא שגור בפה מהתפילה (היכלות). וכבר הביאו כפסוק: „דכתיב ה׳ מלך עו׳" ספר הבהיר (הוצ׳ שלום סעיף 80 הערה 1)
34) שלש פעמים (ירמיה׳ ז׳ ד׳)
35) דניאל ט׳ י״ט
36) במדבר ו׳ כ״ד.
37) תהילים י״ט ח׳ ואילך. והמעתיקים השמיטו: "עדות ה׳" ע״כ יצאו בטכסט רק חמישה.
38) אח״ד = 13, או י״ב צרופים + האחד = 13.
39) נראה שיש כאן שבוש בטכסט. והכונה שכל המדות הן קשורות זה בזה, כבמעגל קסמים, והן פעולות עצם אחד.
40) פרפרזה ממו״נ ח״ב פכ״ב. וכל ענין ה"מדות" אצלו היא לפי מו״נ ח״א פס״ג.

הגבולים שנים עשר מזה שזכרנו התחייב במציאותם כן. אמנם ח"יד, הוא סוד
לח"יד גלגלי עולם; ח' לשמים וד' לארץ ואחד מנהיג את כולם הרי א' (צ"ל אח"יד)
וזה מבואר 41). ובב"א ג' הויות יחד, הוראה מופת תוריי ומקובל, שהשגחת הויתו
ומציאות, יתברך, בעולם השלישי השפל. שהם להורות על ג' הויות המציאות 42).
ובאמת הוא שם בן י"ב אותיות, הנקרא קדוש ומקודש. וכל הנאמר עליו בתלמוד
43), ונרמז במורה הנבוכים בחלק א' פרק ס"א 44), וקריאתו שלש שמות הקדש,

הויה י'י' י'י'
כמו שהם בעצמם בלא צרוף והפוך ושנוי ידוד ידוד ידוד. אבל ענינם;
הוא ה' בעולם המלאכים שהם הויה ראשונה בסוד החיוב, ה' בעולם הגלגלים
שהם הויה שניה בסוד החיוב, ה' בעולם השפל שהם הויה שלישית אחרונה בסוד
החיוב. באלה כפי מעלתם ובאלה כפי מעלתם. על כן החכמה כוללת שלשתם אלה
ואלה, וכל נמצא משלשתם הוא מחויב מיחוד ה' ית'. אמנם עם זה הוא ית' יחידי
כי ב"אחד" הויה יחידה מה שאין כן בזולתו, ומפני שאינו נופל תחת הזמן יותרו
עליו שלשת הזמנים בשווי כאומרך עליו ית'; "הוא היה והוה ויהיה". היה לפני
האדם, והוא עם האדם. ויהיה אחד אחר אדם. וכן הקבלה עוד, היה לפני העולם, והוא
עם העולם, ויהיה אחר העולם. וכן הסוד היה לשעבר, כאשר הוה עתה, וכאשר יהיה
לעתיד בלא שנוי, שאין (צ"ל שאם) דבר ממעשיו ישתנה, אבל עצמו, ולפי דעתו
כל שכן שלא/ישתנה, וגם אחר שאין מדותיו אלא עצמו 45), לא/ישתנו מדותיו.
והשנוי הנחשב אצלנו, שהוא נמצא בעולמנו, איננו שנוי (אלא) (אצל) פעולתו יתע',
כי אם גלגול הגלגל. וגלגול הגלגל איננו שנוי בעצם העצם, לא בכלל ולא בפרט,
ככשיבחן ענין שנוי על מה הוא נופל, לא השנוי הנראה לנו, כי הוא שנוי מעשיו
היו והוים ויהיו 46). יסוד שני הענינים הנזכרים בתורת החכמה והמדע, והיא
מתנת שלמה, ובאמת כי מידיעתם יתחכם האדם, וידע את השם ויכיר נפלאותיו,
ופעולותיו, וישיג איך הוא הנהגתם תמיד, ומהות השגחתו ית' בהם לעד. ואמנם שרש
החכמה והמדע אצלנו, היא הפסד והויה, שכבר ידע כל משכיל וחכם, כי ההויה היא
סבת ההפסד. ובעבור שהשם היא סבה ראשונה לכל, נמצא ראשון ואחרון, והוא נמצא
הראשון מחוייב המציאות. וקראנוה שם המפורש, להעיד על אמתתו, והוא שם מיוחד
וראשון. וכן הדין נותן, כי שם ההויה הוא שם הבריה, והוא ראשון, ובשם הבורא
שם הבריה, כי שם המפורש, נפל על שם הפור 47), לכל נמצא נגלה. והפוכם בלא ספק

---

41) ענין הגבולין" הוא לפי ספר יצירה (פ"ה מ"א) "גבולי האלכסון",
וספר הבהיר (הוצאת שלום סעיף 64) וראה להלן סוד אבה"ג. הערה 9 (דף 69 ב')
הפרוש הקוסמולוגי לאחד התאם כנראה לצרכי הדרוש. ארבע גלגלי הארץ מובנים לפי
מו"נ ח"א פע"ב (ארבעת היסודות) אבל שמונה גלגלים לשמים לא מצאנו (מהפרק
הנ"ל יוצא שיש לכה"פ 14. ואולי הכפיל את חלוקת הרמב"ם לארבע, מו"נ ח"ב פ"י,
י תכן שחשב את עשרת הגלגלים כרגיל, אלא שהפחית את ה"גלגל המקיף בכל" מכיון
ש היא כוללת, וגם את "גלגל הירח" ששייך כבר יותר לארץ וכך קבל 8.
42) הדרוש לפי הפסוקים דלעיל (ה' מלך, יברכך, וכד') על חלוקת היקום
לעולם השכלים, עולם הגלגלים ועולם השפל, לפי מו"נ ח"ב סוף פ"י, כמו שיתבאר
ל הלן.
43) בבלי קדוש' ע"א. אמנם לפי התלמוד שם נקרא קדוש ומקודש שם בן
מ"ב אותיות ולא שם זה.
44) הוא מתכון לדברי הרמב"ם (ח"א פס"ב); "והקרוב אצלי שלא היה שם אחד,
אלא שתי שמות או שלשה כלל אותיותיהם שתים עשרה", אבל הרמב"ם רחוק ממחשבת
אבולעפיה, כי לדעתו בשם זה היו מכנים את שם המפורש. ומענין שהנרבוני הבין
את הרמב"ם כמו אבולעפיה (ע"פ ספר הבהיר, סעיף קז בדפוס.) ומתפלפל להסביר
מדוע עכ"ז הקדושה של שם בן י"ב פחותה מזו של שם המפורש. ובצדק מתקיפו
שם טוב שמסתמך על פשוטי הדברים במורה.
45) שוב הבדלים בתאר (מדות) ועצם בינו ובין הרמב"ם (ראה הערות
4 ו 15). שנויים אלה בין דעתו לדעת הרמב"ם מתבססים על כעין האלהה של כוחות
הפועלים בעולם. לולי דמסתפינא הייתי אומר שיש כאן משהוא מתפיסה פנטיאיסטית.
אמנם אין הוא מזהה זאת עם העצם ממש, עכ"ז יש כאן השקפה מלאה סתירות. כמובן
שאפשר לתרץ זאת לפי תורת האצילות, אלא שצריך להרחיב אותה; אמנציה שגם בצאתה
מתחום, האלהות נשארת אלהות. לפי זה מתפרש גם מה ענין שם הוי"ה בשלשת העולמות
"בסוד החיוב" (לעיל, ברור שאין הכונה על אצילות הכרחית, כי בכל ספריו יוצא
במפורש שהיצירה היא רצונית).
46) נראה שיש כאן חסרון בטכסט, כיל לא כתוב מה הם שני הענינים (וזה מובן
ממה שכותב אח"כ שהם ההויה וההפסד) או יתכן שצריך לגרוס; "יסוד שני הענינים
הנזכרים בתורה; החכמה והמדע וכו'"
47) המפורש=שם הפור-והכונה לגורל שנהפך (גלגל חוזר בעולם בדומה להויה

ידוע, וכן סוד היותנו מקובלים מצרוף השם הפוכו, ר"ל הוא היא בעצמו 48), הסוד שגלהו הרב במדה הנקראת בשלשה שמות 49). לפי אמתת הקבלה הנבואית, שהיא מדת הדין ומדת הרחמים, שסוד כל אחד מהן "מדה דרך תאר" בנוטריקון כי מדותיו הן דרכיו ותאריו. ועוד מלה דבור ותיבה. וכלל הסוד הנשאר מהראשונים הוא הנפש, והכל מדת נפש, ומהשנים דרכי השם 50), והכל מדת דרכיו 51). והעצם והמדה 52) הוא היא והיא הוא הם דבר אחד שלם בפעל. ועל זה מורה המדה של ענין הנפש ואם היא הנשמה דעת 53) ואולי היא חייבת ותזכה כי הכל תלוי בעצמה (בשכלה) ובמדותיה. ועם מה שעוררתיך עליו אחר הערת הרב ז"ל קל עליך לעורר שכלך מהנזכר למה (שלא) נזכר והשתכל בכל ענין במה שהוא ותבינהו בע"ה.

סוד שנים עשר נודע מחלק ראשון מג' פרקים והם פרק ס"ד וס"ה וס"ו ומסוף חלק ב' מפרק מ"ח ומ"ל..

עיקר סוד דבור וחבריו. והם אמירה ומעשה ושביתה ומנוחה ונופש ושליחה וקריאה - וצווי וכיוצא בם 1). אלה הענינים רובם הם גלויים

והפסד). ופרוש הענין; הויה והפסד מרמזים על חומר וצורה. והחכמה מן הצורה וכד' וכן תאר שלמה, כל זה לפי מו"נ ח"ג תחילת פ"ח. ובכונה השתמש כאן בצורה פרדוכסלית; שם המפורש (נבדל ומפורש מכל מה שחל עליו חוק ההויה וההפסד) עכ"ז יש בשם הבורא רמז לבריאה, למרות הסתירה שבין "מפורש" ו"פורר".

48) ראה הערה 27 ואילך לעיל.

49) לפי מו"נ ח"ג פנ"ד, חסד משפט וצדקה. והנה בכתוב בתורה אלו הג' שמות, השופט כל הארץ, צדיק וישר הוא, ורב חסד" (שם נ"ג סוף)

50) מד"ת נוטריקון; 1) מדה דרך תאר, 2) מלה דבור תיבה (= צרוף). ואם נחסיר מנוטריקון מס' 1 "מדת" ישאר; ד"ה (9) ר"ך (220) א"ר (201) = 430 = נפש
ואם נחסיר "מדת" מנוטריקון מס' 2 ישאר; ל"ה (35), בו"ר (208), יב"ה (17) = 260 = דרכי (234) הויה (26). ומשני הצרופים (מדת הנפש - ודרכי ה') יוצא; מדת דרכיו.

51) מלה דבור ותיבה הם דרכי ה' בחכמת הצרוף, שהיא תכלית המדות.

52) כאן הכונה באדם, דהיינו עצם הנפש והמדה (בעיקר לפי פרושו = הצרוף).

53) נראה שכאן הכונה שלמות המדות היא הצעה לשלמות האחרונה (וזה לפי מו"נ ח"ג פנ"ד).

1) כל זה בעקבות הרמב"ם, שאין ליחס לה' שנוי שיתחדש בו דבר, ע"כ כל התארים צריכים להתפרש בשאלה. "דבור וחבריו" יוחסו לבורא, כי הוא עלתם, גם אם לא באופן ישיר, אלא באמצעות השכלים והגלגלים ("הוא סיבה רחוקה להם" מו"נ ח"ב פמ"ח)
"אמירה ודבור" המיוחסים לה' פרושם רצון וחפץ או דבר מובן מן ה' (התגלות ונבואה; ח"א פס"ה) "מעשה" (שם ס"ו) = דבור = חפץ.
"מנוחה ונופש" פרושו "עמידה מן הדבור" או השלמת רצונו והיות כל חפצו" (שם ס"ז) ואילו "צווי" (אמירה דבור) שליחה קריאה" נאמרו על דברים שסיבתם בעצם או במקרה או בבחירה או ברצון הכל בשוה. או על דברים "שהזדמנו" על אי זה דרך שהזדמנו" (מו"נ ח"ב סוף פמ"ח)
ובמקום הנ"ל מדגיש הרמב"ם להתבונן בפרק זה התבוננות מיוחדת ואומר; "והקש ג"כ על כל המאמרים הבאים הדומים לזאת התכונה". ואין פלא שא"א מצא בזה ענין רב.

מבוארים ענייניהם, ולולי מלת "אצבע", שתרגמה אונקלוס כפשוטה, לא הייתי א
צריך לדבר בדבר מזה אחר דברי הרב ז"ל, מפני שלא באר לנו ענייננו לפי פירוש אונקלוס 2), אבל אמר ואיני יודע מה הביאור לזה, (ומפני זה אפרש לך סודו לפי הקבלה האלהית. ושאר הדברים יספיקו בהם דברי הרב ז"ל 3), ודע כי אמר על הלוחות "מעשה אלהים" 4) זה נודע שהם מעשי השם, אמנם אומרו "כתובים" שהיא גם כן אלהית תשמע סודו 5). כבר עלה בידך לפי דעתי מה שביאר "בספר יצירה" מענין אצבע 6), וכבר גליתי לך למעלה ב"סוד פקידה" ענין אצבע גם כן וסודו תכלית 7), ואם כן אומרו; "כתובים באצבע אלהים" 8), המתרגם לא שנהו, אבל אמר; "באצבעא דה'", הוא מבואר שהוא זה, מפני סומכו על פרסום ענין אצבע בקבלה. ויהיה פרושו; שהשם חקק בלוחות הכתב, בעבור תכלית אחת. והיא כונת השם בתתו לנו תורתו, כדי שנגיע אל התכלית ההיא לחיות נפשותינו בתורתו, כי היא תכלית מציאותינו והכונה אשר בעבורה נבראנו. והתורה היא אמצעית בין השם ובינינו, **אשר היא הברית אשר כרת ה' עמנו בחרב**. ונאמר עליה; "תורת ה' תמימה" 9) וא"כ דין ליחסה לשם, כי יחס אחד מורה תכלית מעשה, והוא שם אצבע, והדין הגדול הראוי לזה באמת גם כן להיות אצבע אחת מעשר אצבעות, שהם נמנו במספר הספירות, ויהיה ענין אצבע, ספירה אחת והיא בלא ספק כוללת את כולן, כי היא עשירית.10) ועל כן נכתבו בלוחות ב
עשרת הדברים והדבור הראשון כולל את כולן. וע"כ התחיל מ"אנכי", שראשיתו א' ואחריתו יו"ד ומלת "כן" באמצע, להורות לזה ולזה ולהורות על הראשית ועל התכלית. וכבר בארתי למעלה 11) מה שמספיק בזה הענין. אכן תדע שאמרו; "באצבע אלהים" בחרטומים 12), ותרגמו אונקלוס "מחא" כלומר, מכה הוא, כי הבריה ברואה בסוד הקשת וחמרו וצבעו ידועים,

---

2) אין הפרוש שהרב לא באר מה כונת אונקלוס, שהרי נאמר בפירוש; שהוא כלי נברא חקק הלוחות ברצון ה'" (ח"א פס"ז). וכפי פרושי קיצוני המפרשים פירושו, שמרע"ה חקק בכלי את הדברות (= אצבע) ומפני שלקח את צורת האותיות מהשמים, נקרא אצבע ה' (אפודי שם, וכדומה רומז גם הרא-ב"ע בשמות ל"א י"ח). הרמב"ם דחה כנראה את הפירוש הזה ותמה מה הביא את אונקלוס לפרוש משונה זה, כי בנקל היה יכול לפרש אצבע=רצון. וא"א מפרש את אונקלוס (שכאילו הרמב"ם לא ידע את כונתו) לפי הקבלה, כי הר י לפי המסורת התלמודית (בבלי מגילה ג':) אונקלוס קבל משני חכמי ישראל ר' אליעזר ור' יהושע, שנחשבים לגדולי המקובלים (ראה ח"א סוד ד' הערה 19 והטכסט שם).

3) בנגוד למקומות אחרים שבו א"א מפרש את דברי הרמב"ם, כאילו דברי "קבלתו" רמוזים בהם והוא רק מפתח אותם, הרי כאן הוא מתאר את הרב כאילו אינו יודע את דברי הקבלה.

4) שמות ל"ב ט"ז לפי מו"ב ח"א תחילת פס"ו בזה הוא מזדהה עוד עם דעת הרמב"ם (=מציאותם טבעית כמו "מה רבו מעשיך ה'" תהילים ק"ד כ"ד).

5) קשה לרדת כאן לסוף דעתו של א"א; האם מפרש "כתובים" כדעת אונקלוס (בכלי נברא) או שמשתמש באונקלוס רק כדי להכניס לענין את המושג ה"קבלי" של "אצבע ה'" ואילו את הענין מפרש כרמב"ם? "לפי דעתי" כיתפקיד האצבעות

6) פ"א מ"ג. הוא מדגיש כאן שבספר יצירה אינו מבואר כלל וגם המפרשים שותקים מזה, בנגוד לדרושם שמתקבל מדבריו שסוד אצבע =תכלית, (ראה סוד ד' הערה 28 לעיל) היה ידוע ורווח בחוג המקובלים. וכונתו להראות על תפקיד האצבע לפי ס"י – להדגים את הספירות (=שכלים או אפילו גלגלים) כפי שיבאר זאת להלן. (והשוה את פרושו של הזוהר על ענין האצבעות לפי ס"י (ח"א כ' ע"ב; ח"ב ע"ו ע"א, שם ר"ח ע"א) וגם הטכסט שם 18 ב'-19א.

7) ועיין לעיל סוד ד' הערות 26–28 וגם הטכסט שם 18 ב'-19א.

7) ועיין לעיל סוד ד' ח"א סוף פס"ו

8) שמות ל"א י"ח מו"ב ח"א סוף פס"ו (ועיין בסוד ד' הערה 75 והטכסט שם 22 א.)

9) תהילים י"ט ט' (שבאמצעותו שופע שפע מה', שהיא הנבואה=

10) הכונה לשכל הפועל (שבאמצעותו שופע שפע מה', שהיא הנבואה= מקור התורה) הכוללת את כולן באמנציה. וגם מפני שהוא השכל° של הגלגל °הנפרד האחרון (גלגל הירח) הכולל את ההויה הארצית, וגם מפאת היותה עשירית. ולהיפך בלוחות שם הדברה הראשונה כוללת את העשר (כדלהלן). (ראשית ותכלית=חוק הויה והפסד וכד').

11) בסוד ד' זהו עיקר הדיון

12) שמות ח' ט"ו.

שהם מלהט השמש ומנצוציו וממאורו, וזהרו המתפשט באויר, ובעדו הנמצאים
האפלים מקבלים צבע וזהר השם הפועל באצבע כמו שנאמר; "ומראה כבוד ה׳
וגו'" 13). וצבע הלוחות, הארבעה הידועות; אדומה, שחורה, אדמדמת, לבנה,
14) ויהיה זה הענין באזרוע 15) אך בו ענין הקבלה בתפילין 16), בהיות
הרצועות שחורות, והוא כי הדבר הלכה למשה מסיני 17), הוא בעבור מה
שרמזתי, אלא שהכונה בהגעת הרצועה השחורה עד אצבע צרדה 18) והיא הגדולה
שביד כהה כלו׳ יד שמאל 19), להזכיר השחורה הידועה 20)הכתובה בספר
התורה בדם ובדין,21) כי היא מהדם אדם חי בנפש חיה 22)"כי הדם הוא
הנפש" 23). ו"נפש תחת נפש", ומהדין אדם מדבר בנפש המשכלת 24),כן צריך
שתבין סתרי תורה לפי הקבלה. והעד 25) שמצות ציצית ומצות תפילין ומצות
רבות בהם ענין הזכרון.

---

13) צ"ל ; "הוא מראה דמות כבוד ה׳" (יחזקאל א׳ כ"ח) ורישא
דקרא;"כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם וכו" והרמב"ם אומר ע"ז
(מו"נ ח"ג פ"ז); "חומר הקשת המתאר ואמתתו ומהותו ידועים". כלו׳ הקשת
"בעל גוונים מתחלפים" (קרשקש) שבאים מן השמש כאשר העננים הלחים
נמצאים "במצב ידוע כלפי השמש" (אפודי) וכונת א"א; כשם שהקשת נבראה
מלהט השמש (ואין זה מסרת השמש, אלא הכנה מיוחדת בענין מסוים שהוא לח,
מה שא"כ בשאר חלקי האויר),שתפקידו לתת לכל הנמצאים את "זהר ה׳ הפועלת
באצבע" (ואגב תפקיד זה-שהוא עיקר-נוצרת הקשת בלא כונה)--כך גם בריאה
זו (הכינם) נבראת בסוד הקשת. וזה מתפרש יותר לפי מו"נ ח"א פע"ב; "ומינים
בלתי מכוונים, אבל נתחיבו לטבע ההויה וההפסד הכולל, כמו מיני התולעים וכו'"
כי מצד שהחום השמימי נמשך מהגלגל לעשות המינים השלמים, ימשך מזה החום
שיתהוו מיני התולעים וכו;". (שם טוב) וכל הענין מתפרש לפי מאמר חז"ל
על הפסוק "אצבע אלקים" (ת"א; "מחא") "מכאן שאין השד יכול לבראות בריה
פחות מ כשעורה (בבלי סנהדרין ס"ז. וראה סוד ה׳ לעיל הע׳ 85 והטכסט שם)
כלומר; אונקלוס תרגם כאן "אצבע"=מכה, מכאן שזהמקרי לעומת ה"אצבע" שבלוחות
שהיא מכוונת. וכל הענין של "סוד הקשת" בא בהקשר על עשית הדברים שנבראו
בע"ש בין השמשות (ביניהם הקשת והלוחות,אבות פ"ה מ"ו).

14)הענין מכאן ואילך סתום מאד. נדמה שהוא משחק במילים; אצבע=צבע
(כמו שראינו כבר לעיל בהערה הקודמת;"חומרו וצבעו ידועים"). וכונתו
שהאצבע המתגלה בלוחות היא בעלת ארבעת הצבעים (או החמרים)הידועים,(ארץ,
אש, רוח, ומים). קשה מאד לזהות איזה צבע מתאים לאיזה יסוד. נדמה,שהזכרתו
את מו"נ ח"ב פ"ל בראש הסוד באה לסיבה זאת ("וממה שצריך שתדעהו כי היסודות
הארבע..") והכונה לפי מו"נ ח"א פס"ו;שמציאותם של הלוחות טבעית, והם נוצרו
בע"ש בין השמשות יחד עם כל הבריאה (מן היסודות הארבע באופן טבעי).ויתכן
שנוסף לרמז; אצבע=צבע=יסוד, יש גם רמז נוסף (ח"ב פ"ל);"וממה שצריך שתדעהו
-אמרם! כל מעשה בראשית לקומתן נבראו, לדעתן נבראו לצביונן נבראו (בבלי
ר"ה י"א..,חולין ס׳;)-יאמר כי כל מה שנברא, אמנם נברא על שלמות כמותו
ועל שלמות צורתו ובנאה שבמקריו, והוא אמרו; לצביונם מן צבי הוא לכל
הארצות. ודע זה גם כן שהוא שורש גדול כבר התבאר". אמנם הרמז של הרמב"ם
הוא לכך שהצורה המזדוגת לחומר תלויה בשלמות החומר, אבל א"א פרש את הרמז
לפי דרכיו.

15) לענין "אזרוע" אין כל קשר לכאן והוא קשה, כי אין במקרא זרוע
לא בהקשר ללוחות ולא בהקשר לבריאה. (ואולי בא זרוע בעקבות מדרש שה"ש
פ"ח-ג על הפסוק! "שימני כחותם על זרועך" שהקב"ה משגיח בישראל ואין
למלאך המות שליטה בהם שנא׳; "חרות על הלוחות" אל תקרי חרות, אלא
"חרות מן מה"מ. כמובן שהקשר האסוציאטיבי חלש").
ולענ"ד נפלה כאן טעות ע"י המעתיק ובמקום "אזרוע" צ"ל"אצבע" (אולי
נתחלף ב בגלל תפילין שאח"כ) וזהו סוף ענין "הבריאה הטבעית -אצבע".
ושוב חוזר לענין ה"אצבע" לפי ה"קבלה" דהיינו; תכלית (ראה לעיל).

המשך הערות בע׳ הבא

סוד שלשה עשר נודע מחלק א; מפרק ה׳ 1) ומחלק ג׳ מענין המרכבה..

עיקר סוד ממשלת הרוכב. ענין ממשלה ומלכות נזכרים על השם במקומות רבים, כאומרך; "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור"2) וכן בא "וזה" לפני זה הענין "שם וזכר"; "זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור 3).

16) מכאן ג"כ מקצת ראיה שצ"ל אצבע "וכי אין שום קבלה בתפילין על המלה "זרוע" אדרבא הלשון היא; "על ידך-זו קבורת" (בבלי מנחות ל"ז) לעומת זה יש קבלה על בתפילין (שם ל"ה:) "אמר רמי" בר חייא אמר ר"ל עד "אצבע צרידה".

17) ב׳ מנחות לה׳,;א"ר רצועות שחורות הלכה למשה מסיני" והרמז שקוף; האצבע (תכלית) היא עבור הקבלה (או בל"א ע"י הקבלה אפשר להשיג את התכלית).

18) ראה סוף הע׳16 לעיל.

19 ב׳ מנחות ל"ז.; "ידכה כתיב בה,-כהה". והשמאל מרמז לדין, כמובן אין לומר שהוא מקבל את כל הסימבוליקה הקבלית הרגילה על "סטרא-דש׳מאלא" שבמערכת הספירות. הוא נוקט כדרכו לשון כללית הרגילה בקבלה.

20) נראה ש"השחורה הידועה" היא החושך (תופס מקום כ״כ גדול בשיטתו, ראה לעיל סוד ד׳ הע׳ 51-52 ושם הערה 138 ועוד הרבה). וזה ג"כ לפי מו"נ ח"ב פ"ל;"ושהחשך הוא טבע מציאות העולם התחתון כולו, והאור מתחדש עליו, הלא תראה שבהעדר האור ישאר הענין נח". וכבר שם-טוב מעיר ע"ז; "ורמז בזה הרב כי ההעדר מחובר לזה העולם מצד עצמו ומצד ההיולי, והטוב והמציאות הנצחית נמשך לו מצד השכלים הנבדלים הנקראים אור באמת". ולפי זה מובן גם ההמשך.

21 נראה שכונתו לדברים י"ז ח". "כי יפלא ממך... בין דם לדם ובין דין לדין"

22) "כי היא" כלומר "השחורה הידועה" (=ההעדר) באה מה"דם" (=דממה=שת׳יקה) של האדם שיש לו רק נפש חיה (ולא נפש מדבר או משכלת).

23) דברים י"ב כ"ג, הכונה, שהדממה קובעת את הנפש, והסוף ה״יא חלה תחת חוק ההויה וההפסד (=נפש תחת נפש" ויקרא כ׳ד י"ח).

24) "ומהדין" (שבו כתוב "כי יפלא" "ודרשת" דברים י"ז ט") בא לו לאדם הנפש המשכלת, כך צריך אדם להבין סתרי תורה לפי הקבלה (דרישה), או יתכן ש"מהדין" פרושו; מפחד הדין?

25) והראיה שזהו אצבע אלוקים (= תכלית) הרמוז בלוחות,כי מסרות הרבה מצוות היא ענין הזכרון או הדרישה (=השכלה).

1) פ"ה בח"א אין לו קשר לכאן, כי מדבר על הזהירות ללמוד הנסתר ועל ההכנות לקראת הלמוד. ונראה שיש כאן השמטה, שאפשר להשלימו עפ"י הטכסט של פ"ת:"חלק א (פרק ס"ט (= ע׳) ומחלק ב) מפרק ה׳."

2) תהילים קמ"ה י"ג, "מלכות" בא בהקשר עם "עולמים" ו"ממשלה" בהקשר "לדור ודור"

3) שמות ג׳ ט"ו. "שם" בא בהקשר עם"עולם" ו"זכר" בהקשר לדור ודור.

ובא גם; "ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור 4) "ה' בשמים הכין כסאו וגו'" 5) ואי"כ הנה המלכות בשמו והממשלה בזכרו 6). ובאמת כי השם 7), והזכרון נמשך אחר השם, כן המלכות שורש והממשלה נמשכת אחר המלכות, 8) וזה שכל מלך מושל ואין כל מושל מלך. וכתיב; המלך תמלך עלינו אם משול תמשול בנו" 9) והממשלה והשלטונות הוא ענין אחד בלי ספק. וכל 10) זה בא ענין כתיבה "מרכבה" בשם ית', לא להורות שהוא צריך למי שישאהו, כי הוא ית' אשר הוא רוכב ושולט ומושל בכל עם עם מלכותו נושא הכל. ואמנם מה שבא "ערבות" ושהתייחס אליו ית' 11), אשר הוא הרקיע הנברא ביום שני, כלו', במעלה השנית 12), והוא המבדיל בין מים למים בשתוף שם רקיע ושמים ושם הבדלה 13), °בעי"ה,[14] זה כולו 15) להורות על מעלת מציאותו אשר נתעלה / °כמו שתשמ
על כל גוף, ועל קרבתו אל המעלה האלהית קרבה גדולה מאד לפי מציאותו

---

4) תהילים קל"ה י"ג. פסוק זה היה צריך לבא אחר תהילים קמ"ה ג' כי רק מתוכו מובן הפסוק משמות ג' ט"ו וכל הענין שסביבו.

5) שם ק"ג י"ט. לפסוק זה אין כל ענין לכאן כי גם סופו "ומלכותו בכל משלה" אינו מוסיף כלום לענין, והובא ע"י שגרא מתוך היותו סמוך בתפילת "יהי כבוד" לפסוק הקודם (הערה 4)

6) לפי הערות 4-2 דלעיל "מלכות" קשור ל"עולמים" וזה קשור ב"שם", כ"כ "ממשלה" קשורה "בדור ודור" וזה קשור ל"זכר" והכונה שמלכות שקשור בשמו א' פשר לומר רק בעולמות העליונים (=שכלים). ואילו ממשלתו שקשורה בזכרו בלבד (כלומר באופן אמצעי לפי חוקי האמנציה) אפשר לומר גם על עולם התחתון.

7) נראה שיש כאן שוב חסרון בטכסט, וצ"ל; כי השם [שורש] והזכרון וכו' ויתכן אפילו שהמעתיק דלג על שורה שלמה ("שורש, והזכרון נמשך אחר השם. וכשם שהשם ....)

8) כל דרושו בא להוכיח, שממשלת הרוכב אינה ממשלה ממש בלתי אמצעית, אלא מלוכה המוצאת לפועל ע"י מערכת השכלים והגלגלים, כפי שיסביר אח"כ בקשר לערבות.

9) בראשית ל"ז ח". והענין כולו לפי מו"נ ח"א פ"ע; ארכיב אפרים (הושע י' י"א) - אמשילהו ואשליטהו", מכאן שהמרכבה שוה לממשלה ולשלטון - ומכאן גם שם הסוד הזה. וכבר הרמב"ם מדגיש (במו"נ ח"ב פ"ה) "וענין הממשלה השלטון בהנהגה".

10) נ"ל שצ"ל: "ועל" (תהיל; ס"ח ה') או למאמר חז"ל (בבלי

11) הכונה לפסוק ל"רוכב בערבות" הקשור בפסוק הנ"ל. כל זה מראה חגיגה י"ב ;) "ערבות רם ונשא שכן עליו" ובין הרוכב"
שיש יחס בין המרכבה (=ערבות)

12) המעלה הראשונה היא מעלת השכלים הנפרדים ואילו מעלה שניה של הכרובים (=רכובים=גלגלים, שהרקיע =ערבות, העליון והמקיף את כולם) נבראו ביום ב', (וכבר שם-טוב מעיר בח"ב פ"ל) "יום א' ויום ב'" לא שנבראו הדברים בזה אחר זה כמו שיראה מפשוטי הכתוב, אבל כולם נבראו כאחד, ומצד הקידמה והאחור שהם עלולים קצת מקצתם נאמר וכו'". ואין זו אלא הרחבת דעת הרמב"ם שאומר שם; "וכבר ידעת באודם (בבלי חגיגה י"ב), כי השמים והארץ נבראו יחד"

13) שתוף שם רקיע, כי רקיע כאן הוא על ערבות (אבני שיש טהור) לא השמים (ח"ב פ"ל). ובמים נאמר (שם) "אמנם שזה אשר למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד, לא שהוא אלו המים המינים וכו'.. (ז"א לא מים בפעל אלא מים בה בלבד). כ"כ "ויבדל" אינו הבדל במקום-אלא הבדל טבעי, בצורה.

14) להלן ח"ב סוד ח'-ט'.

15) ראה הערה 11 לעיל. ז"א יחס המרכבה (ערבות) אל ה', בא להורות על מעלותיו ועל קרבתו לה', כי הוא המדרגה העליונה בגשמיים. נוסף לכך הארץ מתוארת בד"כ בקוסמוגוניה של ימה"ב לא רק כאחרונה של המערכת העולמית, אלא אפילו במקום שפל של התחתון (בתוך כעין שקע). וה"ה לגבי ערבות שמתואר כאילו על גבנונית הגלגל המקיף.

להורות על עלוי מקומו. כי הנה הארץ היא במקום שהוא שפל העולם, והרקיע הנזכר הוא במקום גבהות העולם, ואין גבהות למעלה ממנו, והנה נודה כי הרקיע למעלה מן החיות הארבע, כמו שבא ביחזקאל; "על ראשי החיות; רקיע ועל הרקיע דמות כסא" 16) ולא כסא לבד 17), כי הכסא איננו גוף, כמו 43
שביארנו בסוד כסא הוא סוד הג'. ואם כן אין למעלה ממנו גוף לא במקום ולא במעלה. והנה מפני רוב מעלתו נאמר עליו בדברי רז"ל; ערבות, רם ונשא שוכן עליו"18) וכבר באר הרב נפלאות ועניינים מעולים במופתים תוריים מקובלים מדבריהם ז"ל, כאשר בא במופתים מושכלים. והוא שהשם נבדל מכל גלגל הבדל אמיתי. ומשפיע אורו עליו, והוא עם זה התחלה לכל גוף ולכל תנועה 19) ועליו נאמר; "בראשית ברא אלה' את השמים ואת הארץ" 20) ופירשו הרב בהתחלה, 21), והוא ערבות, נשאר ענייני הסוד הזה מובנים מדברי הרב ז"ל.

סוד ארבעה עשר, נודע מחלק א' מפרק ע"א 1) ומעניין המדברים ומחלק ב' ומפרקי מחלוקת החדוש והקדמות. ומעניין הנבואה ומחלק ג' מפרקי ההשגחה ומעניין איוב וחבריו ומעניין אמונת הצבאה ומעשיהם.

עיקר סוד בלבול הדתות. דע, כי זה הסוד הוא האחרון שבחלק א' ובו ראוי שיחתם זה החלק, מפני שכל מה שבא בו בענייני השם ונסתריו ודרכי סתרי תורתו, הוא עניין שבו נבוכו רבים, בעבור הכרח הדבור הבא בכתו' כפשוטו,

---

16) צרוף של יחזקאל א' כ"ב ושם פ"ו. ומו"נ ח"ג פ"ז

17) כלומר, לא נאמר "כסא" לבד אלא "דמות כסא", כי הכסא איננו גוף (=עולם השכלים). ולשון הרמב"ם (מו"נ ח"ג פ"ז); "אמנם הכסא אמר דמות כסא נראה עליהם להורות על הקדמת השגת הרקיע תחילה ואח"כ נראה עליו דמות הכסא, והבינהו.." (ועיין קרשקש שם)

18) בבלי חגיגה י"ב:.

19) מו"נ ח"א פ"ע; "והסתכל אמרם שוכן עליו ולא שוכן בו" כי זה היה מחייב לשם מקום או שיהיה השם כח בגלגל...ואמרם שוכן עליו...שהוא ית' נבדל מן הגלגל ואיננו כח בו. ובח"ב פ"ה נאמר; "היות הנהגת זה העולם התחתון נשלמת בכוחות שופעות עליו מן הגלגל...שהוא שם אמצעים להנהגת הברואים".

20) בראשית א' א'.

21) בח"ב פ"ל; "בהתחלה' ברא האל העליונים והתחתונים." ורא"א לוקח פרוש זה ומכניס אותו לתוך דרושו כפי צרכיו: "ערבות" הוא ההתחלה לכל ה"שמים (=גלגלים) והארץ" כי היא הגבוהה במקום ובמעלה לכל היקום (לאחר מערכת השכלים הנפרדים). ע"כ הוא מתרגם ב"התחלה" (=ערבות) ברא האל עליונים ותחתונים. איך הוא בא לפרוש זה? במו"נ ח"א פ"ע; "כי אמרו "רוכב שמים" ענינו מסבב הגלגל המקיף ומניע ביכולתו וברצונו... כי בתנועת הגלגל העליון... יתנועעו הגלגלים כולם כתנועת החלק בכל. וזאת היא היכולת העצומה אשר הניעה הכל... ויהיה זה העניין תמיד בשכלך... שהיא הגדול בראיות שנודעת מציאות ה' בה... והבינהו" רמז זה של הרמב"ם גרם לרא"א להכניס את ערבות ל"בראשית" וע"י כך להסביר באיזה דרך היא ממשלת הרוכב.
למעשה אין פרושו רחוק מכונת הרמב"ם כי לדעת הרמבם ראשית נגזר מראש כלו' התחלה והב"ית הוא בי"ת הכלי". א"כ גם פרושו עם ה"ראש" (=ערבות?) ברא וכו'.. (ועיין בכד: "הרמב"ם פרשן המקרא", תרגום אז"ר, ת"א תרצ"ב עמוד 48 הע' 3)

1) צ"ל ע' (כמו שזה בסתרי תורה") והכונה לע"א, לפי החלוקה שלנו (החכמות שאבדו לאומתנו ע"י הצרות והגלות).

כדי שיקבלוהו גדולים וקטנים, ולא יכבד לציור דמיונם דבר גדול או קטן 2). ותהיה ההנהגה האנושית, אשר אליה צורך גדול לקיום המין תמיד בשמירת הדת, לקיום האיש כל ימי חייו 3) מפני שאי אפשר להיות כל המין משכילים ולא סכלים גם כן, אבל חיוב המין לפי טבעו, שמצאו בו בכלדור ודור סכלים ומשכילים, עשירים ועניים, גבורים וחלשים, רשעים וצדיקים בריאים וחולים, יפים וכעורים חיים ומתים, קרובים ורחוקים, בחורים וזקנים וכיוצא בהם הרבה, התחייב בהכרח לפי זה כולו באמת, להיות להם דבר משוה לכל, עד הגיע לו מצד הטבע לכל אחד ואחד מאישי המין חוקו וחלקו הראוי לו לפי מציאותו מצד דרכי האנושות, כאשר הגיע מצד הטבע ומצד האלהות. ואם מרד והרשיע אחד על חבריו, יהיה שם מי שיסיר הרשע והזדון המגיע מן המזיד. ואם הגיע יענש על פי בין דין. ואם לא הגיע בפעל כי אם בכח, ובקש שיגיע בפעל, יוסר זדונו במין ממיני החכמה האנושית הטבעית הנשפעת מן האלהים, והוא במוסרי המדינות וחוקי הדתות ומשפטי התורות אשר מהם אלוהית ומהם אנושית כמו שבאר הרב ז"ל בענין הנבואה 4). ומפני זה גזרה החכמה, להיות תורת השם הקדושה משלמת לכל המין ואישיו בתכלית ההשלמה. והנה האומות הקרובות, אשר שמעו את הטובה הגדולה אשר עשה השם ית' עמנו ועם אבותינו, השתדלו בכל יכלתם להעתיק ספר התורה מכתב לכתב ומלשון ללשון. עד שנמצאו בהם מעתיקים שהעתיקוה לפי דעתם ולא השגיחו אם ישנו דבר אם לא. ואתה ידע כי ענין בלבול הדתות והדעות והאמונות, הוא נמשך אחר החמרים והצורות והזמנים והמקומות והמקרים המתחדשים, כי אלו הענינים לא יתכן שאיש מן האישים יהיה בלעדם. וכאשר התחייב ערוב ביסודות והורכבו ושבו זהב וגם כסף ונחושת וברזל ועפרת, והתבלבלו והתערבו כדי לחייב את ההפסד, וכן בצמחים וכן בחיים וכן במדברים לפי היצירה הטבעית. וכן התחייב גם כן זה הענין בדתות, שהתבלבלו והתערבו זה בזה. עד שאפילו הדת הקדושה ערבבוה ובלבלו רבים מבני אומתינו, עד שאלו אומרים כה ואלו אומרים כה. ר"ל הקראים והכותים והשומרונים, המקדשים עמנו על האמת ואומרים כי היא אצלם ענין מושכל, שהשם לא צוה המצוות שבאו בתורה, כאשר אנשי תורתינו וחכמינו פרשום. אבל יש להם פרוש מפורש כרצונם. ואם במה שהכל מודים בו שהוא אלהי', תוריי ונבואי, קרא לו זה המקרה, ר"ל, מקרה הבלבול והשנוי האמונות וחלוקת הכונות האלוהיות האחרונות 5) אשר לא יסופקו לשום משכיל ועניניהם, איך לא יקרה במה שבעליו מודה שהוא חברו מרוב חכמתו, אך לא צורה בנבואה לכתוב דבר מכל מה שכתבו? ולא עוד אלא שהוא בעצמו מורה שהוא נאסר עליו לכתוב. וכונתי בזה הפרק על תורה שבע"פ, אשר חבר רבינו הקדוש ע"ה, הוא ר' יהודה הנשיא, אשר חבר המשניות כולם. ובאו אחריו חכמים גדולים וחלקו אלו על אלו מחלקות גדולות על דבריו. והתולדות אשר חבר ונולד מדבריו, נקרא גמרא, הוא התלמוד בבלי. ואחרים חברו תלמוד ירושלמי ובא אחרי זה רבינא ורב אשי וסדרו מה שנכתב (על ה...) (ב) משניות, והוא סדר ס' מסכתות על ששה סדרים. ובד' מהם נמצא ענין כל הגמרא ובב' מהם לא נמצא 6). זה מפני פחד רוב הקושיות והתרוצים

---

2) לפי בבלי סוכה כ"ח. מעשה מרכבה והוויות דאביי ורבא (השוה הלכות יסודי התורה ד' י"ג)

3) מהלך הרעיונות כאן הוא בעקבות ה"מורה" אלא בסדור ועריכתו של א"א; הפשט והסוד שבתורה נועדו "בעבור שיבינם ההמון על ענין, כשעור הבנתם ותולשת ציורם, ויקחם השלם שכבר ידע על ענין אחר" (מו"נ פתיחה לחלק ראשון) וכ"ז לפי חוק קוסמי קבוע, כי בעולם כוח השומר את "מיניו שלא יאבדו, וישמור אישי מיניו ג"כ מידת מה שאפשר לשמרם, וישמור ג"כ קצת אישי העולם.." (מו"נ ח"א ע"ב) וא"א מעביר זאת לתחום אחר שכאילו פשוטי המקרא נחוצים עבור קיום היום-יומי של ההמון (=דבר קטן) ואילו ה"סודות" (=דבר גדול, מעשה מרכבה) נועדו לנבחר להגיע להשארות.

4) מו"נ ח"ב פמ"ב.

5) ראה ענין ה"תכלית" ח"א בסוף י"ב הערות 8 ו-9.

6) קשה להגיד זאת כי בכל סדר ישנן כמה מסכתות עם גמרות עליהן, אלא התכון באופן כללי לארבע הסדרים הראשונים שיש עליהם גמרא (זרעים רק ירושלמי) ושתי האחרונות שבד"כ אין עליהן גמרא.

המחויבים לכלמה שכתוב 7). אפילו לכל מה שיצא מפי מחבר אחד, כל שכן שיצא מפי מחברים רבים, שהוא קבוץ דעות רבות לפעמים משתנות שנוי מעט ושנוי רב, עד שובם הפכים ויכתבו אלו ואלו. באמר בתוך הדברים; "אלו ואלו דברי אלהים חיים 8)" ואפילו בהיותם הפכים. והנהעם הנהוגים לקבל מנהגים משונים או השוים, לפעמים יקבלו זה הדעת וימשיכוהו כרצונם, עד שיקבע ויורגל, עד שובו אצלם כענין הטבעי, שאי אפשר להפרד ממנו. ולפעמים יקבלו הפכו. וזאת היא סבה להחלק האומה לשתי אומות, שדעותיהן וקבלתם אצלנו, אחת משתי הדעות היא אמיתית וכאילו היא אלהית, טבעית, וכל המקשה על אחת מהקבלות ההם, הוא אצלם מין ואפיקורוס, עד שיתחייב מזה, היות האומות שונאות זו את זו תכלית המחלוקת, כאילו שבו בני אדם שני מינים או יותר; לפי מספר האומות. ובזה המקורבים להדמות לבעלי חיים שאינם מדברים, שצורותיהם משתנות ולזה היו להם מינים רבים. אך בני אדם, שהם בני איש (אחד) כולם, לא היה ראוי, אחר היותם מין אחד, שיחלקו למינים רבים, לולי גבורת יצר הרע השוכן אתם בתוך טומאותם, אשר מאתו כל עצם רעה וכל תחבולה מקלקלת השורה וכל ערמה מפתה וממשיאה את האדם אשר אשר מעוררו לכל מחלוקת ולכל שנאה, עד הפסד סדר הראשון הבית אשר הוא חלק ראשון לקבוץ האנושי המדיני, וגורם רעה לכל המין בזו הדרך. וכן בתורה מפורש זהענין, מאדם הראשון ועדנח, והעידה; שגבר החמס בין בעלי הצורה המיוחדת, עד שגזרה חכמתו על זה להשחיתם. לולי שנשאר אחד בעל צורה אמיתית, בעל צלם ודמות ובזכותו נשאר האיש והמין. והנה תשמע לפנים בחלק ג׳ בסוד ספורי התורה הערות על זה הענין ומשם תבין זה כולו. והנה הוצרך איש האלה׳ משה רבינו ע"ה, אדון כל נביא, בעל בשר ודם, אשר השיג התכלית האנושית והחכמות הטבעיות והכונות האלהיות והמעלות השכליות ותכליות המצות המעשיות, לגלות לנו זה כולו ופירשו לנו בתורת השם התמימה, המשלמת החסרונות כולם באמת וביושר במישרת עקדעת שכלית; והודיענו בה, שהאומה הזאת כולה, ר"ל, האומה האנושית, היתה אומה אחת ובעלת דעת אחת ובעלת שפה אחת, כמו שהיה ראוי, להיותם כולם בני 46
איש אחד. כאשר זכר בחלק השלישי פ"ב ואחר כן חשבהלעמוד כנגד הגזירות האלהיות והיה זה סבה להפרידה ולפזרה במידת הדין ולשפטה כפי מעשיה וקלקול מחשבותיה ולהבדילה ממשפחותיה המיוחסות בשם אחד 9) ונח אבותיה, ולשנות לשונותיה אל לשונות רבות זרות, עד אשר לא יבין איש שפת רעהו כמו הבהמות כמעט, שאינן מבינות זו לזו. ושב אצלם הענין, כאילו אינם מדברים; שהאדם כשהוא שומע לשון שלא הורגל לדבר בו, כבר מכיר, שזה המדבר, הוא חי מדבר בפעל, אלא שלא יבין ממנו דבר, כי אם שהוא מדבר לבד. ולא יחייב לו שלא ידע כונתו כמו שזכר הרב ז"ל בחלק ב׳ בפרק כ"ט. ולפי זה הענין כולו, אשר העירנו עליו הרב, גם אנחנו להתיר מן הקושיות ולבטל רוב המחלוקות ובאנו לעזור הדעות המישרות השכל, להשלים המשכילים. וכאשר קרה לראשונים, קרה לאחרונים. שהנה קמו תחילה 10) (יש זמנים רבים באומתנו חכמים) כותבי ספרים ומחברים, ומהם (פסקו) פסקות על דברי התלמוד, להסיר המחלוקת ולקיים ההנהגה השוה בכל אומתנו. יבואו אחרים גאונים וחלקו על הפסקות ההם שחוברו, ותחת חטה יצא חוח, ותחת שעורה באשה. וגברה המחלוקת עוד בין הפסקנים והדרשנים. ואחרים פרשו התורה והסתירו סודותיה, אלא שכבר העירו על מקומות; ובאו אחרים אחר זמנים רבים וגלו סודותיהם. 11) ומפני שראה הרב ז"ל אלה הבלבולים והמחלקות הרבות גזרה חכמתו, לפסוק הכל, וחבר ארבעה עשר ספרים, בלי הזכרת שמות החלקים. והתפשטו בארצות וקבלום רוב הקהלות בשמחה רבה. ואחר כן לא עזבו שכלו, להשאיר חכמי אומתנו עם הפסקות ההם, אשר היו מהקבלות המצוות והאמנות בלב מופתיות 12)

---

7) מבחינה הסטורית אין במובן שחר לטענה זו, וכתב זאת רק למען דרושו.

8) ב׳ ערובין י"ג.

9) נ"ל שצ"ל אדם

10) נראה שקטע בסוגרים צריך לבא לפני "וכאשר קרה לראשונים וכו׳", וכונתו ש בכל זמן ישנם חכמים שרוצים למנוע מחלוקות, אבל גלגל ההסטוריה חוזרת בעולם. הוא מתכון לפסקים כגון "הלכות גדולות" "והלכות פסוקות" שהותקפו אח"כ ורק גברה המחלוקת במקום לקבל את הפסק האחיד.

11) בודאי התכון לראב"ע ורמב"ן. "ומפני שראה הרב ז"ל" אינו עולה על המשפט האחרון אלא על פסקי ההלכות של הגאונים.

12) הכונה כאן לחלק העיוני שבתחילת הי"ד החזקה (משנה תורה)

אבל העירו השם עוד וחבר המאמר "מורה הנבוכים", והבין בו מופתים מושכלים ותוריים מקובלים אלהיים נבואיים על ענין מציאות השם ויחודו וקדמותו ותאריו ודבריו ודרכיו ומופתיו ומדותיו ושלמותו ומעלתו ושפעו והנהגתו והשגחתו ושמותיו הנכבדים וחדוש עולמו ואיכות עולמו 13), עם נביאיו ונסיונו עם אוהביו ועבדיו וטעמי תורתו ומהות תכלית עבודתו. וכאשר עשה כן, לא עשהו בלשוננו, אבל באת סבה והעתיקוהו שני מעתיקים בלשון הקדש ולמדוהו תלמידים רבים הנקראים במשל "שועלים קטנים מחבלים כרמים" במקומות רבים 14), והרבה מהם בקשו להפך כונת הרב ולא יכולו, ובדו על דעתו ועל כונתו (ועל ספרו) דברים זרים מלבם ויחסום לו ולספרו. והרבה מהם אשר שמענום, ולא ימצאו בספרו עליהם אפי׳ רמז רחוק מאד, וכל שכן קרוב, וכל שכן שלא ימצא בו דבר מבואר ממה שחשבוהו, אשר עליו השדוהו. ולו עיינו בספרו עיון הראוי לעין בו ואשר צונו לעשותו בצואתו, ר״ל, להשיב פרקיו זה על זה 15) ולבאר כל מלה שבאה בתוך הדברים, ואע״פ שאינם מענין הפרק אז היו משיגים כונתו כולה, בכל מה שכללו החבור הקדוש ההוא. אבל הם דנו דינים בתחילת המחשבה וטעו והטעו זולתם בדעתם הרעה. וכאילו נראה הוא-ואע״פ שאינו כן באמת-שהם הזיקו שם הרב, והם לא הועילו עצמם בזה ונשאר הנזק כולו עמם, לא עמו ז״ל, ולא עם המקובלים מאמתת מאמרי ספרי 16) האלהיים, כי הוא והם נפשם הצילו ודי לו ולהם בזה שכונתו וכונתם דבר אחד. ואני התלמיד הקטן, המקובל מספרו על פי רבותי השלמים ז״ל, כונתי בזה החבור להסיר הדעות הרעות מלב הלומדים ספרי 17) הנכבד. ואם יועילו דברי, כבר עלתה כונתי שלמה בידי, ואם לאו, אינו פלא שיקרה גם לי מחבורי, מה שקרה למשה רבינו ולנביאינו ולחכמינו ולרבי משה מחבוריהם. כי אסבול גם אני מה שסבלו הם ז״ל מזה הענין. וכן דרך כל מחבר ספר לשם שמים בכל זמן ובכל מקום, ר״ל, שחובה עליו לסבול, מה שיקרה לו על חבורו. וה׳ אלהים היודע אשר משה אמת ותורתו אמת יעורר הלבבות לאמת, ויקיים בנו קרא דכתיב "קרוב ה׳ לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת" 18).
ובזה נשלם החלק הראשון והתיסדר בו י״ד סודות תל״ח 19)

החלק השני בג״ה 1)
הצעה לו

חיי הנפש הם בצחיים. יום רדת גוף לתהום רבה.
אוי למתים אם לחיים יש חלק לעולם הבא

העולם הבא הוא 2)

13) נראה שחסרה כאן מלה כגון "התחברו" "קשרו" או כד׳.
14) שה״ש ב׳ ט״ו. (ויתכן והוא מתכון למו״נ ח״ב פמ״ד; או משנה תורה, הלכות ת״ת, פ״ה ה״ד)
15) חסרה כאן פסקה מן הצואה; "ולא תהיה כונתך מן הפרק- הבנת כלל הענין לבד אלא וכו׳". ויתכן שא״א החסיר בכונה, כי דרכו בפרוש ה"מורה" מבוסס פעמים על פרוש מילים אפילו שלא בהקשר לענין הפרק.
16) צ״ל "ספרו" או "ספריו" הכונה כאן למקובלים מפרוש ה"אמיתי" של ספרי הרמב״ם בנגוד ל"שועלים הקטנים", כפי הכנוי שהוא מכנה אותם.
17) כאן ברור שצ״ל "ספרו".
18) תהילים קמ״ה י״ח
19) נראה שזה קצור "תפילה לאל חי" (תהילים מ״ב ט׳) בדומה לסיומי ספרי ימי הבינים "תם ונשלם תהילה לאל עולם. או תם ונשלם ברוך ה׳ לעולם" וכד׳ הרבה.

1) נראה שזה ראשי תיבות בעזרת השם או משהוא דומה ואולי יש לפתרה; "בעזרת גדול העצה" (לפי ירמיהו לב׳ יט׳) מה שהיה מתאים לענינו.
2) מענין שבזמן שכל ההקדמה כאן עוסקת בעולם הבא, הרי ההקדמה המקבילה בס״ת (160 א׳ וב׳) מדברת על המניעות המונעות את האדם להשיג בפועל את אשר היה צריך להשיג ומה שטבוע בו בכח. עכ״פ יש כאן השקפה אופטימיסטית יותר על האפשרות להשגה.

אשר עליו ראוי כל משכיל להטריח גופו ונפשו בעולם הזה, עד אשר יתגלה לו באמתתו ומהותו. ואין הקבלה הראשונה מספקת בו, מפני שאי אפשר שהיא העקר, כי הטבע וההרגל הקודמים לשכל בזמן, מכריחים להיות הקבלה ההיא כולה או רובה דמיונית, מפני ימי הנערות ומפני אהבת חיי העולם הזה ותגבורת תאוותיו הדמיוניות, המחייבות רוב המקרים הרעים והמולידות מחשבות שקר והחוזות משאות שוא ומדוחים 3). ואם זקני הדורות וחכמי הזמנים נשקעו בהם, איך לא ישקעו ולא יטבעו בים, הבחורים והנערים והקטנים והנשים אשר טבעם רותח ואין להם לב להשכיל מה שראוי להשכיל. והנה אנחנו רואים בעינינו רדיפת רוב חכמי תורתנו אחר השררה והדבור וקובצים על ידיהם ומרבים ממון ומבקשים המותרות והם יגעים להעשיר ואינם חדלים מבינתם 4). ושכחו מאמר שלמה ע"ה, שאמר; "אל תיגע להעשיר מבינתך חדל " 5). ואוהבים מה שראוי לשנא (ושונאים) מה שראוי לאהוב, וכל מה שירבו מהעניינים השנואים לשם ומוסיפים שמחה, וחושבים אחר שמשיגים תאות לבם וחפצם ומצליחים ברוב העתים בלתי מקרה שישיגם, לא טבעיים ולא רצוניים, כבר נשלמה להם ההצלחה האמיתית, ואומרים בלבם; "למי יראה השם לעשות יקר יותר ממני?" ולולי היות השם עמנו ומשגיח באמת בנו, מאין היה לנו זה הטוב כולו? הלא זה הגמול המעולה, אשר יעיד השם ית' בתורתו התמימה על עבודת ועל שמירת מצוותיו, כגון; אריכות ימים בזקנה וטובה ותולדת בנים ובני בנים ולהיות בשררה וכבוד ועושר רב. וכמעט עוברים כל ימי חייהם בזאת המחשבה האנושית ההכרחית, אשר אין אמתות לה בעצמה, ואין אמתת כונת ה' עליה כלל, לדעת כל משכיל, לא לדעת כל עשיר, שהוא עני בדעת. אמנם התחייבו מציאותיה אלה המדומים בהכרח בטבע, וכבר נזקנים ועודם קטנים, שקועים בדמיונים; ואין אחד מהם מתעשר מעצמו ולא רוצה לשמוע קול תעורה מפי מעורר, עד שישיב אל לבו לחשוב, איך ימיו קלו מני רץ ויעברו כצל עובר, ואין לו מאזני שכל לשקול היותו היום ולמחר איננו. ולמה לא יבקש מה תכליתו בזה המציאות ואיזה דרך ילך בו ואם ימות ביום מותו לעתה הוא חי או יחיה ביום מותו ועתה הוא מת. והנה הספיקו לו בכל אלה דמיוני שוא. ואם לחכמים קרה המקרה הרע הזה המאוס, איך לא יקרה לפתאים הנפתים בחושים פתאים, אשר עליהם נאמר; "פתי יאמין לכל דבר" 6) כי אלה בלי ספק-והדומים להם, כל מה שהם שומעים, כשדמיונם מציירן פתאם, ישימו אותו בחדרי לבם, והוא אצלם סוד מקובל ונסתר בצרורי; היות השם לומד בספרים אשר חברום בני אדם 7), ואיני יודע באיזה סולם ובאיזה רגלים עלו לשמים, גם כנפים אין להם. ואמר שאין לו ספרים במה ילמוד או במה ילמד?"שלשה ספרים נפתחים בר"ה, 8) הוא כענין "נפתחו השמים"9), וכן"מספרך אשר כתבת" 10) וכיוצא בהם כולם. כולם הם עניינים מוכרחים לדמיון הדבור להשלמה, כמו שזכר הרב בחלק ב' פרק מ"ז. ומזה ענין אמרם; "שהקב"ה מניח תפילין" 11) וכן בכל מקום שתמצא זה על ענין נסתר בתורה שבכתב, או בתורה

---

3) לפי מו"נ ח"א פל"ג; סיבת "דברה תורה כלשון בני אדם (ושם פ' כ"ו והוא סומך דבריו גם על מה שנאמר בח"ג סוף פרק כ"ז). אלא בזמן שהרמב"ם מחלק את שתי מטרות התורה; תקון הגוף ותקון הנפש- רא"א מרחיב את התיקון הראשון להרגל המסורת, וקבלה בכלל.

4) כלומר אינם חדלים מבינתם להעשיר.

5) משלי כ"ג ד'

6) שם י"ד ט"ו

7) לפי בבלי ע"ז ג'; שלש ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה"

8) בבלי ר"ה ט"ז; ועוד שם...

9) יחזקאל א; א; ומפורש במו"נ (ח"ג ראש פ"ז), שזו היא השאלה.

10) שמות ל"ב ל"ב מו"נ ח"ב פמ"ז; "כל זה על צד הדמוי, לא שיש לו ספר לאל ית', וכתוב בו וימחה, כמו שיחשבו ההמון, בהיותםבלתי שוערים במקום השאלה הזה".

11) "מנין שהקב"ה מניח תפילין?" (ברכות ו').

שבע"פ, מיד תמצא סביבן רמזים מורים אמתת ענינו ומה הכונה אליו ברגב המקומות, או יסמוך המחבר עלמה שכבר התפשט בקבלה, כגון "דברה תורה כלשון בני אדם" 12) "ודברה תורה בלשון הבאי" 13) ולא דברה תורה, אלא לשנבחאת האזל 14) ועם אלו המעוררות כולם, ורבים כמותם בשתי תורות האמיתיות, לא היה ראוי שהיה תועה שום חכם מחכמי תורתנו, משום פנים מן האמונות הדמיונות ההמוניות. והנה בראות עיננו שהגופות נקברים תחת העפר ובדעתינו בקבלה, שתשמישי מצוה נזרקים ותשמישי קדושה נגנזין 15), איך נחשוב, שהגוף הזה הנגנז מקבל גמול או עונש, שהרי החמור החי איננו מקבל גמול או עונש בבהמות וכל שכן המת. ואיך יחשוב חושב שהוא יאכל מתפוחי גן עדן אחר מותו, שהוא נאמר בקבלה, שמפני שאכל מהמה האדם(החי) הראשון היו לו סם המות ובעדם מת. ואם יאמר אומר; הנפש תאכלם, זה קל לדמותו שלא יתכן להיות כן, כי אין לה פה ולא שנים ולא לשון ולא...,שכבר בטל כלזה ממנה. ואםכן שכבר (ידענו ששכר הנפש עניןאחר, לא זה, כי העולםהבא "אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" 16) וכן פירש הרב כל זה בפירוש יותר רחב מזה בפרק חלק 17). והנה אםכן תענוג הנפש כתענוג המלאכים וכתענוג ... 18) ותענוג חכמי הנפש בחייהם, קרובלתענוג הגלגלים, שגם הם בעלי נפש משכלת 19), אלא שאנחנו יוצאים בשכלינו מכח לפעל. ועל שהעולם הבא אצלנו בכח ובפעל הצעתי זאת ההקדמה.

טובים השנים מן האחד
אשר יש להם שכר טוב בעמלם.

החלק השני שמו יום שבת.

סוד ראשון נודע מתחילת חלק שני מן ההקדמות מהקדמה ה׳ וי׳ וי"א וי"ב וי"ד וי"ז וי"ח וכ"ג וכ"ד, ומן י"ג פרקים מחלק ב׳ והם פרקי ד׳וו׳ וז׳ וי׳ וי"ב וי"ד וי"ז וי"ח וכ׳ט 1) ול"ו ול"ז ול"ח ומ"ח ומן פרקים מחלק א׳ והם פרק מ"ה ונ"ב ונ"ד ס"ז וס"ח. ומשני פרקים מחלק שלישי והם פרק כ"ז ונ"ד.

---

12) שם לא; (ושם מצוין עוד הרבה ועיין הע׳ 3 לעיל)

13) ב׳ חולין ד׳: (ועיין מו"נ ח"בראש פמ"ז) ב׳ חולין כ"ט.

14) צ"ל "לשבר את האזן" (ילק"ש האזינו תתקמ"ב , רש"י שמות י"ט י"ח בד"ה "הכבשן" ושם "לסבר" בפמ"ד)

15) ב׳ מגילה כ"ו:

16) בבלי ברכות י"ז.

17) בהקדמתו לפרק חלק שבמס׳ סנהדרין.

18) נראה לי שצריך להשלים "שכלים נפרדים".

19) הדמיון הוא בזה, שכשם שהם מתנועעים מתשוקתם אל חשוקם, כן צריכים "חכמי הנפש" להתענג מקרבתם אל הבורא, בנגוד "לחכמי התורה" שהתרעם עליהם בתחילת הפרק על שהם מתענגים על הבלי עוה"ז. וההבדל בין השלם לגלגל – שהשלם יוצא מן הכוח אל הפועל והגלגלים תמיד בפעל.

1) בס"ת (162 א׳) כתוב במקום זה כ"א וזה מסתבר גם לפי התוכן, כי פרק כ"ט מבאר את הפסוקים על אבוד העולם כמשלים ולזה אין ענין לסוד שאנו בו. לעומת זה פרק כ"א ישנה פסקה מפורשת על כל פועל, שאם יש בו העדר אחד, הרי הוא בכח.

עיקר סוד כח ופעל. דע בני, שזה הסוד המופלא, הוא הגדול שבכל סודות החלק השני 2). ועל כן צריך שאבארהו לך במעט רחב לשון. גם אתה צריך שתוסיף על המדע, ותפתח רעיוני לבך להשתכל בעיון שלם. והנני מודיעך, כי ענין כח מורה על העדר דבר, שהוא אפשר שתמצא או לאו. ומורה עוד על דבר עצמו נמצא מוכן לקבל ענין שלא היה לו, מעלה או פחיתות, ובעת קבלו יקרא פעל. ומורה עוד על ענין שהוא בפעל|בעצמו ובכח זולתו. 3) "ועל מה שיאמר שהוא בכח דבר אחר, הוא בעל כח בהכרח, כי האפשרות הוא בחמר לעולם", כמו שזכר בהקדמה הכ"ד. ומפני היות החמר, נעדר הצורות והכחות כולם בבחינת אמתתו, -כדמיון המראה על דרך משל, שנעדר המראים כולם, ועל כן מקבלם כולם זה אחר זה מרוב זכותו-, התחייב להיות החומר הראשון חומר בכח ובעל אפשרות, כמו שזכר בכ"ג 4). ולא (ימצא) אמכן לעולם בצורה זו יותר ראוי מכח זה. ובו' כחותיו, הם ב' יצריו, ונקראו מלאכים מלוים טוב ורע. 5). זה מכריח את זה, כי כל ימיהם נלחמים זה עם זה, כי לך נבראו 6). ומסוד מזוזה תבין זה 7). כי "לב בנפש כמלך במלחמה" 8) והוא|כשהם|מלאכים באים זה על זה בשדה, עד שהורג זה את/זה 9) (לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה). ואע"פ ששניהם א5 אחים מאב ואם. ואי אפשר ששניהם בפעל הגבורה בשוה, כי הגבור והחלש שני הפכים, כמו הרך והקשה, ומזה תכיר שאינם שנים נושאים, כי אם אחד בעת אחד. ועל כן בעת שזה פעל 10), בפעל הכחות האפשריות האלה כל העולם הזה השפל תלוי. ועל כן נתנה התורה לנו, מפני ששתי המדות האלה מסורות תחת רשות נשמתינו העליונה, והיא המנהיגה את שתיהן והמוציאה כל אחת ואחת מהן מכח לפעל תמיד עת אחר עת, ונקראו אצל הנשמה העליונה "מדת הדין" ומדת הרחמים" ואצלנו נקראו "כף זכות" ו"כף חובה", והנשמה העליונה נקראת "כנסת ישראל" אשר השגחתה בנו/תמיד בכללינו ובפרטינו בפעל|מצדה ובכח מצדינו 11). כי לא יתכן שיהיה האדם צדיק ורשע יחד... אחים, ע"כ השם נושא עון ופשע וחטאה. ואע"פ שהוא פוקד עוון אבות על בנים° ועל שלשים וכ"ו. כמו שנזכר בחלק א' בסוד פקידה. ומפני זה התחייבנו להיותינו מצווים מהשם במצוות עשה ומצוות לא תעשה, והיתה התורה אצלנו בכחו והוכנה לצאת לפעל, והיתה אם כן אפשרית

° ועל בני בנים

2) הוא הקדיש את הקדמתו לח"ב לרעיון כיצד להתאמץ בחיים להגיע לחיי עוה"ב, מכיון שחיי עוה"ב תלוי בנו (בכח ואם נרצה נוכל להוציא לפעל)

3) נראה ששלושת האפשרויות של הכחניות שהוא מציג כאן בפנינו הם בעקבות שכל משכיל ומושכל. מושכל- העדר דבר שאפשר שימצא, משכיל-דבר עצמו שמוכן לקבל דבר שלא היה לו, שכל- בפועל בעצמו ובכח זולתו. וזה בעקבות הרמב"ם (מו"נ ח"א ס"ט); "ויהיו הנה שלשה דברים; וכו'" כמובן שרא"א משנה זאת לתכליתו. ואחרי מנותו את שלשת סוגי הכוחניות, הוא מגיע לעיקר שהכוח תלוי בגשם. והוא מצטט את מו"נ ח"ב הקדמה כ"ד.(לפי זה יש לתקן את הטכסט; "ועל מה שיאמר...דבר אחד, הוא בעל חומר בהכרח".)

4) הכונה להקדמה כ"ג שלפני ח"ב. נראה שבנגוד לרוב המפרשים אין הוא מבדיל בין כוח לאפשרות ואין פלא בכך כי כבר שם טוב פלקירא (מורה המורה על הקדמה זו) אומר; והכוח והאפשרות סמוכים זה לזה... וההפרש הוא ענין דק קשה מאד על בקיאי הפילוסופיה". וכונת כלל הענין כאן; תכונת החומר הראשון (פושט ולובש צורה), מחייבו להיות בעל כוחניות ואפשרויות מכסימליות שאין דומה להן. וכ"ז ישמש אח"כ לדרוש על האדם.

5) יצה"ט ויצה"ר, אלא שהרמב"ם כבר (מו"נ ח"ג פכ"ב) זהה זאת עם מה שנאמר בחגיגה ט"ז. (ומענין שהרמב"ם מפרש אחד מימינו ואחד משמאלו כפי פרש"י בתענית י"א על הגמ' הנ"ל) רא"א מזהה כח|ופועל עם/יצה"ט ויצה"ר, ברור שדבר זה לא עלה בדעת הרמב"ם, אלא הסיק זאת לפי דרכו הפרשנית מבטויו. "...לעולם ירגיז אדם יצה"ט על יצה"ר".

6) לפי ב' ברכות ה'. (ביצרים) ומשחק במלה

7) נראה שהכונה על מלחמת המלאכים (ראה להלן הע' 7, 12) מענין שהר"מ (זוהר ח"ג רס"ג;) מקשר ג"כ|את ענין מזוזה בשני היצרים, למרות שמפרש את סוד מזוזה "מזו-זה", נלחמים זה בזו אחרת (רזא דמהימנותא מזוזה כלל דכר ונוקבא כחדא"). ומהמשך המשנה מתגלה למה רמז בסוד מזוזה;

8) לפי ספר יצירה פ"ו מ"ב. וכבר דנולו (חכמוני על המשנה זו) מפרש; "כי הלב עם הנפש שבתוכו מנהיג את הגוף...ולעשית כל דבר בין טוב ובין רע". דברים אלה מתבארים בעיקר לפי מה שפירש החל מן "גם את כל חפץ זה לעומת זה עשה האלקים, טוב לעומת רע". הקטע "הוסיף על האדם יצ"ט ויצ"ר לטובתו ולרעתו וכו'"...

9) לפי מו"נ ח"ב פ"ל; "והיות קין ההורג להבל בשדה ושהם יחד אבדו

כל המצורות נצטוינו בהם. והמצוה בעצמה מחוייבת בפעל מצד המצוה אותה, והיא אצלנו בכח; אפשר שנעשנה ואפשר שנעמוד כנגדה ונעשה הפכה. והפכה נקראת עבירה. והזהירנו להקריב זו ולהרחיק זה 12) מפני הגמול והעונש, כי זו מחייבת גמול וזו מחייבת ערנש.והגמול האחרון האמיתי הוא חיי עולם הבא. ותענוג הנשמה בהדבקה לשם, כלו' בזיו השכינה, אשר הוא אור השכל הנשפע מן הבורא ית'. ואין זה הדבקות גוף אל גוף - אחר שהוא במקום קרוב או רחוק, למעלה או למטה, לפנים או לאחור, לימין או לשמאל - אלא הוא דבוק מדע הידוע בידוע הנצחי ית' והוא כבוד ה' השוכן עם הנפש בעולם אחד, הוא הנקרא "אהל מועד" 13). כלו' בעולם הבא ואין שם כי אם משרתי עליון 14) לבד והם מחנה הלויים ונסע אהל מועד, שהוא מחנה הלויים בתוך המחנות, שהם ד' מחנות לארבע רוחות העולם;מזרח ומערב צפון ודרום, והרוח החמישי היא קדש.15)וכן ד' מחנות שכינה גבריאל מיכאל 16) ואוריאל רפאל. ושכינת אל באמצע והוא קדש קדשים. וכן שש קצוות עדי עד מעלה ומטה פנים ואחור ימין ושמאל והיכל ה' באמצע 17) והבן זה. כי שם ההוד וההדר והזיו והאור והתפארת והכבוד. ושם תענוג הנשמות המתענגות בהשגת הצורות העליונות הנפרדות מכל חומר. ועל זה אין להם שום מניעה מהשגת תענוגיהם,והנאותיהם תמיד ומעלתם עמם בפעל לעד בלי הפסק ובלי מניעה. וע"כ הודעתיך, כי המונע מהשגה הוא החומר הלובש צורה והפושט צורה,ואם הוא זך ובהיר נקרא אספקלריא. הנו נחלק לשני מינים עליון ותחתון במקום ומעלה, ומאיר ולא מאיר וכל הנביאים מסתכלים באספקלריא שאינה מאירה, ומשה רע"ה השתכל באספקלריה (המאירה) 18. ושם המראה הוא אספקלריה בלשון בלע"ז ושם הכבוד בלשון לע"ז קלרידא וכן שם הדין קלרו 19). ועל כן שם הנבואה -מראה. והדמיון בהשגת הנביאים, והחוזים והצופים, וזכי המדע, וחכמי השכל ודומיהם, הוא דמיון מי שרואה צורת פני אדם במים זכים, **ואחר רואהו בתוך** מים עבים,ואחר רואהו בתוך מראה זכה, ואחר רואהו בתוך עכורה. ואחר רואהו בתוך האויר

ואע"פ שהאריך לרוצח שלא התקיים מציאות אלא לשת" אמנם כאן מתפרשים האחים, האחד כבעל הקנין הגשמי והשני בעל ההנהגות המדיניות הנמוסיות, אבל רא"א משתמש בזה לצרכיו כפי דרכו. שני האחים -הכוחניות (הגשמית) והרוחניות בפועל הורגים זה את זה. כי הגשמיות והרדיפה אחריו הורגת את השכל,שאינה יכולה לצאת לפועל, וע"כ אין לה השארות. ואם השכל מנצח זה ע"ח ותור על החיים הגשמיים.

10) נראה שחסר כאן סוף המשפט (בערך "זו אינה פועלת" או "זו בכח" וכד')

11) מכאן גם כן יוצא ברור שרא"א מזהה את הספירות עם השכלים הנפרדים, וע"כ אין פלא אם המושג "כנסת ישראל" הידוע ככנוי ל"מלכות" משמש אצלנו לתאור השכל הפועל. וש"פ פועל בפועל מצידה ובכח מצדינו, כי השפע מתקבל רק אם אנחנו מוכנים לקבלה וזוהי רוחניות התלויה במקבל (מו"נ ח"א פס"ח, ח"ב פי"ב ושם פי"ח).

12) אמלא לשם דרש ורמז, אין כלל מקום להבדיל. בין "מצוה" שעליה אומר "זו" בלשון נקבה ובין "עבירה" שעליה אומר"זה" בלשון זכר, אמנם אפשר לתרץ שעבירה =לעון וחטא שהם מל' זכר, אבל מסתבר יותר שזוהי כאין המשך הדרש מלעיל על „מזוזה"(הע' 7).

13) בשטח זה מרחיק רא"א לכת מן הרמב"ם. הרמב"ם אינו מזכיר במפורש "דבוק מדע הידוע בידוע הנצחי" בספריו הפילוסופיים ורק במקומות כגון פרושו על פרק חלק וגם שם הוא מסתפק בצטוט מאמר חז"ל (ברכות י"ז.) "צדיקים יושבים...ונהנים מזיו השכינה". לעומת זה אנו מוצאים כאן אצל רא"א תאר מדויק על צורת ההשארות. הדבקות אינה בה' אלא בזיו השכינה"=אור השכל הנשפע מן ה' =כבוד ה' =אהל מועד. גם כאן (כמו בהע' 11) ישנו זהוי הספירות עם השכלים. ואהל מועד"שבד"כ הוא כנוי ל"מלכות" מזדהה אצלו עם שכל הפועל.

14) משרתי עליון=מלאכים=שכלים נפרדים. וכ"ז ומה שאחריו בא להוכיח שהוא"שוכן עם הנפש בעולם אחד"

15) מסע ומחנה הלויים במדבר בתוך המחנות (במדבר ב' י"ז) משמש אצלו כיסוד הסימבוליקה למחנות במרכבה. וע"כ השבטים והמחנות מסמלים את הגלגלים (ארבע שהם עשרה לפי הרמב"ם). זהוי זה ראינו כבר בחלקא' (סוד ג' ע' 15 ב', 16 א') ומחנה הלויים בתוכם= עולם השכלים.

16) במקור (פרד"ר ד') מיכאל קודם לגבריאל ("מחנה ראשונה, של מיכאל מימינו,שניה של גבריאל משמאלו"),

17) לפי ספר יצירה פ"ד מ"ג. וזה מצוי אצלו שהוא מזהה את עולם הגלגלים עם שש קצוות.

18) לפי ב' יבמות מט; מעניין שהוא הופך כאן את האספקלריה,המופיע בתלמוד כמשקף את פני השכינה,לחומר וכוחניות. שאם אדם בעל חומר זך הופך את הכוחניות לשכל בפועל, שע"י הוא מגיע לדבקות בשכל הפועל (=נבואה=השארות).

בלילה לאור הנר, ואחר לאור הכוכבים ואחר לאור הירח. ואחר לאור הברק,
ואחר לאור אבן זכה מאירה בלילה, ואחר לאור השמש ביום ענן וערפל, ואחר
מקרוב ואחר מרחוק, ואחר בחצי היום לאור השמש הבהיר תמיד. וזו לבדה היא
מדרגת משה רע"ה, כמו שזכר הרב בהצעת ספרו בחלק א; "עד ששוה אצלו הלילה כיום"
הבהיר המאיר, ולילה כיום יאיר, כחשכה כאורה. ואלה הם כולם מדרגות ליראי
השם ולחושבי שמו, כפי כונת כחם לקבל פעל ההשגה האלהית, אמנם שאר העם
זולתם, כרוב המון חכמי אומתנו, השומרים מצוות שלא לשמן, 20) הם למטה ממדרגה
זו מאד. והם דומים במחשבתם עם השם, למי שרואה צורת פני אדם בחלומו, שאין
מציאות לצורה ההיא כלל, לא בעצם ולא במקרה, כי אם במחשבת הדמיון לבד.
51 ומדרגותם זה על זה כמדרגת החלומות הבודעים לכל. ואמנם שאר מן האדם
זולת הנזכרים, כהמון עמי הארץ שאינם שומרי מצוה כלל, הם למטה מן הנזכרים
מאד מאד, ואינם לא אדם ולא בהמות, אלא שדים שהם למטה ממדרגת האדם ולמעלה
ממדרגת הבהמה במציאות. כמו שזכר הרב בחלק ג' בענין המשל בסוף הספר פנ"א,
וכמו שזכר בחלק א' בענין בני אדם הקודמים לשת בפ"ז. ואל תטעה באומרו שם;
אינו איש אבל בהמה על צורת איש ותבניתו"21). כלו', מי שלא הגיעה לו הצורה
האנושית (תבנית) 22) אשר היא צלם אלהים ודמותו. שהרי הוא פירש שם מאמר
המדרש 23), כלו' "היה מוליד רוחות" ואמר "ר"ל שדים". והמון הזה הם רואים את
השם מדמיונם הרע, כמי שרואה צורת פני אדם מצויירת בכתל במיני צבעים,
והיא צורת חלק. או כמי שרואה אותה מצויירת שקועה על חותם של זהב או
בולטת. ועל זה חויבו רב האומות לציר הוראת מציאות השם ית' מדמיונם הרע
ומציורם השקרי, צורות גופות משונות על עץ ואבן וכסף וזהב, בחצריהם ובטירותיהם
ובהיכליהם ובבתי ע"ז שלהם, בראשי ההרים והגבעות 24). הנה אלה שלשה מיני בני
נח ומאלה נפצה כל הארץ והם, צדיקים בינונים רשעים. וסימניהם צב"ר;
צדיקים גמורים הם הראשונים, והבינונים הם האמצעי"ם ו רשעים גמורים הם האחרונים
52 ועל שלשתם ג' ספרים נפתחים לפניו בר"ה, על שלשת כתות האלו 25). והם
כנגד שלש כתות של מלאכי השרת; כת אחת אומרת קדוש, וכת אחרת אומרת קדוש
קדוש, וכת אחרת אומרת קדוש קדוש קדוש. והנה זה השבח נורא מאד, ועניני אלה
מרגישין, ואלו מרגישין ומדמים 26) ומשכילים זה בתחתונים. אמנם בעליונים אלה
מושכלים ואלה משכילים ומושכלים 27). ובבני נח הם; שם, וחם ויפת.

---

19) לא מצאתי שום לע"ז שאלין אפשר להתאים את שלשת המלים של רא"א. אמנם אם
נכנסה לפרש אחד בלטינית ואחד באיטלקית אפשר נצאת איך שהוא, אבל אין זה דרכו של רא"א כי הוא
מבדיל בין השפות. ודאי יש כאן ט"ס. ואולי אספקלריה = Speculum, קלרידה = צ"ל Gloria. גלו·ניה!
הכונה במשחק מילים זה, שהחומר (אספקלריה) הוא לובש ופושט צורה וע"כ בזכותו
הוא גורם להכרת ה"כבוד" (השגה שכלית - נבואה - מראה) ואילו בהעבותו ל"דין"
(אי השארות - כליון).

20) מפסקה זו יש ללמוד הרבה על יחס רא"א לחכמי תקופתו. נראה שיחס
זה השפע ישירות ע"י הרדיפות (ראה גם בהקדמה).

21) כלו' אל תטעה, לומר בהמה על "צורת איש" (=שכל), אלא כפשוטו תבניתו
החיצונית כשל אדם ואילו פנימיותו כשל בהמה.

22) מלה מיותרת וצריך למחוק
23) ב' ערובין י"ח; ב"ר כ' וכ"ד.
24) בודאי מתכון לנוהג הקטולי בקשר לפסילים וכד' שראה בארצות
מולדתו ונדודיו (ספרד איטליה).
25) כל ענין הכתות וג' הספרים הם לפי ב' ר"ה ט"ז.
26) נ"ל שחסר כאן קטע "ואלו מרגישים ומדמים" שצ"ל פעמים. ואז
יהיה הכונה של הדרגות כפי שאמר מקודם; רשעים-מרגישים (הגופיים שאח"כ),
בינונים-מרגישים ומדמים (=נפשים שאח"כ) וצדיקים-מרגישים מדמים ומשכילים
(שכליים שאח"כ). וע"י השלמה הנ"ל מתברר גם הקשר למה שלעיל, דרגות האדם
לפי המרו (אספקלריה וכ"ד) וכאן הדרגות לפי צדקות ורשעות.

27) נראה שגם כאן חסר השלישי וצריך להשלים "ואלה שכלים משכילים
ומושכלים". והכונה שגם בעליונים ישנן דרגות? או מה שמסתבר יותר, שמלאכים
כאן כמו שפירש כבר לעיל (40 ב') = שכלים, גלגלים וחומר.

בני שם מלאכים, ובני יפת אנשים, ובני חם שדים. הדומים למלאכים, הם השכל"ים, הנקראים צדיקים גמורים, ועליהם אמר; "צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים." והדומים לאנשים, הם הנפשיים ונקראים בינונים ועליהם אמר; "מצפצפים ועולים זכו שבו מלאכים לא זכו שבו שדים". והדומים לשדים, הם גופיים, ונקראו רשעים גמורים ועליהם אמר; "רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה ויורדין לבאר שחת". והנה נודע לכל משכיל 28), שהעולמות הם ג' חלקים ג"כ. וגופתינו מעולם היסודות, ונפשותינו מעולם הגלגלים, ושכלינו מעולם העליון, הוא עולם השכלים, הוא העולם הבא באמת. אם כן הנה הגוית הגופיות נשארים אחר מותם בעולם היסודות, שהוא עולם השדים והמזיקין והשטנים. והעד התורי' מאמר השם לשטן בענין איוב; "ויאמר ה' אל השטן מאין תבא וגו'" והרב גלה שם 29),כי "והתהלכו בארץ" הוא ארבע היסודות כאשר גלה בחלק ב' פ"ל, בענין מעשה בראשית, בשתוף שם ארץ, שהיא שם לארץ לבד, גם היא שם ליסודות יחד. ואם כן הרשעים הם משתתפים עם השדים, אשר הם ביסודות, וצורתם אחר מותם נשארת שדיות. והוא העולם המושכל, והוא חי בחיי בהמות ביתיות בבית האדם, אשר לא יתכן שיפסד שום דבר מן המציאות הפסד העדר גמור בשום פנים, אבל העולם כולו גלגל והוא חוזר ומסבב ומתגלגל תמיד 30) והנה כל מושכל שבמציאות יש לו חלק לעולם (הבא) בכח, וזה בפרט ולא בכלל ובהתגלגלו, אם שב ממושכל למשכיל,נתעלה. ועוד התגלגל ועולה, אם שב ממושכל למשכיל 31) לשכל בשלמה הצלחתו ונתעלה. והופשט מכל חומר, והתדמה לבוראו, והיה שכל משכיל ומושכל בפעל. ושוב איננו חוזר לחומר לעולם, כי איך יפשוט בגדי מלכות,וילבש בגדים צואים, אשר בחייו שנא אותם בתכלית שנאה וטרח כל טורח להסירם מעליו וללבוש מחלצות, כלומר, בגדי ישע והצלה והצלחה, ומי שטרח כל חייו לצאת מבית האסורין אשר נאסר שם על לא חמס בכפיו, ושם כחו והשתדלותו תמיד להנצל להיותו חפשי לבדו, ועזרו שכלו והוציאו משם, והמליכו ושם כתר מלכות בראשו ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן הלבישו, איך לא ירתע לבבו בשמעו שם בית סהר? כל שכן שיאמרו לו; דע שתושב אל בית הכלא אשר ממנה לוקחתה ונוצלת. וכל שכן שירצה הוא שישוב שם בלב שלם ובנפש חפצה, שאין ספק שהוא לא ירצה זה לעולם, כאשר לא ירצה שימות אחר שיחיה באמת. וזאת נקראת תחית המתים האמיתית 32). וזולתה היא מות משותף עם חיים לא נצחיים, כמו שזכר הרב בפרק מ"א מחלק א', וכמו שבארנו בסוד חיי הנפש בחלק ראשון של זה החבור בסוד ח', בענין; "צדיקים אפילו במיתתם קרואים חיים ורשעים אפילו בחייהם קרואים מתים". "ולא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה". ואמנם הנפשיים הרוחניים נשארים אחר מותם (בעולם) הגלגלים, שהיא עולם האנשים הטובים יראי החטא, והעד התורי' "הנו בידך רק את נפשו שמור" 33).

28) לפי מו"נ ח"ב פי"א.

29) מו"נ ח"ג פכ"ב; "שוטו והתהלכו לא היה, רק בארץ" שהמפרשים מבינים לפי פשוטו, שהכונה לדברים בלתי רוחניים, כי רק עליהם יש שלטון לשטן (=מקריות). אלא שרא"א מקשר (כדרכו) ודורש זאת לפי מו"נ ח"ב פ"ל; ארץ = ד' היסודות.

30) המוטיב של גלגל הויה והפסד רגיל מאד אצל רא"א. המענין הנסוח כאן, שהוא דומה מאד לנסוח תורת הגלגולים של הפסוידו-ראב"ד (ר' יוסף בן שלום האשכנזי) כפי שהוא מפתח בפרושו לס"י וגם ב"פרשת בראשית" (כ"י).

31) גם כאן צריך למלא את החסר; "וממשכיל"..

32) כבר ראינו בפרקים הקודמים את גישתו הרדיקלית לשאלת "תחית המתים". ואם הכיר את "מאמר תחית המתים" לרמב"ם הרי הוא מתנגד לו כאן בפירוש, כי כאן "תחית המתים האמיתית" היא השארות הנפש הרוחנית וכל הפרוצס של תחיה גופנית שהרמב"ם מקבלו מן המסורת לא נהירה לו כלל, והוא גם מנסה להסביר כך את דברי הרמב"ם (מו"נ ח"א פמ"ב) ומסתמך על הרמז שבסוף הפרק "ודע זה". וכבר שם טוב אומר שם; "ובכאן רמז הרב לפי דעתו מהו התחיה".

33) איוב ב' ו', מו"נ ח"ג כ"ב. ומסתמך על דברי הרמב"ם; "וכבר בארתי לך שתוף שם נפש בלשוננו" (ח"א פמ"א ופל"א). כמובן שאין זכר אצל הרמב"ם למין השארות כזאת. השארות הבינוניים בעולם הגלגלים הוא רעיון אבולעפיאני (בקבלה ועיונות דומים בקשר לגלגול), כשם שההבדלה בין גן עדן ועוה"ב היא יצירה שלו. (ועיין להלן סוד ב' וי"א שבח"ז ויחסו לר' הלל מוירונה).

והרב גלה שאין לשטן שלטון עליו, כמו שבאר בשתוף שם נפש. ואין כן 34) הבינוניים, כי הם משתפים עם האנשים בעולם הגלגלים, אשר כוחותם נפשיות מושכלות ומשכילות, וכבר נפדו מכלל החמר השפל, ר"ל, מהיסודות ומכחותיהם. ואז הם בגן עדן ולא בעולם הבא ומתעדנים מפירותיו. ומי שהשיג מעלה זו אחר מותו, כבר חיה בחיי המון העם בין המשכילים על דרך משל, והנה שב מכח רחוק אל כח קרוב, להיות לו חלק לעולם הבא, ועולה ומתגלגל, אם שב ממושכל ומשכיל לשכל-נשלמה הצלחתו כמו שבארנו. ואמנם השכליים האלהים נשארים אחר מותם בעולם השכלים, שהיא עולם המלאכים, והם הנקראים נביאים באמת. ולא נשארו עם דבר שהוא בכח, אבל יצאו מן הכח אל הפעל, ונשמתו חיה עדי עד. והעד התוריי מאמר איוב לשם; "לשמע אזן שמעתיך, ועתה עיני ראתך. על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר" 35) והרב גלה ואמר שם, כמו שהוצע ענינו "והוא יושב בתוך האפר" וזה משל אל היותו דבק אל החמר. ואמר; אמאס מה שהייתי אוהב תחילה, ואחר כן יהיה לי נחמה על מקרי כולם אשר השיגו לעפר ואפר, כמו שאמר אברהם; "ואנכי תולעת ולא איש" וכו'. "ואנכי עפר ואפר" עד שנולד לו בגמול השפליות חומריו ובזותו אותו, בן שנעקד לפני השם במקום עולה 36), ונשאר אפרו (צבור) (בו) לזכרון עקידה, 37) ולזכרון כפרה "כאפר פרה" 38) שהוא "עפר שריפת החטאת" 39), והוא הדשן בגימטריא 40) וכענין, כי הוא אפר דשן ושמן ועב ועכור מאד, 41) ולזה הושם לאברהם "פאר תחת אפר" 42). וגמול איוב "ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה 43), שהיה משכיל כמו תם וישר, ולא היה שכל, ר"ל משכיל בינוני לא צדיק גמור. ואל יטעך מאמר הרב שאמר; "לא נאמר איש משכיל והכם או מבין ולא (44 בעל מדות טובות ולא בעל שכל". כי כונתו בעצמה היא זו שזכרתי, כי משכיל שם משותף 45), ואעפ"כ לא נזכר עליו זה השם. וכשיצא שכלו לפעל שב שכל, כי המעלות השתים הנקראות חיים, הם חיי גן עדן וחיי העולם הבא, אך השלישית ואם היא חיה היא המיתה. ושם תבינהו משם שלש נפשות שיש בזה המציאות השפל, כנגד שלש כתות הנזכרות, והם טבעית, חיונית ושכלית. כי הטבעית היא המושכלת ומושגת, אינה משגת שום השגה בעולם. והנה היא כמתה כדמיון החמר הטבעי, שאינו משיג גם כן שום השגה בעולם, ולא צורתו הטבעית גם כן ואע"כ שניהם מתים, שכל חי משיג וכל משיג חי, כי בעלי חיים רובם משיגים ומרגישים ורובם מדמים גם כן, אך אינם לא מדברים ולא משכילים, ואין נפשותם שמימיות, כי אם יסודיות והעד התוריי בצומח; "תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו" 46). ובחי; "תוצא הארץ נפש חיה" 47) אך באדם; "נעשה אדם; בצלמנו כדמותנו" 48) לא מן הארץ לבד. ואם כן המעלה העליונה במציאות היא השכלית, והיא שנית למשכלת. ועל כן שב לאיוב ענינו לומר "למשנה", ושב משכיל ושכל אחר היותו מושכל ומשכיל, ואז נשלמה

---

34) נ"ל שגם כאן חל שבוש וצ"ל "ואלה הם" ולמחוק "ואין כן" שאין לו כאן שום מובן.

35) איוב מ"ב ה' ו'. מו"נ ח"ג פכ"ג.

36) נראה שזה הפוך הפסוק "ויעלהו לעולה תחת בנו" (בראש' כב' י"ג). והענין הוא לפי ב' סוטה י"ז.; בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשני מצוות אפר פרה וכו'.."

37) לפי ברכות ס"ב; על הפסוק (דה"י א' כ"א ט"ו) "ובהשחית ראה ה' וינחם" מאי ראה? אפרו של יצחק ראה... כלו' זכרון העקדה כנגד השטן (וראה הע' 40 להלן).

38) במדבר י"ט ט'.

39) שם שם י"ז

40) אפר=דשן (במובן). הדשן = שטן = 359

41) לפי מו"נ ח"ב פ"ל. והפרוש שהשטן הוא הגשמיות ע"כ מתואר כדשן ושמן ועב (=גמל) שיחד עם גדלו הוא ע"כ פחות ועכור. וראה ח"א סוד ב' הערות 31 - 35 עמ' 9 ב').

42) ישעיהו ס"א ג'. וב' תענית ט"ז. למה שמים אפר נקלה על הראש? "כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק". ולפני זה מזכר (באותו דף) שאת האפר שמים במקום התפילין ע"פ הפסוק הנ"ל. ורא"א דורש זאת לפי צרכו; פאר עוה"ב תחת הגשמיות כנ"ל.

43) איוב מא י'. ואח"כ יסביר "משנה" = נשמה.

44) במקום "ולא" צ"ל; "אלא". (מו"נ ח"ג פכ"ב). ולפי פרושו, איוב שייך לבינוניים בעלי ההשארות הגלגלית.

45) כי בשלשת דרגות – בני אדם מופיע ג"כ משכיל. הדרגה הגשמית-מושכל, הבינונית הנפשית- מושכל משכיל, והעליונה השכלית-מושכל משכיל שכל (ראה הערות 26-27). ולמרות שהבינוני נקרא מושכל משכיל "אעפ"י כן לא נזכר עליו זה השם".

46) בראשית א' י"א

47) שם שם כ"ד

48) שם שם כ"ו וכונתו להוכיח שהנפש הצומחת והחיה מן הארץ (יסודות)

צורתו. וצירוף למשנה ידוע 49). ואמר: אשר נתן תכלית כל כוחותיו לנשמה כדי להשלימה עד שזכה למשנה ונשלמה, ועזרו השם שיצא מן הכח אל הפעל השלם, וחיה חיים נצחיים לעד בפעל. ודע שכל כת משלש כתות הנזכרות במן האדם, בהם הכח להתגלגל ולצאת לכח מזה לזה, בעוד שהאדם חי בחיי הגוף השכלי, ר"ל: מצדיק לבינוני או לרשע, כי הכח בו ואין לו מונע מזה כלל מניעה גמורה, אך יש לו סיוע ועזר, או פותחין לו פתח לפי מעשיו על צד הגמול והעונש. כמאמרם ז"ל "בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו" 50) ועל זה הדרך אמרו עוד: "מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה" 51) ועוד אמרו: "ששכר מצוה מצוה" 52) ועוד אמרו: "אבר קטן יש לו לאדם משביעו רעב מרעיבו שבע" 53) ועוד אמרו: "עבר אדם עבירה אחת ושנה בה ושלש בה הותרה לו. הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא שנעשית לו כהיתר" 54) ועוד אמרו: "כך דרכו של יצר הרע היום אומר לו לאדם עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך וכך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז והולך ועובד" 55) וכן יש באדם עוד כח ואפשרות והכנה טבעית, אשר בה נברא להתהפך מבינוני לצדיק או לרשע, או מרשע לבינוני או לצדיק, כי על שלשת הדרכים האלו הוטבע להתגלגל ולהתהפך בהם כל ימי חייו, ועל זה אמרו רז"ל: "אל תאמין בעצמך עד יום מותך" 56) ועל זה נבנתה כל הצורה ר"ל על כח ופעל. ואמרו במס' ר"ה: "לעולם יעשה אדם עצמו כאילו הוא בינוני, כלו', חציו חייב וחציו זכאי עבר עבירה אחת הכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה עשה מצוה אחת הכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות." הנה כבר התבאר לך מתוך דבריהם אלה ומאמרים רבים כמו הם שיש ביד האדם כח לצאת ולבא בזה. וכן יש לו כח לצאת מכלל אומה אחת פחותה בעיני השם, ובזויה לרוב רשעתה, ולבא בכלל אומה אחת בינונית, או צדקת מעולה בעיניו לרוב צדקתה. וכן בהפך זה, כמו שזכרנו בענין צדיק ובינוני ורשע. וכן הוא עוד, מי שיצא מחברה לחברה או מעיר לעיר, או ממקום למקום כפי ראותו ממעשי בני אדם ולפי מעשיו ושכלו. הארכתי בענין זה כדי לבאר הסוד הגדול של כח ופעל בעבור היות ענינם יסוד ושרש ועקר לכל חכמה ודעת. ולהודיע שזה הענין מחוייב מן היות האדם מרכב מן הכרובים 58) ולהט החרב המתהפכת, אשר התבאר סודו בגדעון בן יואש, בבקשו הפכי מופתיו, והיו לו כן: "יהי נא חרב על הגזה לבדה ועל הארץ יהיה טל" 59) בקש ומצא מן להט החרב והטל. 60) וכל זה אמרתי כי שני היצרים, היו שנים והם אחד ונקראו כרובים ונקראו להט, והבינם. וזה הכח אשר זכרתי הוא הכח האמצעי בין ג' מיני הכח הנזכרים בענין כח 61)

ואילו באדם תוספת צלם ודמות.

49) משנה=נשמה. המעלה השכלית, שניה למשכלת (=גלגלית) כלו' באה אחריה וע"כ נאמר "למשנה" באיוב, שאחר שנפשו היתה גלגלית, שבה שכלית.

50) ב' שבת ק"ד:

51) אבות פ"ד מ"ב.

52) שם שם.

53) ב' סוכה נ"ב:

54) ב' יומא פ"ו:

55) ב' שבת ק"ה:, נדה י"ג:.

56) אבות פ"ב מ"ה.

57) איננו במס' ר"ה אלא בתוס' קידושין פ"א הי"ג (בבלי שמם':)

58) "ושהשכל יקרא כרוב" (מו"נ ח"ב סוף פ"ו) והכוונה: (כרוב=) מרכב*

59) שופטים ו' ל"ט (ושם "אל הגיזה" "ועל כל הארץ")

60) נראה שכוונתו, שמהטל (= שפע מה', כי טל מרמז לסגולה של תחית המתים, במו"נ ח"א פ"ע: "והטל איננו כפשוטו") בצרוף "להט החרב המתהפכת" יכול אדם להוציא דבר והפוכו כפי בקשתו. הרמב"ם מפרש (מו"נ ח"א פמ"ט) את המושג הנ"ל בעקבות ב"ר (פרשה כ"א) לפי הפסוק: משרתיו אש לוהט" (תהילים ק"ד ד') על השכלים הנפרדים (=מלאכים), אלא שלפי דעתו גם היסודות נקראים מלאכים (מו"נ ח"ב פ"ז או כמו שאומר להלן:) "שהצורות כולם מפעולות השכל הפועל והוא המלאך והוא שרו של עולם".

61) אם נעזר שוב במשל שכל משכיל ומושכל (ראה הערות 2.3 לעיל) האמצעי הוא המשכיל שהכל תלוי ברצונו (וזהו הכוונה ב"להט מתהפך" שהוא שנים יצרים או אפשרויות) שיכול להפך לכרוב אחד (= שכל). וזהו הנושא שלהלן.

* מרכב משכל וחומר הנתון לחק הויה והפסד.

אמנם הכוח המורה על ענין העדר דבר (שהוא אפשר) שימצא ואפשר שלא ימצא.
62) כאמרך הנער הוא זקן בכח, וכשיזקין יקרא זקן בפעל וכיוצא בהם הרבה.
וכבר יאמר גם כן הכח הנזכר עוד על זה הענין, שהוא בכח, כאמרו יעקב ועשיו
בהיותם בבטן היו שניהם צדיקים ובינונים ורשעים בכח רחוק, ובהולדם ובהגדלם
שב להם הרחוק קרוב והקרוב רחוק, ובעת שהורה עליהם ענין מעשה, כל אחד ואחד
מהם שב, יעקב צדיק בפעל ועשיו רשע בפעל. ואמנם ההבדל שבין הכחות האלה
הוא, שהכח הראשון, הוא נאמר על הדבר <u>הנשוא</u>, 63) והוא צורה או מקרה, וטרם
המצאו יקרא כח נעדר. ואפשר שימצא כמו הזקנה. בהמצאו יקרא עוד כח נמצא ב
בפעל. ואמנם הכח השני הוא נאמר על דבר <u>הנושא</u> 64) את הכח הנשוא, שהוא נושאו
בכח טרם המצאו, ואמנם אחר המצאו יאמר עליו נושא בפעל. וא"כ שני הכחות האלה
הם נאמרים על הנושא ועל הנשוא, כי זה נושא בכח וזה יאמר על שניהם פעל.
ואמנם הכח השלישי הוא הנמצא בפעל מעצמו, ובכח מזולתו. ויש ענינים שתהיה
המניעה לפעמים מלהמצא הדבר בפעל מצד המקבל, ולפעמים מצד הפועל כאומרך;
השכל (הפועל) כחו בפעל ופועל תמיד לכשימצא דבר מוכן יקבל פעולתו ואם לאו
לאו 66). ואם כך המניעה מצד המקבל, לא מצד הפועל. אבל כאומרך; עיני האדם
פקוחות במקום החשך ואינם רואים בפעל כי אם בכח, הנה המניעה מצד הפועל,
לא מצד המקבל, והוא מהאור שאינו מאיר להם. ואלה הענינים כולם, אשר זכרתי
בענין כח ופעל, יתבארו יותר אצלך בהסתכלך בסודם במקומות אשר עוררתיך עליהם,
כי אי אפשר לי להעתיק בספרי זה כל "מורה הנבוכים"; אלא אחר שאדריך שכלך
בעניניהם אל קשרי מקומותיהם, הסתכל בהם אחד אחד ותבינם מתוך דברי והערותי,
ובזה יספיק לך ספוק שלם. ודע כי מה שכללתי בדברי בענין הפרק האחרון שבכל
"המורה" הוא פנ"ד, אולי יראה לך, שאינו מענין כח ופעל, הנני מעירך על זה, א
והוא שאתה צריך לדעת כי הענין הנזכר שהוא סוד התכלית האחרונה לאדם, והוא
היותו שכל ומשכיל ומושכל בפעל, אחר היותו בכח. והוא שובו אלהי, אחר היותו
חמרי והוא צאת מן הכח אל הפעל. ואע"פ שלא זכר הרב זה בזה הלשון, זהו המובן
מדבריו באומרו; "והמין הרביעי הוא תכלית השלמות האנושי. והוא שיגיעו לאדם
המעלות השכליות, ר"ל, ציור המושכלות. ללמוד מהם דעות אמיתיות באלוהיות וכו'".
ואנחנו נדבר עוד בזה בע"ה, בסוד "עבודת השם מאהבה" אשר היא תכלית כל הסודות
והנכבד מכולם לנו.

סוד שני נודע מחלק ב' מפרק ה' ומ"ד פרקים מח"א, והם פרקי מ"ט, נ"ג; 1)
ס"ג. ומ"ג פרקים מחלק ג', והם פרק כ"ח מ"ד נ"ד
עיקר סוד השבח האמיתי. אין צורך שתאשימני אם תמצא ענין מן הענינים
במקומות אשר אני מעירך עליהם, ותמצא ג"כ הערה על הענין ההוא בעצמו במקום
מן המקומות. ואם לא 2) ואני לא זכרתי המקום ההוא, כי אולי שכחתיו, או לא
נשוא בכח כמו שאמר הרב, 65) שהם שני אפשרויות הנושא והנשוא, ובהמצא הדבר קשור, כלומר מציאות הכח הנושא בנשוא, (יאמר)

---

62) דהיינו ה"כח" הראשון המכונה מושכל (הערה ב' לעיל). ולהלן <u>"נשוא"</u> והוא צורה או מקרה.

63) ראה הערה קודמת.

64) ר', סוף הערה 61.

65) זה יוצא מדברי הרמב"ם (מו"נ ח"א פס"ח מן הפסקה "והנה כל שכל בכח ומשכל בכח הם שניים וכו'", אלא שהרמב"ם מדבר על שלשת הכוחות).

66) מו"נ שם שם; "השכל הפועל פעמים יהיה לו מונע מפעלו "ואף על פי שאין ע המונע מעצמו, אבל חוצה לו, היא תנועה אחת לשכל ההוא במקרה."

1) חסר כאן פרק שמצוין בס"ת (ע' 163 א') והוא פרק נ"ח הדן על השאלה; שאם ממילא אין להשיג את אמיתת הבורא, מה יתרון למיחדים זה על זה? ושם ענין מעניני השבח (לקצר במילים, כמעשה בר' חנינא)

2) נ"ל שחסר כאן משהו בטכסט. ואולי צ"ל "ואם לא הערתיך עליו"...

ידעתיו כלל, או ידעתיו והנחתיו בכונה מפני סבה מן הסבות. אבל צריך שתתפלא (על) מזריזותי, על מה שתראה מהענינים הנזכרים הנפלאים, אשר אני מגיד לך בכל ענין וענין בכל סוד וסוד. וצריך אתה על כל זה לשבח את יוצרינו על העזר (הנכבד), שעזרנו בזה, לחבר ספר מנפלאותיו ולהודיע כל גבורתו, למען ספר שמו בכל הארץ. ואם יראה שיש קצר 3) גבול, וקצת מניעה לגלות מה שחויבנו להסתירו מצד השם, ומצד השבעת הרב אשר השבענו על זה, הנה יודע מהרה שאינו כן, כמו שתשמע על זה הערה בראש חלק ג׳, בענין סוד סתרי תורה בע״ה. ותדע לך כי האותיות מגלים, ומסתירים בו הגלוי בסוד צרופי ההויות, אשר חלקיהם ג׳, ומהן הבן השבח האמתי. 4) והנה היודעם נקרא בשם "צפנת פענח" 5), ועל כן נקרא היודע בשמם בבחינת שכלו, כי גם הידוע נקרא בשמם. ואמנם השבח אשר תשבח לשם, במה שתמצא מסודותיו, הוא שתשכיל כל סוד וסוד. והוא השבח האמיתי, אשר בחר בו השם, ובעבורו בחר בנו ג״כ ובו קדשנו והבדלנו מכל עם ורוממנו מכל לשון והקריבנו אליו להיות לו לעם סגולה מכל העמים כי לו כל הארץ. ובמה שבעדו בחר בנו להיותינו לכבוד ולשם ולתפארת בין שאר האומות, בו בעצמו אנו חייבים להתפאר ולהתהלל ולהשתבח ולהודיע לכל, "כי אין כה׳ אלוה, אין קדוש כה׳ כי אין בלתך ואין צור כאלהינו" 6). "כי מי אלוה מבלעדי ה׳ ומי צור זולתי אלהינו" 7) והנה המבוקש שבקשו השם ית׳ ממנו, היא לשמור מצותיו ולשמוע בקולו ולדבקה בו. וההדבקות אשר זכרנוהו למעלה, ועוד נזכרהו בע״ה בסוף הספר. והרמז הזה לשבח האמתי, הוא להודיעך, שעצם הציור במה שיצויר באמת וישג במציאות הוא השבח האמיתי. ואמנם זולתו מן השבחות, הוא שבח מוכרח, קודם בזמן לשבח האמתי, ומאוחר ממנו במעלה אחור גדול מאד, עד אשר אין דמיון ביניהם, כי אם בשתוף שם. כמו שאין דמיון בין רוח לרוח, כי אם בשתוף שם לבד ולא בענין כלל 8). והרב הביא על זה דברים מופתיים תוריים, והביאם משם, ר״ל, מפ״ה שבח״ב ומן שאר המקומות הנרמזים בו בראש הסוד הזה, שהם כתובים ומהן תבין ענינים גדולים. ואין צורך לבארם ברחב לשון הנה יותר, כי הרב בארם בענין שיש בו די ויותר מדאי.

סוד שלישי נודע מחלק ב׳ מפרק י״ב ול״ו ומפרק י״א ומפרקי י׳ וממה שזכרתיו אני בחלק א׳ סוד ה׳ הוא סוד התחלה וסבה ומהרמוז מפרקיו. 1)

עיקר סוד שפע. אחר שתמצא בחבורי זה מקום מן המקומות שרמזתי בו סוד אחד, וספרתי לך בו ענין אחד שבא במקום אחר מפני היותו ענין נקשר זה עם זה, צריך שתשים דעתך לחקור הענין ההוא והנרמז במקום אחר. ומקשירת שני הענינים תבין כונתי בדבר ההוא בלי ספק? ומזה כי בזכרי פה ענין שפע וברמזי לעולם 2) בחלק א׳ סוד התחלה וסיבה בסוד זה תבין כונתי בשניהם בקשרך

---

3) צ״ל "קצת" ו"קצת גבול" זה "מצד השם" כי הוא חייב לחוס על כבוד קונו ושנית מצד השבעת הרב (בצואתו בפתיחה לח״א של מו״נ).

4) בעקבות הרמב״ם (מו״נ ח״ב פ״ה) "ועצם הציור ההוא <u>הוא</u> <u>השבח</u> <u>האמיתי</u>" מכאן גם שם הסוד הזה. אלא שצריך להבחין בין "הציור" של הרמב״ם המכוון ל"המצויר בנפש מן הדעות האמיתיות" (שם ח״א פ״נ) במובן הרציונלי הקיצוני, לעומת זה המפנה המיסטי שאצל רא״א המכניס לציור את תורת הצרופים (גימטריה נוטריקון ותמורה), שהם ג׳ חלקי ה"סוד" (ראה תחילת חג׳ סוד א׳).

5) צפנת פענח=828=צרופי הויות=האותיות. וזהו פרוש מה שאומר, שהיודע נקרא בשם הצרופים וגם הידוע (=אותיות) נקראים בשמם (בצרוף).

6) ש״א ב׳ ב׳.

7) תהילים י״ח ל״ב. בחירת הפסוקים עם "צור" היא במתכון כי ה׳ נקרא "צור" מתוך ש"הוא התחלה וסיבה לכל אשר זולתו" (מו״נ ח״א פט״ז) וזה קשור עם "השבח האמיתי" לפי הציור בנפש כנ״ל, ועפ״י הדרך המיוחדת שיש לעם ישראל בכך, ע״י חכמת הצרוף.

8) כונתו להבדלים שבין רוח לרוח לפי שש האפשרויות שאצל הרמב״ם (מו״נ ח״א פמ״א).

1) נראה שהוא מרמז בעיקר למו״נ ח״ב פמ״ח: "כל דבר מחודש אי אפשר מבלתי סבה קרובה חדשה אותו, ולסיבה ההיא סיבה עד הסיבה הראשונה רצון אלקים ובחירתו". וכשם שכל השתלשות הסיבות בעולם הגשמי מיוחס לה׳ בדרך זו, כך גם השפע הרוחני (באמצעות ש״פ ויתר השכלים) מגיע בצורה טבעית לאדם. כמובן שאין זה מחייב לומר שהשפע הוא הכרחי (השוה מו״נ ח״ב פ״כ) אלא רצוני.

2) בלי ספק הוא רומז לדברי הרמב״ם (מו״נ ח״ב פי״ב) "נאמר שהעולם –

עניניהם 3). וזה דומה לענין היצירה, כי במצא האדם ענין נשפע מהשם בדרך אחד כאור מהשמש, שהשפיעו השם באמצעות השמש, ובמצאנו ענין שני נשפע מן השם ג"כ בדרך האור מהירח, שהשפיעו באמצעות השמש והירח, נוכל להשיג ענין הכונה בשניהם לפי מציאותם ולפי מציאותנו ולפי מציאות השם הממציאנו והממציא[redacted] ית' שמו 4). ומזה כולו יובן שהעולם כולו משפע השם יתע' ואפילו האחרון שנברא בו בחלקיו, כפי מה שגזרה חכמתו.

סוד רביעי נודע מחלק ב' מפרק ל"א ול"ב ול"ז ומ"ח ומחלק א' מפרק ל"ז וס"ז וס"ח ומה"ג מפרק ב' 1)

עיקר סוד חדוש העולם. כבר ידעת מה שזכר הרב בענין זה, וצוך שלא תסיר דעתך מאמונת חדוש העולם בשום פנים, כי אמונת הקדמות היא אמונה מבטלת כל חכמה ודעת וכמעט מקלקלת השורה, א1) לפי מה שיגיד בעל דינינו, שהעולם מחוייב מהשם כחיוב העלול לעלתו, ר"ל, כחיוב המושכל מהשכל. אמנם לפי דעת רבו' אין הכחשה במופתים, כי הוא תלה המציאות ברצון. 2) ואמנם ראוי שתדע, כי דעת כל התורה כולה היא תחילת פנת החדוש 3), על כן התחילה במלה "בראשית", אשר פרשה הרב; 4) בהתחלה, והוא פרוש מעולה, מפני שבא אחריו "ברא". וקבלתינו אנחנו, שמלת "בראשית" היא בראשי שנים, הם שני ראשים 5) באמצע שני יצרים וסודו בארנוהו 6) ואם תעין שם במה שבא מענין חדוש העולם בו ר"ל בח"א בסוד פקידה במלת היום הרת עולם 7) ותבין סוד ט"ו מעלות הרום הנודעים מט"ו שיר

משפע האלוה וכו'; וכן יאמר שהוא השפיע חכמתו על הנביאים." וכאן בסוד זה מעוניין רא"א בשפע רוחני זה (=נבואה) ע"כ הזכיר גם בתחילת הסוד פרקים י"ב ול"ו לפני פרקים י"א וי'.

3) וסוד ההקשר נרמז כבר אצל שם טוב (מו"נ ח"ב י"ב) "השפע הבא ממנו לא ימנע אלא מצד המקבל... כי מצידו או מצד השכלים הנבדלים לא ימנע שום פעולה." חוק זה הקיים בעולם הגשמי כמו בשפע השכלי, הוא עיקר הסוד אצל רא"א כי לשיטתו השגת שפע זה הוא התכלית. ואפיניים דברי ר"מ נרבוני (ח"ב י"ב) "ודבריו באמיתת השפע ענין נפלא מאד אין צריך תוספת. והנה גלה הסיבה אשר ב עבורה הביאו; "כי עמך מקור חיים", רוצה בו שפע המציאות, כלומר, המציאות אש ר הוא החיים בלי ספק ואמרו "כי עמך", כי הוא פעלו המיוחד, והוא לו במה הוא הוא, ולזה השלים הפרק באמרו ותבינהו". אמנםאין ליחס לרא"א את השקפת הנרבוני על השפע ההכרחי עכ"ז הוא קרוב מאד לכך כי לדעתו השפע היא פעולה טבעית.

4) כלו' השפע הרוחני - בדומה לגשמי -המגיע אלינו באמצעות השכלים, הוא בכ"ז שפע השם, המגיע לכל אחד לפי כוחו והכנתו לקבלה.

1) אין בפרק זה ענין הנוגע לסוד שלנו (החיות, מעשה מרכבה) ונראה שצריך לתקן בעקבות ס"ת (164 א') פרק נ' והתועלת שבספורי המקרא, והוא רומז בעיקר לקטע; "כאשר היתה פנת התורה שהעולם מחודש.")

א 1) לפי מו"נ ח"ב פכ"ה

2) כל זה לפי מו"נ ח"ב פכ"ז. והכונה, שאם טוענים נגדנו שהעולם מחוייב (כי אחרת איך אפשר להסביר את הקיום הנצחי של השכלים והגלגלים. שאם חלים עליהם חוקי הויה- כי נבראו- צריך לחול עליהם גם חוק ההפסד.) אפשר לתרץ לפי הרמב"ם שאין מופת על כך, והוא תולה את היצירה, או את הקיום או את ההפסד ברצון הבורא.

3) לפי מו"נ ח"ג פ"ג (אמנם בשנוי סגנון; "פנת התורה שהעולם מחודש")

4) מו"נ ח"ב פ"ל, "והעולם לא נברא בהתחלה זמנית, כי הזמן מכלל נבראות. ולזה נאמר בראשית-והבי"ת כבי"ת הכלי - ופרושו <u>בהתחלה</u> ברא ה' עליונים ותחתונים."

5) כאן הוא רומז למה שנאמר בח"א סוד חמישי (פקידה וזכירה) על שני ראשי שנים והכונה למחלוקת ה"מדומה" של ר' יהושע ור' אלעזר; מתי נברא העולם בתשרי או בניסן? והמסקנה ששניהם ראשי שנים (לתקופות ולמולדות).

6) נראה שכונתו, שהמולדות והתקופות (שני ר"ה) מרמזים על הויה והפסד (=לידה וסוף תקופת החיים). וכל זה יוצא באמצע (=באמצעות) שני היצרים, שכבר ראינו (בסוד כוח ופועל, ח"ב סוד שני) שהם זהים אצלו לכוח ולפועל.

7) הפרושים על "היום הרת עולם" ששם (היום-ביום זה ממש, או הרת מלשון הריון =לידה, בריאה) אינם עיקר כאן, כי הראיה העיקרית על החדוש הוא מביא משני ר"ה. וענין "היום" בא בקשר לדרש שאח"כ, כי "היום הרת עולם-תהום על רום י"ה-, רום על תהום יה." (וראה הע' 10 להלן.)

המעלות 8), ומהם תבין ענין זה מעולם התמידי 9), ותדע סוד היות תהום על רום י"ה, וכן רום על תהום י"ה 10), תדע ותבין ותשכיל סוד חדוש העולם בלא ספק. ותכיר שעל זה הרמז אנו מבקשים רחמים מיום ר"ה על יום הכפורים, י׳ ימים הנקראים אצלנו עשרת ימי תשובה. 11) משפטי ז׳ ימי בראשית על דרך סוד העבור ועל חק שנת השמיטה ואז תכיר שבה מת השטן הידוע אשר כחו מתפשט בכל הארץ 12) והנה הודעתיך סוד י׳. ותמצא מר"ה ועד יום הכפורים י׳ ימים, ומיום הכפורים עד יו ם א׳ של סוכות ה׳ ימים; הרי סוד י"ה מעלות, ותמצא עוד עד יום ערבה ששה ימים; הרי יה"ו, שהוא חתימת העולם 13). וכך קבלנו להזכיר באותו היום זכרינו וחתמינו. והתשלום אחר היצירה הוא יום אחד,14) הוא יום שמחת תורה הרי יהו"א. ועלו 15) לך שבע שבתות שנים שבע פעמים כי שבע שנים, הם שבע שנות העבור והוא גו"ח זי"ט 16). וכל שנת החמה כ"ח שנה במחזור, וסימני שניהם; "כי טח מראות 17) עיניהם מהשכיל לבותם". וכן ז׳

---

8) לפי סוכה פ"ה מ"ד

9) נראה לפי הענין (שיתפרש להלן) שכאן חל שבוש וצ"ל "עולם התמורי" (עולם תמידי אין לו שום מובן) וזה יוצא גם מס"ת (148 א׳).

10) צרוף זה מיוסד על הרעיון שבבלי סוכה נג. שלפיו ע"י ט"ו שיר המעלות הוריד והעלה את התהום. והכונה שהתפילה "היום הרת עולם" מעיד על החדוש ע"י התמורה (=תהום על רום ורום על תהום), כי עולמנו עולם התמורי בנגוד לעולם המהירות (=גלגלים, ששם הכל קבוע). והשגחת ה׳ (=זכרון, מדת הרחמים) היא עדות ל׳חדוש (השוה ח"א סוד ד׳ דף 19 א׳ הע׳ 34) נראה שרא"א מפתח כאן את ההשקפה הזאת; כף זכות וכף חובה (או מדת הדין ומדת הרחמים) הם שני גורמי ההנהגה בעולם. אחת טבעית והיא כללית באמצעות הגלגלים וכד׳, שהיא מדת הרחמים והיא מיוחדת לישראל (כי לגויים אין חלק בסודות). ועובדא זו שאנו מבקשים רחמים מעידה על ההשגחה והיא עדות לרצון הקב"ה, וע"כ הוא זהה עם רצונו לחדש את העולם.

11) חסר משהו במבנה המשפט, ונראה שצריך להוסיף בתחילת המשפט;"אם תחקור...וכו׳" ויתכן גם שהיה צ"ל "פעמים עשרת ימי תשובה" ואז תהיה הכונה כמו בס"ת (148 א׳) "ע"כ נתלו שבעת ימיבראשית בעשי"ת להעמיד העולם על תשובה כי היא קדומה לעולם, שאם אין תשובה אין מרוצה,שברצוא ושוב ברא ה; את השמים והארץ (-ספר יצירה פ"א מ"ו) ולהסבר כל הענין של "סוד העבור" ו"חוק השמיטה" ראה הע׳ 16 17 להלן).

12) לפי ב׳ יומא כ. אין שלטון לשטן ביום הכפורים (כי "השטן"=שס"ד, וע"כ הוא שולט רק 364 ימים בשנה וביום הכפורים הוא "מת"). השטן לפי הרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"ב) שוהלמקרה ופרוש כל הקטע; בעשי"ת אנו מבקשים רחמים (=השגחה רצונית ולא טבעית מקרית), ובאמת ביום הכפורים שלטת רק ההשגחה הזאת. הרצון היא עדות לבריאה רצונית - חדוש.

13) לפי ספר יצירה פ"א מי"ג.

14) הכונה כנראה;שאחר היצירה (ששת ימי מעשה) התשלום למעשה בראשית ע"י יום אחד (=שבת).

15) יתכן שגם כאן חל שבוש, כי אין טעם ל"ועלו לך" כי אין כאן שום חשוב אח"כ שיצדיק דבור כזה. ע"כ מסתבר שהפסוק "וספרת לך" (ויקרא כ"ה ח׳)

16) גם כאן חל כנראה שבוש, כי סימני שנות העבור הם; גו"ח אדז"ט. היינו, במשך י"ט שנות מחזור הלבנה השנים ג׳ ו׳ ח׳ י"א י"ד י"ט הם מעוברים (וזהו סוד העבור שהזכיר לעיל)

17) ישעיהו מ"ד. י"ח. "כי טח" צרוף של סימני המחזורים; י"ט שנים מחזור לבנה וכ"ח שנים מחזור חמה. וכונת דבריו מתפרשת לפי ס"ת (164 א׳); "והפילוסופים לא השיגו סוד יובל ושמיטה כלל, כי הוא דבר אלקי ולא אנושי מושכל ולא מוסכם אבל השיגו שאר החלקים המיוחסים לתנועת השמש והירח והכוכבים". על כן יודעים רק את המחזורים מבלי לשים לב לצד האלהי שבדבר (יובלות ושמיטות) וגם לא שמו לב למספר שבע שמופיע בשני המחזורים) הרי זה כי טח עיניהם". מסתבר שזוהי גם כונתו לעיל ב"סוד העבור" (= 7 שנים במחזור) ועקר כונתו שהפילוסופים מבינים רק את הצד"הטבעי" (-הכרחי) שבמציאות ע"כ מסבירים את קיום העולם ג"כ מצד ההכרחי (=קדמות), ואילו אנחנו שרואים את "סודות" המציאות (הצד הרצוני , השגחה וכד׳) לא יפלא אם נראה כזאת גם בעולם (חדוש- בריאה רצונית ולא הכרחית).

שנות עבור לחמה כ"א שנות פשוט. ואם ירצה אדם להכחיש זה; ולא ישים דעתו להוציא החשבון לאור, או יכזב בהכחשת האמת. ולפי זה המספר השמשי
56ב והירחי, שהם שני עדים על היצירה, חתם השם בהם שני שמות העצם, וכן חתמם באדם ( ) אר יהו"ה אהי"ה, 18) ומהם יתבאר לך סוד חדוש העולם כולו ועניננו 19).

סוד חמישי נודע מחלק ב' מפרק כ"ט ומ"ט 1)

עיקר סוד מעשה בראשית. דע ששני העינינים הכוללים את העולם כולו בכללו, הורו בשמותם על אמתת חדוש העולם, והם במעשה בראשית ומעשה מרכבה. וכבר נודע שהם שתי° חכמת הטבע והאחת חכמת האלהות, ויקראו שניהם בלשוננו מעשים, להורות שניהם על ענינים היותם גופניים 2). ואל תטעה במה שאמר הרב על ענין המלאכים, שהם ענינים, והשם בראם 3), וזכר עליהם עשיה ובריאה, שגם אני כך אמרתי בענין מלאכתו אשר עשה הראשון; הנאמר על המלאכים, כי מפני שהמציאות כולו משפע הבורא, ראוי לקראו מעשה. אמנם בבא מלת מעשה משותפת עם בראשית ועם מרכבה, הכרח הביאנו להאמין, כי לא נאמר זה אלא על ענינים גופניים מורכבים, שאין הרכבה אמיתית בשכלים ולא בנבדל מחמר. ויהיה א"כ הענין הטבעי, הוא אשר התחלותיו גופניות. ואלהיות הוא אשר התחלותיו שכליות 4). והוא אשר אמרו הרב בענין פירוש בראשית, שענינו התחלה 5) וזכרנו שערבות הוא התחלה לכל גוף, כי הוא הגוף הנכבד שעל כל הגופים במעלה ובמקום. ואל תתמה על ההויות אשר למטה ממנו והן מכלל מעשה מרכבה, כי ענינם וסודם ומעלתם, הוא
56א בעבור זכרון התחלותיהם, והם פניהם וכנפיהם 6) שאין הענינים כי אם נסתרים ונעלמים, 7) והכונה כולה באמת היא, שכל מעשה מרכבה מורה על הדבר העשירי

°חכמות האחת

18) לפי זה המספר שמשי (כ"ח) והירחי (י"ט)=28+19=47
התמם "באדם" 2+1+4+40=47
חתם השם בהם שני שמות עצם (בהתאם לדרש דלעיל "יהו"א"), שם הויה ואהיה כי הויה (=26) + אהיה (=21) =47

19) הקשר השמות באדם ובבריאה מתברר לפי כלל שיטתו של רא"א, כי לפי דעתו הפילוסופים יודעים רק את המושכל והמוסכם, אבל לא את הצד האלוהי של השכלה שהיא תלויה בהשתדלות היסוד (אדם) בשמות, ועי"כ אינם יודעים גם את המושכל והמוסכם, אבל לא את הצד האלוהי של השכלה שהיא תלויה בהשתדלות היסוד (אדם) בשמות, ועי"כ אינם יודעים גם את סוד הבריאה.

~~(20~~

1) אין בח"ב מ"ט ולכן צריך לתקן לפי ס"ת "ומל"

2) מכאן נראית סברת רא"א שמעשה ובריאה מעידים על גשמיות (הרמב"ם מפרש מלים אלה רק כהמצאה מן ההעדר בח"ב פ"ל) כלומר, מה שאינו גשם אין בריאה או עשיה חלים עליו, זה מעמיד בסכנה את כל השקפתו על חדוש העולם שבפרק הקודם. נראה שפרובלמה זו; שהיא אחת הקשות בשיטת החדוש כיצד אפשר לומר על השכלים הנפרדים, שאין לתאר בהם שנוי, שהם נבראו? יש לו לרא"א שיטה משלו; הוא פותר קושי זה ע"י כך, שהוא מעביר את החידוש לתחום הגשמי בלבד (מן הגלגלים ולמטה), וכל מה שמעל לזה אין החידוש חל עליו. בס"ת (164 א; על הסוד הקודם הוא אומר זאת בפירוש: "ועי"כ ההויות אצל אמונתנו לא יתכן לומר שהם נבראו, שהן עשר הויות שמהן יתחייבו עשר ספירות, שהאחד מהן שליח צבור מנהיג והוא העשירי. ואמנמראשי ההויות הוא ה' יתב' והוא בעצמו אמצע ההויות והוא בעצמו סוף ההויות"..."וכבר מפרשי הרמב"ם (הנרבוני ובעקבותיו שם טוב) מפרשים את דברי הרמב"ם על "בראשית" (מו"נ ח"ב פ"ל) =בהתחלה=בסיבה, כלל, שכלים נפרדים, משמע מדבריהם שהם קיימים ואינם נבראים.

3) מו"נ ח"ב סוף פ"ז. מה שמענין כאן "שענינים" אין זה דעת הרב אלא דעת אריסטו (ענינים מחוייבים מן ה')ויתכן שכאן בחר בכונה את לשון אריסטו, כי בענין המלאכים הוא מסכים לדעתו?!

4) ז"א מעשה שהתחלותיו (=סיבותיו, גורמיו) גשמים-זה מעשה בראשית (=טבע), ואילו מעשה שהתחלותיו אלוהיות או שכליות (כגון הגלגלים שהתחלותיהם שכלים נפרדים) נקראים מעשה מרכבה. וכונתו: שאם אנו קוראים מעשה מרכבה "אלוהיות" זה רק מפני שהתחלותיו שכליות וגם מפני שהם "חיים".

5) לפי פרושו זה והקודמים יוצא שמעשה בראשית=סבת הגשמיות (=ערבות). כבר ראינו לעיל שאת "בראשית" (מו"נ ח"ב פ"ל) הוא מפרש "ערבות" (התחלה).

6) לפי מו"נ ח"ג פ"ב "פניהם" =סבת מציאותם, "כנפיהם" =סיבת תנועתם, וסיבת שניהם השכל הנפרד שממציאם ומניעם (ע"י התשוקה), כדי שלא יאמרו שהנכבד הוא עבור הפחות.

7) ז"א פניהם וכנפיהם נסתרים, ויתכן שגם כאן הוא רומז במילת "ענינים" "ענינים מחויבים", והכונה שחלקים אלה של השפע האלהי, שהם מושפעים מעולם השכלים-נסתרים ונעלמים, ורק "הכונה כולה" (ז"א מעשה מרכבה)מורה על החלק שהתחלותיו גופניות (=חומר ראשון ז"א ערבות).

מן החומר הראשון 8) בתחתון, וכל מה שהורכב מהעליון הוא שמימי חי בעצם. וכל מה שהורכב מן התחתון, הוא ארצי, ומת בעצם. ולפנים נפרש זה בסוד הבא אחר זה והוא זה.

סוד שישי נודע מחלק ב׳ מפרק מ״ט 1) ומ״ל עיקר סוד שמים וארץ. אמר הכתוב "ויקרא אלהי׳ ליבשה ארץ". 2) דע, כי אלו השמות השנים, הם משותפים לענינים רבים. כי שמים וארץ יקרא כל דבר עליון וגבוה, כאומרו "הלא אלוה גובה שמים"3), ועל כן אנו אומרים על יראת השם°, וכן לשם שמים. וכן "אתה תשמע השמים"4). "מן השמים השמיע"5) הכל לשון מעלה ועליונות מציאה, ורבים כמו הם. וכן יקרא ערבות: שמים ושמי השמים "ויקרא אלהים לרקיע שמים" 6). "רוכב שמים".7) ויקראו הגלגלים (כולם) יחד שמים; "בראשית ברא אלהים את השמים", ויקרא האויר שמים, "ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים" 8). ויש אומרים, כי "ויקרא אלהי׳ לרקיע שמים" הוא מזה המין. וכן אמר הרב על צד אחד. 9) ויקראו השמות שמים, כמו שזכר אבן עזרא בספר השם" הנכבד והנורא, בענין שם. וכן ארץ יקרא כל דבר שפל, כן תרגמו כלו׳ שפל: "ומלכו אחרי ארע ב מיניה".10) "מלרע לרום שמיא".11) וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות 12), ויקרא מרכז העולם. 13) ארץ היא היבשה : "ויקרא אלהי׳ ליבשה ארץ""והארץ תוהו". ויקראו ד׳ היסודות ארץ "בראשית ברא אלהי׳ את השמים ואת הארץ". שהם העליונים והתחתונים 14). ומזה תדע כי כל העליונים חיים, וכל התחתונים מתים 15). ואם יש בתחתונים חיים, הוא מורה שהושפל עליהם מן העליונים, והוא אצלי א״כ פירוש הפסוק הראשון: "בבראשית ברא" הבורא מנהיג עליונים ותחתונים 16), ויהיה אלהי׳-מלאכים, כחות ג״כ, ויהיה ארץ-תורה: "ומארצו יצאו"18)

°-יראת שמים

8) נראה שחסר כאן: "העליון, ומעשה בראשית מורה על דבר העשוי מחומר התחתון"

9) לפי מו״נ ח״ב פ״ה (ושם לפי בראשית רבא פרשה ב׳) חיים משכלים, לעומת גשמים מתים.

1) גם כאן ישנה טעות ולפי ס״ת יש לתקן "כ״ט ומ״ל".

2) בראשית א׳ י׳ ונראה שאמר הכתוב ופסוק זה נשתרבבו הנה בטעות, כי אינם מתקשרים כלל לענין ותחילת הפרק צ״ל: "דע כי....." (ויתכן שזה שייך לתחילת סוד הבא).

3) איוב כ״ב י״ב.

4) מל״א ח׳ כמה פעמים -דה״י - ב ו׳

5) דברים ד׳ ל״ב./ לפי בב׳ חגיגה י״ב ושם פסוקים אחרים על ערבות.

6) בראשית א׳ ח׳.

7) דברים ל״ג כ״ו.

8) בראשית א׳ כ׳.

9) נראה שמתכון לדעת אבן עזרא (הרקיע הוא האויר) וכן הרמב״ם על צד אחד "כמו שידמו ההמון וכו"...

10) דניאל ב׳ ל״ט (שם כתוב "ארע מנך")

11) תרגום של פסוק ט״ו בפרק א; של יחזקאל: (והנה אופן אחד) בארץ. ועיין מו״נ ח״ג פ״ד.

12) בבלי קדושין ס׳ט:

13) תנחומא קדושים על הפסוק "כי תבא". כנראה זה בא לתרץ מדוע נקראת ארץ ישראל, הלא ארץ/דבר שפל הוא? בכלל הטכסט כאן משובש מאד וע״כ לא מובן גם למה התכון אח״כ "והארץ תוהו".

14) שמים וארץ-גלגלים והיסודות -חיים ומתים.

15) ראה סוד ה׳ (מעשה בראשית) הערה 9. וזהו עיקר פרוש הסוד, עליונות במעלה, משכילים בעלי השארות, תחתונים, המרכבים בעלי הויה והפסד.

16) כאן יש פרוש חדש לפסוק זה בנגוד לפרושו הקודם (סוד ה׳ הערה 2) ששם בראשית=בהתחלה. ויש להבין כביכול: בראשית ברא (הבורא מנהיג עליונים ותחתונים) אלקים, את השמים ואת הארץ. מובן שזה פרוש נועז מאד!

17) נראה שחסר כאן: ויהיה שמים כחות ג״כ.

18) יחזקאל ל״ו כ״ו. והקשר תורה בפסוק זה הוא לפי ב׳יומא פ״ו, ששם אפשר לפרש "ומארצו יצאו" =מתורתו יצאו, כי הענין המדובר שם הוא תורה. וכונת כלל הענין: שלבריאה הגשמית קודמת בריאה אחרת, בריאה העיקרית: שכלים נפרדים וכוחות השופעים מן השכלים, והתורה (=סתרי תורה) הנובעת ג״כ מן השכלים. ז״א שלושת ה"בריאות" האלה הן קדומות! זה מתפרש בס״ת (164 א׳).

(ראה בסוד הקודם הע׳ 2)

סוד ז׳ נודע מחלק ב׳ מפ"ל ופרק ח׳ [ה] (1).
עיקר סוד קריאת השם. אמר הכתוב: "ויקרא אלהי׳ לאור יום ולחשך קרא לילה,2) "ולמקוה המים קרא ימים" 3) ואמר: "זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם", 4) כל אלו הקריאות, הם להבדיל בין כל בריה ובריה, **ובין שמה ובין צורתה**; ולא ישתתפו כ י אם בשם לא בענין כלל. ומזה קריאת האור והחשך יום ולילה, כענין אמרו: "וראיתי אני כי יש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך"! 5) וכן נאמר: "כי נר מצוה ותורה אור"6), והוא אור נברא, אור גנוז שגנזו לצדיקים לעתיד לבא 7) ואין הרשאים (רשאין) להשתמש באור ההוא, כי כתוב: "כי עמך מקור חיים. באורך נראה אור"8)"ואור צדיקים ישמח"9)"ואור צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום"10) "אם לא בריתי יומם ולילה" 11) "והגית בו יומם ולילה"12) "להאיר להם/לכת יומם ולילה" 13) "וזה מפני הידות בתורה ובחכמה דברים נמנעים מן המעין בהתחלת המחשבה, קראם חשך ולילה, וכשיושגו ישובו אור|יום. "ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה"14) ומאלה יובנו השאר וכבר בארנו קצתם.

סוד שמיני נודע מחלק ב׳ מפרק (כ"א) 1) ומ"ל ומחלק ראשון מפרק כ׳ וז׳. עיקר סוד אבני שיש טהור. 2) אמר בעל "רוח חן" 3) כי "שיש" מורה על קרירות, ו"טהור" מורה על זכות, ולא זכר מלת אבני, (שהיא) העיקר אצלי. דע כי בס"י

---

1) בס"ת כתוב במקום זה "מ"ח" וגם זה לא מסתבר ביותר (כי הפרק עוסק בחדושים וגורמיהם מה שאין להם כל ענין לכאן) ונ"ל שצ"ל פרק ה׳.
2) בראשית א׳ ה׳. נראה שהוא בחר בכונה פסוקים שבהם מופיעה קריאת השם ע"י ה׳. ויתכן שזה גם הרמז בשם ה"סוד" (=קריאה ע"י ה׳) בנגוד לקריאת שמות ע"י אדם שממנו מוכיח הרמב"ם (ח"ב פ"ל) שהלשונות הסכמיות, מה שאינו מתאים לשטתו בצרופים.
3) שם שם י׳.
4) שם כ"ח ויש כאן כונה כפולה! א)הפשט -להבדיל ע"י קריאת שם ב) רומז למשמעויות השונות של הדוגמאות שמביא: אור וחושך (להלן), מים (שלשה סוגי המים מו"נ ח"ב פ"ל) ואדם (אדם שבמרכבה מו"נ ח"ג א׳)
5) קוהלת ב׳ י"ג.
6) משלי ו׳ כ"ג.
7) לפי ב"ר פ"ג-ו, שם י"ב ו׳, ב׳ חגיגה י"ב: "ואור נברא" הוא רומז כנראה לבריאה שבסוף הסוד הקודם.
8) תהילים ל"ו י׳. נראה שצריך לתקן "ואין הרשעים רשאין להשתמש" (תקון זה מסתבר גםלפי המשך הפסוקים) והכונה כפי מה שבמו"נ ח"ב סוף פי"ב. (גם במקצת ח"ג פנ"ב): אור=שפע השכל (=השגחה) מהקבה"ו שנועד למשכילים (צדיקים).
9) משלי י"ג ט. ופסוק זה מופיע ג"כ בב׳ חגיגה י"ב לגבי הענין הנ"ל.
10) משלי ד׳ י"ח. (אלא שבאשגרא נפלה טעות ובמקום "אור צדיקים" כתוב ארח צדיקים). גם פסוק זה מופיע במקורות הנ"ל (למשל ב"ר-י"ב-ו׳). ופסוק זה (וגם מה שאחריו) הם פרדוקסלים ל ענין והם עיקר הפרק: להשתדל להשיג בתורה מה שנבאה בתחילת המחשבה לנמנע, דהיינו =סתריה.
11) ירמיה ל"ג כ"ה
12) שמות י"ג כ"א
13) הושע א׳ ח׳.
14) תהילים קל"ט י"ב.

1) צריך להשלים לפי ס"ת "כ"ו". וגם בסוף צריך להשלים לפי הנ"ל, כי שני הפרקים הנזכרים מח"א הם שלא לענין הסוד הזה (כ׳-רם ונשא; ז׳-ילד) וצ"ל פרק ה׳ ופרק כ"ז. נוסף לכך מופיעים בס"ת גם פרקים מח"ג, פד׳ ופ"ז המדברים על ענין: ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר".

2) לפי הבריתא המפורסמת בחגיגה י"ד: "ארבע נכנסו לפרדס" (מו"נ ח"ב פ"ל)

3) סוף פרק שביעי. ועיין קרטקש על מו"נ ח"ב פ"ל "כשאתם מגיעים לאבני שיש טהור" (מ).

קורא האותיות "אבנים", כאומרו: "שתי אבנים בונות שני בתים" 4), וקורא התיבות "בתים", וכן קורא שני הבתים 2"שערי" כאומ׳: "רלא" 5). ויהיה סוד "אבני שיש טהור", "שבראשי טובה" 6), והם אותיות הקדש, והם א"י והם ה"ר וכן כולם כ"ב ואמנם הם טובה 7). וכן כל אותיות התורה מן א׳ ועד ת"ר שענינם את 8), והם פנים ואחור ואין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע. ולפי זה הסוד כתוב בתורה בפסוק ראשון "את ואת" (כאומרו) "את השמים ואת הארץ" 9) במספר ארבע חיות 10). וסוד "את ואת" תחת 11), ברא אלהי׳ תחת השמים הארץ וכן תחת הארץ השמים 12). והשמים פנים ואחור. וימות החמה שס"ה הם אחור וקדם: וסודם חוקר אומר 13). ועיין ענין בראשית אלה׳ ברא את השמים וישאר בידך משניהם חזרת חלילה שוה 14). ועוד הנשאר ואת הארץ וסודו את בו 15)

4) פ"ד משנה י"ב.

5) פ"ב משנה ד׳. הכונה אפשרויות בגלגול (=צרוף אותיות) של כ"ב אותיות האלפא ביתא הם 462 (=22X21), באם הצרוף יוצא לפועל ע"י שתי אותיות (כגון א"ב ג"ד וכו׳) וא"כ יוצא 231=2:462 שערים, (שערים=בתים=2 אותיות). וכך צריך להבין את דברי הרא"א: "קורא אני שני הבתים(שני) שערים.

6) "ראשי טובה" ג"כ לפי המשנה הנ"ל בס"י :"אין בטובה למעלה מענג", והמובן שם נמשך על "חוזר הגלגל פנים ואחור" (כמו למשל א"ב ג"ד פנים ב"א ד"ג אחור) "ופנים זה רחמים (=אין בטובה למעלה מענג) ואחור זה הדין (=אין ברע למטה מנגע)" (הרמב"ן שם) וכונתו כאן: שאבני שיש טהור הן ה"אבנים" (=אותיות) המובחרות שמראות על מידת הטובה (רחמים) כפי שנראה להלן אותיות מובחרות (אהו"י).
"סוד אבני וכו׳" לפי הלשון הרגילה בפי אסכולה זו (כעין Termin. Techn. אצל רבו של רא"א ר׳ ברוך תורגמי) צריך לפרש זאת כגימטריא. זאת שצריך ל היות מספרם שוה. אבל אם נשוה, נראה ש"אבני שיש טהור"= 893 ואילו "שבראשי טובה מונה רק 835. (כדי להשוות חסרים 58=חן=האבן) ע"כ לדעתי צריך לתקן כאן את הטכסט "האבן שבראשי טובה" שמובנו האותיות שבראשי טובה ("האבן" במספר קטן 13 וגם במספר אהו"י) .לטובת תקון זה אפשר להביא כמה נמוקים: א) הלשון "שבראשי טובה מראה בעליל שחסר משהו בהתחלה ואין לזה גם מובן.ב) בכ"י ישנו ליד שורה זו סימן שמציין בדכ"י חסרון או תקון בכ"י אלא שלא מצויין לאיזו תיבה שייך הסימן ומהו החסרון.

7) אהו"י = כ"ב = טובה. הכונה שאותיות קודש אלה משמשים ל"טובה" (=רחמים). א"י ה"ו רגיל אצלו גםבספירות: ראשונה ואחרונה ושתי האמצעיות (וראה בת"א סוד י׳, שם תואר, וסוד י"א שם עצם).

8) כלומר אותיות האלף בי"ת ג"כ כ"ב, וענינם מתחילה ועד סוף (על משקל פנים ואחור) = א"ת = 401 =פנים ואחור. כלומר הכל תלוי בצרוף של ה"אבנים".

9) בדומה למדרש (בר"ר י"ב, ילק׳ש בראשית) שהבריאה יצאה לפועל ע"י מזוג משת הדין עם מדת הרחמים.

10) כמספר המלים, ונראה שהכונה לפי הדרוש שאח"כ על "תחת" ומקשר זאת עם הפסוק ביחזקאל (י׳ כ׳) "היא החיה אשר ראיתי תחת אלקי ישראל וכו".

11) את ואת = 808 = תחת.

12) ברא אלקים את השמים ואת הארץ = ברא אלקים תחת השמים הארץ=ב׳ אל׳ תחת הארץ השמים. "שמים וארץ", כפי שדבר על זה בחלק זה בסוד ׳. וכאן זה בא לפי עקרון התמורה (פנים ואחור) כמו שאומר זאת בפרוש על השמים (והשמים = 401 = פנים ואחור, ועיין ח"ב סוד ד׳ הע׳ 7 ושם צויין) לפי

13) נראה שהקשר הוא ע״י כך, ש"האבן"=החמה, או לפי ענין חמה ולבנה שמופיע להלן בין הע׳ 23-24. צריך לתקן את הכתיב : "אחור וקדם" "חוקר אומד" כי שס"ה=365=אחור וקדם =חוקר ואומד. הכל סובב על ענין פנים ואחור או אחור וקדם שתלויים בחקירה ואומדנא (צרוף אותיות ="גלגל" "חוזר הגלגל").

14) בראשית אלקים=999= ברא את השמים=חזרת חלילה שוה. מושג חזרת חלילה" לקוח מספר יצירה פ"ב מ"ה; והיא נקראת שוה על שום אחידותה. הגמטריא מרמזת שעל זה קיימים שמים וארץ.

15)צריך לתקן א"ת ב"ש, כי "ואת הארץ"=703=א"ת ב"ש= אש פועל רוח = רוח שבאופנים=וברוח מים מן האש וכו׳ כל השאר.

והכל רוח שבאפנים. והסוד אש פועל ברוח, רוח פועל באש, וברוח מים מן אש, וברוח אש מן מים, ובמים רוח מן אש, וזה כולו אמתת סוד (כל) היצירה ומהותם וברוחכם כאשר בגופכם, על דרך נסתר, כי בזה מה שבזה, ובזה מה שבזה, והבן זה כי כל האדם זה.16) ואמנם אבני שיש טהור הנה הם שתי אבנים. האחת אבן שתיה, שממנה הושתת העולם 17). השנית "כמראה אבן ספיר דמות כסא" 18) וזאת "אבן ספיר" וזאת "לבנת הספיר" שגם תרגמו של זה כזה 19), על כן אמרתי לך שם ראשי טובה 20). והטועים טער בשניהם טעות גדולה, ברצותם לבנת עיר ומגדל /והטועים לעשות להם. שם 21) "ותהי הלבנה להם לאבן והחמר היה להם לחמר.22) ולא הועילו בבנינם, אבל "שם בלל ה׳ שפת כל הארץ".23) והוא לבנת הספיר" הנקרא חמר, ו"אבן הספיר" הנקרא חמר, בהשגתם יתחדש הבלבול מתוך שניהם. והבדל גדול בין שניהם שמזה נברא העליונים ומזה נברא התחתונים, אלה חיים ואלה מתים, אלה חזקים כאבן ואלה חלשים כלבנה, אלה מאירים כחמה ואלה חשוכים כלבנה, אלה מאור לבושר לקוחים ושוים ואלה משלג שתחת כסאו לקוחים וזרוקים. ותחת רגליו 24) כו׳ והשם ימחול לי שאגלה סודו הנם או"ם סוד ידוע 25), וסוד השלג החשך ואמיתתו כלל החמר 26). אבל האור הוא עצם קדמון ונקרא דבור הוא מנהיג 27). אמנם סוד "אור לבושו" הוא האור והחשך. 28) אם כן מאמרו "מאור לבושר נברא

---

16) כונת הדברים שיש הקבלה גמורה בין בריאת השמים והארץ וכך גם בין הגשמיות והרוחניות, אלא בזמן שבגוף היסודות הם ממשיים הרי ברוחניות הם ב"על דרך נסתר" (ראה הע׳ 25 להלן) והדבר מוסבר בעיקר בסוד הבאה (הע׳ 7) את ההבדל הוא מספיר אח"כ "אמנם אבני שיש טהור".

17) לפי יומא פ״ה מ"ב: "אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתיה שמה" והתוספתא (פ"ב) וגם הגמ׳ שם (נ״ד ע״ב) מפרשים "שממנה הושתת העולם". והכונה לחומר תחתון שממנו העולם שלנו, בלו׳, חומר כללי שמעל לארבע היסודות נראה שעכ"ז חוזר למדרש הראשון: אבנים=אותיות (שני סוגים: אהו"י והשאר)

18) יחז׳ א׳ כ"ו. הכונה לחומר העליון של הגלגלים.

19) לפי מו"נ ח"ג פ"ד "כעין אבן תרשיש" (יחזקאל י׳ ט׳) ותרגם יונתן בן עוזיאל ע"ה: כעין אבן טבא. והנה ידעתה שבזה הלשון עצמו תרגם אונקלוס: כמעשה לבנת הספיר (שמות כ"ד י׳) ואמר כעובד אבן טבא".

20) נ"ל שצ"ל כמו לעיל "שבראשי טובה". כלומר ה"אבן" שהוא שם משותף לשניהם מופיע בראשי טובה (רבים), כי יש לו שני מובנים. (זהו המעולה שבספיכם?)

21) לפי בראשית י"א, והכונה: בערבוב סוגי האבנים טעו.

22) שם ג׳ (בכ"י אין סדר המילים לפי הפסוק). הכונה תתפרש להלן, ע"ד תפיסה לא נכונה בשני סוגי החומר.

23) שם ט׳ כתוצאה מתפיסה לא נכונה בא הבלבול

24) על פ׳ פרקי ר"א פ"ג: "השמים מאי זה מקום נבראו? מאור לבושו וכו׳, הארץ מאי זה מקום נבראת? משלג שתחת כסא הכבוד, לקח וזרק וכו׳..." אומר הרמב"ם (מו"נ ח"ב פכ"ו): "אלא שעכ"פ כבר הועילנו בו תועלת גדולה, שהוא באר שחומר השמים – בלתי חומר הארץ, ושהם שני חמרים נבדלים מאד: האחד מיוחס לו ית׳ למעלתו ולגדולתו, והוא מאור לבושו: והחומר האחר רחוק מאורו ית׳ וזהרו, והוא החומר התחתון ושמה משלג שתחת כסא הכבוד.

25) ליד או"מ יש סימן תקון בגליון, ונ"ל שצ"ל "אמ"ש, נראה שבכל הפרק הזה הוא מפתח רעיון של רבו (ר׳ ברוך תורגמי: מפתחות הקבלה כ"י. פריס דף א׳): חזר הגלגל פנים ואחור יסודם כ"ב אותיות יסוד...בסוד א"ת ת"א והם אש רוח מים (=605) שהוא סוד אמ"ש והששה (=605)... ששה משמותם על האבן האחת וששה משמותם על האבן השנית. רעיון זה פותח ע"י רא"א ותלמידו (ר"י גיקטיליה, גנת אגוז׳ האגורא דף מד ע"ג וע"ד.): "עולם השכל תמצא היסודות השלשה (אמ"ש) כי כולם שכליים ואם תסתכל במאמר ר"ע... אל תאמרו מים /רבי עקיבא מים כי אין צד חומר והרגש... כ"א שכל דק בתכלית הדקות ואלו הן אור לבושו והאש שלהן אור השכל אור החביון.... ואלו הן הנראים לנביאים. והכונה כאן שה"אבן" האחת היא "אמ"ש אור ידוע" (אור לבושו = 551 = עולם השכלים) (ועיין לעיל הע׳ 15-16)

26) צ"ל "וסוד שלג (בלי ה"א), החשך, כי שלג = 333 = החשך = כלל החמר.

27) האור=212=דבור, ולפי הענין דבור הוא המנהיג (מו"נ ח"א פס"ה)

28) סוד "אור לבושו" (=551 = האור והחושך = עולם השכלים. כלו׳ הגלגלים (שמים) נבראו מן האור (=שכלים) והחשך (=חומר העליון)

השמים, כאומרו מהאור והחשך, וכאילו אמר מעולם השכלים נבראו. כי הוא משותף מזה ומזה, כשתעריכהו למציאות השם יתע׳ שהוא אור כולו ואין חשך אתו, ר"ל ואין סכלות כלל. ולא אוכל לגלות עוד כי עברתי את הגבול. ודע כי הסכלות בחכמה והחכמה בסכלות יקרא אור וחשך באמתת לשון הקדש 29). ואם ירצה השם תבין סוד זה כי הוא עמוק במחשבת. אמנם באמרו כי העולם נברא מהשלג, כאילו אמר נברא מחשך לבד, כלו׳ מכח היצר, 30) כי היצר חכם. ועל כן יצר החיים, והנה מחיי היצר באים הברואים 31) ועל כן נקרא 32), כי הן כמו שלג נמוחים ושבים מים, כלו׳ אל טבעם הראשון, שהם מים בכח לא בפעל. וזהו "כשתגיע לאבני שיש טהור אל תאמר מים מים" כלו׳ אל תאמר על האבנים הנזכרים הנקראים אבני בהו, "קו תהו ואבני בהו" 33) שהם אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמהם המים היוצאים 34) שמימיהם שוים. מים מים תחתונים בעליונים ועליונים בתחתונים כל אלה 35) מים בכח ואלה בפעל 36) לפי ענין אחד והבן דרכו.

סוד ט׳ נודע מחלק ב׳ מפרק י"ב וכ"ט ול׳ ומח"א פכ"ט.

עיקר סוד מים העליונים, אמר הכתוב "הוי כל צמא לכו למים" 1), וכן "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה", אלה חכמה 3). ומספר מים העליונים פי הגלדה 3) ואמנם הנודעים הם יורדים בטבע ועולין בהכרח 5). ובעלותם הם אדים למים והם מים בכח, וברדתם הם מים בפעל,6) והחום והקור והלחות והיובש מקריהם, על כן הקרח הנורא למעלה 7), ואמנם מים במבואר הוא הם,

---

29) הענין כאן קשה מאד, ונראה שהכונה שרק פעולה הדדית (וזהו אולי "פנים ואחור" וכד׳) משלימה את הכל.

30) שלג =333=היצר = החשך.

31) מכח היצר =היצר חכם=יצר החיים = מחיי היצר. וכונתו שאפשר היהלומר שהעולם נברא ביצר אחיד ובצורה אחידה (מן הרע – חומר) וע"ז הוא מסיים "וזהו שתגיע..." ובס"ת (165 ב׳):ותדע כי ממציאת אבני שיש טהור התחייבו בנו שתי מציאותות...והם יצר טוב ויצר הרע..." (גם כאן כנראה הוא מזהה יצה"ט – רוחניות, ויצה"רע –גשמיות)

32) נ"ל שצ"ל:"נקראו יצורים", משום שהם הווים ונפסדים ע"י היצר.

33) ישעיהו ל"ד י"א,

34) לפי הגמ׳ חגיגה. י"ב. למרות שגם בעולמנו יש שפע רוחני, עכ"ז אין לומר שכל השפע שוה, אלא יש להבדיל וע"כ "אבני שיש טהור" (=אותיות המחשבה שע"י נברא העולם השכלי) אין לומר עליהם "מים מים", שמימם(=שפעם) כמו התחתונים,

35) צ"ל "כי" והכונה׳ למרות שיש בארץ רוחניות -(=עליונים בתחתונים) וגשמיות בשמים(=חומר הגלגלים), עכ"ז חמרם ומקור החומר(=מים) שלהם שוה. כי למטה יש גשם שפעמים הוא בכח, ואילו גשם הגלגלים הוא תמיד בפעל.

36) מים בכח ובפועל מתבאר בסוד הבא.

1) ישעי׳ נ"ה א׳

2) שם י"ב ג׳

3) לפי מו"נ ח"א פ"ל

4) לפי בר"ר פ"ד : "הגלדה טפה אמצעית" והרמב"ם (מו"נ ח"ב פ"ל) מביא פסקא זו "והרקיע" עצמו ממים נתהוה כמו שאמר: כנ"ל". וקשה לדעת למה מתכון כאן במספר. אולי-מים= 90=פי (או "הפה" או אולי "המים"-95-טפה-94-1 הכולל). לפי הטרמינולוגיה אפשר לקבוע שכונתו "שמים עליונים" הם אלה שמעל לרקיע והם פי הגלדה=מקור השפע. ונראה שהכונה כאן לא במובן הפילוסופי הרגיל אלא במובן מיסטי ל"מקור מים חיים" (שפע רוחני ראה הע׳ 7 להלן)

5) המים הנודעים, לנו טבעם כפי דעת הרמב"ם, לרדת (מים וארץ, יורדים אש ורוח עולים) ועולים בהכרח ע"י גורמים מבחוץ המשפיעים עליהם (ראה למשל מו"נ ח"ב פכ"ט)

6) מים בכח ובפעל מופיעים בדברי מפרשי המורה במובן פיזי כמו כאן. ראה למשל אפודי עלמו"נ ח"ב פ"ל (ט׳), "אל תאמרו מים מים". ושם גם אצל מפרשים אחרים מבואר! כיצד "החום והיובש הקור והלחות ומקריהם (שם טוב שמצטט את הנרבוני שם). ואין ספק שרא"א מתכון כאן לא במובן הפיסי בלבד, אלא רוצה לרמוז, שכשם שבמובן פיזי ישנם מים בכח ובפועל —גם במובן מיסטי,: מים בפועל =חכמה, מים בכח=גשם.

7) לפי יחזק׳ א׳ כ"ב. המענין שברמז זה הוא של"קרח הנורא" אין קשר למקום שהוא עומד בו (=היסודות המקיפים את הארץ =מקום הבדלת המים), כי לפי הסבר הפרק במורה (ח"ג פ"ז) הפסוק הזה "ודמות על ראשי החיה רקיע" מוסבר על גלגל

מים מים,8) והנוסף על מים דומם 9), והוא אשר מתחייב בתחילה מהם מד׳ מינים המורכבים, 10), וכן תדעם כי סודם עוד מה אם, 11) והם שתי הברות ושתי שאלות. והענין מ"ם ה"א שאתה אומר יש כך וכך בעולם, מה הוא "ומה ה׳ אלהיך שואל ממך כי אם ליראה את השם!" 12) אחר שתדענו והנה סודם אלהי׳ 13). ואל תאמרו אלהי׳ אלה׳, כלו שתי רשויות, כי דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. אמנם "....שיש טהור" סודם, יש אבן ויש רוח, 14) יציר אבן ויציר רוח, יצרי רוח ויצרי אבן. ושניהם יצר טוב ויצר רע, 15) וכן אמרו: "והסירותי את לב האבן מבשרכם" 16) וכן אמר: "ורוח חדשה אתן בקרבכם" 17) וסוד רוח חדשה יצר טוב, 18) וסוד האבן החמה.19) והראשון החדש 20) ושניהם חדשי חמה. 21)

ערבות (ראה למשל אפודי), או כפי שמפרשים אחרים באופן יותר קיצוני: עולם השכלים (ראה למשל קרשקש שם). וכבר בגמ׳ (חגיגה י"ג.) על הפסוק הזה "ועוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות וכו׳ עד כאן יש לך רשות לדבר, מכאן ואילך אין לך רשות לדבר שכן כתוב בבן סירא: במופלא ממך וכו׳". ובלי ספק הוא מתכון כאן כמו שזה בלט כבר גם בפרק הקודם (אבני שיש טהור) למשהו יותר גבוה. מקור השקפתו זו נובעת מן הקושיא בענין "רקיע" ו"שמים" בענין הבדלת המים וסוגי המים (מו"נ ח"ב פ"ל) שהרמב"ם מתרץ בקושי. ונוסף לכך ישנה אח"כ הפסקה: "הנה כבר התבאר שחמר אחד היה משותף וקראו מים ואח"כ הובדל <u>בשלש צורות</u>. ואם נשוה את הרמיזות שבדבריו למה שאמר תלמידו; אפשר להסיק שמקור מחשבות אלה נובע ממנו (ראה סוד הקודם הע׳ 25).

8) כונתו: אמנם אותם מים העליונים במבטאם הם כמו מים של עולם תחתון, וע"כ בא בבריתא "מים מים" שאפשר להחליפם בדיבור למרות שיש שתוף השם בלבד. "במבטאו" הוא רומז גם ל"סוד" שאמ"כ (מה-אם).

9) דומם =90=מים.

10) כלומר:בתחילה, בדרגה הנמוכה ביותר של הרכבת ארבעת היסודות זה בזה (ארץ אש רוח מים) עומד הדומם (לפי הדרגות! דומם, צומח, חי, ומדבר) ובלי ספק מים במובן זה=חומר.

11) לפי הנרמז לעיל: "מים במבטאו" (<u>מה</u> אם) וזה שוה למ"ם ה"א ובמובן זה מים =חכמה כפי שהרמז בפסוק שלהלן.

12) דברים י׳ י"ב. והפסוק כולל "<u>מה</u> ה׳...כי <u>אם</u>..." ז"א ש"מים" מרמזים לתכלית.

13) ואחרי שאדם יודע זאת, אפשר לגלות ש"מים" =מה אם-אלקים. והכונה מלעיל (אלקים=מלאכים"שכלים. עיין, הערה 7)

14) נראה (לפי הרווח לארבע אותיות בערך שבכ"י), שצריך להשלים:"<u>אבני</u> שיש טהור".

15) "אבני שיש טהור" =יש <u>אבן</u> ויש <u>רוח</u> (עפ"י הפסוקים ראה הערות 17,16 להלן) =יציר אבן ויציר רוח=יצרי אבן ויצרי רוח=יצר טוב ויצר רע. וכאן חוזר לדרשתו מפרק הקודם על שני סוגי האבן; עליון ותחתון, החמרנות יצר רע,ואלו הרוחניות יצר טוב (ראה לעיל ח"ב סוד א)

16) יחזקאל י"א י"ט (יש אבן).

17) שם (ויש רוח).

18) חדשה = 317 =יצר טוב.

19) האבן=58=החמה. קשה להבין את רמזיו כאן בסוף הסוד. ואולי הוא הולך בעקבות רבו (ר׳ ברוך תורגמי :מפתחות הקבלה סוף ע׳ 6 ב׳): "הצדיק בתחתונים כשמש בעליונים והוא מכריע העולם לזכותו". והכונה למרות שהחמר של האדם (האבן) מן השפלים, אם מוציא שכלו לפועל הרי הוא כשמש.

20) והראשון (הפסוק הראשון) "חדשה" =יצר טוב=החדש. ונראה שהכונה שיצר הטוב הוא החלק החדש שנוסף ל"אבן" ע"מ שיהיה כחמה.

21) שניהם : האבן+חדשה=375-חדשי חמה, נראה שכונתו לתורת הצרוף (חדשי חמה =חזרת הגלגל או חזרת חלילה שוה.)

סוד י' נודע מח"ב פ"ל. ומח"א פ"ב ומח"ג (מפ כ"ב)
עיקר סוד גן עדן ועציו. הנה אמר הכתוב "גן נעול אחותי כלה" 1) והיא פרדס שבתוכו מטיילין ומתעדנין בעלי השכל 2). ארבעה נכנסו לפרדס וטיילו בגן. הוא מקום נעול איננו פתוח לכל אדם 3), הוא מקום בינה 4). "גן נעול" הוא לב גן עדן, 5) אחותי כלה הוא כח .... 6). והגן זורעין בו ונוטעין בו מיני צמחים ומוציאים בטבע ומתעדנים בהם החיים והחכמים ומקבלים עצת החים ועצת דעת מהן 7) אלה מיעצים דעת ואלה מיעצים עצה טובה 8).

סוד י"א נודע מח"ב מפל"א ומח"א פס"ח 1) ומח"ג מפמ"ג
עיקר סוד מועד ושבת וכפור. שלשה אלה זמני קדש. והראשון כולל שלשה רגלים, והוא מועד ה' לחודש השביעי, כלו' שהוא שביעי לחדש השביעי שלשה רגלים. והוא מועד בי"ה לחדש השביעי ( ) פסח בששה לחדש השלישי שהיא תשיעי לחדש השביעי שבועות 2) והנה סוד זמני המועד הראשונים יהוי"ה וסימנם אלה הם מועדי ועניינם עוד לפי הסוד יהוי"ה[3] והיודע סוד השם ידע כחותם 4) בי"ה בניסן חג המצות, וזמנו זמן חרות זכר ליציאת מצרים. שים עד בי"ה ו' בכם יום טוב מקרא קדש 5) בניסן ר"ה לחדשים הירחיים, ור"ה לתקופות השמשיים, 6) בו' בסיון בו חג שבועות וזמנו זמן מתן תורתנו זכר ליציאת מצרים הוא יום טוב מקרא קדש. ביה בתשרי בו חג הסוכות וזמנו זמן שמחתכם זכר ליציאת מצרים שים עליו א"ו ימים 7) הרי בי"ה או בתשרי ביום שמחת תורה ונשלם בו סוד מועד אשר דרכו י"ה י"ה וי"ה אהוי 8) והענין זמן חרות זמן תורה° וזמן שמחת תורה. הנה לך חרות ותורה ושמחה. ושמחת תורה. ודע שגם חרות מכלל ג"כ רמזו בסודות רז"ל "חרות" על הלוחות" אלתקרי חרות אלא
°זמן שמחה

---

1) שה"ש ד' י"ב (ונראה שגם כאן מתכון להפריד בין סוגי ההשארות: 1) גן נעול=לב ג"ע=שכלים 2) אחותי כלה=גלגלים
2) לפי הברייתא בחגיגה (יד :) "ארבעה נכנסו לפרדס". וכונתו להסביר ענין גן עדן לפי ההשקפה הרציונליסטית, שלא יחשבו שיש גן ממש ועצים וכד' אלא הכונה לפרדס אליגורי החכמה. (לפי מו"נ ח"ב פ"ל: "ויניחהו בג"ע")
3) כדעת האריסטוקרטיה האינטלקטואלית, והרבה פעמים במו"נ (למשל ח"א פ"ה, ח"א פל"א-ל"ה ועוד)
4) שרק יחידי סגולה מגיעים אליו. נראה שהוא רומז לגימטריא: גן=53=מח.
5) גן נעול=209=לב גן עדן. נראה שמתכון לפסוק (ברא' ב' ט') ועץ החיים בתוך הגן (מרכז =לב). העיקר במה הוא ידיעת המושכלות (עץ חיים, גם זה לפי מו"נ כנ"ל).
6) צריך לתקן כמו שכתבב במקרא: אחתי (בלי ו"ו) ואז אפשר להשלים לפי הענין שאח"כ: אחתי כלה =474=כח שבצומח. הכונה בודאי למפורסמות (=עץ הדעת לפי מו"נ כנ"ל) שהן אינן מושכלות אלא רק אחות שהיא כלה עם כליון הגוף. וזה הכונה לצמחים שמוצאים בטבע (ולא בשכל) בגן, והחיים (ממש!) מתעדנים מהם, כי להם חלק בהשארות (או שרומז להשארות הבינונים בעולם הגלגלים).
7) מעץ חיים=עצת חיים, ומעץ הדעת=עצת דעת (ת-400 מתחלף במ' 40)
8) אחותי כלה =מיעצים דעת (מפורסמות) ו"הגן נעול" עצה טובה. כי ההשגחה נמשכת אחר השכל (מו"נ ח"ג פי"ח). (וראה הע' 1 לעיל לגבי שני סוגי ההשארות).
1) בס"ת יש במקום זה ס"ו (ס"ז, ענין השבת) וזה מסתבר יותר כי פרק ס"ח (=ס"ט) עוסק בענין סיבה או פועל (ההבדל בין הפילוסופים לכלאם) ואין לזה כל קשר לכאן.
2) נראה בעליל שהטכסט השתבש כאן, הענין צריך להבין כך: והראשון כולל שלש רגלים והוא מועד בי"ה לחודש השביעי (סוכות), ובי"ה לחודש הראשון, שהוא שביעי לחודש השביעי-פסח, ובששה לחודש העשירי, שהוא תשיעי מן החודש השביעי -שבועות.
3) י"ה =פסח, ו=שבועות, י"ה=סוכות, יהו"יה-36 =אלה.
4) הכונה לי"ה וי"ה שהוזכר בח"א סוד י' וי"א (שם עצם)
5) כאן מתחיל דרוש חדש על הימים של המועדים. והכונה שבפסח נוסף על י"ה של התאריך צריך להוסיף ו' של שאר ימי הפסח שבהם (כן צ"ל!) יום טוב ומקרא קדש.
6) הוא מזכיר זאת רק דרך אגב, שמסיבה זו אפשר למנות בין מניסן ובין משתרי.
7) שבעת ימי החג (חוץ משמחת תורה שנמנה כאן לחוד) י"ה+א"ו=כ"ב (בתשרי, שמחת תורה) וזהו „שנשלם בו מועד" (-4+6+7+4+1 הכולל=)כ"ב.
8) י"ה (פסח) י"ה (שבועות ו' לחודש התשיעי מן השביעי=6+9-15) ו' של פסח, ששת הימים) י"ה (סוכות), אהוי (=כ"ב=שמחת תורה)

חירות 9). ודע שמנין שם מועד הוא על ההכנה וכן זמן, וכן קדש, הכל כוונם אחת שוה, והיא לעדות על הכח האלהי הפעל מצדו בפעל ובכחמצדינו 10) כי מועד מלשון "ונועדתי לך שמה" 11) ותרגו' ואי זמן וכן קדש. "וקדשתם היום ומחר" 12) ותזמנון וזמן ידוע. והנה התבאר מה שקראתי אני החלק הראשון יום מועד והוא מורה על הזמנה מוכנת ומזומנת לקבל מה שאפשר לבא אחריו וההכנה משולשת 13) וג'. ומה שקראתי החלק השני יום שבת, מפני היות שבתות השנה רבות, **שהם שבעה שביעיות משבת** לשבת מר"ה לר"ה, כמו שיש ז' ימי בראשית. והנה יתקדש הידוע המוכן בעת התרבותו בקדוש השבת על המועד, 14) שבזה הותרו התקונים והטרחים במאכל אשר יאכל לכל נפש זה במועד שקדושתו חלושה; אבל בשבת אסור, אך מותר לאכול בו מה שהוכן בחול; שכבר התקדש יותר מן המועד. 15) ומה שקראתי החלק השלישי יום כפור, הוא מפני היותו שבת שבתון, והוא יום אחד מיוחד בשנה. וכמו שה' ית' מיוחד בין הנמצאים, שלם, **כן** האיש המיוחד שהוא בעל חכמה שלמה מיוחד בין החיים כולם. וכמו שזה היום הנרמז בבריאת יום ראשון מיוחד, אשר ממנו הנבואה שהיא בסודה, הוא יום שכולו נפשי וכולו שבת לה; 16) שאין בו מזון לגופים כי אם מזון לפיות וללבבות בעבור השלמת הנפשות, **כן** המקדם 17) לשם שמים צריך שיהיהקדוש לה' כציץ המכפר. וכןאמר הכתוב: "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה" 18) כאילו אתם שכלים בלתי [illegible].

9) שמות ל"ב ט"ז. אבות פ"ו מ"ב (אדר"ן ב', ערובין נ"ד :) הכונה שגם חרות היא ענין של תורה. וכונת כל הפסקה, כמו שהוא מסיים; שמועד-ההכנה (4+6+7+4+1 הכולל=22=5+5+8+2+5+5) כלו' ההזמנה ללמוד תורה.

10) כונתו שהכוח האלהי שנותן את ההכנה וההזמנה הזאת בבןאדם, הוא כח בפועל מצד הבורא, כי פעולתו (ע"י השכלים, כאן ע"י השכל הפועל) תמיד בפועל, אבל מצידנו- מצד בנ"א זה רק כוחניות, כי פעמים למרות השפע אין החומר (כולל את האדם) מוכן לקבלו. וכ"ז לפי מו"נ ח"א פ"סח! "והשכל הנפרד ג"כ -ר"ל השכל הפ) על - פעמים יהיה לו מונע מפעלו-ואע"פ שאין המונע מעצמו, אבל חוצה לו, היא תנועה אחת לשכל ההוא במקרה".

11) שמות כ"ה כ"ב ואת תרגומו צריך לתקן ;"<u>ואזמן</u> מימרי לך תמן" מלשון זמן=הזדמן לפי רא"א.

12) שמות י"ט י' והתרגום; "ותזמנון". ולפי שניהתרגומים האלה "זמן" ידוע ואין צריך ראיה. (וזמן=6+7+4+5=כ"ב = ההכנה)

13) כמו שמועד משולש (פסח שבועות וסוכות) כך גם ההכנה משולשת. ויתכן למה שאמר הרמב"ם (מו"נ ח"א פ"ה): "כי צדך לאדםשלא להרס לזה הענין העצום הנכבד מתחילת המחשבה בלתי (א') שירגיל עצמו בחכמות ובדעות, (ב) ויזקק מדותיו זקוק רב' (ג) וימית תאוותיו ותשוקותיו הדמיוניות. וכל זה הכנה לקבל מה שאפשר לבא אחריו". כלו' זוהי הדרגה הנמוכה בהשכלה, כי יש בזה צד גשמי.

14) נראה שמתכון ב"שבת שביעיות" לכך; שבשנה (בלתי מעוברת, בערך) יש שבע פעמים שבע שבועות. וזהו שבתות השנה רבות (גם אנשים בני הדרגה הזאת מרובים). והשכל (הידוע) המוכן יתקדש בזמן שנוסף קדושת השבת (הנפשית) על קדושת מועד (ההכנה הגופנית) וזהלפי מו"נ ח"ב ספל"א; "קבץ שני ענינים"..תקון הדעת העיונית ותקון הענין הגשמי".

15) לפי המשנה הידועה (ביצה פ"ה מ"ב): אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד. והכונה כאן שבדרגה זו אין כבר הכנה (פרט למה שהוכן עוד בדרגה הקודמת =מועד).

16) בנגוד לשבתות שהן רבות יו"כ הוא יחיד ומיוחד (איש מיוחד בעל חכמה שלמה). לפי השקפתו "בריאת יום ראשון מיוחד" =היא עולם השכלים, שממנה הנבואה (=69) שהוא בסוד "מיוחד" (=68+1 הכולל). יום המיוחד (=שכלים) =תלי (ראה ח"א סוד ו' הע' 25) =440=נפשי.

17) נראה שצ"ל "המקדש" (או המתקדש?).

18) שמות י"ט ט"ו ("אשה" לפי הרמזים של מו"נ ח"א פ"ו, השאל לכל ענין מוכן ומזומן להתחבר לענין אחר-כלו' חומר).

גופים. ושלש מדרגות המציאות הן: העולם הזה, וגן עדן, ותחיית המתים, הם חיי העולם הבא 19). וכיוצא בהן ג' ימי הזמן והם מועד ויום שבת ויום כפור והנה זכרתי כולם בדרך מספקת למשכילים והתעורר לאמתתם ולא תבצר ממך מזימה ותשיג בע"ה.

סוד י"ב נודע מחלק ב' מפרקי הנבואה כולם. עיקר סוד הנבואה.

הנבואה היא ענין שכולו אהבה לה' אחד, וזה נודע לכל, כי האוהבים הנבואה הם האוהבים את השם והם האוהבים בלי ספק, והם נקראים חכמים ונביאים. וכן אוהבים במספר נבואה ר"ל אוהבים נבואה אהובים 1) והמעלה הזאת בעצמה, היא מעלת עבודת השם מאהבה, כמו שאחבר בזה החבור בענינה בסוף חל"ג בע"ה.2) והנה הרב ז"ל האריך בסוד הנבואה, בענינים צריכים מאד לכתבם צורך גדול, לכל מי ששם השם רוחו בקרבו והשפיעו מטובו מה שגזרה חכמתו יתע'. והעירו, והניעו והכריחו השפע הקדוש ההוא, להשתדל אחר ידיעת השם ית', ולקדשו, למען ספר שמו בכל הארץ. ודע כי המתנבאים בידיעת השם, הםהמתנבאים והמתאהבים עם השם, על כן העירני השם בדעתי קצת מנפלאות הספר הנכבד ההוא אשר חבר הרב, ואתאזרה באזור חשק, ודיינתי לשוני, וקדשתי מכתבי, מר אהלים וקנמון, וכתבתי מעט ממה שהוציא שכלי לפועל, והוא החן אשר חונן לי השם. ואם הוא לי מעט, מצד מניעת מזג עצמי בעיני הנו קרוב לתכלית ההצלחה והמעלה העליונה והשלמות הנבואי. ומי שזכני אל זה המעט ברוב חסדיו ורחמיו, יזכני אל יותר מזה, אם טוב אני בעיניו. ואם לא, אל יסיר מעלי כזה, כי לא חפצתי כי אם זה, כאשר הראני ה' במחזה. ואתהבן אדם, אם אמור תאמר בדעתך, ויהרהר לבך לאמר: מתי אעלה במדרגה הזאת העליונה? והנה עמי מונעים רבים במזג החלוש, שהרא מונע טבעי, ואין תחבולה להפכו עד תכלית המעלה. וכענינות המחייב רדיפת המזון והלבוש ותקון הבית, שהם ענינים הכרחיים טבעיים בעמידת האיש זמן אחד. וכעבדות הנקרא גלות, בהיות אדם עבד נמכר לסכלים זדונים ומשעבדים את האדם בעבודה קשה בחמר ובלבנים. וכיוצא בעליונות 3) האלה אשר הם רבים מאד. הנני מודיעך, שזה כולו נמשך אחר יצר הרע, והוא מפתך עד שתמות בלי חכמה, ותתלכלך בחמר ובלבנים, בלתי תבן בלתי תבונה, עד שלא יהיה לשנאך חלק לעולם הבא 4) אך אם יש אלהי' עמך ראוי שתחשוב, כי החכמה היא מזון הנפש, ואם תחסר החכמה, תמות הנפש מיתה משונה "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" 5). ואם לאו חיה תחיה, כי היא חייך וארך ימיך. וכאשר תחשוב כי הלחם מזון לגוף ואם יחסר ימות הגוף, כן ראוי שתחשב על החכמה. ואתה יודע, כי כשירעב אדם, אינו ראוי שיאמר אמתין עד שיבואו לידי מטעמים ואם לא יבואו לידי לא אוכל, אבל ראוי שישמח עם מה שיגיע לידו רק המזון לעתו, כדי להסיר רעבתנותו שהוא מכת המות. ובהזדמן לו המטעמים הרבים ישבע מהם כדי ספוקו. וכן תעשה מן החכמה, אם תרעב ממנה ותצמא אליה, דין הוא שתשבע ממנה ותרוה צמאך לפי הנמצא, כדי

(נ"ל שצ"ל: אהובים)

---

19) וכנגד שלשת מדרגות בנ"א שהזכיר בשלשת חלקיו-שלש דרגות גמול. לאלה שהם בעלי ההכנה (שלא הוציאו כוחם לפועל, ונשארו דבקים לגשמיות) נועד רק עוה"ז, לבעלי המדות (ההמון, בינוניים)-גן עדן (-גלגלים), ואילו ליחידים השלמים חיי עוה"ב שהיא זהה אצלו לתחית המתים -והתאחדות עם עולם השכלים.

1) אוהבים =64= נבואה= אהובים,

2) זוהי הנקודה המכרעת אצלו שבו הוא שונה מן הרמב"ם תכלית שנוי, שהוא תופס את הנבואה לא כתופעה של יחידי סגולה במלא מובן המלה! אלא "כעבודת ה' מאהבה" דהיינו שרבים יכולים להגיע אליה (אמנם נבחרים), בהתאם לדרכים שימנה אח"כ.

3) כנראה שהשתבש וצ"ל עלילות או עילות וכד'.

4) לשונאך משתמש בלשון "סגי נהור" (כמו במדרשים " שונאיהם של ישראל" במקום ישראל במקום פורענות). או יתכן לפרש על הגוף, שמכיון ששקע בגשמיות-הפך זה לשונאו, כי אין לגוף השארות.

5) במדבר ט"ו ל"א, וזהו כדעת הרמב"ם שעונש כרת פרושה מניעת השארות הנפש (הלכות תשובה ראש פ"ח וגם מאמר תחית המתים) וזוהי עיקר ההדגשה "בתגמולי נפש" של ר' הלל מורונה (למשל ע' כ"ו: לא . ועוד הרבה).

כדי להציל נפשך משאל מטה. כי "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון לבו לשמים",6) והוא שישתדל המשתדל להעלות לבו תמיד, וזה ישיגנו בבקשו החכמה מהחכמים וספריהם הקדושים בכל יום כפי יכולתו. לא שיחשוב לומר: אני לבי בשמים, וכל מה שאני עושה לשם שמים אני עושה, והוא איננו מענין אשר יביאנו המעשה ההוא לידי חכמה. ואיננו יודע, כיתלמוד מביאה לידי מעשה" 7) ואין מעשה מביא לידי ...... ואיננו מכיר, כי המעשה קל ואפילו לנערים, כל שכן לבעלי שכל. ותלמוד כבד אפילו לזקנים וכ"ש ולבעלי דמיון השקרי. וחושב כי מעשהו מקובל מפני דבור פיהן, או מפני דמיון שקרי שדמהו לבבו, כי אין מעשה טוב בעולם באמת, אלא העשוי לקיים בו החכמה, והמביא אל השתדלותה. 8) וכל המונע מזה, הוא מפעל יצר הרע הממית החיים. ובציירך זה לא ימנעוך מונעים כלל מלבקש החכמה, שאתה יודע, שהמונעים הנזכרים, אילו בקשו למנוע ממך מזון גופך, לא היית סובל, אבל היית צועק לשם ולבריות לפרנסך. והיית טורח מעיר לעיר, ולו יכולת לפרוח באויר, היית פורח כדי לבקש מזונך מכל צד ומכל פנה. ולו יעזרך השם בזה הציור השכלי לקבלו ולהאמינו ולהמשך אחריו בכל יכלתך, דע כי לא ימנעך מזג, ולא עוני, ולא גלות, ואפילו אם היית בבית הסהר, מלבקש החכמה בציירו מהות המות, אשר היא ירידה עד תהום. אבל מפני שרוב בני אדם בין החיים ובין המות, אבל יהפכו דברי אלהי' חיים, ויחשבו המות לחיים והחיים למות, מפני זה לא יבחרו בחיים, אבל יברחו מהם, ויבחרו להם חיי שעה. ויעסקו עסק גדול, ויטרחו טורח גדול להמית עצמם טרם זמנם, ולהנחיל לזולתם ממונם, ואולי לשונאיהם, או לבניהם, כדי שישיגו החיים הפחותים ההם, אשר העת שולט עליהם ומאתו הם וכל אשר להם. ובסבה זו ישכחו חיי עד שכחה גמורה, עד שובם אל החשך אשר ממנו נבראו ובסבתו באו. ועליהם אמר הנביא "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור וגו'".9) ואתה בן אדם, שים לבך אל השרש אשר ממנו לקחת וחוצבת, כי מכסא הכבוד נלקחת, ומאור השכל נחצבת ונשפעת, ומצלם אלהי' ודמותו נבראת, ומשפע אמתת מציאותו נמצאת. "ושובה אלי כי גאלך" 10) וקדוש "שם קדוש ישראל כי פארך". ושמע דברי אלה, וקשרם על גרגרותך, וכתבם על לוח לבך, כי לוית חן הם לראשך וענק לגרגרותך והשתדל יומם ולילה להגות בתורת משה בחכמה, ולקרא בספרי הנביאים בתבונה ולשורר בדברי הכתובים בדיעה. ולגרוס במאמר הנביאים החכמים בעיון זך שכלי, ולהסתכל בחבורי החוקרים המקובלים לשכל האלהי, ויתאמתו אצלך הענינים המבוקשים מהם, ותמצאם כולם צועקים על חסרון החכמה, ועל פחיתות המעשים, ועל מעוט ההבנה. ובעשותך זה שים לבך לדעת את השם הנכבד והנורא, וחוקקהו בלבך חקיקה אשר אין לה מחיקה. כי על זה נאמר: "שהשמות אין נמחקין" 11) ר"ל שמות הקדש אשר הם כולם מורים על ציורים אלהיים, ואיך ימחק המצייר אחר שאין המצויר נמחק. ואל תזכיר השמות בפיך, אבל קדשם וכבדם, וחשוב שהם מלכי המציאות, ומלאכי השם, השלוחים אליך להעלותך למעלה, ולתתך עליון על כל גוי הארץ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" א 11) וחבר זה לזה, וציירם ונסם ובחנם וצרפם, וחשוב שהם כתב המלך ששלחם אליך "למען ייטב לך והארכת ימים".11ב) ושא ותן בהם, משא ומתן

---

6) ברכות ה'.

7) מגילה כ"ו. ואח"כ צריך להשלים: "מביא לידי תלמוד"

8) דעת הרמב"ם בצורתה הקיצונית. הרמב"ם בעצמו מרכך דעה כזאת בח"ג פנ"ד בפרשו את הפסוק: "כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ", לדעת ע"מ ללכת בדרכיו.

9) ישעיהו ה' כ',

10) ישעיה מ"ד כ"ב (ושם "גאלתיך") ונ"ל שההמשך צ"ל: וקדוש "שם וכו'" לפי ישע' ס"ט'.

11) לפי הברייתא, (ב' שבועות ל"ה.) והכונה כאן- מכאן שעסק זה בשמות גורם לציורים נפשיים המביאים להדבקות בעולם השכלים, וע"י כך הם גורמים להשארות הנפש (=אינם נמחקים). (ראה' שלום: MAJOR TRENDS עמ' 384 הע' 105)

11א) צרוף של פסוקים דברים כ"ו י"ט, שם כ"ח א' ושם כ"ח י'.

11ג) דברים כ"ב ז'

בהיר וזך נקי ובר, חשוך מכל חטא ופשע, ומנוקה מכל עון ואשמה ורשע. והתחל
לצרף זה השם תחילה לבדו, והוא י ה ו"ה. והסתכל בכל צרופיו, 12) והניעהו
וגלגלהו בגלגל חוזר חלילה פנים ואחור במגילה, ואל תניחהו כי אם בראותך
ענינו גובר מרוב תנועה מפני פחד בלבול דמיונך וגלגול רעיונותיך, והנה
כאשר תניחנו עוד תשוב אליו ותשאלהו, ועד הגיע בידך דבר חכמה ממנו אל תעזבנו.
ואחר כך תדלג אל שני לו אדנ"י, ושאלהו יסודו, ויגלה לך סודו, והוא שתשיג
ענינו כאשר הוא בענינו מאמתת לשונו. 13) ואחר כן חברם שניהם וצרפם, ועינם
ושאלם ויגידו לך תעלומות חכמה. ואחר כן צרף זה והוא אל שד"י הכולל השם גם
הוא יעלה חלקו 14) ואח"כ צרף אלהים 15) והוא ג"כ יחוה לך דעה. ואחר כך חברם
ארבעתם ותמצא מפלאות תמים דעים שהם פלאות חכמה, ואחר כן אל אחד מהן צבאות,
שגם הוא קדש, כגרן ה׳ אלהי צבאות, שכן חברם דוד ע"ה באומרו "אלהים השיבנו
והאר פניך וכו׳", ואמר עוד: "אלהי צבאות השיבנו". ועוד "ה׳ אלהי צבאות 16)
והנה החזיר הכתוב זה ג׳ פעמים וזכר שני וי"ן בשלשה זכרני אודה, ותחת הו׳
השלישי באו שמות 17) הנזכרים אחר שם אבגית"ץ 18), שהוא ראש לשם בן מ"ב
אותיות. ודע כי שם"צבאות "מורה על סוד צרוף בן ארבעים ושתיים תבות 18א)
כי ראשי תיבות, וסופי תיבות, וגימטריות ונוטריקון, וצרוף האותיות, ותמורתן,
ומשקלן, והכרת צורתן, וידיעת שמותן, והבנת עניניהם, הם אמתת הקבלות
הנבואיות. וזה צריך עוד שתעשה מן התיבה האחת בעצמה תיבות רבות, ומןהתיבות
הרבות תיבה אחת, כגרן צבאות שציירתי לך. וכן בעצם התיבה לפי אותיותיה כאלה א

---

12) כבר נזכר לעיל י"ב הצרופים של שם הוי"ה (ח"א סוד י׳ וי"א), שכולם
מעידים על ענין הויה (=מציאות) בלבד. וכ"כ ידוע לנו ענין סוד ה׳ בתמורה
"כוזו" (שסודו: ה׳ אחד=39) וכד׳ יש גם אפשרות של שמות מקוצרים (יה"ו -
אהי"ה, י"ה וכד׳).

13) קשה לרדת לעומק כונתו, כי אין הוא מפרש, אבל לפי "גנת אגוז"
אפשר לפרש דבריו כך: אם ישאל את יסודו של שם זה, דהיינו מובנו, המובן הזה
מוכרח לגלות סודו (=מספרו) וזאת רק אם נשיג ענינו (של שם אדני). הצרופים
המופיעים שם הם: אד"ני =היכ"ל = ה"ס = הוי"ה הוי"ה אחד =הוי"ה כוזו-65
ואפשר לפרש צרופים אלה לפי הפסוק : וה" (הוי"ה) בהיכל קדשו הס מפניו כל
הארץ". ה׳ (=הוי"ה=קדש קדשים=לפני ולפנים) וע"כ אינו מופיע בגלוי ואין מבטאים
אותו, אלא את ההיכל (שם אדני, שהוא חיצוניות), כי הס (=אדני) מפניו כל
הארץ. הדרוש מיוסד על מאמר חז"ל (ב׳ סוטה ל"ז :):"במקדש ככתבו ובמדינה בכינויו."

14) הויה + שדי =שם ; אל שדי =השם.

15) אלקים=הטבע=כנוי=הכסא (כסא כבוד=כבוד אלקים) = כל אלה (על כל אלה
יביאך אלקים במשפט).

16) תהילים פ׳ ד׳, שם ח׳ וכ׳.

17) כלומר פעמים בפסוק ד׳, ובפסוק ח׳ כתב אחר הנ"ל "והאר" עם ו"ו ובפעם
האחרונה (בפסוק כ׳) כתוב רק "האר" בלי ו"ו. נ"ל שצ"ל במקום "זכרני אודה"
"זכרונות אלה".

18) במקום ו׳ בא פתוח השם בן מ"ב אותיות (ע"י צבאות). שם זה מבוסס על
מ"ב אותיות הראשונות של התורה (בראשית—תוהו וב׳...)(כבר התוס׳ מביאים זאת
בשם רבינו תם בראש פרק אין דורשים בחגיגה). כמובן אין שם זה יוצא בפשטות
מן הפסוק, אלא ע"י תמורות ותמורות של תמורות. תמורות אלה יוצאות לפועל
בצורה מסובכת ביותר ע"י חמש אלפא-ביתות (1) א"ת ב"ש, 2) אי"ק בכ"ר, 3)אח"ס
בט"ע, 4) א"ט ב"ח, 5) א"ל ב"ם), ולפי כל מיני תמורות אלה יוצא: בראשית-
אב"ג ית"ץ. וכל השם מוסבר ב"ספר הקנה" בסוד חשוב התקופות וציור הפעול.
(דפוס קראקא ע׳ פ"ז).

18א) נ"ל שצ"ל אותיות במקום תיבות, והכונה-שהמלה "צבאות" נוצר כל האפשרות
של "הקבלה הנבואית", וע"כ גם שם של מ"ב אותיות.
צבאות=אות בכולם= (לפי הצליל הפונטי) צבא אות , דהיינו צבא האותיות שמהם

צד"י בי"ת אל"ף ו"ו ת"ו.ותכיר ממנו נפלאות ותדע את השם בשמות בפעל 19) /בשלמות
בעת התעסקך בהם, ותכיר את השם שהוא שר הפנים 20), ובהגיעך לדעת שם שר הפנים, תמצא שם בשם שהוא משמש את השם ית׳. ויתגלו לך סודות אלוהיות מאלו הדרכים, וכן בעשותך מתיבה אחת תיבות רבות, תפלא מן חכמת לבך במה שתוליד מזה הדרך, כאמרך בסוד "דברך נצב בשמים" 21) שהשם היוצא בנקודו שהוא השרש "ירא האל ודע האל" 22) "כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא" 23) כי אל כולו הוא אש, והוא כל בסוד יו"ד ה"א ו"ו ה"א, כי סודו "ירד עליו באש" 24) ופירושו ה׳ ירד ויעל באש בעבור ישראל עבדו. ובדרך הזאת האלהית לבדה תעשה, ובה תלך, כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל וגו׳. רק חזק ואמץ והבן כל מה שהעירותיך עליו. והזהר כאשר הזהירוך אבותיך מן האש, והשמר לך ושמור נפשך מאד פן תפרוץ, ותהרוס הגבול אשר גבלו ראשונים, והוא השכל האנושית החושק אתחשוקו, מרוב חשקו ירצה להדבק בסבתו 25). אבל "אם רץ לבך, שוב למקומך. שלכך נאמר רצה ושוב ועל דבר זה נכרת ברית" 26) / נאמר
וסודך ב ריח תרי ומספרו אתרוג 27) ולכדומה לו, ועי"כ רוץ ושוב כמו תייר המתייר הדרך, והבן ענייניך וקבל מה שיבא לך מענין הצרוף בשמחה, וכוין הטוב והסר הרע, ובזה יסיעך יצר הטוב ויברח ממך יצר הרע, כי שניהם אחים בטבע, ר"ל יצר הטוב ויצר הרע, והם בני אב אחד ובני אם אחת, והם יודיעוך סוד ג׳ אבות וסוד ג׳ אמות 28) וסוד בניהם ובנותיהם. וכתוב על מה שתכתוב צרופיך באותיות גדולות כאלה ש מ ו ת וגלגל וצרף את השם פנים ואחור, ובו תעלה למעלה ותתענג בדשן נפשך כי "אין בטובה למעלה מענג" והזהר שלא תרד למטה, כי "אין ברע למטה מנגע". ואודיעך איך נחלקו האותיות לשלשה חלקים, שכן "אותיות בגימטריה "שלשה חלקים" 29) והם כאלה: מלאכת סופר בכל התורה בלא תגין, בדה"ה חק"י בכל התורה בתגי יחוד 30), שעטנז גץ 31) בכל התורה בחגי

כל האפשרויות המזכרות אח"כ. ולפי זה מוסבר הקטע של ספר יצירה: "כ"ב אותיות יסוד" שהן יסוד לכל הצרופים האפשריים והתמורות וכד׳, שהמהם יוצא שה׳ "אות בכולם" (דהיינו, בכל היצירה ע"י צבא האותיות). כאן מעין השקפה של הרמב"ן "כל התורה שמותיו של הקב"הו". צבאות =499 ואם נוסף לזה ז׳(כי מספר השמות בשם בן מ"ב, הוא 7 שכל אחד מכיל 6 אותיות כמו אבגיתץ)=506=אבג יתץ.

19) השם בשלמות לפי השטה של פרוש הוא כמו שכתוב בתקונים: "אית שם מ"ב דאיהו דיוקנא דמלכה...דא אבגיתץ וכו׳ דיוקנא דמלכא הוא ידו"ד, יו"ד ה"א וא"ו ה"א, יו"ד וא"ו דל"ת, ה"א אל"ף,וא"ו אל"ף וא"ו, ה"א אל"ף, דהיינו השם ומלואו ומלוי דמלואו כולם מ"ב איהו דיוקנא דמלכא".
20) הכונה למטטרון =314 =שדי.
21) תהילים קי"ט פ"ט. כונת הדברים שדברי ה׳ נצבים בשמים וע"י אפשר להגיע לשמים באם יודעים את הדרכים, כיצד. ה"סוד" של הפסוק הוא, כי מצד אחד הוא דומה ל"הנה סלם (=סיני) מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", מאידך "דברך נצב" =368=ירא האל ודע האל (1+367 הכולל)
22) כאילו ששם הויה (היוצא מנירא האל ודע האל) מזהיר שידיעת ה׳ דורש זהירות גדולה ויראה לגשת לפעולת הדרישה.
23) דברים ד׳ כ"ד. "אש אכלה הוא אל" =אל כלו הוא אש,
24) לפי שמות י"ט י"ח. ירד עליו באש=632=ה׳אלקיך אש אכלה אל קנה (=1+631 הכולל) וכל העינינים הנ"ל לחזוק ההזהרה בחקירות.
25) מסביר את סכנת השרפה הנ"ל, כי האדם חושק בקב"הו (חשוק) ומרוב חשקו ירצה להדבק בסיבתו (=עולם השכלים) וע"י כך ירצה לאבד את חיי הגשם-וימות.
26) ספר יצירה פ"א מ"ח (ושם ואם רץ לבך שוב למקום וכו׳)
27) ברית מחלק ל"ב׳" ו"רית". ומכיון שב׳=שנים= תרי. תרי=610=אתרוג (ונ׳ל שצריך לתקן ו"מספרו").
28) "אבות הם המרכבה". ואמות לפי ס"י פ"ב מ"א: "שלש אמות אמ"ש".הכונה לשלשת העולמות: השכלי, הגלגלי והארצי. ותולדותיהם (=בנים ובנות).כנגד חלוקה משולשת זו של עולמות נחלקו גם האותיות לשלשה סוגים.
29) אותיות =823=שלשה חלקים.
30) לגבי תגי היחוד על אותיות בד"ה חק"י יש מחלוקת אם התגים מלפנים או מאחור, ר"ת בתוספות (מנחות כ"ט, ד"ה: מאי טעמא אית ליה טגא) מוכיח מהקו"ף שהתג בתחילת האות.
31) שעטנ"ז ג"ץ לפי מאמר רבא (ב׳ מנחות כ׳ט :)

שלש וסימנם טובה.32) והנה אגלה לך סודות נפלאות בחשבון כל אחד ואחד מהן, עד שתמע באמת את מספרו. ודע כי מלאכת סופר, ידיעת גשם במספרו.33) אך"בדה חקי" ידיעה בכח.34) אמנם שעטנז|גץ זו ידיעה|במעשה 35) ודע (כי) זאת הידיעה מהמשולשת כוללת החכמה האלהית, ובה נשלמה הדבקות כל הדעת בשם בפעלה, בסוד תענוג החתן והכלה 36) ויודע לך באמת, כי הדרך המופלאה הזאת, היא דרך מקובלת לכל בני הנביאים, המחברים מה שחברוהו ברוח הקדש, והם אשר ידעו דרכי הנבואה ולא זולתם. וגם נחלקו עוד האותיות לג׳ חלקים אלה והם: אחדים, עשרות ומאות, בסוד איק בכר גלש דמת הנך וסמ|זען חפף טצץ. ומפני היות החכמה העליונה הזאת בתכלית מעלות כל חכמה ודעת, כי היא חכמה אלהית, תלויה באלף בי"ת גימ"ל ר"ל אלפ"א בית"א שממנה יודעו כחות אלהים, שהם כחות בגוף הנקראים צבאות ה׳37). נסתרה החכמה הזאת מכל חכמי המחקר, אשר בראותם ענינה, בהתחלה מיד נראה להם שיש בתוכה בלבולים רבים. וענין זה שאין|השכל האנושי יכול להשיגם גםאנחנו מודים להם|זה, שהםדברים מכריחי הדעת בהתחלת המחשבה, אך בהם כל חכמה נודעת וכל גוף ונפש תלוין בה. והשם ימחול שאגלה לך סודות נסתר ומכוסה ונעלם. והוא שתמצא סוד "ה׳ צבאות" כחו מורה על ענינו כחות בגוף, וגם כחות האלהים, וכל אחד כח בגופות, כלו׳ נפש וגוף, אלפ"א בית"א, אשר בשניהם כסא הכבוד, כי הםהשכל והמדע וחתימתם חכמת אלהים וכח טבעית כמו שרמזנו 38). ונאמר בענינם|שהםאות הנביאים, כי הנביאים הם חכמים בלא ספק ואפי׳ בגימטריא 39) כי כן יתקיים בידינו שלא יתכן שיתנבא אדם בלתי חכמה רבה עד שמוציא מה שבכח לפעל 40). והתבאר עוד במופת, שאפילו החכם הגדול המופלא בחכמה בהשתדלותו בבקשת הנבואה, אפשר שיתנבא ואפשר שלא יתנבא, ר"ל, אפשר שיעשה שליח, ואפשר שאמתת נבואתו תהיה להשלים עצמו לבד, ולא|ישלים זולתו בשליחותו, אך שיתחכם ויוסיף לקח בכל יום, וידבר ויחבר ברוח הקדש 41). זה דעתנו ודעת אמתת תורתנו. ואין מכח המקובלים שיכחיש זה, כי המקובלים הם בני הנביאים ותלמידיהם, אשר קבלו מפי המקובלים דור אחרי דור עד משה רע"ה. כי הוא קבל תורה מסני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים וכו׳; והנה הם ראשית החכמה, והם החכמים האמתיים המקובלים מהנביאים הם מחברי התלמוד ז"ל, ומהם ומדבריהם נודע לכל מה שידעו, ומה שאדענו מענין חכמת הנבואה, אשר הגדתיה לך. ואם|תרצה גם אתה הקבלה, אשר 42)

---

32) דהיינו של כל האותיות של הא"ב (כ"ב-22)

33) מלאכת סופר =837= ידיעת גשם.

34) בד"ה חקי" =129=ידיעה בכח.

35) שעטנ"ז ג"ץ =ידיעה במעשה. ב"שלשת הידיעות" הכונה, שע"י האותיות אפשר לה גיע בשלבים להשארות הנפש. השלב הראשון -ידיעות המוחשיות, אח"כ המושכלות שבתחילה נותנות רק ידיעה בכח ורק עם הוצאת השכל לפועל (פתוח) הופכת הידיעה לדרגה הג׳ המקנה לאדם שכל בפועל -הנותן את ההשארות.

36) חכמה אלהית =חתן וכלה =519, והכונה כדלעיל החושק והחשוק.

37) "צבאות" (כדלעיל) מעיד על שלשת העולמות (סוד אב׳ג, איק בכר, רעיונות אלה מפותחים מאד ב"גנת אגוז" ח"א שער הצבאות ועוד. דפוס האנורא יט-כ׳).

38) אלפ"א בית"א=525=צבאות ידו"ד=כחות בגוף =כח בגופות=נפש וגוף=וחכמה אלהית=הם השכל והמדע=וכח טבעית (אלהית)=אות הנביאים.

39) הנביאים =118=חכמים.

40) לפי מו"נ ח"ג פל"ג המסתמך על מאמר חז"ל (שבת צ"ב. נדרים לח .) אין הנבואה שורה אלא על חכם וכו׳.

41) זוהי|דעת הרמב"ם (כנ"ל) אלא בהבדל אחד גדול שרא"א מפרש את דברי הרמב"ם "אפשר שיתנבא ואפשר שלא "יתנבא" שיהפך לשליח, אבל לדעתו ברור (בנגוד לפשט הרמב"ם) שכל אדם יכול להגיע לנבואה בשביל עצמו להשלמתו, וזה יסוד ה"קבלה הנבואית", כי הנבואה יכולה לפי רא"א להפך לנחלת כלל המקובלים (ואם לא לשליחות לפחות לתועלתם הפרטית).

42) נ"ל שצ"ל: "גם אתה תקבלה כאשר...."

קבלתיה גם אני. ואם לא הרשות בידך, אמנם תדע קצת ראיה מדבריהם מענין דניאל מסוד "מנא מנא תקל ופרסין" 43) שהחכמים 44) צרפום בצרופים רבים, ואלה קצת דבריהם: "אנמ אנמ לקת ניסרפו", ואמרו: "בגמטריא איכתיב כל׳ בחלוף א"ת ב"ש, יטת יטת אדך פוג חמט". וכן "נמא נמא", וכן תחשוב גם אתה: אמןאמן. וזה הסוד לא גלוהו המז"ל, אבל העירונו אליו בביאור גמור וצריך להיות הסוף ראש" והראש סוף, כי זה סוד קללת המלך ההוא שכתוב עליו אחר כן: "בלילא קטיל בלשצר מלכא. ודריוש מדאה קבל מלכותיה" 45) וסוד מראה האדם. ומפני שנשתמש בלשצר בכלי בית המקדש, התחייב במיתה מיד, ופירוש דניאל, שפירש לנו מפורש הוא שאמר; "מנא מנא להך מלכותא" והשלמה. "תקל תקלתא במאזניא ואשתכחת חסיר", פרס "פרסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס". והמבין ענין הפירוש הזה קל עליו להבין צרוף הענין ההפוך, ויבין ענין הקללה החתומה על "פס ידא
6 די כתבא" 46) וסודו: "פס קר תלין אמן אמן" וענין "פס קר" חתיכה קרה וענין מספרו: "גוף ומקרה" וכלול "מת" 47). וכאילו נכתב ונחתם עליו שימות בלילה ההוא, וכן סודו: "מת תלין אמן אמן" וכן כתיב ביה "בלילא קטיל", וזה פי׳ עדות הכתוב: בלילה זה תמות. אמן ואמן הוא מת, ואנחנו נחיה לעד אמן ואמת. ומזה תבין אכן אומרם ז"ל "בגימטריא איכתיב להו", שכן הוא בגימטריא: "ובדין האלהים ימות השר" 48) וכן גם דריוש מראה בגימטריא רשע.49) וענין איך פירש דניאל "מנא מנאתקל ופרסין " שסודם: מנין משקל ומספר. ומורה גזירת פרס, שהוא מענין פריסת מלכות, וסודו עוד פרס ומדי.50) וקבלנוהו ספירת מלכות כאילו אמר ספר ספירות מלכותך. 51) וסוד פרס ומדי מספר ומדה, ונשאר עוד ופרסין פרס יון. ואחר שהדבר כן, נודע מכל צד הבאור האמתי השלם, אשר בארתי לך. ויש באור יותר גדול מזה יותר מבואר, והוא שאינו דומה הענין שקורא לאדם בעצמו, ומבינו ומשיגו בשני דרכי ההשגה האנושית 52), ובהשגה השלישית האלהית בהקיץ, לענין שקורא לו בחלומו. והשכל מה שבארתי לך אני ממה שהשגתיו, מענין מה שקרה לי, או הגדתי לך, כ"ש קרה לאחרים רבים, ואין ספק כי זה יהיה אצלך מצוייר בחלום שאינך יודע פתרונו, אבל דעתך משוטטת לםבינו, ואתה משים עליו פתרונים רבים, והנה ענינו מסופק אצלך (תמיד), אבל היותך בוחן ומצרף ומשיב מעצמך הענין שבארתי לך, לא יתבלבל דעתך

---

43) דניאל ה׳ כ"ה.

44) ב׳ סנהדרין כ"ב. שהש"ר פ"ג -ג׳

45) דניאל ה׳ ל׳-ו׳א׳. והכונה שלמרות שחז"ל הפכו את האותיות לא הזכירו את הצורה "אמן אמן" וזה נלמד משיטת סוף -לראש וראש לסוף. הלמוד מכאן; שהראש (=מלך) נהרג, ודריוש (שהיה לפי המדרש שוער = שומר הסף =סוף) נהיה לראש. וסוד "מראה האדם" נראה שהכונה =מדאה.

46) דניאל ה׳ ו׳

47) מנא מנא תקל ופרסין=פס קר תלין אמן ואמן=מת תלין אמן אמן-.ופרושו שיהפך בלילה לחתיכה קרה, כלומר, למת. וזה גם הרמז אח"כ פס קר =440=גוף ומקרה=מת.

48) בדין אלקים ימות השר= 1108=מנא מנא תקל ופריסין.

49) "מראה בגימטריא", פרושו אצלו— שאין זו גמט׳ פשוטה (כי "דריוש= 520 ואילו "רשע" =570) ונראה שהכונה שאם נשאל "מי דריוש?" =רשע=570.

50) ל"פרסין" פרושים רבים (מספר, פרס Persia, פריסת מלכות עפ"י הפסוק: פריסת מלכותך").

51) יש כאן משחק מלים "ספירת מלכות" אגב הרקתה מתכנה הקבלי ושמושה כפעולת ספירה ומנין-

52) שני דרכים להשגה חושית ושכלית. ונ"ל שצריך להיות כאן תמיד "קורה" בה"א. והרמז כאן שאמיתת נבואה זו חזקה יותר מאשר נבואה לאדם בחלום לילה. אמנם גם הרמב"ם בחלקו את מעלות הנבואה מעדיף את זה שבהקיץ על זה שבחלום, עכ"ז אצל רא"א ישנה הפרזה, כי לפי זה יוצא שרא"א רואה את עצמו והדומים לו (בעלי קבלה הנבואית) ליותר חשובים מן הנביאים שחזו בחלום. ואולי יש לפרש שהוא מתכון כאן רק ל"חלומות הצודקים" שהם לפי הרמב"ם (בהסתמכו על חז"ל) הם אחד מששים מנבואה.

בדבר ולא יסתפק עליך שום ענין כלל. אבל אתה צריך להרגיל עצמך בזה הענין מעט מעט, ברצוא ושוב, כאשר צויתיך, ואם תשמור מצותי זאת בלבבך, יברכך ה׳ וישמרך". ואם תאהבה בכל לבבך ותצרך; "יאר ה׳ פניו אליך ויחונך". ואם תבקש רחמים עליה בכל מאדך לעולם, "ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום". ואם תשכיל ותצליח את דרכיך, יבחך ה׳ תמיד והשביע בצחצחות נפשך, וישכילך ה׳ ברוב רחמיו וישפיע טובה עליך עושה שלום, והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו.

נשלם החלק השני ונגלו בו י״ב סודות נסתרות תלי״ח

החלק השלישי בג״ה

הקדמה

משכיל עבוד מאהבת השם ודביקשמו קדש והנצל
עין לבך שימה בזכרון שם לא יעבור גופך כדמיון צל.

עבודת השם מאהבה

היא העבודה המרוצה והמקובלת באמת, והיאתכלית השלמות האחרון, אשר בעבורו נברא כל חי משכיל, ומצדה האדם אדם, וידוע ומבואר לכל בעל דעת, כי העבודה ההיא האמיתית איבה אלא בידיעת החכמה, ובהרגל נפשו לידע את הידיעות הפנימיות. 1)

החלק הג׳ שמר יום כפור שלשה אלה בני נח 1א) ומאלה נפרדה כל הארץ. ידם אחד בן ואח אילו. גםבשבה אין לו שני ידם ארוך הוא לשם כולו. שבת ושמר מעשר עני 2)

סוד ראשון בודע מתחילת חלק שלישי מן ההקדמה. עיקר סוד מלות סתרי תורה, זכרם הרב ז״ל, בהקדמה ההיא אשר הקדים.לפני התחילו מעשה מרכבה בחלק ג;. ענין 9 דרכי) סתרי תורה, והוא מה שרמזו בו חכמי האמת, ומה שראו להשכיל ולהשתדל בענינו, ואיך הוא חייב להתנהג בדרכי סתרי תורה עם שאר המשכילים שבדורו, ועם יתר העם. והוא שאמרו הרב בהקדמה הנזכרת: "שעקר הכונה בזה המאמר לבאר מה שאפשר לבאר ממעשה בראשית ומעשה מרכבה, ושאלו הדברים מכלל סתרי תורה. ועוד הורנו מדברי רז״ל, אשמת מי שמגלה סתרי תורה, אע״פ שהם מפורשים לבעלי השכל והביא דבר המובן ממלות: "ולמכסה עתיק דברים שגלו ימיא,-ומאי בנהו? סתרי תורה. 3) ובאמר אמרת ה׳ צרופה 4). ואמ׳ ז״ל על זה הבחינה 5): "מאי איכפת לקב״ה, בין מי ששוחט מן הצואר ובין מי ששוחט בעורף? הוי אומר: לאנתנו המצוות אלא לצרף בהםאת הבריות, שנא׳ "אמרת ה׳ צרופה". והיא מה שבארנו לך שהעולם הזה הוא המצרף באמצעות התורה, שאמתת מציאותהצרוף האותיות, שסודם בגימטריה לשונות בצרוף 6) האותיות הנקראות בשבעים שמות, ונכתבות בשבעים כתיבה, וכל כתיבה שבעים;6א) והנה שבעים לשונות 6ב כתובות ב חשמל, וחתומות בשמו ובשם חותמו. ופי׳ הרב 7) על זהמבואר שם והוא

---

1) כאן כעין סכום דעותיו הקודמים. הידיעה הפנימית היא הקבלה הנבואית, כמו שזה נתפרש באריכות בפרק הקודם.

1א) נח=58=האבן, הכונה, שלפי בנין האותיות (=אבן) ופתוחם באות שלש האפשרויות (שבת, מועד כפור) וראהבהקדמה).

2) לפי הפסוק: "אין בעשור... ועניתם את נפשותיכם"

3) פסחים קי״ט.

4) שמ״ב כ״ב ל״א, תהילים י״ח ל״א. שוב רמז ל"צרוף".

5) בר״ר פמ״ד וגם בתנחומא שמיני (כאן הנוסח שונה כמו שזה מופיע אצל הרמב״ם מו״נ ח״ג כ״ו)

6) אין הגימטריא עולה יפה. ואולי צ״ל: "צרוף אותיות"=1199=ולשונות הצרוף.כנראה שגם אח״כ הטכסט משובש, כי היהצ״ל; לשבעים שמות(=1198+1 הכולל) ונ׳ראה שגימטריא זו בצרוף י״ה (וזהו כנראה רמז ו"בשמו חותמו" 1199+15=1214) שוים למה שאכ״ח: שבעים לשונות=1214=כתיבת בחשמל =וחותמות בשמו.

7) הוא חוזר כאן לענין "סתרי תורה", וכל ענין הצרוף" הוא כעין מאמר מוסגר, והפירוש שכאן שפירש הרב--היא לפי הפרק באחרון ב"מורה".

6א) כתב = 422 = שבעים

מופלא. ולפי זה הענין, אין סתרי תורה ראויין, כי אם לאוהבים, כדי שיתגלה לו ה' אמת הצריך לאוהב ההוא, האוהב את השם מאהבה, עד שידע הענינים שהם אמצעים בינו ובין אהובו וחשוקו. וישתדל בכל יכלתו להחזיק האהבה והחשק הראשון שבין שניהם. וענין המביא לידי כך והמקיים זה בלב האוהב, הוא תלמוד תורה ומעשים, ולא דבר אחר זולת זה. ולא יתחזק יום ויום לאדם בלמודו האמתיות כלם, האפשריות לה' בהשגתו, כי כל מה שתוסיף דעתו להשיג דבר מהדברים ההם העליונים הנסתרים והנעלמים מחבריו, הוא יוסיף מעלה ושלמות בשכלו, ושמחה ותענוג בנפשו. ועל כן ראוי למסור לאוהב זה ולדומים לו "סתרי תורה" על"כי חלקה' עמו" 8) הנה הגיד לנו הסבה ית' ואם היא נסתרת מאד והורנו נפלאות בסבה זו כאומרו "בהנחל עליון גויים בהפרידו" 9) זכרו י"ב גבולי אלכסון לי"ב שבטים א"כ כבר הגיד לנו סוד ההשגחה בנו 10) שהיא כנגד כל העולם כולו 11) ועל צורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד 12) והיא צורת אב אחד, ולו י"ב בנים, וב' נשים, וב' שפחות, ובת אחת ושמה דינה, ואני אפרש לך זה הסוד 13): צורת אב אחד תם ושלם ומטתו שלמה 14) והוא יושב אהלים, משמש (משכן) בית אולפנא, כל' לומד ומלמד תורה. ויש לו אח שנולד עמו בבטן אמו, והנה הוא "בבטן יעקב את אחיו ובאמנו שרה את אלהים" 15) מפני 70א
היותו יושב אהלים, ומהבטן יש ביניהם קטטה ומלחמה. "ויתרוצצו הבנים בקרבה"16)

---

8) דברים ל"ב ט'. וכבר המדרש מפרש פסוק זה (תנחומה נח ג')"ונתן לנו את התורה בכתב ברמז צפונות וסתומות ופרשום בתו' שבע"פ".

9) שם שם ח'. (והעיקר כאן הוא דוקא סיפא דקרא שלא כתוב בטכסט: "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" שמכאן י"ב גבולי אלכסון). ועל פסוק זה אומרת הגמ' (חגיגה יב:) "ורבי"א על י"ב עמודים עומדת (כל היצירה --ש"י)". או כמו שנאמר שם בגמ' על הפסוק: "מתחת זרועות עולם" (וזה גם מסתבר יותר, כי עכ"פ כך הבין בעל ספר יצירה). מזה התפתח המושג י"ב גבולי אלכסון, כמו שאנו מוצאים בס"י (פ"ה פ"א): "שתים עשרה פשוטות...מידתן שתים עשרה גבולין באלכסון... ומרחיבין והולכין עדי עד והם זרועות עולם". ו"בפרדס רמונים" (שער כ"א, פרטי השמות פרק ז') ישנו הסבר מפורט: ו' קצוות (שבם בדמות קוביה או מעוקב) שהוא ממשיל אותן לבית בעל ארבע קירות, תקרה ורצפה. לפי זה יהיו י"ב קוים שמשמשים "גבול" בין שש הקצוות הנ"ל. והשם גבולי אלכסון נובע מכך, שהם אינם לפי סדר הקצוות (מזרחית כנגד מערבית צפונית כנגד דרומית רומית נגד תחתית), אלא באלכסון: גבול מזרחית רומית נגד מערבית תחתית באלכסון וכד' השאר.

10) ענין ההשגחה יוצא מס"י (פ"י מ"א): "שלשה אבות...וצבאותיהן י"ב גבולי אלכסונין- ופקידן בתלי גלגל ולב" משנה זו מתפרשת לפי ספר הבהיר (צ"ה): "ובכל אלו האלכסונין יש כנגדן פקידים...כי גבוהה מעל גבוהה שומר". ובעל "פלח הרמון" (שער כ"א פ"ז) מבאר מזה שהאלן הואשורש אחד מחצב הנשמות הקדושות. ומרחקיו (=מימדיו) שלשה: אברהם יצחק יעקב...והשבטים שנים עשר...והכל מתיחד בשבטן ד' אותיות, איש על ידו לדגליהם כי המרכבה עיקר הבנין.

11) שוב רמז לפסוק, לפי הפרוש המקובל: ישראל- בנגוד לגויים המסורים להשגחת המזלות- מקבלים השגחה פרטית ע"י המרכבה כנ"ל (כמובן אין כאן דרך מיוחדת במינה אלא דרך הרציונליסטית הרגילה באמצעות הש"פ).

12) "האבות הם המרכבה" (בהיר) וכאן במיוחד על יעקב נאמר בפסוק (ברא' ל"ג כ') "ויקרא לו אל אלהי ישראל" אמר, אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים (בר"ר סוף פע"ט. ובדומה לכך ב' מגילה י"ח.) ובעל אוצר כבוד אומר " סוד עמוק.....אחוז בחבלי המרכבה העליונה" והרמב"ן על פסוק זה אומר: "ירמוז למה שהם אומרים תמיד, שאקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד והכונה שהשכינה שורה בא"י והמשכיל יבין". כמובן שכונתו שרא"א אין לקשר עם מחשבות על רעיון הספירות כנ"ל, כונתו לומר בפשטות את הרעיון הקודם בקשר להשגחה, וזהו המשך המדרש על "כי חלק ה' עמו".

13) כאן הוא מתחיל להסביר את הסימבוליזם שבאבות (-מרכבה), ולמעשה הוא עובר לענין הכוחות השופעות על האדם והפועלות בו (יצה"ט ויצה"ר)

14) תם=תמים=שלם= מיטתו שלמה, וזה לפי ספרי האזינו (פל"ב-ט מ"ז וגם ב' סוכה) "יעקב לא יצא ממנו פסולת, אלא כל בניו כשרים כמותו שנא' יעקב איש תם (שלם) יושב אהלים".

15) הושע י"ב ד'

16) בראשית כ"ה כ"ב.

מבטן רבקה אמם, ותלך לדרוש את ה׳ 17) ואזלת למתבע אולפן מן קדם ה׳ "ויאמר ה׳ לה שני גויים וגו׳ רב יעבד צעיר", אלו הם מטטרון וסנדלפון 18), שהם שני מלאכי השרת אחד טוב ואחד רע, מצדיק שמר יעקב, והרשע שמר עשו. ועשו יצא הראשון בא באמצעות הדם 19) ועל כן הוא "אדמוני כולו כאדרת שער" אדיר ותקיף וחזק כצורת שר ושטן. ומנשף בכל בעל רוח סערה, הוא איש צעיר 20). "ואחר כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו", ידו זו גבורתו וכחו, היא דבקה וקשורה ואחוזה בגלגל אחיו, הוא בעל המעשה 21) עקב מלשון מעוקב 22) והוא סוף העליונים "איש שעיר" מסתער, וסופר למות 23) "ולמה זה לי" ובסבת זה שסופו למות. ואע"פ שהוא בכור "הנה אנכי הולך למות" ואין בכרה ולא ברכה. הבכרה מכרה בשבועה לאחיו, והברכה רמהו ולקחה לו "הכי קרא שמו יעקב ויעקבני". מה שהוא "חלק", ולקח בכרה וברכה, ויש לו חלק "כי חלק ה׳ עמו". ואע"פ "שידו אוחזת בעקב עשו", "הידים ידי עשו אך קול קול יעקב". ושניהם מתגדלים יחד וזה חיצוני, וזה פנימי, "ויגדלו הנערים" ועשו "יודע ציד איש השדה" חיצוני, "ויעקב איש תם" פנימי. ואעפ"כ יעקב ממהר למצא ציד 24) ומביא לאביו יצחק. והקב"ה מצחק על גמל ורוכבו " 25). ומברכו להיותו 70ב
מבקש על דגן ותירוש "יעבדך עמים ישתחוו לך לאומים הוי גביר וגו׳". ובבא אחר זה 26) קבל ברכה לעצמו, והוא היותו נכבד ממנו " הן גביר שמתיו לך" והיו כל אחיו עבדיו "ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים", ושיושלמו לו כל צרכיו, ולא יחסר לו דבר "ודגן ותירוש וסמכתיו". אחר זה מה שנשאר לאחיו "ולך איפוא מה אעשה בני?" על יעקב כתוב "ויברכהו", ועל עשיו כתיב "ויען" כלו׳, נתן לו תשובה לדבריו בלא ברכה. ואין שָם שום שֵם, כי אין השם אתו, אלא "הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל". זכר לו מקום מציאותו ועניני ובאמת כי מושבו בשמני הארץ 27), וטל השמים למעלה ממנו, אך לא עליו, "וטל מעל". ועוד התחיל לפרש כחו "ועל חרבך תחיה" היא "להט החרב " 28) "ואת אחיך תעבוד",

17) שם (ות"א שם)

18) סנדלפון בתור מלאך רע לא נמצא, אדרבא (בחגיגה י"ג ע"ב), "ועומד מאחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו" והתוס׳ במקום מפרשים: "מתפילתן של צדיקים" וזהו לפי מדרש תהילים (ה׳-ב׳). גם בחוג המקובלים סנדלפון ידוע בתור שכזה (למשל בעל "בעל "אוצר כבוד" על המקום הזה, שמוסיף לו את התפקיד הנוסף: ממונה על צורת הולד במעי אמו,) ובתפקיד כזה של קושר כתבים הוא מופיע גם בזוהר (ח"ב נ"ח ע"א: ח"ג רנ"ב ע"ב).
ולולי דמסתפינא, הייתי מתקן במקום סנדלפון "סמאל". והראיה לכך כי אח"כ הוא מזהה עשיו עם שטן וכ"כ "הקב"ה מצחק על גמל ורוכבו וכד׳" כבר פירש במו"נ ח"ב פ"ל על שטן (=סמאל).

19) דם בנגוד לדת (מוטיב רגיל בכתבי רבו ותלמידו ג"כ.) וגם אח"כ "על חרבך תחיה",

20) אולי צ"ל "איש שעיר" (לפי כ"ז י"א), וזה כנראה פרוש למה שנאמר מקודם שמנשף בכל בעל רוח (=אדם הרוצה להשיג את השכל בפועל) רוח סערה (=כוח המדמה וכוח המעורר, גורמים לסערות נפשיות גם אצל השלם, ומתעים אותו מן הדרך הנכונה).

21) הכונה שגבורת השכל אחוזה עכ"ז בגלגל השכל המעשי: הכוח המדמה והמעורר, עד שאי אפשר להגיע לשיא הגבורה השכלית (=הנבואה) בלי כוחות נמוכים אלה.

22) הוא חוזר לענין הקוביה (=גבולי האלכסון). והכונה שגם "לסוף העליונים" (כוחות נמוכים יותר) יש חלק בגבורה השכלית.

23) כוח המעורר (=מסתער), מביא לידי חדלון (חוסר השארות) ע"י עזיבת המושכלות ונהיה אחר המפורסמות והגשמות. ומכיון שכח זה אומר "למה לי בכורה" לכן למרות שהוא "בכור" (=קודם בזמן למושכלות) אין לו בכורה וכו׳...

24) למרות שהוא פנימי עכ"ז גם בדברים חיצוניים הוא מצליח יותר. וכ"ז בא להורות על אפסות הקניינים הגשמיים לעומת יתרון הרוחניים.

25) לפי פרקי ר"א פי"ג ומו"נ ב׳ פ"ל.

26) עשיו. וכל זה בא להראות את עליונות השכל על כוחות האחרים הפועלים באדם, והם יחד עם האיברים שבגוף, נתנו לעבדים, לשרת את השכל ולתת לו את האפשרות לצאת מן הכח אל הפועל (=דגן ותירוש):

27) כוח המדמה וכוח המעורר גורמים לאדם לקבוע את מקומו ב"משמני הארץ" (=בתענוגות הארציות) ולהיות רחוק מכל השפעה שמימית (=טל שמים מעל), ועי"כ אין שָם שום שֵם (טל = הויה אחד)

28) הכרובים (=כוח המדמה, המחשבה והשכל ההיולי) מחזיקים בידם את להט החרב (=האמת שפעם מציץ ואח"כ נעלם ועיין על פסוק זה במו"נ פתיחה לח"א, ושם פמ"ט.)

זה בעל כרחו.29) ועתה זכר עוד הענין המסור בין שניהם לפי המשפט, והוא אמרו: "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך" זה עול תורה. וכן תרגם אונקלוס אשר ידע הסוד.30) והפשט גם כן אמת בין יעקב ועשו, והשנאה קיימת ביניהם "וישטום עשו את יעקב", והיא על הברכה אשר ברכו אביו. ויעקב ברח מפניו ועוד חזר במרמה, אחרי הולידו בנים והתחזק כחו, ומביא לו מנחה ונותן לו שוחד, כדי לפיסו: "קח נא את ברכתי אשר הובאת לך"31) כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני" ואחרי כן אראה פניו ואולי ישא פני" 32) בשתוף שפנים בחלק א פרק ל"ז. 33) ויקח את נשיו, ואת שפחותיו, ואת י"א ילדיו- טרם הוליד בנימין- ואחר לידת דינה?, הם שתי כחות עליונות מעולות, ושתי כחות פחותות מהם תחתונות. 34). שני האחים: השכל האנושי, אשר הוא קטן לדמיון, ואתו הברכה והבנים והתולדות. והנשים והשפחות והבת. תולדותיו (הן) מחשבותיו הנחלקות לי"ב חלקים מעולם. 35) ולו בת אחת לבד, מחשבה אחת מכלכלת ומזנה עם שכם בן חמור, הוא מחשבת יום הדין 36). והנשים שתי כחות חכמה ובינה רוח עצה וגבורה. ועם כל זה תדע, שאין המקרא יוצא מידי פשוטו, כי הנגלה והנסתר טובים שניהם, ומזה התבאר לך, מדוע אנחנו בני ישראל "חלק ה׳" יותר משאר האומות. והוא בעבור חמדינו החכמה, שהיא התורה ובהתרחקנו ממנה השם צועק: "צור ילדך תשי" עד "ורחמנא לבא בעי" 37) והוא השכל. ועליו התחיל השם בעשרת הדברים בענין מושכל ואמ׳: "אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך". ובדבור השני הזה יורנו על ההפך, (כלומר), עבודת זולתו והיא עבודת ע"ז, באמרו: "לא יהיה לך וגו׳" כתרגומו: "בר מיני" והורנו שאין השם מקנא כי אם בע"ז 38), שהיא כנגדו לפי אמונת עובדיה ומחשבתם, בהפך המחשבה האמיתית, כאומרו עליה "כי אנכי ה׳

°בלע"ד שצ"ל [והפלגשים שתי כחות]

29) לפי ב׳ שבת קי"ט: "ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו", מפני שכוח זה מסית את האדם לרע נקרא גם שמו שטן, רק אם השכל מתגבר הוא נאלץ לשמשו על כרחו.

30) "כד יעברון בנוהי על פיתגמי אוריתא."

31) בראשית ל"ג י"א

32) שם ל"ב כ"א.

33) לפנים כמה הוראות: א)כעס, ב) מציאות ומעמד ג)השגחה ולפי סדר זה נפרש את הפסוקים: ע"י השוחד אפשר לכפר פניו (כעסו על המדמה המתעורר) ורק אז אפשר לראות פניו (להפגש אתו פנים אל פנים) ומזה התוצאה שישא פנים (=ישגיח ויזהר, שיכיר בעליונות השכל וישתעבד לו).

34) הנשים הן ה"כוחות העליונות":חכמה(=שלמות כח הדבר בלמוד) ובינה, (=שלמות המידות) והפלגשים "הכוחות התחתונות": "עצה(=שלמות המדמה,הכוח המשער) וגבורה" ועכ"ז כולן שייכות לשכל. (מו"נ ח"ב פל"ו ופל"ח, המונחים של רא"א הן לפי ישעיה י"א ב׳. הסגנון כאן מעורבב, אבל צריך להפריד בין הענינים, כמו שאומר זאת אח"כ בסוף דבריו בפרוש).

35) נראה שכוונתו לי"ב דרגות הנבואה (אחת עשרה מדרגות ומדרגות משה על גביהם מו"נ ח"ב פרק מ"ה) וזהו משרמז לעיל: "ואת י"א ילדיו-טרם הוליד את בנימין" (=משה , כי לדרגת מרע"ה אין להגיע).

36) יש אמנם גם באדם מחשבה אחת לבד מכלכלת ומזנה (עוסקת בעניני הגוף, ומכאן דו המשמעות של "מזנה",כי כח זה עם כל חיוניותו, יכול לסור לדרך ע עקלקלות, וע"כ זוהי "מחשבת יום הדין").

37) דברים ל"ב י"ח, סנהדרין קו : (אמנם שם כתוב "הקב"הו" אבל נוסח זה שגור יותר).

38) ~~דברים~~ לפי מו"נ ח"א פל"ו.

אלהיך אל קנא פוקד" 39) ומלת "אנכי" מורה על חיוב מציאותו ית׳, ומלת "ה׳
אלהיך" מורות על מה שאפשר להשיג ממהותו על ידי שמותיו, וזו היא ידיעת השם
וענין "אשר הוצאתיך" מורה על השגחתו ית׳ בנו, עד וגיליתי מה שגליתי, ומה
ומה שחייבנ(ת) בהכרחותו שלא להסתירו. ולא השגיחה קשתי 40) האמתית בגנות לב
עם רב, כנגד איש אחד מיוחד, עובד את השם מאהבה 41) כאברהם אבינו אשר אהב
(ר"ב) 42), כי הנה משה שקול כנגד כל ישראל, ויום כפור שקול כנגד כל ימות
השנה, והוא מיוחד והוא לבדו מספיק לכפר על כל חטאת השנה, כן זה מיוחד,
אשר יוציאוהו דברי מכח לפעל בעבור מה שהועלתי לו לבדו, יתכפר לי מה שהזקתי
לזולתו. ואם עלה מספר הנזקים לעשרת אלפים סכלים נגד תועלת אחד מעולה,
אוהב באמת באמת. ועל זה אגיד "מלת ענין 43) סתרי תורה", ואומר, כי ענין
"סתרי תורה" על שני ענינים שהם במבטא, ונחלקים בפתרון ושרש שניהם באמת
"סתר" והוא נסתר 44) שהוא עבר מבנין הקל מהשלמים, מורה על סתירת ענין בנוי,
כגון בנין והמל וכיוצא בהם. וכן יורה על סתירת דברים באמרם ז"ל : 45) "שלמה
לא דייך שדבריך סותרים את דברי דוד אביך אלא שדבריך וכו'". ומזה המין הוא
מה שזכר הרב ז"ל בחלק א׳ לפני התחילו פרקים בהקדמה, והוא סבות הסתירה או
ההפך. וזה המין מורה על סתירת ענין, יבא לעולם מבנין הקל, וצריך לדקדק בו
עם כל זה, אם בא בשום מקום להורות על ענין שני, והוא ענין הסתרת דבר והעלמתו
אך מה שיבא ממין ההסתרה, יבא במשקל הפעול ויהיה מהבנין הכבד הנוסף בה"א
בראש המלה, כגון "הסתיר". ויהיה זה סותר וזה הסתיר, כאילו זה פרץ וזה לא
העלים. ועל זה בא מלת סתר משותפת לשני הענינים, להורות אמתת הכונה בהם. כלומר
שהם סתרים וסותרים. והוא שהנסתר דומה להמון כסותר הנגלה, ואינו כן מצד אחד,
והוא כי התורה כולה נחלקת לה׳ חלקים ועל כן נכתבה בה׳ ספרים. החלק הא׳
ספור היצירה. הב׳ בהשגחה והג׳ בספור עצת המשותף ביצירתו, איך ינצל מן החלק
והבגדיי לו, בעשיית המצות ובהרחקת העבדות. והד׳ ספור הפחדת הגמול והענש.
והה׳ ספור מהות הגמול והעונש. וכל אלו המינים ימצאו בכל ספר וספר מן הה׳
ספרים בענינים מפוזרים כשידוקדקו ויקשרו קצתם בקצתם. ואם כן, לפי זה
הענין הנזכר המעולה, חיבה החכמה האלהית, אשר התורה נשפעה ממנה, כדי לגלות
בה מציאותה, שיהיו הדברים סותרים אלו עם אלו, ומסתתרים אלו בתוך אלו, עד
שיהיה הדבר המובן למעיינים עליה, - ר"ל, חכמי פשטיה, - הוא מה שדעתם סוכלו
בתחילת מחשבה. וזה כולו בתכלית המעלה, להשאיר התורה הגלויה המפורסמת ביד
המון חכמים ופתאים, צדיקים ורשעים יחד לעולם ועד כל היות העולם קיים. וגם
הושמר בתוכה תפוחי זהב גנוזים בתוך משכיות כסף, ומרגליות ואבנים טובים נסתרים
בחדרי בטנה ונעלמות בהיכלי אותיותיה, עד אשר לא ימצאו מטמוניה כי אם
למחפשיה באמת. והכונה בזה, להשאיר התורה האמיתית ביד היחידים, שהם סגולת 72ב

---

39) שמות ד; ה; [אנכי = א׳ (= ראש וסוף הספירות) כ"ן (חיוב מציאות)]

40) =הגדת אמת (לפי פרש׳ ברכות ב׳ ג׳)

41) לפי מו"נ הפתיחה לחלק הראשון (סוף צואת המאמר, לפני ההקדמה).

42) נראה שטכסט משובש כאן ע"כ קשה לעמוד על הקשר. נראה שהביא את גדולי
האומה המיוחדים, שהם לבד מכפרים על עוון גלוי הסודות. ואם ע"י דבריו יגיע
אחד מן הלומדים למדרגה כזאת הרי זה מכפר מה שעות לעשרת אלפים סכלים. והמדרש
כולו בא לכאן להוכיח בפעם נוספת מדוע קרא לחלק אחרון זה יום כפור.

43) לפי [illegible] הפתיחה לחלק א׳ : "דע כי מפתח הבנת כל מה שאמרוהו הנביאים
ע"ה וידיעת אמתתו הוא הבנת המשלים ו<u>עניניהם</u> ופרוש <u>מלותיהם."</u>

44) סתירה מלשון סתירת בנין (בנין קל), וסתר מלשון הסתר (בנין כבד)

45) שבת ל׳ (ונזכר במו"נ לחלק א בהקדמה

המין ומבחר המין האנושי, עד שישיג האיש המיוחד משפעה סוד השם המיוחד וסתריו, ויקבל מ^השם עונג ותענוג הבאה שאין בלתה. והנה על יד מה שהשיג מאמתת התורה מזיו השכינה בחייו, וגם יש לו מונעים. ואחר מותו בלתי מונעים לעד. והשם"תורה" גם כן הוא משותף, שהוא תפל (השם) על אותיות כתובות בחומש כלומר "ספר תורה". ועוד הוא מענין הוראה, כלומר, שהיא מורה לכל אדם הדרך אשר ילך ב^ה כל ימי חייו. אך "אמת" 46) שמה האמתי, הוא מלשון חקירה ועיון, כי הוא שם פועל עומד מבנין הקל כאומרך: תורה, תורים תורות, במשקל: תולה, תולים, תולות. כי שרש זה "תלה", ושרש זה"תרה". והוא מלשון עיון מורגל, שהוא מחפש אל סתרי הארץ.כמו שבא במרגלים: "התרים את הארץ" 47) מענין "לתור להם מנוחה" 48), "תרתי בלבי" "לדרוש ולתור וגו'" 49) ומזה תבין שנקראת "תורה", מפני שבאמצעותם יש בנו השגחה מהשם, להוציא בה שכלינו מן הכח אל הפעל, ולפי זה נאמר שהיא תורה וחוקרת על עדות הלבבות ומרגלת, ועל כן היא קרויה לשון הקדש ורואה ומגלה עדיות 50) וצורפת הדעות והמעשים. וכבר יקרא גם כן: נר ואור ונפש, כלו', נשמה ושכל וזיו, וכבוד והוד והדר, ותפארת וחכמה, ו תבונה, ודעת, ומדע והשכל, ודומיה ובית ה' ומקדש, והיכל ה', וכיוצא בזה ומהם הכל, "נר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן", 51) הם חדרי בטנה של תורה. "ב^אור פני מלך חיים" 52), הם חיי הנפש, וכן באמר: "כי נר מצוה ותורה אור" 53) וסוד אומ': "מצוה ותורה" כסוד אומ' בתורה 54): "והתורה והמצוה אשר כתבת^י להורותם", וסוד הכתיבה תבינהו מן "כתבם על לוח לבך" 55) גם סוד הלוחות והיותם מעשה אלהי', והנה של סנפירינון 56) היו כמעשה 57) לבנת הספיר", הנאמר על החמר הראשון, שבו תורה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה 58), בסוד המרות תשחורה והלבנה 59). הלוחות שבהם התורה חקוקה בטבע מוכן ובכח קודם שתנתן 60), ובהנתנה נעשית אש אוכלת אש, "כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא 61). ועל כן "והר סני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש" "ודבריו שמעת מתוך האש" 62), והיא אש מאירה ואור בהיר. ומזה הענין: "ויאמר אלהי' יהי אור" 63) אלה סתרי תורה הם באמת לחכמים, וסותרים תורה לפתאים בלא ספק. ועל כן נקרא בזה השם כמו שבארתי.

---

46) צ"ל: "אך תורה".
47) במדבר י"ד ו'
48) במדבר י' ל"ג
49) קובלת ב' ג' ושם א י"ג. ושלשת ההוראות של תורה (: א) אותיות ב) מורה דרך ג) חפוש) באות בשביל הסכום ועי"כ מובן מדוע נקרא תורה, וכ"ז כדי לחזור לעצם נושא הפרק ס"ת ומהותם.
50) כב^ר בסודות הראשונים של הספר השתמש במונח זה כשם נרדף לחקירה.
51) משלי כ' כ"ז. והכונה שהנשמה חופשת עמקי סודות התורה שהם "חיי הנפש" כדלהלן.
52) שם ט"ז ט"ו
53) ש ם ו' כ"ג
54) שמות כ"ד י"ב. חוזר לענין כתיבה (=אותיות), וגם עוד דרש כדלהלן.
55) משל^י ג' ג' וגם שם ז' ג'. הכונה שע"י לבו משיג האדם סוד הלוחות.
56) =אבן ספיר, שם זה מופיע במקום ספיר (אבנו של יששכר) בשמ"ר לח'-י' וזה מירו' שקלים (י':) "ממולאים בתרשיש כימא", את הזהוי ספיר-תרשיש כבר ראינו לעיל (מו"נ ח"ג פ"ה)
57) שמות כ"ד י' (ומו"נ שם)
58) ירוש' שקלים י': ובדומה ילקוט תורה ת"פ.
59) נראה שמתכון לאספקלריא מאירה ושאינה מאירה. וכונת כל המאמר: הלוחות, למרות היותן גשם, הן מעידות על אפשרויות רבות, כי בהן כתיבות (אותיות) שחורות ולבנות. ומי שיודע את סוד האותיות ובוחר בהן כנרצה, מגיע להסתכל באס^פקלריה (לפי דרגתו) המאירה או הבלתי מאירה.
60) לפי המשנה באבות (פ"ה מ"ו) על עשרה דברים שנבראו בע"ש (=פסחים נ"ד בונה ה^רמב"ם את רמזיו על הלוחות (מו"נ ח"א פס"ו), שהן היו מוכנות מששת ימי בראשאת עפ"י הטבע. והכונה כאן לפשט שהוא כטבע. וזה רומז לסוד ולחכמה. (ע' לעיל ח"ב סוד יב הע' 23-25, דף 66 א)
61) דברים ד' כ"ד.
62) שמות י"ט י"ח. דברים ד' ל"ו. וכל הענין- שמשעת ההתגלות ומתן תורה מתרבות האפשרויות של ראית האור, כי ה' גרם בהתגלותו להעדיף את ה^אור הנכון.
63) בראשית א' ג', כאילו שזה הוא צו ממרום להיות אור שרפע ע"י התורה וסתריה לחכמים.

סוד ב׳ נודע מראש חלק ג׳ מפרקי המרכבה ומחלק א׳ מפרק ס״ט ופ׳ ועי״א ונ״א ומ״ח וס״ס. 1)

עיקר סוד מעשה מרכבה וענין מרכבה. דע שבכל מקום שתמצא ענין מרכבה או הרכבה, הוא על דבר נמצא, מורה שיש לו ממציא, ונברא שיש לו בורא, ומורכב שיש לו מרכיב. שהמורכב לא הרכיב עצמו. וככה סוד ממשלת הרכב בחלק א׳ בסוד י״ג, 2) וממנו תתעורר אל מה שאגידהו לך פה ממה שזכר הרב במרכבה, שכיון להודיענו ממנה מה שהודיע יחזק׳ ע״ה, אלא שדבריו הסתומים וחתומים ושעריהם נעולים בפנינו ולא היה בידינו מפתח לפתוח בו, עד שקם הרב ז״ל ומסר בידינו מפתח הרעיון; 3) והערנו לפתוח בו רוב השערים הסגורים בכל דברי הנבואה בהגידו לנו ז״ל: "כי יש בדברי החכמים כמו הם שמות משתתפים אין קץ." 4) ובזה פקחנו עינינו וראינו אור בהיר, זוהר מזהיר, והכרנו ענינים רבים באמתתם. וכאשר עשו הנביאים והחכמים, עשה גם הוא אחר נפקחו עינינו. ומזה הוא מה שזכרנו בענין אומרו בפ״א בחלק ג׳: "זה ידוע שמבני אדם אנשים שצורת פניהם דומה לצורת אחד מב״ח". והפתאים שלא הבינו דבר זה מדבריו, ואעפ״י שמתפארים בהם שהשיגום, הפכו כונתו וחשבו, כי באומרו "שצורת פניהם" אמר בכונה על תאר פניהם, "ולא זו הדרך ולא זו העיר" 5), כי זה סמיות עיני הדעת אבל כונתו מובנת ומושכלת ונודעת למשכילים, כי לא זכר זה כלשון צורה, אלא על השגת השכל, לא על התאר. כמו שבאר בח״א פ״א בענין "צלם ודמות", ומשם תבין זה, וכן תבין פנים 6) מדבריו בח״א פל״ו, וכן דמות תבינהו מח״א פ״א. וממה שרמזתי אני עליהם במקומם, תעיר לבך, ומזה תקבע יסודות, ועליהם תבנה בית המקדש החרב ותוריד השכינה לארץ לשכון במקומה כאשר שכנה טרם נסיעת המרכבה ממנה. 7) ואז תבין יראת ה׳ ודעת אלהים תמצא. ודע כי ד׳ חיות המרכבה הם בלא ספק בשמים, והם ג״כ בארץ, והם ג״כ במין האדם, והמג״כ באיש באדם. ומה שבשמים יובנו כשמות המשתתפים, ומה שבארץ יובנו במשלים, ומה שבמין יובנו בהשאלות, ומה שבגוף יובנו בצרוף הגוף עם הנפש וכחותיה, ובהשגת דמות האדם אשר עליהם למעלה מהכסא על הרקיע אשר הרקיע. ואם תשיג מה שבאיש תשיג את כלם, שההרכבה האחרונה היא ההרכבה אשר באיש, והיא התשלום והתכלית והחתימה. ועל זה אמר הרב: "עד שנראה איש כאילו פניו דומים לפני אריה" 9), כלו׳ שיש

---

1) נראה שזו טעות ובס״ת (171 ב׳) במקום זה: נ״ב (בין נ״א ומ״ח) וכ״ב מחלק השני.

2) למעשה בפרק ההוא אינו מדבר כ״כ על המרכבה כשוה להרכבה, אלא יותר על "ממשלת הרוכב" (כשם הפרק) דהיינו ל"מרכיב". מקשור שני הפרקים משמע שלדעתו כל מה שאחרי השכלים הנפרדים שיכים למורכבים לרבות "ערבות".

3) מכאן אפשר ללמוד הרבה באיזה מידה העריך את הרמב״ם, שקובע שמפתח הרעיון" נמסר לנו (למקובלים) על ידו, חשיבות הבטוי "מפתח הרעיון" אפשר להסיק מן העובדא שרא״א קורא את ספרו הראשון כך (כ״י ואטיקן מס׳ 291) גם ספרו של רבו (ר׳ברוך תוגרמי) נקרא "מפתח (או מפתחות) הקבלה" (כ״י פריס 770).

4) בזה הלשון לא נמצא, אבל הרבה פעמים מוצאים אצלו "ציטטות" שאינן אלא אינטרפרטציות. או יתכן שיש כאן טעות ~~דפוס~~ סופר, והוא מתכון לח״ב סוף פ״ל ההקדמה השביעית: "שהנביאים ידברו בשמות משתתפים וכו׳" וזה מסתבר כי מדובר כאן על נביאים ולא על מאמר חז״ל.

5) לפי מ״ב ו׳ י״ט (ושם זה וזה)

6) מתכון לפרוש השני שבפרק ל״ז: מעמד ומציאות.

7) נראה שכל זה רק מליצה ולא ענין אסכטלוגי, והכונה שאם ימצא הקשר בין האדם ועולם השכלים, הרי ממילא יחזור המצב לקדמותו כמו שהיה לפני הגלות דהיינו חזירת החכמה לישראל (עיין מו״נ ח״א ראש פע״א וח״ב סוף פי״ב).

8) כל זה הוסבר כבר בסודות שלפני זה (בעיקר ח״א סוד י״ג) והכונה כאן היא, שהעולם מובן לנו ע״י אינטרוספקציה, וע״י הבנת "אמיתות האדם" שהיא למעלה מן החמדנות נוכל להגיע להבנת כל היקום, כמובן שכל ההסבר הזה, שהמרכבה נמצאת בכל העולמות הוא קו קבלי מובהק שאין לו שום מקור ברמב״ם.

9) מו״נ ח״ג פ״א. הרמב״ם מביא רק "ואמנם לא אמר מלת פני שור להעיר ג״כ מצב קצת גזרה כמו שרמזנו בו" והוא מתכון לח״ב סוף פרק מ״ג. ואילו רא״א מרחיב זאת גם על אריה ונשר וכד׳.

שמציאות עצמו כמציאות בריה חיה והיא עזה מאד. ואחר מציאותו כבריה חיה, והיא שור או חמור עגל וכרוב 10). והוא מנגח בקרניו, ומתנועע בנערות כילד. ותרגום כרביא. וגזרת שור משור 11) וכן מעיין, כתרגומו: הוא מתייר.12) ורגל מן רגל עגל ושור 13) והסתכל בעגולו וגלגולו אשר גלגל ומגלגלו 14). וחושב שיש לו במה שיסמך. שיסמוך עליו כשורה וכחומה.15) וחוש שרגלו רגל ישרה ועדין בשתייר מישורי העגול. 16) ואחר מציאותו כבריה חיה והיא נשר, עולה במהרה ונושר ונופל, "ובוטח בעשרו הוא יפול" 17) אמנם יש איש אחר, שמציאותו כמציאות בריה חיה מדברת, והיא אדם וזה קרוב להדמות לאשר למעלה מן הכסא, כי הוא ממינו 18) וזהו המתעסק במציאות, שהוא למשכיל מאד. ואם יתעורר לשמרם בשכלו יקרא בשם המיוחד שבמינו, בכח מלולו, והוא חשמל ויהיה מכלל העליונים ומכלל התחתונים. 19) ואחר שהודעתיך זה במין עוד אודיעך מה שבאיש, שהוא פרט המין. ידוע שגוף האדם מורכב מד׳ יסודות, והתחייבו מהם כחות ורוחות באמצעות הצורה הטבעית האנושית והכחות הציוריות, הםד׳ ראשונים במספר אותיות אהו"י 20) אשר הם ראשונים במעלה לכל האותיות. והם נגלים ונסתרים בכחות החיות,21) ומהם נשפעו כל הבריות. והם בעצמם מדברות וחיות, והם חיות הקדש הנושאות את הכסא, כלומר הם נושאות משיגות מעלת הכסא, והוא האיש המיוחד הידוע אמתת שם המיוחד. 22) ותנועות ידועות לכל אחת מהם. 23) והנה הארת כחמר ונקודתו כצורה, מניעה אותו. 24) ולא ימצא זה בלא זה בהזכרה, כמו שלא ימצא החמר והצורה זה בלא זה, אך הצורה מניעה את החומר. וכן אמרם ז"ל: על זה 25) "דמיאן נקודתא כנשמתא דחי בגופיה דאיניש". הנה כבר גלו לך הסוד כולו בזה הדמיון, שדמו זה לזה. והענין הוא שהדבור כשהוא כתוב בספר איננו מתנועע אלא הלב 26), כי לא יובן מבלי נקוד ונקודו מעיד על ענינו והנקודה

---

10) קטע זה הוא לפי הרמב"ם של כל אחד מן החיות פני חיה (שור) ונוסף לכך פני אדם (משכילות) וזה יוצא מן המרכבה השניה ששם כתוב "כרוב" שהרמב"ם מפרשו עפ״י בב׳ חגיגה י"ג. כרביא= ילד=אדם צעיר.

11) גם"קצת גזרה" זו: שור =הבט, מופיע במפרשי המורה שם (ש"ט, אפודי)

12) שור בארמית:תור-דומה למתייר. וכל זה בא לתאר את תכונת המין האנושי, שלמרות שבכח הוא כדוגמת המרכבה, עכ"ז בפועל אין התמונה אופטימית כ"כ. הכונה ליצרי האדם שמנגחים ומנהיגים את האדם למעשי נערות - לתור ולחפש אחר תאותיו.

13) גם זה בעקבות מו"נ (ח"ג פ"ב), אלא ששם הכונה שרגל (=תנועת הגלגל) עגל (=עגולה סבובית). ומכירן שמעביר את כל הפרשה מעולם המרכבה לעולם האדם, יש לפרש: הסתכל בתנועות האדם(=רגל) ותהפוכותיו, שתעתועיו חוזרים ונשנים ע"י הגלגל שמגלגלו, דהיינו ע"י החומר שבו, שנפעל מפעולות הסבוב הקוסמיות באמצעות הגלגלים.

14) צ"ל גלגל מגלגלו (בלי ו"ו החבור) (מובן שאין לחשוד ברא"א שמתכון כאן לתורת ה"גלגול", מחשבות כאלה זרות לגמרי להשקפתו הרציונליסטית על השארות וכד׳, וכ"ז למרות שהשתמש בספר הבהיר. גם הטרמינולוגיה בדורו היתה אחרת: סוד העבור, יבום, העברה, כמונחי הרמב"ן (שערי הגמול) אוצר כבוד (ברכות ז׳) הזהר וכד׳)

15) האדם בוטח בכוחותיו (שור=שורה) כבמגדל עוז.

16) במו"נ(שם) יש לזה מובן, כי למרות התנועה הסבובית "רגליהם רגל ישרה" כל׳ בלי פרקים ועכובים ומנוחה, דהיינו, תנועה קצובה ותמידית. אבל קשה לדעת למה הוא מתכון כאן ויתכן שכונתו: למרות שפעולות האדם נראות כשרות אין הוא יכול לשנות את טבעו "ומישורו", תמיד "משתייר העגול"-זה חוק קוסמי שאין האדם יכול להמלט ממנו.

17) משלי י"א כ"ח.

18) מוטיב חוזר תמיד, שאדם הוא אדם, באשר הוא מתדמה ונדבק בשכלים.

19) חזרה שוב לרעיונות ה"מורה": חשמל=ממלל=כוח דברי.

20) אהו"י=כ"ב כמספר האותיות, הרעיון כאן מספר יצירה (פ"א מ"ג) אלא שזה מעובד לצרכיו. בספר יצירה מופיע רק הו"י, כי א׳ שייך לאמות, אבל שם יש רק שלשה יסודות: אויר (רוח) מים ואש. ממילא אם רא"א היה צריך ארבע כנגד ד׳ היסודות שאצל הרמבם נאלץ להוסיף את הא׳. פתוחי שמות אהו"י מצויים לרוב בכל כתביו. נראה שמקור לפתחים אלה הוא בכוזרי (מאמר ד׳ סעיף ז׳, וראה להלן הע׳ 24)

21) כאן מופיע כבר המרכבה (=החיות) במונחי צרוף האותיות. אבל אין להתעלם ממשמעותה הפשוטה של "חיות",דהיינו, שאותות אהו"י מחיות את יתר האותיות(כדלהלן)

22) וכרגיל הצרוף איננו צרוף סתם אלא ההשגה הגבוהה ביותר הוא צרוף השמות (נראה שגם זה יש לו מקור אצל ריה״ל) לדעת רא"א אין הצרוף (הקבלה הנבואית) אלא שלב עליון מעל להבנה הרציונליסטית העליונה(ראה הקדמה, פרק שני .)

23) בצרוף "שם המיוחד" מונעות בנקוד ידוע כל אחת מן האותיות הנ"ל.

תלויה בהבנה וגם בלמוד תחילה. והנה באמת אין נקוד בספר תורה, ולא במגילת אסתר, ולא בתפילין ולא במזוזה, מפני שעיקר כל אמונתינו תלוי באלו הד׳ 27). אמנם תפילין ומזוזה הם חלקי התורה; ובמזוזה שני פרשיות והיא כתובה על דוכסוסטוס 28). והיא מלה יונית מורה על קלף אחד נחלק לשנים 29). ונחלק זה מזה, ובריית שניהם אחת, בסוד אדם וחוה שנלקחה מצלעו. והם שנים אחר שהיו דבר אחד 30.) ועל כן להם שתי כחות מפורשות תחילה: השערים,31) והקלף בקנה והקנה בחור 32) להורות סוד התולדת מהם, שהוא בשער, במקום הקבוע לביאה. וביאה אל המשקוף ר״ל אל״מזוזות ביתך ובשעריך״ ודם פסח ודםמילה מן האחד שיורה (חלמה) 33) ״ופסח ה׳ עלהפתח 34), שהוא תחת אדם, איל תחת יצחק, בתת

24) כאן אפשר לראות כיצד משתמש רא״א במקורותיו. אין ספק שענין זה לקוח מן הכוזרי (מאמר ד׳ ד׳) ששם מופיע: ״אותיות אהו״י אשר הם עלת הראות... והמה כרוחות ושאר האותיות כגופות״, ברור שכאן הוא מעביר זאת אל הנקוד בלבד, אמנם הקשר הרעיוני מעיד שלא עזב לגמרי את רעיון ריה״ל שאותיות אהו״י הן הנותנות את המובן ואת הדחיפה לחיות הלשון (שאר האותיות), אלא שמשתמש בחומר זה כרצונו: ובטוליו:חומר וצורה, נובעים כנראה שוב ממקור אחד המיוחס לרמב״ן (ראה, שלום: ספר הבהיר ע׳88)

25) ספר הבהיר קט״ו (שלום:סעיף 83 א׳)

26) הכונה במחשבה, הפרוש, שאין להגות את הכתובים בפה עד שינוקדו.

27) קשה לרדת לסוף דעתו, כי אדרבא אם האמונה תלויה בכך למה לא נוקדו? ואולי הכונה:לכן לא נוקדו, כי האמונה היא בלב ולא בפה (ראה מו״נ ח״א פ״נ, ראה הע׳ קודמת), וגם לא ברור מדוע האמונה תלויה באלה הד׳. סת״ם עוד מובן איך שהוא, אבל מה ענין מגילת אסתר לאמונה? ואולי נקט ארבעה אלה, כי הם מופיעים בחיי הדת היום -יומיים בצורה זו הבלתי מנוקדת (על מגילה),ואילו שאר הספרים כרגיל מנוקדים ומלויים טעמים (בצורת מצחף),

28) בב׳ מנחות ל״ב.

29) (למעשה פרושו ״דו צדדי״ כי הוא מעובד משני צידי הגויל וכבר רש״י, שבת עח : ד״ה ״דוכסוסטוס״ מפרש: ״קלף שנטלה קליפתו העליונה״ ומבחינה פילולוגית פרושו מתקבל יותר מפרוש התוס׳: דוק=מקום, בארמית. סוסטוס=בשר, ביונית.)

30) שוב הוא חוזר אל רעיון הצרוף (גוף + נשמה) חומר וצורה (לפי מו״נ פתיחה לחלק א׳ וגם ח״ג פ״ח, אשה=חומר , ואיש =צורה.

31) הכונה: כמקודם בענין דוכסוסטוס, שמתחלק לחלק החיצון (צד השערות) והפנימי (צד הבשר) הוא הקלף. נ״ל שמלת ״והקלף״ צ״ל פעמים; ״השערים והקלף, והקלף בקנה וכ׳ (שֵׂעָר =שַׁעַר) ויתכן שהרמזים כאן ״שערים״ (במקום ״שערות״) כמו שאח״כ ״שהוא בשער במקום מיוחד לביאה״ הוא עפ״י ספר יצירה (פרק ב׳ משנה ד׳, על רל״א שערים), כי הרי לפי רא״א צרוף האותיות (גלגל רל״א השערים החוזרים פנים ואחור) הוא מקביל תמיד לענין זיווג חומר לצורה, דהיינו ליצירה.

32) הקלף של המזוזה מושם בקנה ואת הקנה יחד עם המזוזה קובעים בחור. נראה שזהו המנהג של קביעת מזוזה בימיהם. כלשון הזה כותב. (אם כי 200 שנה אחריו) בעל הטורים (טור יו״ד הלכות מזוזה) ״ויניחנה בשפופרת של קנה... כיצד קובעה יסמרנה במסמרים במזוזת הפתח או יחפור בה חפירה ויקבענה בה״ רא״א מביא את כל זה משום הרמז ״קנה בחור״ שהוא (כדוגמת המליצה התלמודית ״כמכחול בשפופרת״) מזכיר ביאה-והכונה שע״י זיווג חומר וצורה יש תולדות וקיום״.

33) מלה מטושטשת ונראה שהיא ״למה״ או ״עלמה״, והכונה לנפש (=דם, לפי הפסוק ״הדם הוא הנפש״). פשוטם של השברים, שהדם משמש כפרה על האדם (בשני מקרים: בשער-דם פסח, ובזיוג-דם מילה), וסודם:הדם (=הנפש) אם אדם נותן חלקו ממנו (דהיינו שמציאו מכח לפועל, וגורם להשארות), הוא שומר על האדם. (אפשר להקביל זאת לדעת הרמב״ם (מו״ן ח״ג סוף פרק י״ח ״כפי מה שישיגהו מן השכל ישיגהו מן ההשגחה״)

34) 35) שמות י״ב כ״ג.

לו חלקו, שהם: דם פסח ודם מילה "לא יתן המשחית לבא אל בתיכם וגו'" 35) "ונתנו איש כופר נפשו ולא יהיה בהם נגף בפקד אותם" "עשרים גרה השקל" 36) היא הנפש. י' חצי השקל, י' ספירות ו' קצוות ד' חיות. ו' קצות הם, ו' כנפים. "בשתים יכסה פניו" 37) יסתיר מציאותו "ובשתים יכסה רגליו" 38) פעולותיו כאשר הוא סבתם, יסתירם כלומר: מסתירם תמיד, כי "יכסה" במקום מכסה. וכן "יעופף" במקום מעופף. כמו "ככה יעשה איוב" 39) שעניינו: עושה איוב, ורבים ככה. ו"בשתים יעופף" פעם מסתיר פעם מגלה, במדת העוף 40) בסוד נשר. ואמנם מזוזה סודו מצורף "מזוזה" 41) כלומר: החמר מהצורה והצורה מהחמר. והם חקוקים בשערי הבית והוא סוד אדנ'י 42) ושניהם כולל אותם הטבע, 44) וזה נבדל מזה באמתת מציאותו, ושניהם נמצאים יחד מורכבים, כי לא ימצא זה בלא זה. ואם כן הם שנים בצד אחד, והם אחד בסוד אדם וחוה 43) וגם שם אדנ'י ° ארבע פרשיות ומספרם ציץ 45) והוא הנקרא בשם "נזר הקדש" שעליו נתלו רמזי קדושה 46). והוא בא להורות לנו ענין אמתת המציאות, ונתגלה לנו בו סוד הגלגל העשירי, הנקרא קדש, והוא גלגל השכל הפרוש המיוחד שבגלגלים. ומפני היותו מעולה ופרוש ומיוחד, נקרא "נזר הקדש" וכף זכות וכף חובה נשפעים ממנו 47), שהם מלאכי החמר והצורה ובהם העולם מתקיים בגלגולו. ונקרא "ציץ" מפני שהוא "פרח וציץ" כלומר: תולדה ושפע מהשם ית', ומספרו אלף 48) שהם 49) עשרות ועשר מאות, ואלף אחדים. והוא קץ לכל המציאות, ותכלית העולם כולו, והוא "מוציא פרח ומציץ ציץ וממהר לגמול" 50) גמול לכל נוצר. ועל כן הוא השומר המדות, ר"ל: מדת הדין ומדת הרחמים, ובהם מנהיג העולם, כי הוא השומר הדמות, 51) שבו נברא ונתחדש העולם בלא ספק, ומתחדש תמיד. בעבור היות אמתת ישותו רבוע, 52) נצטוינו להיות (צורת) תפילין מרובעת, בצורת א' כתיבת לשון הקדש, שאמתתם כתיבה מרובעת, כאשר בד' פרשיותיהן הם רמז לדיו ארבע ההויות שד' הויות נשתנו בכבודו של גלגל. ועל (כן) חייבו להמצא ארבע הויות בחמרים, 53) כמו שחויבו להמצא ד' חיות בצורה, 54) מפני היות צורות

°הוא לעד על שניהם, גם שם אלהים, גם שם יה' מלא 44) ואמנם תפילין יש בהם (ארבע וכו')

36) שם ל' י"ב - י"ג. שקל= 430= נפש. הכונה: הנפש חייבת לדעת עשרים (=י' ספירות ו' קצוות וארבע חיות).

37) ישעיהו ו' ב'. וזהו פרוש מיוחד במינו לו"ק. פנים, ="מציאות האיש ומעמדו" לפי מו"נ ח"א פל"ז.

38) שם. כבר הרמב"ם (מו"נ ח"א פכ"ח) פרש כך רגל ("ועמדו רגליו"-פעולות הבאות ברצונו וכן סבה).

39) איוב א' ה'

40) לפי מו"נ (ח"א פמ"ט "ועוד כי העוף יראה ואח"כ יעלם") וקשה לדעת למה הוא רומז בסוד "נשר" אולי כיון: נשר 550= מישר= תקן. או אולי "סוד נשר" =620=כתר?

41) צ"ל: "מזו זה"

42) מזו"זה =65 = אדני.

43) אדם וחוה = 64+אחד הכולל=65=אדנ"י.

44) "ושניהם כולל אותם הטבע" = 86 (=אלהים = יה מלא.) אדם וחוה יחד (= 64+22=) 86

45) צי"ץ = אֶלֶף (1000=90+10+900) = ד' פרשיות (=קץ)

46) נזר הקדש=666=רמזי קדושה. הכונה שתפילין באו לרמוז על הקדושה בעולם השכלים (=העשירי יהיה קדש) ש"פ נקרא בד"כ נזר הקדש (מלכות).

47) הלשון הוא לפי ספר יצירה (פ"ב מ"א: פ"ג מ"א) ולפי שיטתו הרציונליסטית, כפי שמתפרש אח"כ, הם מלאכי חומר וצורה (או כפי שקוראים אח"כ מידת הדין ומידת הרחמים.

48) תולדה ושפע מהשם = תש"ש = אלף. הכונה ל1000 וגם לאל"ף (כדלהלן)

49) נראה שצריך להוסיף "מאה".

50) לפי במדבר י"ז כ"ג. והכונה שש"פ מופקד על התולדה ושפע וגם ההשכלה באמצעיתו.

51) שומר המדות -שומר הדמות, והכונה לתפקיד שכל הפועל: שמירת הדמות (=השכלי) וגם נותן את הצורות בחומר.

52) לפי מו"נ ח"ב פ"י (צורת הגלגל, נפשו, שכלו, ושכל הנבדל שהוא חשוקו) וכל ענין הרבוע שאח"כ מאותו הפרק במקצת פתוח.

53) ארץ מים אויר ואש (מו"נ ח"א פע"ב)

54) דומם, צומח, חי מדבר.

בחיה 55) ובאמתתם כנגד ד׳ מציאויות, אשר במציאות אחד, ישתוו ד׳ (ותמצא) גם ד׳ חיות באש 56), בארבע היסודות ברוח, 57) וכן ארבע רוחות במי הים, כנגד חיוב מציאות ארבע רוחות בארץ. וכולם הם ד׳ חיות, וארבע יסודות, וארבע רוחות וארבע כחות. ומעשה הד׳ הוא מושפע הכל. ועל כן ד׳ פרשיות בתפילין שלראש וד׳ פרשיות בתפילין של יד. וסוד "ראש יד"-"תפילה" (וסוד תפלה)-"שני הפכים".58) וסוד התפילין ד׳ רמזים בארבע הפרקים שהם עשרה אבג״ד. 59) ובאו לעמוד כנגד יצר הרע מארבע המאורים, ר״ל מן רבוע מאורים בהיות הירח מתחדש 60) "כי יצר הרע חומר יצר הטוב (מהם) חיות העולם, כי מקום התפילין הוא עולם החיות. 61) וכלל התפילין הם י״ח עולמות 62). וסוד ראש ויד אש ורוח 63). וסוד מוח לב אלהים 64) ובהם משפיע אור שדי, אור חוש 65), שהוא חם ולח. שהוא בטבעו חם ולח, ומעלה ומוריד, ומתמלא ומתרוקן כדלי. והוא מזלו של ישראל 66) והוא רוח והוא שוה למזל טלה, שהוא אש. ועל כן גיליתי סוד אש ורוח עם ראש ויד ועם מוח לב. והוא דם ועניננו וסודו יו״ד ה״א וא״ו ה״א שבו עולים ויורדים מלאכי אלהים. והוא אהו״י כפול 67) וקשור אהיה באהיה כקשר אם ואם שמהם תולדות דם, הבנים 68) ותדע לך

---

55) כך אומרים גם מפרשי הרמב״ם: (קרשקש ואפודי) "כל חיה (כדור) בעלת ארבע פנים", ר״ל, כי כל אחת מגיעה בכללות מצד התנועה הסבובית את ארבעת היסודות (הנ״ל) וארבע צורות שהם: הדומם, הצומח, החי והמדבר. וזהו אשר כאן במציאות אחד (כדור) ארבע מציאות (כהערה 52 לעיל)

56) פתוח יתר של רעיון הרבוע ע״פ יחזקאל א׳ י״ג (ומראיהן כגחלי אש)

57) כנראה שצ״ל: וארבע היסודות ברוח (מזרח מערב צפון ודרום) ויתכן גם כפי מה שנראה בסכום שהכונה לארבע יסודות (ארץ מים וכו׳) ברוח (=חומר הגשם החמישי) והוא קשה. או רוח כאן =צורה?

58) ראש יד=515=תפילה=שני הפכים (ראה הע׳ 47 לעיל).

59) א ב ג "ד=10, דהיינו ארבע שהם עשרה (חיות =גלגלים). התפילין=575= ארבעה רמזים = עשרה (הכונה לחיות =הגלגלים=עשרה שהם ארבע).

60) יצר הרע (=575=תפילין) =ארבעה מאורים =רבוע מאורים. הכונה לפי מו״נ (ח״א פע״ב) ארבעה כוחות שבאים מארבעה הכדורים (מאורים) מגיעות במצוע האור והחשך, הנמשכים אחרי אורם והקיפם סביב הארץ (ראה גם מו״נ ח״ב פ״ל כבר ידעת אתה המעיין וכו׳)

61) יצר הרע (=575 + 1 הכולל) = חומר יצר הטוב =חיות העולם = עולם החיות. כל׳, יצה״ר (=חומר) הוא מקור חיות העולם.

62) כלומר, כללות התפילין (של יד וראש, =2X תפילין (=570= 1140) =י״ח עולמות (570) + י״ח עולמות. הכונה כנגד העולמות והמעלות שעליהם אמר דוד את י״ח שיר המעלות.

63) ראש ויד =521 = אש ורוח.

64) מח ולב =86 =אלהים.

65) שדי = 314 =חוש. והכונה ש״י הפעולות הנ״ל שהן "אור שדי" (ראה הע׳ 60) יוצרו חושי האדם, שהם לפי השקפת ימי הבינים מפעלים ע״י הליחות (ראה למשל מו״נ ח״א פע״ב) וע״כ נקראים "מזג", מזיגת הליחות. נראה לפי הבטוי "חם ולח" שהוא מתכון ליצר המין וגם בטוי זה לקוח מן הרמב״ם (מו״נ ח״א פל״ד).

66) לא נמצא מזל ישראל, אדרבא, רוב הדעות הן (שבת קנ״ו .) "שאין מזל לישראל" ונראה שכונתו : דלי=44 = טלה = דם (ודם הוא כנראה מזל ישראל ראה הע׳ 33 לעיל).

67) אש ורוח =ראש ויד (במספרו) =מח ולב (לפי עניננו), וזה = מוח לבב =88 =דם דם. דם =44 =יו״ד ה״א ו״ו ה״א = 2 X אהו״י

68) אהיה באהיה =44 = דם ; אם ואם =88 =דם + דם. הכונה, שגם "אהיה" וגם "אם" מורכבים מ"דם" וזהו׳ צורת השפע (= בנים).

באמת כי על ד׳ אותיות נחתם האיש, והוא הנגלה והנעלם במציאות, מפני היות באותיות אהו"י ובהם נחתם תעלומות הדם ובעדם התעלם הדמות לאדם. 69) וידיעת סודם ומספרם ודרכם היא תכלית מעלה לאדם, כי בם כל שם המפורש נודע והמושג ולא לזולתם. ולאיש ואיש זה השם הוא שר הפנים שהוא ידו"ד כלומר שם אהוי 70). ואמנם הוא מפורש בסוד מ"ם פ"א ר"ש שי"ן. 71) שם שר הפנים הוא ידו"ד. וחקוק זה בשי"ן של ארבע ראשון בתפילין, אשר בא להעיד על מרכבה ראשונה, אשר לה ארבע ראשים, בסוד "הנהר היוצא מעדן להשקות(את הגן) ומשם יפרד והיה לארבע ראשים" 72) וסודם אותיות אהו"י ד׳ ראשים. אמנם סוד של שלשה ראשים חקוקה להעיד על צורה אחת יש ברקיע ששמה ישראל, ולה שלשה ראשים, ושמם כהן ולוי וישראל וגם שמה כנסת ישראל, והיא לראשית לבו כנס, 73) וקרן לה על מצחה.74) ישראל בעבור היות שם הכנוי לישראל, והיא חיה אחת ולה צורות ושלשה ושלשה ראשים, וזאת והיא צורת אדם, אשר בו ד׳ יסודות ושלש נפשות, והם: אש ורוח ומים ועפר, וטבע חיות ודבור. והנה הם ד׳, והעפר הוא נקודתו האמצעית, 75) אשר עליה נבנה כל הגוף, והעד אמרו: "כי עפר אתה ואל עפר תשוב, 76) ועל כן אמר שלמה ע"ה: "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר" 77) וכן אמר עוד "ויתרון ארץ בכל היא". 78) וסוד העפר הנה הוא בשפל, שהכל מאתו, והכל שב אליו. ואשרי מי שיזכה והשיגו והשכילו והכירו. והטבע והמים משניהם הצמיחה יותר מזולתם, והרוח החיות משניהם ההרגשה וכל כחותיה, והאש והדבור משניהם השכל האנושי החמרי. ואלה "שש כנפים" הנחלקות לשתים".79) והנקודה היא מרכבת מד׳ צורות,80) הרי וד׳ 81) שהם ו׳ וסוד י׳. ומהנקודה המרובעת התקיים גלגול הקשר המרובע 82). כלומר, מרובע במקום חבורו, 83) ועגול בהפרדו אל הנקודה המרובעת, ונפרד בירידתו אל חלקי הגוף למטה לשני חלקים נפרדים 84),

---

69) תעלומת הדם =התעלם דמות, רומז שוב לדמותו הנסתר של האדם (= שכל הנקנה) כמו שהוא מפרש אח"כ.
70) מבוסס על הגמ׳ (סנהדרין לה.) מטטרון שמו כשם רבו (שר הפנים? והוא רומז למה שאח"כ (שדי).
71) צ"ל: "מ"ם פ"ה (בה"א ולא באל"ף), ר"ש שי"ן= 1025=שם שר הפנים.
72) לפי בראשית ב׳ י׳. ארבעה ראשים = האותיות (823+1 הכולל).
73) כנסת ישראל -לראשית כנס. "דמות האדם אשר עליו מלמעלה (ישראל עיין ח"א סוד ג׳ מן הע׳ 17 ואילך.) והיא ספירת מלכות ישרא"א מזהה עם השכל הפועל, וההשכלה.
74) הכונה לתפילין, ונראה לפי הפסוקים: "קרן חזות בין עיניו" (דניאל ח׳ ה׳) "ולטוטפות בין עיניך"
75) הוא מונה רק שלש נפשות שלא כרגיל, כי עשה מן הנפש הדוממת והצומחת אחת - "טבעי". וע"כ משתמש בעפר כמושג כפול -כאחד היסודות, וגם כמצע לחלק התחתון של הנפש הנמוכה - ה"טבע", וע"י כך הוא חוסך מלמנות את הנפש הצומחת. כמובן שמספר שלש הוא לצורך הדרוש.
76) בראשית ג׳ י"ט
77) קוהלת ג׳ ב׳
78) קוהלת ה׳ ח׳
79) לפי ישעיה ו׳ ב׳. הטבע והמים (צמיחה), הרוח והחיות (הרגשה) האש הדבור (שכל חמרי) (ראה הערה 75 לעיל).
80) כאן הוא חוזר לעיקר הפרק לענין אמות הקריאה (=נקודה, וזה רומז גם לנקודה שממנו תחילת הכל.) שהן ארבע צורות אהו"י. ויתכן שזה ~~בעקבות~~ בעקבות יחז׳ א׳ י"ד.
81) נ"ל שצ"ל ו"ו ואז הפרוש הוא כך: אהו"י =ו"ו (=אהו) + י׳. והכונה שוב כדלעיל: ו׳ קצוות וי׳ ספירות שתחילתם בנקודה.
82) נראה שזה בעקבות ספר הבהיר (סעיף 83 וראה הערתו של פרופ׳ שלום שם הע׳ 2 שמציין כמקור: ב"ב סוכה ח׳.), אבל בשנוי הכונה. עכ"ז יתכן מאד שגלגול שכאן זהה עם "הויה והפסד" כנראה שמתכון להויה והפסד (גלגול=רצה ושוב הנגרם ע"י התרכבות (=קשר) ד׳ היסודות.
83) אהו"י שמהם יסוד הכל (=חבור)
84) ע"י תנועת הגלגלים -יצירת ארבעה היסודות, שהם למטה, ולמעלה כדור אחד המאחד (=דבוק) את ארבעת החיות.

ולמעלה לי׳ חלקים דבוקים. וכן תמצא הסוד ד׳ ראשים וג׳ חלקים שוים במספר 85). וזה כולו מרכבה ראשונה מן הד׳ מרכבות. כי הנה שם המפורש נחלק לד׳ מרכבות בסוד צורות שני שינין הנחלקות בתפילין כך ש ש 86). ומספרם ד׳ הויות, בסוד ש״ת, 87) רמז לי׳ ראשי העולם, לשבעת ימי בראשית, וגם רמז לזיו הנשמה, אשר לה שם מיוחד ומפורש וששה שערים בנפש 88), ונקראת מרכבה, היא רמז אהו״י, בעבור שטבעה חקוק בשני חמריים, כמו צורת ש המורה על ד׳ הויות. וכבר ביארתי לך סוד שי״ן ודל״ת ויו״ד 89) ותדע לך בידיעתו להחיות הנפש האישית היחידה. ואשר שכן הוא, והשגת שני עניני המרכבה. אין צורך לפרש לך שני הענינים האחרים, שהם מובנים מדברי הרב בהבנה מספקת לכל משכיל מקובל 90). והנה צורת שי״ן דבוקה במרכבה משני צידיה בתפילין, בצד ימין ובצד שמאל וצורת דל״ת מצויירת ברצועת הראש. 91) ושני אותיות שהם שי״ן דל״ת הם בראש. אמנם יו״ד, שהיא צורת חצי גלגל 92), י׳ אשר לה ראש וגויה ורגל 93), ברצועת היד מצוירת. והכל שד״י.

---

85) צ״ל: ארבעה ראשים = (829) = ושלשה חלקים = מרכבה ראשונה. וכונתו למרכבה ראשונה מד׳ המרכבות, מה שהזכיר בתחילת הסוד (בין הערה 7 ו8) והראשונה "שמים".

86) ב״ב מנחות לה; והתוס׳ שם מביאים בשם ה"שמושא רבא": "שין דימינא ג׳ ראשי ודשמאלא ד׳ ראשי".

87) ארבע הויות = 700 = ש״ת (ש + ש) = רמז לזיו הנשמה = מיוחד ומפורש = (10 X 10 X 7 = י׳ ראשי עולם (= שכלים), י׳ ספירות, שבעת ימי בראשית.

88) כל משניות ספר יצירה בפ״ד מדברות על ז׳ שערים בנפש, אולי הוא מתכוון כמו ששם (מ״ג) "כנגד ז׳ קצוות מהם ו׳ קצוות והיכל הקדש מכוין באמצע והוא נושא את כולן". "מכיון שגם הוא משתמש בו׳ קצוות ע״כ שנה "ו׳ שערים בנפש", כי הרי עצם השערים הפרסיים של ספר יצירה בין כך אינם תופסים מקום אצלו. ע״כ לולי דמיסתפינא - הייתי מתקן בכלל: "ארבעה שערים כמו בסוף הע׳ 90. ולפי תקון זה יהיה הפרוש: שד׳ השערים שבנפש נקראות מרכבה (אהו״י), בעבור שטבע הנפש חקוק (כמו טבע המרכבה) בשני חמרים (חומר וצורה), כמו שצורת ש (בעל ד׳ ראשים) מורה על ד׳ הויות. ושערים אלה (4) נקראים מרכבה (4), מרכבה = רמז אה״וי.

89) שי״ן - ג׳ ראשים, דל״ת - ד׳ חלקים, י׳ הויות = ספירות. (כמו שפירש לעיל) וכאן הוא בא לסכם את זה בהקשר עם תפילין.

90) שני עניני המרכבה - הם מה שפירש בסוד זה: במין האדם ובאש האדם. "ושני הענינים האחרים - מה שלא פרש בסוד זה - בשמים ובארץ והם מובנים מפרקי המרכבה של הרמב״ם.
(ראה טכסט בתחילת הסוד בין הערות 7 - 8.)

91) דלת של ראש, ויו״ד של יד מנחות לה: רשי ד״ה "קשר של תפילין"

92) רמז לי׳ ספירות (גלגלים)

93) מנחות ל״ט. קוצו של יו״ד (רשי ותוס׳ שם) וכן זוהר ויקרא י״א: והמושג ראש גויה רגל (= בטן) מוצאו מספר יצירה כנ״ל.

סוד ג׳ נודע מחלק ג׳ מפרק ח׳ וט״ו 1) וי״א וי״ב ומחלק ב׳ פרק כ״ז וי״א וי״ב ומחלק ג׳ 2) מן המין השני ממשלי הנבואה בהקדמה אשר לפני הפרקים ומפרק י״א.

עיקר סוד החמר והצורה. **זה** הסוד מבואר מדברי הרב 3), שכונתו על רוכב ונרכב 4), שאין זה נפרד מזה.5) לא רוכב ונרכב שאין זה נפרד מזה ולא כוכב ונרכב שזה נפרד מזה.6) ואע״פ שיותרו שתי המלות ההם על זה ועל זה בשתוף, כאמרך חומר הכסא הוא העץ וצורתו היא עגולו או רבועו וכיוצא בזה. ואע״פ שזה לא יקרא כסא, ואם יקרא יהיה בכח, עד בא צורתו לו וישוב בפעל, כאמרך העץ הוא חומר הכסא בכח טרםהיות לו צורת הכסא, ובהגיע בו צורה כצורת הכסא, ישוב העץ לצורת הכסא בפעל. כאמרך האשה הבתולה היא בעולת בעל בכח, טרם היותה נבעלת, וכאשר נבעלה היא בעולת בעל בפעל.ואעפ״כ אם זנתה 7) היא בעולת בעל בפעל.כן החמר טרם בו לו צורתו הוא דומה לבתולה ובהגיע לו צורה הוא דומה לבעולה. וזה סוד מ״ם 8) בעולה ובתולה. הסתומה בתולה והפתוחה בעולה. <u>כן הגוף והנפש זה עם זו וזו עם זה וכן השכל והנשמה 9) ואיש ואשתו זה מבואר.</u>

1) צ״ל: "ו״ט וי״י" וכן נמצא בס״ת (175 א׳) וכן במקום פכ״ז שבח״ב מופיע שם פכ״ו (ענין ר״א הגדול ומה שיוצא מדבריו: שיש שני מיני חומר, עליון ותחתון) וקשה להכריע איזה מהם מתאים יותר לענין הסוד הזה.

2) צ״ל:"א".וגם בחלק א׳ מוסיף בס״ת (שם) שני פרקים פרק ב׳: "וכאשר סרה ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו <u>הגשמיות</u>, נענש בשלול השגה ההיא <u>השכלית</u>. ופי״ז: משל אפלטון על חומר וצורה-זכר ונקבה.וגם "התחלות הנמצאים ההוים נפסדים שלש: חומר, צורה <u>והעדר המיוחד אשר הוא מחובר לחומר בעולם.</u>

3) מו״נ ח״א פי״ז, בעיקר מה שנוגע להויה והפסד (וגם ח״ב פי״א).

4) המקור לשמוש "רוכב ונרכב" (למעשה היה צ״ל "נרכב ורוכב,כי חומר= נרכב,וצורה = רוכב והסוד נקרא בשם "חומר וצורה"),הוא בלי ספק נובע אצלו מן המלה "מרכבה"(כדלעיל) בנגוד לשמוש הרמב״ם, שאצלו אין שמוש כזה "ברוכב"_ אדרבא,הוא מבגיש (מו״נ ח״א פ״ע) שמוש כזה רק לגבי הקב״ה במובן <u>שלטון</u> בלבד, להוציא מדעת הצאבא (מו״נ ח״א פס״ג, ח״ב פכ״ט) שה׳ הוא נפש הגלגל (רוכב ונרכב על הגלגל). וכן במו״נ (ח״ג פ״ז נראה שרחוק מן הרמב״ם לקשור "מרכבה" ב"הרכבה" "איננו משל אליו-יתעלה מכל <u>הרכבה</u>-אבל דבר נברא...ר״ל המרכבה ולא <u>הרוכב</u>" (למרות שהמרכבה מרכבת,איננו נמנע להשתמש ברוכב על הקב״ה, משמע שאיננו מקשר מרכבה בהרכבה). אמנם יש ממפרשי הרמב״ם שמסבירים (מו״נ ח״ג פ״ג ועוד) כרובים=רכובים,וזה זהה לנרכב,אבל אילו היה מוצאו מכאן היה משתמש במונח "רכובים"ולא"נרכבים".

5) בפעל.

6) אמנם זה רק חלק מן האמת, כי בכח הרוכב (הצורה) נפרד מן הנרכב (חומר),ע״כ אי אפשר לומר בודאות שאינם נפרדים, כשם שאי אפשר לומר שהם נפרדים זה מזה כמו שיסביר זאת להלן עם דוגמת העץ והכסא. וע״כ גם פעמים משמשים בערבוביא.

7) בבקדמה לח״א המין השני ממשלי הנבואה: החומר דומה לזונה(החלפת הצורות).

8 ודאי כונתו לבבלי שבת ק״צ. "מ״ם פתוחה מם סתומה-מאמר פתוח מאמר סתום". וכבר רש״י מפרש שם:"כגון מעשה <u>מרכבה</u>", אין גם להוציא מכלל אפשות שהוא רומז לספר הבהיר (סעיף 57) אבל זה קשה כי כאן מופיע "שעיקר המ״םהוא זכר" אלא אם נניח שהיתה לו גרסה כשל בעל "אוצר כבוד" (ברכות ו׳ ד״ה מנין שהק״ב שהקב״ה מניח תפילין): "מ״ם סתומה בלולה מזכר ונקבה ומ״ם פתוחה נקבה, ואין נוסח זה רק סתם קיצור, כי לפי הענין ברור שלא היה לפני ר״ט הלוי נוסח של״ם כמו אצלנו בדפוסים.

9) כלו׳ כמו קשרי חומר לצורה, כך קשרי הנפש לגוף וכך גם קשרי השכל והנשמה. לגבי האחרון אין הדבר מוסבר די צרכו. לפי הרמב״ם (מו״נ ח״א פ״ע) "הנשמה שלאחר המות איננה הנשמה ההוה באדם כשיתהוה" לפי הרמב״ם ישנה חלוקה כזאת: נשמה (שכל היולני) ורוח (שכל בפועל לפי מו״נ ח״א פ״מ) ויתכן שזה רק הבדל במונחים,

סוד ד' נודע מח"ג מפ"י ול"א ול"ב ול"ח ונ"א ומפרקי איוב.
עיקר סוד הרעות והטובות. ממה שזכרנוהו מענין החמר והצורה יובן זה הסוד כולו או רובו לכל משכיל 1). אמנם אודיעך כי ענין מה שאמ' ז"ל 2); "צדיק ורע לו-צדיק בן רשע, רשע וטוב לו-רשע בן צדיק וכו'", תדע לך כי זה כולו אמת מצד אחד, אך לא כפשוטו 3). והתורה על זה לעדות נאמנה, כי אברהם היה בן תרח והיה צדיק בן רשע, והיה ברוב ימיו צדיק וטוב לו. דכתיב;"ואברהם כבד מאד במקנה וכו' 4). ואם תאמר באו עליו עשר נסיונות, שהם צרות ורעות, תדע לך שלא ימלט מזה ילוד אשה בעל חמר חי מדבר, שלא יבואו לו פעמים רעות ופעמים טובות. אך חשבוננו לפי החשבון ההמוני, הוא בהיותו בהשקט ובטחה ושרה ורבוי בנים ברוב ימים, כי המעט ילך במעוטו. וזה היה לאברהם אבינו ע"ה ברוב ימיו לפי המובן מפשטי הכתוב. והנה אם כן אברהם צדיק וטוב לו, והוא צדיק בן רשע. אך יעקב צדיק ורע לו-והואצדיק בן צדיק-, כמו שהעיד על עצמו: "מעט ורעים היו שני ימי חיי" 5) **ועל אלה הקיש הנמצאים בכתובים.**
אמנם אדם הראשון לא ידעתי ענינו אם לצדיקבן צדיק, כי לא הגעתי לדעת מה שם אביו, אך שם אמו ידעתי, כי הוא בן אדמה ואולי גם בן עפר 6). ועל כן בלא ספק באו לו כל המקרים שקרו לו, כי תחילה אשתו הראשונה-שהיא לילית-ברחה ממנו, 7) והשנית האכילתו סם המות 8). ובניו הרגו זה את זה 9). והבי"ה קללו וגרשו מגן עדן 10) ואיני יודע יותר רעות ממזה, שהרי נפסקו ממנו כל הטובות ובאו לו כל הרעות. וזה כולו בלא ספק בגמול אביו ואמו, שהם עפר ואדמה והנסתר כולו מבואר.

---

1) לפי מו"נ (ח"ג פ"ח): "מפני שהאדם מורכב מחומר וצורה, לכן שולטים בו המקרים מצד החומר. במקומות אחרים (ח"ג פ"ט, פי"א ופנ"א) החומר הוא גם הגורם להסתלקות ההשגחה וע"כ באות הרעות (מקרים).

2) בבלי ברכות ז'.

3) הפירוש ש"בן צדיק" או"בן רשע" אינם כפשוטם, אלא לפי הסוד (בן צדיק =בן השכל,בן רשע=בן החומר) כמו שיסביר זאת אח"כ בסוף הסוד אצל אדם הראשון).

4) בראשית י"ג ב'

5) שם ע"ז ט'

6) עפר ואדמה מרמזים שניהם (עפ"י הפסוק :עפר מן האדמה" בראש' ב' ז') לחומר, ז"א אדם הוא בן החומר(נדבק בו)וע"כ כל הרעות. ואילו היה צדיק בן צדיק (דהיינו, שנדבק בשכל ולא בחומר),לא היו באים עליו הצרות. עכ"פ המונח "רשע וטוב לו" קשה (וכבר הרמב"ן ב"שער הגמול" מתרץ מדוע אין זה נזכר בתורה). אם נהיה עקביים נצטרך לפרש קטע זה בהתאם לשטת רא"א בד"כ, שכונתו: שצדיק (=יהודי) בן רשע (נדבק בחמר) אין לו השארות, ואילו רשע (=גוי?) שנדבק בשכל הוא בעל השארות.

7) לילית =נפש האדם = 480 (ראה ח"א סוד א' הע' 36).

8) חוה (=אשת איש זונה =חומר) האכילתהו סם המות (הדבקות בחמרנות ששוללת את השארות בנפש,וראה שם שם הע' 37).

9) בניו =תוצאותיו, דהיינו תוצאות הגשם,רדיפת הקניינים (קין =קנין גשמי; הבל כשמו כן הוא, רדיפת שררה) גורמים אבדון זה לזה,ושניהם אינם קיימים (לפי מו"נ ח"ב פ"ל והמפרשים שם, ועיין לעיל ח"א סוד ב' הערה 65).

10) מניעת ההשארות.

סוד ה׳ נודע מחלק ג׳ מפרק ג׳ 1) וי"ד 2) וכ"ה 3) **ופ"ו 4)** וכ"ז 5) וכ"ח 6)
סוד תכלית היצירה אין לי צורך לדבר בזה, כי דברי הרב מספיקין הספקה גדולה וכל כונתי לחדש תועלת.

סוד ו׳ נודע מח"ג מפל"ו 1) וי"ז וי"ט וכ"א נ"א ומפרקי איוב ומענין הנסיון.

עיקר סוד ידיעת השם והשגחתו. אין ספק שבזה הסוד הגנוז והנעלם ענינים מועילים מאד. ועתה שים לבך להבין מה שאגיד לך ממנו, והוא שכבר ידעת מה שהתבאר עד כה מהמופתים כולם הנזכרים במורה הנבוכים, שהבורא ית׳ ותאריו אינם ענינים רבים, אבל הוא ית׳ עצם שכל נבדל בתכלית ההבדל מכל כללי העולם, ואין צריך לומר שהוא נבדל מכל פרטיו 2). אלא שהכרח המופת גזר להשכילנו לדעת, ששפע ית׳ משפיע על כל נמצא, או כללי עצמי, או מקרי. שאתה יודע שאחר שהתבאר לנו שהוא הסבה הראשונה לכל, אי אפשר שלא ניחס לו כל מציאות דבר כללי או פרטי עצמי או מקרי 3), אלא שחוייבנו לדעת בחקירה רבה מהו הדבר הכללי ומהו הדבר הפרטי ומהו עצמי או מקרי.
ונאמר לך, שכל דבר שיגדר ויוכלל תחת מין אחד מן המינים הנמצאים במציאות מורגש, או מושכל, הוא הדבר הכללי. ואם כלל שפל, לא נחוש מזה בזה המקום לפי ענינו, שהנה הרגשנוהו והשכלנוהו, כי ההוה הוא קיים תמידי נצחי בשם. וכ"ש אם הוא כלל גבוה. ואם כן המין ההוא הכללי הוא עצמי בלא ספק. גם המקרי-אע"פ שהוא פרטי באמת, הנה מינו נשמר, כמין תנועת בעלי חיים, ובריאותם וחליים ועשרם, ועניים, ושלומם, ומלחמתם, ויופים, וכעורם, וטובם, ורעתם וכיוצא בהם. והנה שב המקרה במין העצם תמידי, מצד העצם האנושי. זה כולו מבואר במינים. ואפילו לפחות שבמינים. המקרי המיני שלא נשמר עמו 4).ואמנם

---

1) צ"ל;ג"ג: הנני מבאר לך איך תתבטל זאת השאלה. וש"ט אומר ע"ז: "והרצון כי אין תכלית למציאות, ואם אין תכלית, בקשת התכלית סכלות גמורה" אלא הכל תלוי ברצונו או בחכמתו ית׳,

2) שלא תחשב אדם שהגלגלים נבראו עבורו (ולכ"שכ השכלים הנפרדים!) שאין "ה׳מעולה כלי למציאות הפחות השפל"

3) "דעת תורתנו...שכל אלו הפעולות מציאותם והעדרם נמשך אחר חכמתו ית׳, ו׳אנ׳חנו נסכל הרבה מאפני החכמה בפעולותיו".

4) כנ"ל לגבי המצוות(החוקים נסכל, המשפטים ידועים/ואם רק-מםם הוא רק. לפרטים אין טעם!).

5) כונת כלל התורה:תקון הנפש ותקון הגוף.

6) כונת הקבלה ומטרתה לתת את עיקרי התורה לכל!

1) למעשה פרק זה אין לו ענין ישיר לידיעת ה׳, אבל כפי שנראה להלן (הערות 3-2) יש חשיבות רבה לפרק זה לגבי השקפתו של רא"א לענין ההשגחה והידיעה. (ונדמה שהיה צריך לרמוז גם לפט"ז שבחלק זה: לנמנע טבע קיים) (ראה הע׳ 7 א׳ להלן).

2) לפי מו"נ ח"א פנ"ב. כל הענין הזה, והפרטיות והכלליות הוא הקדמה לדעתו בהשגחה ובידיעת הבורא.

3) לפי מו"נ ח"ב פי"ב, גם ענין זה בא להראות באיזה מידה אפשר ליחס לבורא השגחה על הפרטים (כלומר, רק בדרך העברה, באשר הוא הסיבה הראשונה).
וצריך לתקן: "המקרה המיני שלו נשמר עמו"

4) משפט זה אינו ברור די צרכו, כנראה מפאת שבוש הטכסס. הכונה עכ"פ שאפילו המקרה שאינו קיים, יכלל בתוך "המין" שהוא קיים(וזה כמו שהסביר לעיל: שעשרם ועניים וכד׳ של בע"ח בתוך "מיני מקרים"קיימים לעד).

הקשיא- כמו שדברו חכמי המחקר בידיעת השם והשגחתו, לא היה מצד המינים. כי אם מצד האישים. ורובם לא השגיח רק במין האדם, לדעת ענין ההשגחה בו איך הוא, וידיעת השם איך הוא (ולא) בכל איש ואיש ממנו. והנה הרב 5) נדחק מאד בזה דוחק גדול למצא אמתתו. וסוף סוף הורנו בו, כי הידיעה היא הנוזרת בהשגחה, בין מהשם אלינו, ובין ממנו אל השם 6) ודע כי מה שדכר הרב בהשגחה היא השגחת חיי העולם הבא, ולא חיי העולם הזה, שהוא הבל 7) והעד הוא הענין שהקדים לפני כולו, א7) ר"ל, לפני דברו בידיעה ובהשגחה. כמו שזכר ענין הדעות 8), ובאר, "שאין דבר רע יורד מלמעלה" 9), וכל רע שיקרה, למי שיקרה הוא משלשת המינים שזכר 10) והם מהכרח טבע החמר הפרטי. הרעוע הקל להשבר, "כי כל עומת שבא (כן) ילך" 11) כי בחשך (ס"א בהבל) ובחשך ילך, 12) כי הוא "כצל עובר" 13) "אומר שירה והולך לו" 14) ויודע כי אין כונת הבריאה כי אם לשלשה דברים, ושלשתם קיימים לצד. והם: שמירת המין תמיד, ושמירת איש (המין) זמן אחד, ושמירת המצליח מאישיו תמיד, 15) ר"ל, הנפשות בעולם הבא.

---

5) מו"נ ח"ג פי"ז. הדוחק א)שהוא מבדיל בין אדם לשאר הברואים-כי באדם השגחה פרטית: והבחירה החפשית, וכבר אפודי מעיר (הערה י'): "ויש בזה מקום עיון, כי אפילו לפי דעתנו בענין ההשגחה (דהיינו: שנמשכת אחר השכל) עדיין תהיה השאלה קימת ויש שם דברים סותרים זה את זה "... ואפילו הרמב"ם עצמו במו"נ פ"כ) בהסבירו "שמה שיהיה לא יוצא הדבר האפשרי ההוא מטבעו (שאין הכבח ע"י ידיעתו את העתיד)" והוא תולה את המסופק הגדול" ב"השגת דעתנו הקצרה", שאינה מבדילה בין ידיעתנו המוגבלת ובין ידיעת ה'. והאפודי רומז שוב (בסוף פי"א) שתרוץ זה איננו מסביר אלא את ידיעת הכללים, אבל אין בזה תשובה לידיעת הפרטים, וע"כ יש בקעים בהשקפת ההשגחה הרציונליסטית! (ראה הע' 40 להלן!)

6) מו"נ ח"ג סוף פי"ז.

7) משמע שבחיי עוה"ז אין השגחה בפרטים, אלא בכללים. וזוהי הדעה שהרמב"ם מכנה אחת וחושבה לדעת אריסטו. והשקפה דומה לזו מביע רש"ט פלקירא ("מורה המורה" על ח"ג פי"ח):"והנה רמז בדבריו איזו היא ההשגחה האלקית בשלמות, והיא המישרת אותם בדרך האמיתי והמשלמת דעותיהם, לא כשיקנו הקנינים הבלי הבלים וישיגו הכבוד המדומה, כי אלו ברוב יסובבו דעות על קוניהם".

המפליא הוא מה הביא את רא"א ה"מקובל" לקבל דעה רציונליסטית קיצונית זו העומדת בנגוד להשקפת הרמב"ם, כדאי להזכיר מה תגובת הרמב"ן על דעה כזאת (ידיעה כללית ולא פרטית, אצל הבורא) "ור"א (ב"ע) אמר בו סוד מילדי נכרים יספיקו בו (בראשית י"ח כ"א)" (ראה הערה הבאה וה' 16 להלן)

7א) כונתו לפרק ט"ו :"לנמנע טבע קיים", וזוהי הסיבה העיקרית שאין להבין את ההשגחה בעוה"ז כפשוטו, כי זה מחייב שנוי מתמיד בחוקי הטבע, וכל דבר מוסבר ע"י נס,

8) פרקים ח'-י"ב. כלומר, הקשר הפרקים בח"ג מעיד שכונת הרמב"ם היתה (לפי ה"סוד") שבחומר אין ידיעה והשגחה,

9) לפי מו"נ (ח"ג פי"א, ושם עפ"י בר"ר פנ"א) ושוב מפרש זאת כפי דרכו שאין הרע החל על האדם יורד מלמעלה, אלא הוא מלמטה, כלו' מטבע החומר.

10) ח"ג פי"ב. א) מצד היותו חומר (הויה והפסד חל עליו). ב) מרעות בנ"א זל"ז, ג)הרעת האדם לעצמו.

11) קוהלת ה' ט"ו.

12) צ"ל: "כי בהבל בא ובחשך וכו' (קוהלת ו' ד')

13) תהילים קמ"ד ד' (תחילת הפסוק ל"הבל דמה" מופיע ג"כ במו"נ ח"ג פי"ב)

14) בר"ר פע"ח, אמנם, הרמב"ם (מו"נ ח"ב פ"ו) משתמש באמרה זו לענין המלאכים, אבל אין המרחק גדל כ"כ, כי לפי דברי הרמב"ם הכל יכול להקרא מלאך, א"כ גם החומר.

15) מו"נ ח"ג פי"ג.

ואולי באחרים רק השגחה כללית (כדעת הפילוסופים). ב) הסתירה בין ידיעת ה' (והבחירה וכו')

ואמנם המין הב׳והג׳ מהדעות מתחייב מן רצון האנושי ומערמתם ומיכלתם, א״כ אין צורך באילו הדעות לידיעה האלהית, או להשגחה פרטית בגופניים. 16). וכן עוד שני "ועל פי שנים עדים יקומדבר" אמר ז"ל 17), כי כל ענינין נמסרו ביד השטן, כלומר, ביד כחות החמריות, הנקראות שדים ושטנים ומזיקים לגופים הפרטיים בלא ספק, והם המלאכים הנזכרים באיוב וחתם בשאין יכולת ושולטנות לחמר על הנפש, והיא השכל הנשאר אחר המות הגופנית 18) וחי לעולם, והיא החיה היחידה ואמר בסוף ענין איוב וחבריו 19): "כשנשלם שכלו וכשידע האדם זה, קל עליו כל המקרה, ולא יוסיפו לו המקרים ספקות על השם, ואם ידע או לא ידע, או משגיח או יעזוב, אבל יוסיפו עליו אהבה". והביא ראיות מן הכתוב ומן הקבלה באומרו: "על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר," 20) וכמו שאמרו ז"ל: ענשין מאהבה ושמחים ביסורין" 21) ומשאר דבריו תבין כונתו, כי אין לי דרך שאגלה לך יותר מזה גיליתי לך הכל. אלא תדע שכל מי שאלהיו עמו, יהי לו חלק, והוא לבדו אשר השם משגיח בו ויודעו, אבל זולתו, איני יודע לציר חלקו, אבל ענינו מסופק עלי עד היום ולא השגתי דרכו. אמנם מה שבא בדברי הרב 22) מן ההצלה מהדעות, ומן ההצלחה האמתית, ומאמר החכמים בעצמה: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", 23) והיא תכלית כל הצלה והצלחה באמת,ר"ל,סבת יראת שמים,היא סבת הגמול והעונש, והיא לבדה מסורה בידי האדם בכח וביד השם בפעל. כמו שאמר דוד לשלמה 24): "בני אם תבקשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד". א"כ גלה כל הסוד, שחיי העולם הבא תלויין בידי האדםבכח וביד השם בפעל, כי "לא יחפוץ במות הרשע, ולא במות המת. 25) וכן ענין "צינין ופחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם".26) וכל הנביאים והחכמים ידעו זה הסוד, ושמחו בו שמחה שלמה וגדולה מאד, בדעת שחייהם התמידיים בידים, ולא ביד זולתם. כאומרו: וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם" 27)"אע"פ שאינו הגון"ובא בסוד "באהיה אשר אהיה", כלומר, עם אשר אהיה, ועניינו עם אשר אמצא, (ר"ל), עם אשר מי ימצאני 28) והוא סוד "דרשוני וחיו" 29)"וצדיק באמונתו יחיה"30), פי׳ לחיי עולם הבא. כי אין כונת היצירה האנושית בעבור העולם הזה, כמו שאין הכונה בו בעבור היותו בבטן אמו.וכאשר אמתת מציאותו (בשלמה בצאתו מרחם אמו, ר"ל, בבואו לאויר העולם הזה לפי האנושית, כן תכלית אמתת מציאותו) בשלמה בצאתו מן העולם

---

16) נראה שזוהי ג"כ אחד הגורמים לבטול ההשגחה בחיי העוה"ז: כי לטובת הבחירה החפשית הוא מותר על ידיעת ה׳ והשגחתו בפרטים הגופניים.

17) מו"נ ח"ג פכ"ב, אלא ששינה את לשון הרמב"ם ("זה התם נתן ונמסר ביד השטן הזה, שכל מה שחל עליו... ובגופו...היה סיבתו השטן") ופרש אותן.

18) שם.

19) שם שם סוף פרק כ"ד׳."כשנשלם שכלו" הוספת הרא"א.

20) איוב מ"ב ו׳.

21) שבת פ"ח:

22) בפרקים האחרונים של המורה.

23) ברכות ל"ג:

24) ד׳ה.-א כ׳ח ט׳ (ושם "אם תדרשנו" ו"בני" בתחילת הפסוק).

25) לפי שני פסוקים ביחזקאל (המצורפיםבתפילת "ימים נוראים"): ל"ג י"א (וגם י"ח כ"ג), י"ח ל"ב.

26) משלי כ"ב ה׳, ולפי מאמר חז"ל (כתובות ל׳.): "הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים".

27) שמות ל"ג י"ט והפרוש בבב׳ ברכות ז׳.

28) שמות ג׳ י"ד. והרמב"ם (מו"נ ח"גפס"ג וגם המפרשים אחריו) מפרש "נמצא",אבל המוסיב"אהיה עם אשר אהיה" או "עם אשר אמצא" הוא כולו של רא"א כי כולם מפרשים "נמצא מחויב המציאות", ואילו לפי הפירוש: משגיח על משיגי ה׳.

29) עמוס ה׳ ד׳

30) חבקוק ב׳ ד׳.

הזה; ר"ל בבואר לחיי העולם הבא. ואין זו השארות-הנקרא חיים-לגוף, כי אם לנפש ולשכל יחד, כמו שאין האנושות נשלם בילד עם השליא, אע"פ שיצאת עמו, אבל הוא נשמר ושלילת אמו נקברת, וזה מובן. אמנם מה שבא האזהרה והאלה והקללה למי שימרהו, היא האמת 31), וענין כמו שזכר הרב ז"ל בפל"ו 32) בכלל א׳ מכללי המצוות, באומרו: השם משיג ענינינו לתקנם אם נעבדהו, ולהפסידם אם נמרהו. לא נאמין שהוא מקרה ודבר שאירע, וזה ענין אומרו: ,ואם תלכו עמי קרי;, כלומר, שאני כשאביא לכם אלו הצרות לענוש אתכם, אם תחשבו בהם שהם מקרה, אוסיף לכם מן המקרה ההוא כפי מחשבתכם יותר חזק ויותר קשה, והוא ענין אומרו: ,והלכתם עמי בקרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי׳, כי האמנתם שהוא במקרה ממה שנתחייב התמדתם על דעותם הרעות ועל מעשה העול, לא ישובו". וכן זכר עוד שהתשובה גם כן מזה הכלל. ושם זכר טעמה ועל כן דבריו עם מה שהשלים בזה הענין 33) והנה דבריו אלה מבוארים ועוזר למה שאמרתי, שהסבה בהיות האדם מפסיד חיי העולם הבא היא; בהיותו מורד נשם והנה נפסד ונתקלקל כל עניניו, ושב במציאותו העליון אל מציאות השפל למטה; ושב ממנו, והוא בהמה בצורת אדם,34) והושם כלי לאשר יקרה טוב ורע, הכל אצלנו שוה אחר מרדו. והסבה בהיותו מרויח עולמו הבא, היא בהיותו עובד השם, והנה הצליח/ בהיותו בכל אשר השכיל, ושב במציאותו החמרי אל מציאות העליון למעלה ממנו, והוא האדם בצלם אלהים ובתמונתו. ואחר כן בעבדו השם הנה ענינו מתוקן, ובמריו הנה ענינו נפסד; ודע שכל מה שיוסף לו מדע 35) בגמולו, כי שכר מדע כמו שכר מצוה, ולא יוסיף במרד מרד כי "שכר עבירה עבירה" 36) "שאין מספיקים בידו לעשות תשובה" 37).

31) כאן הוא מנסה לתרץ את הקושי: כיצד אפשר לצפות לשכר ועונש אם אין ידיעה והשגחה בפרטים; וא׳כ מה ערך קיום המצוות?

32) בח"ג . גם כאן הוא יותר רדיקלי מאשר הרמב"ם ונוטה לרציונליזם קיצוני. אצל הרמב"ם (בפרק זה כמו בפרקים אחרים) מוסבר שעיקר התורה, היא הכרת ה; והכל משועבד למטרה זאת (המצוות החברתיות ומוסריות וכד׳ הם מצע, כי רק בעל מעלות המדות יכול להגיע למושכלות). רא"א מרחיק לכת ומסביר את הרמב"ם לפי דרכו: כל המצוות הן כמו הצעקה לה׳, וזה לא שישמע, אלא מבחינה פסיכולוגית, שאנחנו נאמין שהוא שומע! למעשה אין כל חשיבות לגבי ה; בקיומם (זוהי התשובה על הקושי בהע׳ 31) כי ממילא אין ידיעה והשגחה בפרטים, אלא השכר והעונש הם-השארות הנפש (או כליונה) וזאת אין להשיג אלא ע"י קיום התורה, שהיא מצע להשארות ו"פעולה שיתחזק בה הדעת האמיתי"

33) ח"ג פנ"א

34) לפי מו"נ ח"ג פ"ח: על הפסוק; "אשת חיל מי ימצא". והופך כלי לחומר (ש׳נקרא טוב ורע). המשפט לא ברור. (נ"ל שצ"ל: "אצלו", כלומר, לאחר ששב כלי לחומר המסור למקריות טוב ורע- אין הוא מבחין יותר בין טוב ורע)

35) חסר, וצריך להוסיף : "יוסיף לו"

36) לפי אבות פ"ד מ"ב (וגם מ"ר ותנחומה כי תצא) עבירה גוררת עבירה.

37) האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב (יומה פ"ה: פסקתא רבתי פמ"ד).

38) הרמב"ם בעצמו אומר אחרי זה: "אחר שהדבר כן, כבר סר הספק הגדול אשר הביא את הפילוסופים"...כלומר, שהתבאר הסוד הזה, ואפילו לדעתם (של הפילוסופים) (ראה לענין זה את הערות רש"ס פלקירא ב"מורה המורה" (עמוד 147 ע"ד תרגומו של אבן תיבון)
מזה מסיק רא"א את המסקנה שהרמב"ם מעונין לתת פרוש לפי השקפה זאת כל׳ו׳ השגחה כללית בלבד. וע"כ אין הכוונה לרעות "דברים הבאים מהחומר" אלא "שכחה" , דהיינו, שמיחסים את הרעות מתוך שכחה לקב"ה...

והנה כבר נתגלה הסוד הזה כולו באמתתו, נודע מדברי הרב בבאור גמור בפרק
נ"א מחלק ג׳, והוא אמרו שם: "ומפני זה יראה כי כל מה שימצאהו רעה מן
רעות העולם מן הנביאים, או מן החסידים השלמים, לא מצאו הרעה ההיא, רק
בעת השכחה. ולפי אורך השכחה ההיא, או פחיתות הענין אשר התעסק בו, יהיה
עצם הרעה" 38) "והמשיך הענין ובאר הסוד כולו, ואמר עוד: "ותהיה השגחת
השם ית׳ מתמיד במי שהגיע לו השפע ההוא השכלי, המזומן לכל מי שישתדל
להגיע אליו" 39) והמשיך גם זה בביאור היטב, ואין דבריו צריכין באור.
אמנם ר׳ שמואל אבן תבון אמר בחבורו 40), כי נסתפק לו דברי הרב אלה האחרונים
מה היתה כונתו בהם, והאריך בענין הרבה. אבל אני אין ספק אצלי, שגם הוא
ידע הסוד, 41) אך מה שאמר לספק הדעת, הביא למי שלא ידע הסוד, או עשה
זה להסתירו לגמרי אחרי שנתגלה בביאור מספיק. וראוי לכל בעל תבונה שישתכל
תמיד אחר הדבר המדביקו בשם, ויתרחק מזולתו, כי זה עיקר מציאותו ובזה
יושלם בו ענין ידיעת השם והשגחתו, והוא ידע השם והשם ידענו 42) והשגיח בשם
והשם השגיח בו. 43).

סוד ז׳ נודע מח"ג מפרק כ"ד וכ"ג וכ"ב עיקר סוד
הנסיון ידוע לכל משכיל 1), מחשבת הוא ענין אחד בפני עצמו, נמצא בציור
השכל, או בציור הדמיון. דבור הפה, הוא ענין אחד בפני עצמו נמצא. והמעשה
הוא ענין שלישי בפני עצמו, נמצא בידים ושאר האברים עוזרים למו בעת הפעל.
ר"ל, העינים לראות, והרגלים להתנועע ממקום למקום, והזרועות להניע הידים.
ומבואר הוא שהציור איננו מחוייב תנועה, ולא מעשה ולא דבור, אבל הלב
מציר איך ישלח הדבור לפה, והפה מדברת בכח. אז כעת הציור-והוא כח קרוב.
ובלא עת-הציור הוא כח רחוק, ובעת התחברות קול, ורוח ודבור בפה יחד ברצון
הלב, הפה מתנועע ופותח וסוגר שעריו, שהם השפתים, ומעלה ומוריד החומות שהם
השינים, ומוליך ומביא ומניע בכל צד (משה אלהים דומה לנחש) 2) את הדבור
בלשון עד השינים ועד החיך, ושולח כח מן הריאה המתנפחת את הרוח על הגרון,
בשתוף קול והגרון, שהוא הצנור מוציא את רוח חוץ לשערים, ומשתפו עם האויר,
שהוא שני לסוד הרוח. ולפעמים יצאו עמו טפי מים מתוך הפתיחה והסגירה על
השפתים, שהם מלחלחות תמיד, הרוק הלח החם שהוא בטבע האויר-ואםחומו מקר.
אך אמתת טבעו הוא טבע המים, שהוא קר ולח כמים. וזה הכח הרוחני משתף עמו
קול הברה, וכשזה כ״ל נמצא בחמשה מקומות הפה במציאות מעשי, אז נאמר שהפה
מדבר בפעל. ולפעמים יהיה הדבור ההוא נמשך אחר הציור השכלי, ולפעמים אחר
הדמיוני, ולפעמים לא ימשך אחר שום ציור כלל, אלא אחר ההרגל. כי באלה השלשה
דרכים והמה מדברים. והמעשה הנה ימשך ג"כ אחר אחד משני הציורים, ר"ל, השכלי
או הדמיוני. וגם ימצא ממנו מה שלא ימשך כי אם אחר ההרגל ג"כ. כי שלשת הדרכים
הללו נמצאים במעשה כמציאותם בדבור. ואם ימשך הדבור או המעשה אחר ציור
השכלי, כי הנה ענינים אלהיים, ואם ימשכו אחר הציור הדמיוני לבד, הנה עניניהם
שדיים 3.) ואם (לא) ימשכו אחר זה ולא אחר זה הנה עניניהם לפי היותם הרגליים
אנושיים לבד. וכשנמשכים אחר ציורם, לא יתכן בלתי התחדש תשוקה וחשק וחפץ
ואהבה ורצון ובחירה או אחד ממה שימצא פועל בידים או דבור בפה. א"כ הבחירה
והתשוקה הנמצאים בציור במחשבת הלב, המתנועעים הקרובים לידים ולפה להוציא
המעשה והדבור מן הכח אל הפועל. וגם לא יתכן המצא אחד מן הציורים בלתי
מציאות דבר חוץ מהם לפי מחשבתם או באמת. ודע שהציור השכלי לא ישיג דבר,
כי אם אמיתי כאמרך, מציאות השם בהשגת שלילות והרחקות חסרונות ופחיתויות
ממנו ית׳, ובמציאות המלאכים, ובמציאות הגלגלים, והרבה מתנועעותיהם שאינם

38) ראה בסוף עמ׳ 106
39) וכמובן שכאן ג"כ, ממלת "מתמיד" הוא מסיק שהכונה לחיי העוה"ב וזהו
ה"סוד" שהרב באר כולו.
40) (מאמר יקוו המים סוף פי"ד ע׳ 98) "עם היות ההשגחה ההיא המופתית
ליחידים יצטרך לתנאים שהתנה בהם הרב מורה צדק ז"ל בפנ"א מן הח"ג. ואע"פ
שלא הגעתי לכוונתו בפי׳ ההוא, האלוקים! אם לא אמרו לתוספת הסתר ולצורך המוני"
(ובסוף פרק י"ח ע׳ 117 הוא רומז שעתיד לכתוב על כך ביתר פרוט). הדבר מוסבר
יותר ב"מורה המורה" (בסוף ספרו בתוספות פרק שני ע׳ 145 ואילך): "האם ר"ל
כי הקב"ה יציל ע"י הנס והאות את החכם?...הנה ע"ז הדרך יהיו התנאים עד בלי
תכלית...וזה סותר עולם כמנהגו נוהג...ובצורה השלמה ביותר זה מופיע אצל
הנרבוני (פרושו על פנ"א מח"ג) הוא מביא אפילו את תרוצו של ר׳ משה ן׳ תיבון
שלא הבין את קושית אביו ר׳ שמואל. לדעת הנרבוני הבין ר"ש נכונה את הרמב"ם
שכונתו להשגחה לא לעוה"ב. המענין שגם שם טוב מפרש כך (אלא שמתפשר גם עם
פרושים אחרים) במדרגה הד׳ (=נביאים) של ההשגחה.
41) כלומר, השגחה רק בחיי עוה"ב
42-3) כלו׳, שהידיעה וההשגחה של עוה"ב היא מטרת האדם.
1) לפי דברי הרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"ד): שידעו בנ"א מה שצריך להם לעשותו.
ומה שראוי להאמינו ולא שהאלוה ירצה לבחן ולנסותו".

מורגשות. כי המורגשות מהם מושגות לראות בעין, ואין צריך להשיגם בשכל, ובמציאות הוית היסודות ארבעה, לא פחות ולא יותר והויות ארבעה מיני המורכבים ממוזגים ומעורבים ומורכבים מהם. והיות התחלתם החמר והצורה הטבעיים, והיות התחלת הטבעיים נפשות השמים וכחותיהם, והיות התחלת הנפשות השכל הפועל והשכלים הנפרדים, והיות התחלת כל נמצא שעבר והיה, וכל נמצא שעומד והוה, וכל נמצא שעתיד להיות, ויהיה הוא, השם ית' שמו, אליו התחלה, שהוא סבה הראשונה לכל, וכשישוער המציאות לכל נמצא ממנו ית', עד השפע האחרון המושפע ממציאותו יקרא ראשון. אך כשישוער המציאות ויערוך מן הנמצא האחרון ראשון, יגיע המציאות בחקירת סבותיו עד השם ית' מסבה לסבה, עד שנאמר עליו ית' כי הוא הסבה האחרונה לכל. ועי"כ נקרא ראשון ואחרון, כלו', ראשית ואחרית, ראשית כל מצוי ותכליתו וסופו. ורבים באלה הענינים אשר יושגו בשכל כאשר הם. אך הדמיון יצייר מציאות ענינים רבים נמצאים באמת, אלא שיקרה לו מקרה בציורו, וימנעהו דם הלב מהציור האמיתי, ויצייר דברים רבים שאין להם מציאות כלל, לא בשכל ולא חוץ לשכל כלל, כי אם במחשבת הלב. וכל נמצא הנה יהיה או עצם, או מקרה. ומה שהדמיון מציירו, לפעמים לא יהיה לו בשום פנים עצם, ולא יהיה מקרה דבק לעצם, כי אין מציאות למקרה בלא עצם, אבל יש עצמים בלא מקרה, והם מה שאינם גוף ולא מכח בגוף, כמו שהשם ית' והשכלים הנפרדים, והשכל הפעל ונפשות הצדיקים. ואם תאמר שיש לאלה מקרים-חוץ מהשם-, כמו אומרם, שהמציאות מקרה קרה לנמצא, והתענוג, והשמחה והמעלה, דע, שאלו הענינים אינם אצלם כמו שהם אצלנו, אך ביניהם תכלית ההבדל. שאנחנו מקבלים אלה הענינים מחוץ ממנו מענינים גופניים, והם יקבלום ממציאות עצמם, וזה מזה, והוא מה שאינו גוף ולא כח בגוף. ואם כן איך תערוך זה לזה, עד שתקראהו מקרה? ונשוב אל כונתינו, והוא שאודיעך, שאחר שעקר כן הוא הענין, הוא מציאותו בפעל, ואין מציאותם בכח, הנה יהיה הדבר הנמצא בכח, נמצא חסר מציאות, והנמצא בפעל, שלם המציאות. ומפני שחובר הכח האנושי משני ציורים, ר"ל, שכלי ודמיוני, ושניהם נמצאים בכח האדם, והוא מצייר בפעל, ולפעמים יחשוב שהציור השכלי לשכלי, כמו שהוא באמת, והדמיוני לדמיוני, ולא ישעה אז באחד מהם, לא בזה ולא בזה, שכבר השיג אמתת כל אחד מהם. כמו שהוא לפעמים לא ימצא אחד מהם בציורו, כי לא צייר כלום שום מציאות, לא מדומה, ויהיה זה, או מפני שהוא מתעסק בציור המורגש, או הוא ישן בלתי חולם, או הוא ער בלתי מחשבה. ומפני הענין הנזכר הנמצא אתו בכח, נסהר השכל להוציא הציור השכלי לפעל נגלה להרגשות, ר"ל לדבר, או לעשות מעשה שכלי, ר"ל, ענין מורגש מן המושכל. או הכונה בו עוד להוציא המורגש לפועל, כדי להשלים אחריו המושכל, כגון הכתיבה הדומה לה. ואלו ינסהו הדמיון, ויקבל נסיונו, וימשבהו לשכלי 4), זה תלוי בשני היצרים, כלו בשני היצורים, כלו, בשני היצורים, והם בלא ספק השכל והדמיון, שניהם מלאכים 5), ואע"פ שזה מלאך טוב, וזה מלאך הפכו,

2) נראה שקטע זה השתרבב הנה שלא במקומו. ויתכן שהוא שייך לסוף משפט הקודם (כמה שורות לפני זה)...."והפה מדבר בכח (מטה אלהים, שעושה בו אותות ומופתים =כות דברי, שע"י האדם מוכיח במופתים) הדומה לנחש (= כוח מדמה). כמה מוטיבים כאן בתאור המחשבה והדבור לקוחים ממו"נ ח"א פמ"ו. יש בהם רמזים שקשה לעמוד עליהם בפרטות, אבל עיקר הכונה בכל התאור למה שהוא צריך אח"כ: בנסיון מן הכוח המדמה ומן בחינת (=נסיון) השכל.

3) להלן הוא מפתח את זהוי הדמיון עם כוחות הדמוניים (=חמריים) (וראה הערות 26,22, ו27 להלן).

4) רק כדי להגיע לנקודה זו, שהוא עיקר הנסיון אצלו (יפרש להלן), הוא כותב את כל הקדמתו הארוכה.

5) לפי מו"נ ח"ב פ"ו.

וזה מלאך וזה שטן, שניהם כאחד טובים למין 6) ואחד טוב ואחד רע לאיש. והאחד נקרא: מלאך המות, ושטן ויצר הרע, 7) והאחד נקרא: מלאך האלהים, ומלאך ה׳, וכבוד ה׳ וזיו השכינה, וכן יש לו שמות טובים הרבה. ושניהם נקראו אלהים. ועל כן כתוב: "והאלהים נסה את אברהם" 8) ובסוף "מלאך ה׳ (אלהים). 9) "מנסה ה׳". לא ינסה ה׳ בנסיון ההוא, אך ינסה מלשון נ"ס 10) כאומרו: "ושם נסהו" 11). וכאומרו: "כי מנסה ה׳ אלהי" 12), וכן השאר מזה המין. ואין נסיון ובחינה באים כי אם לטובה, "כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים וכו׳" 13), וזה טובה גדולה מ אד, וכן "למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך" 14) ואם ימצא המנוסה שלם בנסיונו בפעל שכלי ודמיון אמתי, נשלמה הצלחתו. ואם ינוסה, לא ינוסה בעבור שידע דעתו המנסהו, אלא בעבור שידע הוא בעצמו באי זה מדרכי הנסיון יעמוד. ואחריו ידע ג"כ לאחרים באי זה מהם עמד. אם הנסיון מפורסם, (לא) ידע לעצמו ודיו, וזה מפני שפעמים יחשב אדם בלבו שהוא אוהב את השם אהבה רבה, עד שאפילו אם היתה באה לו מצוה ונראה לו שהוא רצון השם, שיקח את בנו יחידו וישחטנו בעבור אהבת השם, כדי להודיע לעצמו בערך המבדיל בין שני מיני אהבה, ר"ל; אהבת השם ואהבת בנו, חושב אדם בנפשו ונושא ונותן בדעתו לאיזה משני העניינים יטה. כי לעבוד על אהבת השם אי אפשר, כדי שלא תפסק האהבה שביניהם, שהיא השרש. גם לשחוט את הבן אי אפשר, כי זה חוץ לטבע האנושי, מפני שרחמי האב על הבן דבקים דבוק חזק ואמיץ, ולפיכך יצייר אדם בזה שני צירורים: דמיוני ושכלי, הדמיוני יגיד לנפש שלא לשחוט הבן בשום פנים, שאין זה רצון ה׳ שישפוך אדם דמים. ואפילו דמים זרים, כ"ש דמי בנו שהם דמי נפשו. והשופך דמים רוצח, והרי התורה אמרה: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" 15). ועוד אמרה; "לא תרצח" 16) ויגיד הדמיון לאדם ענינים רבים כמו אלו, ויביא לו מופתים מורגשים, ומדומים ומקובלים נראים כמושכלים.

---

6) כי כוחות ההויה וההפסד נחוצים לקיום המין ע"כ ג"כ הדמיון טוב למין.

7) ח"ב פ"ל ושם לפי ב"ר.

8) בראשית כ"ב א׳

9) שם י"א וגם ט"ו. הוא מעונין להוכיח ש"אלהים" הנאמר כאן שוה למלאך. והוא נתלה כאן ב"סוד" שהרמב"ם רומז בענין "העקידה" (ואמר המלאך לו..") והנרבוני כותב על זה "ואתה ידע כי מלאך ה׳ דבר עם אברהם". בלי ספק שרא"א הולך בעקבות רעיונות כאלה להסביר את ה"עקידה" לפי השכל והדמיון (=נסיון) כפי שנראה להלן (הערה 22).

10) הענין כאן הוא ממש כמו אחד מפרושי הרמב"ם (ראה הערה 1 לעיל) אלא שהביאור הפילולוגי הוא שלו. "נראה שמתכון ל"ויהי לנס" (= מופת, משל במדבר כ"ו?) או ל"ושים אותו על נס" (=מוצג לאות, במדבר כ"א ח׳.) ולזה יש יותר סמוכין, כי הוא משתמש בענין הנסיון במוטיב של "נחש הנחשת". ומענין שנרבוני אומר על פרושי הרמב"ם על העקידה: "ועשה באורו על שורש ואות". אמנם אם לא היה רא"א אומר בפרוש ש"מלשון נס" היה מתפרש ביתר קלות כדברי הרמב"ם מלשון "הרגל" (כמו "לא נסתה כף רגלה" דב׳ כ"ח נ"ו), עכ"פ פרוש כזה מתאים יותר לענין,

11) שמות ט"ו כ"ה. ומפרש כנראה שרומם ע"י "החוק והמשפט" או מה שמסתבר יותר מלשון "הרגל" כנ"ל.

12) דברים י"ג ד׳. וספק אם הולך בעקבות פרוש המורה "חזק את האמונה בנביא אמת", כי רוצה להוכיח את ההפך. ואולי אפשר לפרש זאת ג"כ על "רוממות לאות", דהיינו; אע"פי שנביא השקר עשה נסים, אין ישראל מאמינים בו, וזה לרומם את המקיימים למופת. ואם נפרש; מנסה = מרגיל כנ"ל יהיה יותר קל.

13) שמות כ׳ כ׳, וכבר רש"י מפרש מלשון הרמה וגדולה וכן יש במכילתא כ"ז ב"; "בשביל לגדל אתכם".

14) דברים ח׳ ט"ז. כאן מסתבר שהלך בעקבות הרמב"ם: "להרגילכם" כי אחרת אין לפרש "ענותך". נראה שכל פרשנות הפסוקים איננו עיקר אצלו-אלא להמלט מנסיון פשוטו כמשמעו, כי מיד הוא עובר לענין נסיון השכל והדמיון שהוא עיקר כונתו.

15) בראשית ט׳ ו׳

16) עשרת הדברות

ואם האדם המנוסה הוא בעל שכל שלם כאברהם, לא יאבה ולא ישמע אליו, אך ישחק עליו ויאמר לו: "יגער ה׳ בך השטן", 17) וכי יש ערך אצלי בין אהבת השם ובין אהבת בני יחידי להשוות זה לזה ולשקול זה עם זה, עד שלא אעשה רצון קוני שאני ובני חייבים בכבודו ואע"כ הוא שלא לשפוך דמים, אומר לך: "פה שאסר הוא הפה שהתיר" 18) והלא ית׳ צוה לשפוך דמי הרוצח המזיד ואמר: "וכי יזיד איש על רעהו וגו׳" 19) ואמ׳: "נפש תחת נפש" 20) והוא צוה שלא לרצוח אלא במקום שהרציחה אליו ברצון האדם לבד, אבל עם כל זה הוא צוה להרוג המחוייב על פי שני עדים בארבע מתות ב"ד: סקילה! שריפה הרג וחנק. והנה גם הוא צוה להשמיד שבעה עממים, ואת עמלק ואת זרעו עד המחות זכרו וזרעו מתחת השמים. ומאלה הטענות המושכלות והמקובלות, יש לשכל מהם מחנות רבות גדולות כשהשם עוזר למשכיל, ואז הולך להשלים המצוה האלהית, הנקרא נסיון שכל, או בחינת חכמה, או צרוף דעת. וידוע כי השם לא צוה לשרםבברא לעשות מעשה שגעון, כ"ש שלא יצוהו לשחוט בנו ח"ו. והעד שאברהם לא שחט את בנו כלל. ואולם הצואה היא בחינת שכל ונסיון דעת לבד בנבואה. ובזה וכיוצא בו גלו לנו רבותינו 21) בענין עקידת יצחק ואמ׳: שהשטן רצה להפשיל את אברהם עד שלא יאבה להקריב את יצחק, וכן רצה להכשיל את יצחק שלא ימשך אחר רצון אבין. וכן אמרו: "בא סמאל אצל אברהם ואמר שרה מאי עבדת וכו׳". והמשיכו זה הענין כולו כמו שרמזהו הרב בחלק ב׳ פ"ל. ואמנם גלה הרב שהכחות ושמם: סמאל, ושטן, ונחש, וגמל ועניינם ידוע משמם: גמל נושא משא תמיד כגלם. והוא גלם וחמור 22) ונחש הוא נחש הנחשת קלל 23) נחוש, פעםנח ופעם חש 24). כי חשמל מהירות תנועה-בסוד חשמל-, מתנועע ופוסק חיות אש ממללות חשות וממללות 25), והוא מנחש ומכשף, ומעונן, ומפתה, ומשיא ומסית ומדיח, שטן, משוטט בארץ, משטין סמאל, סם המות. סם שבו כח ממית, הוא מלאך המות 26). הוא שטן הוא יצר הרע. מיצר הרע, ויוצר אדם בגוף. וכבר קראו הרב "דמיון" והוא המדמה הגופני הדבק לחומר. באמרו בח"ב פי"ב: "וידמו המלאכים ג"כ גשמים". ומה מי שיאמין שהוא ית׳ יצוה הדבר בדבר כדברינו, ר"ל, באותיות וקול, ויפעל הדבר ההוא כל זה המשך לדמיון, אשר(הוא) גם כן יצר הרע באמת, כי כל חסרון בדבר, או במדות, או פעל דמיון או נמשך לפעלו" וכן זכר בענין הדמיון והשכל דברים בח"א פר׳ ע"ב בהערה שהביא בתוך ההקדמות מהקדמות המדברים וזכר: "שאין פעל הדמיון פעל השכל, אבל הפכו". והמשיך הענין עד סוף ההקדמות, להורות על ההבדל הגדול שיש בין שני הכחות, ר"ל, השכל והדמיון ובין ציורם. ואמר: "כי זה מצייר גופנים או כחותם, וזה יצייר השכל. כן "וזה מצייר פרטים, וזה כללים. וזה מרכיב הנמצאים בציורו, וזה מבדיל המורכבים בדעתו" וכן אמר עוד הרב בענין זה החלק בח"ג בפרק ט"ו ענינים גדולים במחלוקת הנמצא תמיד בין השכל והדמיון בציור המחוייב והאפשר והנמנע. ועוד אמר בזה בח"ב בפ"ו: "כתוב במדרש קהלת:, בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך ומלאך לכרוב׳ הנה כבר ביארנו למשכיל, שהכחו המדמה ג"כ יקרא מלאך, ושהשכל יקרא כרוב. ומה מאד נאה הוא זה למי שיבין, ומה מאד נמאס לפתאים". אך מה שפירש הרב בענין זה הסוד אין צורך להשיב מה שכבר התבאר במקומו ותבינהו משם, וגם אני כבר רמזתי מעט מזה הסוד בסוד ו׳ בח"א בענין מלאך ושכל, והעירותיך שם למצא מקומם, באומרו הנכבד. ודבריו מובנים לכל, ואיני רואה בעצמי שאתה צריך להערה אחרת בענין הנסיון יותר ממה שזכרתי לך. אלא שאודיעך סמך מענין הקבלה, והוא היות המלאך והשטן שוים בגימטריא עם שכל ודמיון וזכות וחובה 27) גם כן שוים להם. ונקרא נסיון ג"כ מלשון נס ונסים ומנוס בשתוף. 28)

• והסוד, בשר דם מלאך המות.

17) לפי זכריה ג׳ ב׳.

18) דמאיפ״ו מי"א (והרבה פעמים בש״ס)

19) שמות כ"א י"ד

20) שם שם כ"ג ועוד.

21) בר״ר פנ״ו. מובן שאין זה פשט דברי חז"ל, כי בדעתם לא עלתה המחשבה שהעקידה היתה: "נסיון דעת לבד בנבואה". מענין שרמזים כאלה נמצאים אצל הנרבוני שמוצא לכך סמך בדברי הרמב"ם שאומר שזה היה "בחלום ובמראה" "ואחר מהלך ימים" "ונקשרו בזמנים" (וראה שם!)

22) צ"ל: "והומר", כי כח המדמה (=שטן) מרכב מכחות גופניים (=גלם וחמר).

23) החומר נשחת בקלות (הוא נפסד, מחליף צורה) וכבר הרמב"ם רמז לכך על "נחשת קלל (מו"נ ח"ב סוף פ"מג).

24) הדמיון אינו פועל תמיד אלא פעמים "נח" ופעמים "חש".

25) השכל (=כח דברי: חש-מל) ג"כ בתנועה, אבל "ממללת".

26) ולא זכיתי ל"סוד" זה, כי "בשר דם" = 546 ואילו "מלאך המות" = רק 542. ואולי היה כאן: "והסוד: בשר דם ד׳ מלאך המות" והענין יהיה שבשר ודם שייכים למלאך המות.

27) המלאך והשטן = שכל ודמיון = זכות וחובה.

28) (ראה מע"ל)

סוד ח׳ נודע מחו"ג מפ כ"ו עד סוף הספר. טעמי המצות. דע כי מה שזכרו הרב ז"ל בענין טעמי המצוות, הוא לפי פשטי מצות התורה.1) לאלפי מה שאין הטבע מורה עליו,2) אבל התבאר ענינו בתלמוד 3) ובחר הרב ז"ל לפי חכמתו לתת טעם לפשט להגידנו שלא צוה השם דבר בלי טעם, 4) והנה באר בתוך דבריו עניני חכמה גדולה, בתתו טעם לכל מצוה ומצוה. וכבר (באר) באמרו לנו 5): "שהתורה שעור להנהגת השם אשר חנן השכל לכל בעל שכל", אחר שאמר: "כי הטבע איננו בעל מחשבה והשתכלות", כאשר זכרו לנו בח"ג בפ׳ מ"ג בכלל השמונה. ואמר בח"ב בפ"י על ענין הטבע: "שהוא חכם מנהיג, משגיח בשמירתו והתמדתו בהמציא כחות מצירדות הם סבות מציאותו, וכחות זנות הם סבות עמידתו ושמירת מדת מה שאפשר". הכונה הוא 6), זה הענין האלהי המגיע ממנו שתי פעולות אילו באמצע הגלגל, ר"ל, הויה ושמירה, וכן אמרו הפילוסופים, שהטבע חכם. אבל באמת איננו בעל מחשבה והשתכלות. אבל מפני שפעולותיו הולכות על סדר שלם, לא ישתנה מדרך שמירת הענינים ההוים הנפסדים, יאמר עליו שהוא חכם. ואמנם בלא ספק יודע מזה כולו כי התורה לא צותה דבר שאין הטבע יכול לסבלו, אך צותה הענינים שאפשר לסבלם. 7) אך יש דברים שיוטב היצר לבקשם ואינם הכרחיים לו, אבל הם לו מותרות ותוספות, אשר השכל מעיר שאין צורך בהם. ועל כן בצווינו להכריע היצר עליהם ושלא להשלים כונתו. ומפני זה יצאנו ממצרים וקבלנו התורה בצאתינו מן המצר למרחב, כדי שנכביע לבבינו בבואינו אל ארץ כנען, היא הארץ אשר

28) א) נס פרש כבר לעיל ב) ניסים אולי על משקל "פרסומא ניסא", כי לפי הרמב"ם עיקר הנסיון שידעו בנ"א. ג) מנוס-כי הנסיון הוא מנוס מן הדמיון אל השכל וגורם להשארות.

1) כבר הרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"ח) חלק בין מצוות שטעמם "מכוונת" ומצוות ואמונות שטעמם "הכרחית" (כמו שיחרה אפו, וה׳ שומע צעקות וכד׳) ורא"א שהוא גם כאן יותר רדיקלי ממשיך את אותו הקו הרעיוני לקצוניות: אם ההשגחה היא לפי השכל, והטבע איננו בעל מחשבה א"כ מה יוסיף אם נתן טעם לכל מצוה פרטית, הרי ממילא רק העיקר הוא החשוב-קיום כלל התורה- כי ממילא אין שום אפשרות של גמול ועונש בקיום המצוות הפרטיות, ע"כ ה"סוד" של המצוות הוא "לצרף את הבריות", אבל נתן "פשט", שהיא אמנם איננה "אמיתית", אבל "הכרחית" בשביל ההמון ומסיבות פדגוגיות (כך היה יכול להסיק גם ממו"נ ח"ג פמ"ו: "אבל אלו המעשים כולם משלים להביא מורא בנפש..."). תחילת רעיון זה בולט כבר במפרשי הרמב"ם (נרבוני, שם טוב ואפודי על מו"נ ח"ג פכ"ח).

2) ומה שפרש הרמב"ם לפי הפשט ולא לפי הסוד, איננו מפני שאין בטבע מה שיורה על הסוד. כלו; הטעם: "לצרף בהן את הבריות" איננו מתנגד לטבע אבל גם איננו מחויב מן הטבע, כי זה ענין שכלי, והטבע איננו בעל מחשבה (כמו שאמר להלן).

3) סיבת הסוד מדוע לא תגלה (נתגלה), התבאר בתלמוד (סנהדרין כ"א). וכן לשון הרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"ו): "וכן אמרם שהאלוה העלים סיבת המצוות שלא יזלזלו בהן".

4) הקושיא, איך העז הרמב"ם לגלות מה שהעלים האלוה? והתשובה שבאמת אין הוא מגלה את הסוד אלא רק את הפשט ע"מ להראות שיש גם טעם טבעי. וע"כ לא פרש את כלל המצוות שאין להם טעם טבעי, אלא כל מצוה פרטית.

5) וכאן בא הרמז ל"סוד". הוא משמיט מדברי הרמב"ם את החלק הראשון: "התורה תתדמה בטבע וכו׳" וזאת הוא עושה בכונה להסיק מדברי הרב את הסוד. וגם ע"י שנוי סדר דברי הרב יוצא ביתר הבלטה עיקר ה"סוד": התורה משלימה את הטבע העור,

6) שלא נחשוב שהטבע באמת חכם.

7) מפני זה פרש הרב את הפשטים, כי זה ברור שלמרות שאין התורה טבעית, היא לא תתנגד לחוקי ההויה וההפסד וכל חוק טבעי אחר, אלא שבתוך תחום זה יש לו תפקיד אחר (כמוסבר בפנים).

בה נתגלו אבותינו הקדושים, והכניע יצרם תחת יוצרם, שכל כונת נתינת התורה על זה 8) לכבוש ולהכניע היצר והתאוה הנותרים. שהנה השם "ידוע יצרינו וזוכר כי עפר אנחנו" 9) ועל כן צוה להציל שארית ידידנו משחת, הואהנקרא ידידות השאר,10) הוא חייב מהעניינים הנמצאים בשאר בשרינו והנקרא שאר הידיד,11) והוא הנקרא "אהוב למעלה ונחמד למטה,12) הוא השכל האלהי המשותף בשפע עם האדם. ומפני היות האדם מורכב מדבר עובד לה' מאהבה-הוא השכל. ומדבר עובד זולתו ואינו מכיר את קונו, צוה אדם 13) להמשך אחר דעת המכיר את קונו, ולהתרחק מדעת המורד שאינו מכיר. והורנו השם ברחמיו דרכים תורים-הם הנקראים בלשוננו חוקים 14),-שלא הגידם לאומה זולתנו, ובאו כולם לעמוד במלחמה חזקה כנגד הכח הראשון, הנקרא שטן-המציאות בכללו השפל- המשותף עם המרכבה האנושית 15) וצונו השם ית'-לתת לו חקו וחלקו במקומו ועתו, כדי להשיג חק השם מושלם, ולהיות לבד חלקו ולא חלק זולתו, 16) וזה לא היה אפשר בלתי תורה כללית ופרטית 17) כמו שרמזנו למעלה וזה שורש כל התורה כולה. ובאו בה חלקים הכרחיים להשלימנו והם ענין שעיר המשתלח. ופרה אדומה 19) ושור וכבש ועז ותורים ובני יונה מכל בעלי חיים והם בהמות ועופות טהורים וקלים להמצא תמיד. 20) והם עיקר כל קרבן, אשר ענינו: להקריב אותם לפני השם, לכפר על חטאתינו, עד שירצינו וריח נחוחינו. כלומר, מקריבנו אליו את שהתרחקנו ומקבלנו ברצון 21)

---

8) זהו עיקר הדרשה והסוד שהוא בנגוד לתפיסת הרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"א פרושו על בר"ר פמ"ד) למעשה המרחק איננו גדול כ"כ, כי על חלקי המצוות כבר הרמב"ם הודה: "וכל מי שיטריד עצמו לתת סיבה מאלו החלקים, הוא בעיני משתגע שגעון ארוך ואינו מסיר בזה ההרחקה ואף מוסיף הרחקות" (שם.)

9) לפי תהילים ק"ג י"ד. הסכום בגימ' 1180=צוה (20-) להציל שארית ידידנו. והכונה "שארית ידיד" = השכל האנושי הנתן ע"י הידיד (שכל הפועל) הוא בכונה משתמש ב"שאר" כי זה מתפרש מלשון "השארות" וגם מלשון "שאר רוח" (מלאכי ב' ט"ו)

10) שארית ידידנו =995=הוא(5+)/ ידידות השאר (940=) 995. כלומר, היא נקראת ידידות (אהבת ה' או דבקות בש"פ) השאר (הגורמת להשארות).

11) והשכל מתחייב מענינים גופניים (שכל בכח, או הכנה בגופנו לקבלת שפע שכל הפועל) וזה נקרא שאר (=קרוב=דומה) הידיד (ש"פ או "חלק אלוה ממעל").

12) לפי בבלי קדושין ע"א. וזה נאמר שם על מי שיודע סוד שם בן מב אותיות" (וכבר הרמב"ם אומר על זה, במו"נ ח"א פס"ב שזה "סתרי תורה" ואח"כ "השגת השכל הפועל").

13) נ"ל שצ"ל: "לאדם"

14) הטרמינולוגיה לפי הרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"ו): חוקים (מה שהכלאם קורא "שמעיות") ומשפטים (בלשון הכלאם "שכליות").

15) מכאן יוצא שרא"א, למרות הקיצוניות הפילוסופית שלו בשטח המצוות, הוא נציונליסט גמור, כי לדעתו רק ליהודים ישנה האפשרות להתגבר על כוחות הגשמיים במלחמה החזקה נגדם כי כל החוקים, שנוצרו ע"מ לאפשר לאדם להתגבר על היצר, נתנו ליהודים בלבד. (אם כן היה צריך לגרוס שנתנו לצרף בהם את היהודים!").

16) כמובן אין התורה דורשת להבדל מן הגוף, אלא לתת לו כפי צרכו ע"מ להתקיים ולהתקדם בהשגות ה' ע"מ להתאחד אתו ולא עם החומר.

17) כמובן על הכללית אין קושיא, והפרטית נתנה מטעם זה להתגבר על היצר (=לצרף) כל זה בעקבות הרמב"ם (ממו"נ ח"ג ראש פרק ל"ג.)

18) אינו משתמש בנימוקי הרמב"ם (מו"נ ח"ג סוף פמ"ו)

19) גם כאן אינו מזכיר את מוטיב הרמב"ם (מו"נ ח"ג סוף פמ"ז), אינו שם לב שהרמב"ם אומר (שם כ"ו)שאפילו שלמה לא ידע טעמו.

20) לפי לשון הרמב"ם (מו"נ ח"ג פמ"ו): "הטעם בבחירת שלשה מינים אלה (שור כבש, עז) מחובר מהיותם נמצאים תמיד", וכן "מן העוף הנמצא בא"י יותר ומן הבאה והקל למצאו" כל זה נמשך לפי כלל "סודי" הפרק שכבר הרמב"ם הזכירו (מו"נ ח"גפכ"ט) "לא יצטרך בקרוב אליו והגיע אל רצונו לדבר שיש בו טורח כלל, רק אהבתו ויראתו ולא דבר אחר, והם התכלית בעבודה".

21) כפי שראינו לעיל (הע' 19,18) אינו משתמש בנימוקי הרמב"ם, כי רק ה"כלל" חשוב אצלו וע"כ אין הוא מוצא כל ענין בנמוקים של הצבא. יש לציין שמבחינה זו המוטיב הדתי של רא"א עדיף על פני זה של הרמב"ם, כי אצל הרמב"ם אפשר לדרוש (מה שלא עלתה על לבו של הרמב"ם אבל תלמידיו דרשוה -שאם טעמי המצוות אינם לעצמם, אלא למנוע דעות ועבודות שעברו ובטלו מן העולם-המשכיל איננו נזקק למצוות ההן כלל. וזה בלתי אפשרי לפי רא"א-כי מטרת הקרבן התקרבות לה' אחר שחטאנו (-התרחקנו) והוא מקבלנו ברצון (כמו שמפרש על העתים ע"פ הפסוק שבא אח"כ "עת רצון").

להוציאנו מתחת העתים, המביאים אותנו לידי מעשה מעבודתו שעליהם כתוב עת "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים" 22). וכן עתים הכתובים ג"כ אחר זה 87
הכתוב. ועל היות לשם עת ולעזאזל עת נאמר בענינו: "לשלח (אותו) ביד איש עתי המדברה". 23) כתרגומו: מלשון זמן. כמו שאמרנו זמן ועת מן התורה נאמר עליה במשנה 24) "ואהיה אצלו אמון וגו׳ משחקת לפניו בכל עת". ואני תפילתי לך ה׳ עת" 25) שם עת רצון בין שתי המדות מדת הרחמים ומדת הדין ר"ל בין ה׳ אלהי׳. ומן הנזכר תבין מה שלא נזכר. 26) רק כל הכונה נודעת למשכיל, שאחר "שנברא לב בנפש והוא כמלך במלחמה" 27), דין הוא לעזור למי שאמת אתו, תמיד כפי היכולת; וזו היא עצת התורה כלה, שנאמר: "ובחרת בחיים" 28) וכן אמר שלמה: "ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה" 29) וכל תחבולה וכל חכמה שאפשר לאדם לעשותה בזה כדי להנצל "משאול מטה", דין הוא לעשותו ולהשתכל בזה כל ימיו. 30) ואם ממצא סוד נסתר במצות אחר שידעת זה הכל גלוי לפניך.

סוד ט׳ נודע מח"ג מפ׳ב ומח"ב מפכ"ט ומחלק א׳ מהקדמות הספר שבאו לפני הפרקים.

עקר סוד ספורי התורה ממה שזכר הרב בח"ג בפרק נ׳ תוכל להבין כונתו והוא שקרא הספורים שבאו בתורה "סתרי תורה" ואחר כן נתן טעם לעניניהם
1). וכבר ידעת שאין הכונה בתורה, אלא להודיע למאמיניה נגליה ר"ל הפשט, 87
ולהודיע למאמינה ולידועיה אשר השתדלו לדעת, סודותיה ויסודותיה הנסתרים, כלו, הפרוש האמיתי שלה. והרב הגדול רבינו משה בר׳ נחמן, אשר עיני הגולה האיר אמר 2) "שכל התורה שמותיו של הקב"ה" ואחר שהדבר כן כל מה שאבותינו ספרו לנו פשטם, קדש קדשים הוא לה׳, וכל היודע שם בן ע"ב, יודע שאין כונה בהם, כי אם לפי הנסתר שבהם, והוא כי צרוף הראשון הוא בזה. והי"ו יל"י סי"ט על"ם מה"ש לל"ה 3) פרוש (עדה) יום ולילה מעלה טל 4), והנה

---

22) (נראה שהמעתיק דלג מ"אותנו" ל"אותנו" וצ"ל: מאותנו להתרחק... ולהביא אותנו לידי....) קוהלת ג׳ (כל העתים עד פסוק ח׳) ע"י שה׳ יקבלנו ירחיקנו מלהיות שקועים בגשמות, למרות שאנו חיים בעולם שיש צורך בהם, אם נתנהג לפי התורה נמצא את הדרך לקחת את ההכרחי ולותר על המותר.

23) ויקרא ט"ז כ"א (בפסוק י׳ "לעזאזל המדברה")

24) יש כאן שבוש וצ"ל: "במשלי" (שם ח׳ ל׳). ונראה שכל המשפט משובש.

25) תהילים ס"ט י"ד. והמשך הפסוק "אלהים ברוב חסדיך" ע"כ "עת רצון" הוא בין "הויה" ו"אלקים". וכאן חוזר שוב למה שהתחיל בו: ש"עת רצון" (את"ל הזמן) שכאן, אינו אלא אפשרויות האדם בזמן חייו, והם נתונים בין שתי המדות, והרשות נתונה לאדם להכריע לאיזו מידה הוא נוטה.

26) מזה נוכל להבין את כל העתים הכתובים בקהלת (או במקום אחר). כלו׳, אם אדם ישתמש באפשריות החמריות רק בכדי להרויח "זמן" להתקרב לשם, רק אז יצליח.

27) לפי ספר יצירה פ"ו מ"ב.

28) דברים ל׳ י"ט.

29) משלי ט"ו כ"ד.

30) נ"ל שצ"ל: "ואז", אם אדם ישים לב לעיקר זה של המצוה שהיא לשם "צרוף הבריות" אז הכל גלוי לפניו.

1) כונתו: נתן טעם לפי הפשט, אבל את "סתרי התורה" לא פרש.

2) בהקדמתו לפסוק א׳ בבראשית: "יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה ושהתיבות מתחלקות לשמות... וכל התורה כן מלבד צרופיהן וגמטריותיהן של שמות"...

3) הרמב"ן (שם) ממשיך: וכבר כתב רבינו שלמה (רש"י) בפרושיו בתלמוד (סוכה מה.) ענין שם הגדול של ע"ב. מכאן הקשר לסוד ע"ב לכאן (מענין שהרמב"ן לא מזכיר את ספר הבהיר סעיף 79) יתכן גם ששם בן ע"ב בא כאן כי הפסוקים (שמות י"ד י"ט-כ"א) שמהם יוצא שם בן ע"ב הם ספור לפי הפשט.

4) בגימטריא. וצ"ל: "עשה" (במקום עדה) והכונה שהקב"ה ברא את היום ולילה (יחד עם הגשמיות ההוה ונפסדת) ועכ"ז מעלה טל (של תחית דרוחניות) המתים-דהיינו, אפשרות השארות הנצחית). ונראה שכל זה נרמז ב"פשט" הפסוקים: "ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה, כמו שאפשר להבין להלן: "שם הלילה אצלם כיום".

זה הענין, אע"פ שנרמז סודו בפשט הכתוב, לא יבינו אמתתו כי אם יודע השם לבד, והרמז על זה: "לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העדה" 5) והשם ית' ימחול לי על מה שאגלה מזה הסוד. והוא שישראל בצאתם ממצרים הלכו במדבר דרומי, 6) ושם נתגלה להם סוד המקום ההוא, והוא מקום שמאירים בו שמש וירח תמיד.7) והבן זה מאד כי הוא סוד גדול. והקור נולד מהירח ובלילה, 8) והחום נולד מהחמה והאש וביום. והיו הולכים ולומדים תורה במדבר תמיד ועל זה נאמר: "וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך, ולילה ובעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה." והיו מתגלגלים בגלגל שכל,9) והיו משתדלים להנבא,שכונת מוצאם היתה לכך. ועל כן רמזו ז"ל: 10) "לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן". וסוד אכילת המן "ומתוק מדבש ונופת צופים"11) והנה תדע ג"כ
88א כי עמוד הענן סודו גלגול הירח, 12)אשר ממנו נעצוע הדם בלב ואמנם סוד עמוד האש. הוא גלגול אש החמה אשר ענינו הוד עםאש במוח 13) והמוח נברא מן הלבנה 14) והלב מן החמה,15) ומפני היותם לומדים חכמה, שם הלילה אצלם כיום. והשם היה מאיר להם יומם ולילה במדבר, עם 16) שוב בלילה יום והחשך אור והערב בקר. והם עשו כן והצליחו, והבן זה המשל.

סוד עשירי נודע מח"ג מענין איוב ומענין הנסיון ומ"ד פרקים שבהם חתם כל הספר והם פנ"א נ"ב נ"ג נ"ד 1).

עיקר סוד עבודת השם מאהבה. זה סוד שקול כנגד כל הסודות שבתורה, כי היא תכלית הכונה האחרונה שבמציאות האדם בכלל שאר הנמצאים. והצלחתו תלויה ביד האדם בכח וביד השם בפעל. ובזה הסוד התחלתי חבורי זה והוא סוד צלם ודמות ובו אני חותמו. ואוליך זה הסוד המופלא בענין שתבינהו אם תעורר שכלך להשכיל האמת. והזהר שלא יתבלבלו רעיוניך במה שתשמע ממני, שאין ראוי להזיקך האמת, אבל ראוי שיועילך בלא ספק. והוא אם אתה תעורר בשכלך ותשתכל בגופך,תמצאנו שונא אותך בכל כחו, ואין לו עמך אמונה אמתית כלל,כמו שאין לאשה הזונה שום אמונה עם בעלה הנאמן לה, אבל מבקשת להורגו בכל כחה, או
88ב לגרשו, ושמה עלילות דברים עד שתפרד ממנו ותשאר בלתי רשותו.גופך אתה מכיר בעצמך, כי כל שיקרה לנפשך, ממכות הגוף הוא. (הוא) איננו חי כלל, כמו שאין בגדיך חיים, אבל מתנועע עם נפשך ועם כחותיה הגופניים כתנועות בגדיך עמך.

---

5) שמות י"ג כ"ב (והפרוש כנ"ל) ושם כתוב "העם" (ומענין שזו פעם שניה "עדה" בטעות בפרק זה.)

6) "דרום" סמל החום, שכאן בא במשמעות של חכמה.

7) בעקבות התלמוד (פסחים ס"ח. סנהדרין צא.) שמפרש את הפסוק (ישעיהו ל' כ"ו): "והיה אור הלבנה כאור החמה" על עולם הבא. וכונתו כאן שבמדבר למדו את החכמה האלהית שמביאה לידי השארות.

8) כבר הרמב"ם (מו"נ ח"ב פ"ל) מיחס את ההויה והפסד להאור והחשך ו"למה שימשך אחריהם מן החום והקור". כמו כן ידועה האמונה שהחום בא מן השמש, והקור מן הירח.
וכאן כונתו: ההפסד (קור) נגרם על ידי הירח(מה שמתחת לגלגל הירח - עולמינו -עולם החומר) ובליל (ע"י הכשרת הבערות).

9) דבקו בשכל הפועל

10) מכילתא בשלח י"ז והכונה -רק אדם העוסק ברוחניות (אוכלי מן ולא מזון גשמי) יכולים לזכות להגעת כונת התורה.

11) תהילים י"ט י"א. וזה נאמר על התורה, והוא מביא זאת עפ"י האסוציאציה "צפיחית בדבש" הכתוב בפרשת המן.

12) עמוד ענן = 290=גלגל הירח. הכונה כאן שעמוד הענן שהיה ביום (השכלה) יש לה ג"כ קשר עם הגשמיות (=גלגול הירח) כי מן הירח באים החיים(נעצוע דם הלב) שבלעדיהם אין להגיע להשארות.

13) עמוד האש =426=גלגול אש חמה = הוד עם אש.
והפרוש "עמוד אש" (שמופיע בלילה =גשמיות) בא מן אותו מקור האור (=שמש) שנותן הוד (כבוד =השארות) ואש (כח פעולה ודחיפה) במח.

14) המח (=שכל ההיולני) הוא ענין גופני (=מן הלבנה)

15) הלב (שהוא בנפש כמלך במלחמה, עפ"י ס"י פ"ו מ"ב) -שע"י שלטון על התאוות הגשמיות "מוציא את השכל ההיולני של האדם (=מח) _מקורו מן החמה (=מקור האור).

16) צ"ל: "עד".

1) בס"ת (178 א')מוסיף כאן את ההערה שבהקדמה העשירית מח"א פע"ג (פועל השכל והפכוכו הדמיון), וכ"כ שם פע"ד הדרך הששית (מציאות והעדר דמיונית (ומחשבית). אבל למעשה זה נובע יותר לפתותים שבס"ת ובספרינו אינם זוכים מוטיבים אלה לפתוח.

ואם כן אין לו לא גמול ולאעונש בעולם הזה, כי **איננו חי.** כ״ש שאיננו חכם. אך הוא פועל במקרה ומתפעל בטבע. ואיך יגמל או יענש, שהרי בעלי חיים שאינם מדברים אין השכל מורה שיגמל או יענש 2) שהרי לא צווה ולא יצווה מי שאיננו בן דעת בשום פנים. וא״כ לא צווה אדם מצד חיותו, כי אם מצד דעתו, ומי שאיננו בן דעת פטור מן **הדין** על פי הדין.2א) ואתה יודע מדעתך, כי הנפש יש לה כחות שהיא מניעה אותם והיא מושלת עליהם ברשות דעתך. ומי שאיננו תחת רשות דעתו איננו מכלל הנדונים בכח, 3) אבל הוא מכלל הנדונים מכח טבעי, שהאחד ב״ד של מעלה והאחד ב״ד של מטה. והכחות הצומחות, ר״ל, אורך הגוף, ורחבו ועמקו, אינם ברשות דעת הנפש, כי אם ברשות טבעה. והטבע מוכרח ואנוס "ואונס רחמנא פטריה" 4) וכמו שהאש שורף בטבע, כן הנפש גם היא מארכת את הגוף ומצמחת אותו, **לפי** טבע הרכבת מזג החמר. וזה הכח נמצא ג׳כ באילנות ובעשבי האדמה, והנה אינם חיים. וכאשר אין גמול ועונש לאילן מצד הצמיחה לציירו, אך הכח הזה נקרא כח טבעי, ולא נמצא בשום שכל שיורה על זה הכח שיגמל, או שיענש מצדו כלמי שנמצא אתו הכח הטבעי הזה. ועוד תדע כי יש לאדם כח שני והוא הכח החיוני שממנו חמשת ההרגשות הידועים, וזה הכח גמולו ועונשו יותר נסתרים מן הראשון. אבל בעיון העינים הפנימיים אשר לא תבצר מהם מזימה בהפקחם, יודע שענין הכח, שענינו כראשון, 5) וזה כי הגוף הוא חי, אבל לא מעצמו כי מעצמו הוא מת, כמו שזכרנו. שאלו היה חי מעצמו-ואפילו בהצטרכו אל הסבה,- היה חי לעולם, כי החיים העצמיים (ה) מתים לא היו חיים באמת בעצם, כי הם במקרה הגוף, הנדבק אל חיי המציאות העצמיים במקרה, והוא (חי) באמצעותם אע״פ שהוא מת בבחינת עצמו. 6) כגון הרואה על דרך משל, שהאור נמצא בעולם תמיד ביום, ובעין חשוך בבחינת עצמו ואיננו רואה מעצמו, אבל יש בו הכנה אחת- והיא רוב זכותו- ומצדה הוא משתתף עם הדבר הזך הבהיר המאיר. ושם ההכנה כח הראות, והכח ההוא אמצעי בין האור המאיר ובין העין הזך שהוא בלתי מאיר מעצמו. והכח ההוא אמצעי הנפעל ונברא כעין הכח, כלומר הוכן לקבל אור המאור מובדל מן העין, ר״ל, השופע (עליו) בהיותו אחד משלשתן בכח 7) לא יהיה שום מציאות לכח ההוא בשום פ׳ניםבפעל, **ועל כן יקרא בהמצאו** בהכנת כחו רואה בכח, ויקרא האור בערך פעולתיו בעין ההוא מאיר בכח, ובערך פעולתו בעצם אמתתו, ואע״פ שאיננו מאיר לזה הענין. לא תמצא שום עין מאיר בפעל וא״כ הנה האור לא יאמר עליו שהוא מאיר בכח מצד עצמו לעולם, אבל יאמר עליו שהוא מאיר בפעל תמיד מצד עצמו בלתי מונע. וכן נאמר על השמש שהוא מאיר תמיד בפעל מצד עצמו בלי שום מונע, כמו שנאמר על הגלגלים שהוא מתגלגל בפעל תמיד בלתי מונע, אלא בעבור היות השפע השמשי פועל בזולתו בעת המצא זולתו מוכן להפעל, יקרא פועל מכל צד, ובעת העדר הכח המוכן מבכלי שנושא מצד מניעה, יקרא פועל מצד עצמו בפעל, ומצד המקבל בכח. וענין גלגול הגלגל בפעל תמיד איננו כן, מפני שגלגולו בעצמו ולא בזולתו, ועל כן אין לו מונע מגלגולו לעולם. כן השפע השופע עליו מהשם ית׳- שהוא החשק המביאו לידי גלגול,-אשר אין לו **מונע** לעולם. והנה החושק- בנושא החשק-, אשר חשוקו משפיעו עליו תמיד, מפני ששלשתן קיימים בפעל. כן העין בהיותו פקוח ביום אור שמאיר עליו, הנה שלשתם נמצאים בפעל העין. וכמו הנקרא שהוא נושא אותו והאור פועל בו ובהשתתפות זה הענין הדברים שהיו נראין לעין בכח ההשתתפות גם קם עמם בפעולה ושבו נראים בפעל. כן הגוף ר״ל|חומר האדם הראשון הקרוב ר״ל שכבת זרע הנקרא בעת התנועעו מכיס אל כיס

---

2) לפי מו״נ ח״ג פי״ז

2א) ב׳ בבא קמא פ״ח מ״ד.

3) נראה שחסרה מלה ("אלהי" , "עליון") או כד׳). הכונה שעל עניני הגוף אין השגחה אלא רק חוקי הטבע (והם ביד של מטה. וכל ענין הכחות (צומח מרגיש מדמה, המעורר והשכלי) לפי הרמב״ם (שמונה פרקים פ״א).

4) בב׳ נדרים כ״ז.

5) איננו משלים את משפטו בקשר לכח, מתוך להיטות לחזור לענין חיי הגוף שאינם חיים. עיקר מובן דבריו: שאם נעיין בעינים פנימיות (בשכל), נדע שכל ענין החושים הוא רק קיום בכח, כי ברגע שהדבר המוחש הוצא לפועל, זה איננו גופני יותר אלא שכלי, ע״כ כל חיי החושים, קיימים רק עקב הנפש המפעילה אדתם. והיא חיה והגוף מת. ומה שרומז כאן שכח חיוני של החושים יש בו נסתרבשכר ועונש, מפני שהרמב״ם אומר שבזה תלויות רוב המצוות. ע״כ קשה לו לבטל לגמרי (ראה הע׳8)

6) החושים הגופניים אינם חיים באמת בבחינת עצמותם (והראיה לכך שהם מתים, כי ה"חיים פרושם נצחיות).

7) פעולת הראיה מתוארת ע״ד שכל משכיל מושכל. <u>רואה</u> (<u>זכות העין</u>, או <u>הרוח הרואה</u>, לפי השקפת ימי הבינים על פעולת הראיה, ראה מו״נ ח״א פכ״ה) היא כח היוצאת לפעל ע״י האור <u>המראה</u>(או מאיר) והדבר שהוא בפועל הוא החפץ הנראה (מראה), ורק כששלשת הכוחות נמצאים יחדיו-הראיה יוצאת לפועל (אבל זכות העין, או הרוח הרואה היא רק הכנה).

כלומר, מחדרי גוף הזכר אל חדרי גוף הנקבה. מתחיל להשתתף עם הנמצאים, ויהיה החמר ההוא הנזרע בעת הגיעו אל הרחם, כזרע החטה בהגיע אל האדמה, והאדמה קברתו וגנזתו ומקבצתו קושרתו עם גופה קשר אמיץ. ומכח העפר והמים הרוח והאש שהאדמה מרכבת מהם, יונקת החטה אותה ונותנת בה כח להוליד בדומה. וכן האשה עושה בולד שבמעיה, עד שובו שלם ויוצא לאויר העולם חי, והנה הוא מרגיש, ולולי היות במציאות אלו הכחות שקבלם הזרע המוכן לקבלם והסבו בכח, איך היו נמצאים בו אחר כן בפעל? ואם כן התבאר, שאלו הכחות המפוזרים במציאות בכלל המין האנושי והחי והצומח בטבע. ובדעתך הדבר הזה תדע, כי החושים המרגישים החיים, פעולתם טבעית, כלומר, שהעינים בעת שהאור מאיר והם פקחות, הן מוכרחות לראות בטבע. ואם תרצה הנפש שלא תראינה העינים, אז בעת ההיא לא תוכל למנעם מטבעם. וכן לאזנים בהיותם שומעים קללות וכיוצא בהם. אין זה ברצון. כן טעם המגיע לחיך, והחם המגיע ליד בפעל, אין לנפש שום יכולת עליהם למנעם, או למעט פעולתם, או לרבות, שכל זה הוא נמשך אחר הוית הגוף ואחר מזגיו, אם עבים ואם זכים, ר"ל הרגשה. והנה א"כ נודע לך, שמצד בחינת ההרגשות לא יגמלו ולא יענשו לא הגוף ולא הנפש, מפני היות פעולתיה טבעיות, ואין הבדל מזה הצד בין ב"ח מדבר ובין ב"ח בלתי מדבר, כאשר לא יגמל ולא יענש ב"ח בלתי מדבר על פעולת ההרגשה הטבעיות, כי דין אלו כדין אלו אין יתרון, כי אם בהיות אלה זכים ואלה הפך, וזה כולו מובן. וזה ראוי שתדע ג"כ, כי הכח המדמה בב"ח המדברים והבלתי מדברים הם טבעיים, ואין לנפש יכולת עליו לשנותו מטבעו ותולדת ממזג הגוף, ולפיכך המזג יהיה זכותו או עביו וזה בתחילת היצירה, וזה כולו זכרתיו לך דרך הגדה וספור, כבר בארו הרב ז"ל בפרקי אבות 8), ומשם יובנו הנזכרים יותר, ואמנם הנה נשארו לנפש שתי כחות מחמשת כחותיו, והם המתעורר והשכלי, (שהשלשה כבר זכרנום, והם: הצומח והמרגיש והמדמה. ובארנו שאין בעבור אחד גמול או עונש לא לגוף ולא לנפש.) וכבר הודעתיך אשר אין החיים מן הגוף, אבל (ה)חכמה בנשמה מהנפש אשר לה השם הידוע, מצידו היא ידיעה לשכל הנקרא שכל הידוע בכח, מהנפש הוא השכל הנקרא דמיון 9). ויחסו עמה 10) כראות לעין, ג"כ יש חיים בנשמה מהנפש, כי אלה הכחות הנפשיות כולם מהנפש המדברת והחיה היא היחידה 11). וכאשר ימצא טוב והפכו מהגוף 12), כן מלאך טוב והפכו מהנפש 13). כן נמצאת הנפש מהשמים 14), כן נמצאו השמים מהשכל 15), וכמו

---

8) שמונה פרקים פרקים א-ב. כמובן אין הרמב"ם מדבר על שכר ועונש של חלקי הנפש אדרבא, בתחילת פרק ב׳ הרמב"ם אומר בפרוש: "דע שהעבירות והמצוות התוריות אמנם החלק הזן והמדמה אין מצוה בו ולא עבירה שאין דעת ובחירה לאחד משניהם"... משמע שהשנים שבהם המצוות והעבירות יש להם דעת ובחירה וע"כ גם גמול. מכאן מוציא רא"א את שטתו שרומז (ראה הע׳ 5 לעיל) שלפי ה"פשט" יש עונש נסתר (טבעי) אבל לפי הסוד (ענינים הפנימיים) אין להם גמול, והיא שם כאילו את דבריו בפי הרמב"ם.

9) החכמה בנשמה=475=מהנפש= לה השם הידוע =ידועה לשכל=שכל ידוע בכח= =הוא השכל הנקרא) דמיון =475. וכוונתו בערך כך: החמה שיש לנשמה, דהיינו החכמה האלהית (=הנבואה), באה באמצעות הנפש אשר לה השם הידוע (=כח המדמה) וע"י היא (=הנבואה) ידועה לשכל הנקרא שכל ידוע (=כח דברי) שהוא כחניות היוצאת לפועל בעזרת הדמיון. (כ"ז בהתאם לתאוריה הנבואית של הרמב"ם מו"נ ח"ב פל"ו, בהבדל הרגיל שרא"א חושב לנבואה את ידיעת השם וצרופיו)

10) יחס הדמיון לשכל, כיחס הראות לעין (=כוחניות).

11) לנשמה יש בכ"ז מקצת חיים, כי נפש האדם (זו שיש לה השארות =השכל) היא נעזרת בכוחותיה (נר"ן ח"י בפרוש רציונליסטי?)

13) הכונה ליצרים: יצה"ט ויצה"ר. הטוב והרע הרמוזים כאן הם כנראה "הגמול והעונש היותר נסתרים" שרמז עליהם בתחילת הפרק (השוה הע׳ 5 ו8 לעיל.) שאם אדם בוחר בטוב ע"י כוחות אלה הוא זוכה לשכל.

12) וזהו ההויה והפסד, ג"כ השגחה (טבעית).

14) לפי מו"נ ח"א פע"ב: "וכל נפש שתמצא לבעל נפש בעולם התחלתה נפש הגלגל".

15) והגלגלים מן השכלים (שם).

91 שנמצאת הנפש עוד מהשם בעד אשר ידעה שמו 16), כן נמצאת הנבואה מזיוו
ית׳, גם מהויה,17) כי לא יתכן שתמצא הנבואה לשום נביא (חוץ מאדון הנביאים)
בלתי כח המדמה, אשר הוא כח הגוף בלא ספק.18) ואחר שהודעתיך סדר זו
היצירה ומציאותה, אשוב להודיעך גם תעלמות חכמה והוא שתעורר דעתך, כי
המעורר נמצא לבע"ח כאשר נמצא לאדם, לא יתחלק כי אם בכח ובחלשה.19) והנה
גם הוא אם כן מצד עצמו טבעי לבדו. והעד כי השינה, כשאדם ער טבעו מכריחו
אליה לא תוכל הנפש בדעתה להסירה הסרה מוחלטת, וכל מה שאינו ביד האדם
מוחלט לא יצווה עליו במוחלט עשה ואל תעשה. וכן בהיותו ישן, לא מדעת נפשו
ומשכלו הוא מתעורר, כי אם בטבעו. ואחר שעלה זה בידך ידיעה שלימה מושכלת
התעורר משנת השכרות, וברח מפני שאול תחתית אשר פערה פיה לבלי חוק לבלוע
הרשעים הרחוקים מהשם ית׳ הבוטחים על קנה רצוץ ויעשו להם אלהי זהב 20).
והפרד דעתך מדעות הרעות אשר הלכו בהם אחר ההבל ויהבלו. והדבק בשם הדבוק
השכלי, התוריי הנבואי. ופקח עיניך וראה ותהיינה אזניך קשובות לשמוע בקולי
ולהבין אמרי שכלי. וחקור שלא נמצא דרך בינך ובין אלהים כי אם אחד מיוחדת
לבדה, והיא השכלית, אשר בה נפרדת משאר ב"ח שאינם מדברים. ודע שאין הדבור
לבד הוא השכל, אבל הדבור הוא הכח הנפשי האמתי, שאין בכל כחותיה כח טבעי
91 למעלה ממנו. כי השכל הנפרד משפיע עליו שכלו, כמו שהשפיע השמש על העין
אור. וה דבור הוא כח בנפש והוא (כמו העין) לשמש שפועל בו אור. ואור העין
הוא בעצמו או השמש ולא זולתו. וכן שכל הנפש הוא בעצמו שפע השכל הפועל לא
זולתו. והדבור המצייר בשכל הוא, כח המדמה, והמעורר והמרגיש נמסרים
בידו, לא להסירם מטבעם, אלא שגם הם כחות עת נמסרים ועת נמצאים בפעל21).
ומפני היות השכל שופע ומושל ושולט על אלה כולם, נצטוה שכלך בכל המצות
הנחלקות לאלו השלשה חלקים, והם: מצות המורות דעות אמיתיות בנמצאות האנושיות
והטבעיות והאלהיות, ומזהירות להתרחק מהפכם כלומר, מהדעות השקריות. ומצות
מעוררות המדע לבעל המדות 22) הטובות, ומלמדות דרכם הנכון ומרחיקות הפכם.
ומצות מתקנות הקבוצים האנושיים בתקון ישר ומסירות הפכם. ושלשתם הם: מצות
דעות, ומצות מדות ומצות מעשיות 23) והשכל מורה לדבור, והדבור למתעורר,
והמתעורר לדמיון, והדמיון להרגש, וההרגש מתנועע בפעל לעשות מצות השכל,
ואז האדם אדם, והוא אשר יקרא בעל צלם אלהים ודמותו, בהיותו ממשיך כל
כחותיו על פי השכל, כדי למצא חן בעיני יוצרו, וזולתו הוא הבל. ומזה תבין
שאם תשלול מן האדם הכח השכלי, הרי הוא כבהמה בלתי השגחה אלהית, ועליו
92 נאמר "נמשל כבהמות נדמו" 24). אם כן ההשגחה אשר יש לשם עליו הוא מצד שכלו,
"וכפי השכל תהיה ההשגחה" 25) ויגמל או יענש מצדו ולא מצד זולתו. וזהו
המשפט הישר והחק האלהי הנודע לכל שלמותו ומעלתו, אשר אין שלמות משפטים
אחר שלמות משפטיו, ואין מעלת חוקים אחר חוקיו, שהם "חקים ומשפטים צדיקים".
ואחר שהדבר כן, וידעת שהדבר האמצעי אשר בינך ובין השם. הוא השכל לא דבר
זולתו, שיהיה בתכלית הקרבה עליו. והוא ית׳ לא יושג לנו כי אם מתוך מעשיו,

---

צ״ל: ,וכח״

16) זה שהנפש למדות שעקרה מן הגלגל עכ"ז יש בה חלק אלוה ממעל, וזהו ידיעת ה׳ (השכל).

17) כן הנבואה יש בה כוחות גופניים ואלוהיים במשותף (לפי מו"נ ח"ב פל"ו.):כוח המדמה , הגבורה.

18) משמע שאין לו ג"כ שכר ועונש!

19) גם זה בנגוד לרמב"ם (שמונה פרקים פ"א) שאומר על כל הכוחות (אפי׳ כח הזן) ואין ענין שיקבצם, אלא שתוף השם בלבד... וכשלו בו הרבה מן הפילוסופים ויתחייבו בזה הרחקות ודעות בלתי אמיתיות..."

20) כונתו כאן כמו בתחילת הספר, נגד העשירים, ששוקעים בתאוות גופניות והזהב אלהיהם...

21) ראה הע׳ 12–13 לעיל.

22) מענין השנוי במקום "מצוות המעוררות את בעל המדע למדות" הוא כותב את ההיפך כי העיקר הוא המדע.

23) ולשון הרמב"ם (מו"נ ח"ג פל"א): "הכל נתלה בשלשה דברים: בדעות, במדות ובמעשה ההנהגה המדינית"

24) תהילים מ"ט י"ג (ושם כ"א)

25) מו"נ ח"ג סוף פי"ז.

לא יושגו כי אם בשכלינו, ושכלינו לא יפעל כי אם בנפשותינו בלתי דבור, והדבור לא ימצא בנו בפעל בלתי רוב למוד, ורוב הלמוד לא ימצא לנו בלתי רבנים וחברים וספרים, וזה כולו לא ימצא בלתי אשר אהבת החשק לעבוד את השם ית׳, החשוק מהנפש 26) בלתי החושקת אותו, שבה כלה מעשיו, כאומרו: "שבת וינפש" 27) ובאומרו: "ויתן אל משה ככלותו" 28), ככלתו כתיב, והנה כלה מלשון חשק, דכתיב: "כלתה לישועתך נפשי" 29) וכתיב: "נכספה גם כלתה נפשי" 30) ומזה תדע, כי החשק יביא לידי תשוקת למוד, והלמוד לדבור, והדבור לשכל, והשכל לנבואה, והנבואה למציאת חן, ומציאת חן לחיי עד. עד תכלית ותכלית המציאות לפי זאת הדעת המושכלת והמקובלת, אשר עלה בידינו במופתים ברורים ראוי לומר בהם: "רבות בנות עשר חיל ואת עלית" 31) ראוי והגון בחיוב מושכל להמשיך דעתך בכל לבבך ובכל נפשך. למה שזאת הדעת גוזרת, שגזרתה מכוונת להחיותך בבחירה המסורה לכח המתעורר, באומרו: "ובחרת בחיים" והם חיי עד הידועים בדעת הנזכר. והבחירה הזאת לא תבחר בלתי שכל, אבל השכל מעורר הכח המתעורר, באמצעות הדבור עד היותו בוחר טוב מרע, ובוחר אמת משקר, והיא בחירת חיים ממות, והצלת החלק החיה השכלית הנצחית מהחלקים ההוים הנפסדים, עד שוב הכח השכלי שולל מיד כח המתעורר הבחירה והגמול, ר"ל בחירת החיים והתענוג בם 32). ואז ישתתפו היראה והאהבה עד סוף הדבר מכח לכח 33). וישוב הדבור הנפשי השגה שכלית וציור אלהי, חושק חשק חשוק. ובזה ישוב הכח הנקרא נפש-שכל, ויהיה משכיל מה שאפשר להיותו מושכל. ואז יהיה שכל משכיל ומושכל בפעל 34) וזה כולו בהפרד המרכב שהוא הגוף, ובמות הגוף תחיה הנפש עדי עד, כמו שרמזנו. ואחר שנתגלו אלו הסודות כלם, והודיתיך איך תעבוד את השם מאהבה ומחשק ומתשוקה שכלית אמתית. כי הנה יועלוך דברי תועלת גדולה, וישתכל לבך בהם תמיד, וברוב עתותיך השתדל להשלים מה שאפשר להיותו שלם. ותזהר °להשלים לפי מחשבת יצר הרע, מה שלא השלימו השם, ואין שלמותו כי אם הפסדו, ופעולה שהשם לא עשה אותה ואין לך חפץ בה, מי יחשוב לעשותה כי אם הכסלים האוילים, החושבים העינינים המקריים לעצמיים והעצמיים למקריים. סוף 93 דבר, כי הם בציורים הדמיוניים לא יוציאו דבר מושכל לפעל לעולם. ועליהם הכתוב אומר: "ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו׳" 35) **ואם לא יועילוך דברי הישרים**, דין הוא שלא יזיקוך. אבל אם יזיקוך, דין הוא שתבין בעצמך, שאינך בן אדם, אמנם לא יזיקו כלל, שהרי אם לא יעלה בידך מה שקויתי ממך, אולי יעלה ביד זולתך, ובו תשלם כונתי לאיש אחר. ועל כיוצא בענין זה אמר הנביא: "מי חכם ויבן אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי ה׳ וגו׳" 36) ועתה ראה כי "נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ובחרת בחיים" 37) והחיים הם האמת. "אמת קנה ואל תמכור חכמה ומוסר ובינה" 38) וזהו מה שראה לבי

לגלותו לך בשלשת

חלקי

המורה. והודעתיך בחתימת שלשתם, כי תכלית כונת כל התורה היא, להגיע אל עבודת השם מאהבה.. הנה זאת

חקרנוה כן היא שמענה

ואתה דע

לך.

° נ"ל שצ"ל: "להשלים".

---

26) נראה שחסר: "ולא תמצא הנפש,.."

27) שמות לא. 28) שמות ל"א י"ח 29) תהילים קי"ט פ"א 30) שם פ"ד ג׳

31) משלי ל"א כ"ט. והכונה שוב להשכלה.

32) כאן שוב חזרה על כל הפרשה של המתעורר, שוב כדלעיל להראות על שכר ועונש של הכוחות בנפשיים (או יותרנכון שאין שכר ועונש, אלא השארות השכל בלבד.)

33) נ"ל שצ"ל: "לפועל"

34) לפי מו"נ ח"א פס"ח

35) ישעיה ס"ו כ"ד

36) הושע י"ד י׳

37) דברים ל׳ י"ד

38) משלי כ"ג כ"ג.